

Editörler

Murat Çekilmez

Emel Dereboyu Poulain

Myrina ve Gryneion

**Arkeolojik Yüzey
Araştırmaları**

Belgeler ve
Yeni Araştırmalar

1. Cilt

Myrina ve Gryneion

Arkeolojik Yüzey Araştırmaları

Belgeler ve Yeni Araştırmalar
1. Cilt

Editörler

Murat Çekilmez
Emel Dereboylu Poulain

2017

Aliağa Kent Kitaplığı Dizisi: 3

Aliağa Kent Kitaplığı Dizisi: 3

Myrina ve Gryneion

Arkeolojik Yüzey Araştırmaları
Belgeler ve Yeni Araştırmalar
1. Cilt

Editörler

Murat Çekilmez
Emel Dereboyu Poulain

Proje Koordinatörü

Şenol Gök

ISBN: 978-975-97975-5-3

Mayıs 2017 /Ankara

Tasarım, Baskı

AKARE Araştırma Propaganda Reklam Ltd. Şti.
Abdullah Cevdet sok. 26/7 Çankaya/ANKARA
www.akarereklam.com.tr
Tel: 0 (312) 442 61 25
E-mail: info@akareajans.com

Aliağa Belediyesi

Kültür Mahallesi Lozan Caddesi No:47 Aliağa - İZMİR
Tel: (0232) 6161980
E-mail: aliagatarihi@aliaga.bel.tr

Bu eser, Aliağa Belediyesi'nin kültür hizmetidir.

Aliaga Kent Kitaplığı 2017

Myrina ve Gryneion
Arkeolojik Yüzey Araştırmaları
Belgeler ve Yeni Araştırmalar
1. Cilt

Editörler

Murat Çekilmez
Emel Dereboy lu Poulain

Yrd. Doç. Dr. Murat Çekilmez
Adnan Menderes Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji
Bölümü, 09100 Aytepe Aydın Türkiye.

Dr. Emel Dereboy lu Poulain
Chemin des Allinges 8, 1006 Lausanne/İsviçre.

Makalelerdeki görüş, düşünce ve bilimsel değerlendirmelerin
sorumluluğu yazarlara aittir.

2017

İçindekiler

Giriş	9
Önsöz	13
1. Prof. Dr. Ersin Doğer'in Şiir ve Yorumlarıyla Myrina ve Gryneion	14
2. Myrina Antik Kenti Yüzey Araştırmaları, Çalışma Alanı, Yapı ve Kalıntılar Murat Çekilmez.....	21
3. Gryneion'da Yapılan Kazı ve Araştırmalar Aslıhan Güçlü.....	41
4. Prehistorik ve Protohistorik Dönemlerde Myrina ve Gryneion ile Yakın Çevresi: Genel Değerlendirme Emre Erdan.....	53
5. 1880 - 1882 Yılları Arasında Myrina'da Atina Fransız Okulu Kazıları Emel Dereboy lu Poulain.....	65
6. 19. Yüzyıl Sonunda Antik Myrina'da İki Bey: Aristides ve Demosthenes Baltazzi Emel Dereboy lu Poulain.....	81
7. Antik Yazarlarda Myrina ve Gryneion Murat Aydaş.....	95
8. Gryneion ve Sikkeleri Oğuz Tekin.....	101
9. Myrina Yazıtları Murat Aydaş.....	115
10. Gryneion Yazıtları Murat Aydaş.....	119
11. 2011 Yılı Myrina ve Gryneion Antik Kentleri Arkeolojik Yüzey Araştırması Nurettin Öztürk - Gencay Güloğ lu - Ayhan Girgin.....	125
12. 2012 Yılı Myrina ve Gryneion Antik Kentleri Arkeolojik Yüzey Araştırmaları Nurettin Öztürk.....	137
13. 2013 Yılı Myrina ve Gryneion Antik Kentleri Arkeolojik Yüzey Araştırmaları Nurettin Öztürk - Gencay Güloğ lu.....	147
14. 2015 - 2016 Yılları Yüzey Araştırmalarına Göre Myrina Nekropolü Murat Çekilmez.....	157

15. Myrina-Gryneion Arasında Bir Höyük Yerleşimi: Çaltılıdere Höyüğü 2016 Yılı Araştırmaları	
Emre Erdan	175
16. 2015-2016 Yılı Myrina ve Gryneion Yüzey Araştırmalarında Ele Geçen Mühürlü Amphora Kulpları	
Gonca Cankardeş Şenol - Emel Dereboyly Poulain	183
17. Myrina ve Gryneion Antik Kentleri 2015 - 2016 Yılları Yüzey Araştırması Seramik Buluntuları	
Emel Dereboyly Poulain	191
18. 2015 Yılı Myrina ve Gryneion Antik Kentleri Arkeolojik Yüzey Araştırması	
Murat Çekilmez - Emrah Özdemir	207
19. Myrina ve Gryneion Yüzey Araştırmaları Sırasında Tespit Edilen Aiol Kymation Bezemeli Bir Mimari Parça Üzerine İlk Gözlemler	
Aydın Erön	219
20. 2015 - 2016 Yılı Myrina ve Gryneion Yüzey Araştırmalarında Bulunan Pişmiş Toprak Ağırlıklar	
Nihan Aydoğmuş	225
21. Myrinalı Koroplastlar	
Murat Aydaş	237
22. Myrina Antik Kenti (Aliağa-İzmir) ve Yakın Çevresinin Jeolojik Özellikleri	
Barış Semiz	241
23. Myrina Antik Kenti Bitki Örtüsü: 2016 Yılı Çalışmaları	
Mesut Kırmacı - Mithat Evrim Demir	253
24. Myrina'da (Aliağa-İzmir) Jeoarkeoloji Araştırmaları ve Planlanan Çalışmalar	
Serdar Vardar	259
25. Çaltılıdere Köyü Eski Cami	
Nurdan Akbulut	285
26. Kısaltmalar ve Kaynakça	294
27. Araştırma Ekip Üyeleri Listesi ve Fotoğrafları	315

Giriş

“Myrina ve Gryneion Arkeolojik Yüzey Araştırmaları, Belgeler ve Yeni Araştırmalar, 1. Cilt” adlı bu çalışma, söz konusu antik kentlerde başlangıcından itibaren yapılan araştırma, kazılar ve onların belgeleriyle birlikte son dönem (2011-2016 yılları) yüzey araştırmalarında bulunan verileri kapsamaktadır. Buna yapılan kazılar ve elde edilen buluntularla birlikte disiplinler arası araştırmalar da dâhil edilmiştir. Bu çalışmadaki amacımız, şimdiye kadar elde edilen veriler ve bulguların toplu bir şekilde bilim dünyasına sunulmasıdır.

İlk defa 1880-1882 yılları arasında Atina’daki Fransız Okulu (L’École Française d’Athènes) temsilcileri E. Pottier ve S. Reinach tarafından yürütülen kazı çalışmaları ve araştırmaların başlaması, devamı ve sona ermesi ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır. Dr. Emel Dereboylu Poulain, bu çalışma kapsamında bir makaleyle “1880-1882 Yılları Arasında Myrina’da Atina Fransız Okulu Kazıları”nı ayrıntılı bir şekilde değerlendirmiştir. İlk defa bu makale ile yapılan araştırmaların Türkçe anlatımı bilim dünyasına sunulmaktadır. Çalışmada 1865 yılından itibaren gelişen olaylarla birlikte nekropolde gerçekleştirilen kazı çalışmaları detaylı şekilde sunulmuştur. Araştırmacı diğer makalesinde ise özellikle kazı çalışmalarında rol oynayan ve kökleri Venedik’e dayanan nüfuzlu bir aileden Aristides ve Demosthenes Baltazzi’yi incelemiştir.

2011 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü’nün izinleriyle Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Nurettin Öztürk başkanlığında arkeolojik yüzey araştırmaları tekrar başlamıştır. 2011 ve 2013 yılları arasında yürütülen araştırmalarda elde edilen veriler makale şeklinde Prof. Dr. Nurettin Öztürk, Arkeolog Gencay Güloğlu ve Arkeolog Ayhan Girgin tarafından bu çalışmada sunulmaktadır.

Prof. Dr. Nurettin Öztürk tarafından Myrina ve Gryneion antik kentleri yüzey araştırmalarının Adnan Menderes Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Murat Çekilmez’e devredilmesiyle birlikte 2015 yılından itibaren Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü’nün izinleriyle yüzey araştırmalarına tekrar başlanmıştır. Bu çalışmanın amaçlarından biri de 2015 ve 2016 yıllarında yürütülen araştırmalarda elde edilen ilk verilerin bilim dünyasına sunulmasıdır. Bu kapsamda yüzey araştırması başkanı Yrd. Doç. Dr. Murat Çekilmez ve Arkeolog Emrah Özdemir, “2015 Yılı Myrina ve Gryneion Antik Kentleri Arkeolojik Yüzey Araştırması” adlı makaleyle araştırmalardan elde edilen ilk bulguları değerlendirmektedir. Yrd. Doç. Dr. Murat

Çekilmez, Myrina nekropolünde bilinen tipteki mezarlardan yola çıkarak 2015-2016 yılları yüzey araştırmalarında tespit edilen mezar tiplerini, buluntuları ve nekropolün geneli hakkındaki ilk tespitlerini sunmuştur. Arkeolog ve araştırmanın fotoğrafçısı Aslıhan Güçlü, Gryneion yerleşimi, kalıntılar ve yapılan araştırmaları değerlendirdiği makalesiyle çalışmamıza katılmıştır.

İlkçağ tarihi ve nümizmatik konusunda ülkemizin yetiştirdiği önemli bilim adamlarından Prof. Dr. Oğuz Tekin, Gryneion sikkelerini değerlendirmiştir.

Adnan Menderes Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Aydın Erön, olasılıkla Myrina nekropolünden bulunarak başka bir alana taşınan Aiol Kymation bezemeli bir mimari parça üzerine ilk gözlemlerini çalışmamızda sunmaktadır.

Adnan Menderes Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Proto-história ve Önasya Arkeolojisi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, Yrd. Doç. Dr. Emre Erdan, "Prehistorik ve Protohistorik Dönemlerde Myrina ve Gryneion ile Yakın Çevresi: Genel Değerlendirme" adlı makalesiyle yüzey araştırmalarının yürütüldüğü bölge ve çevresindeki buluntu merkezleriyle birlikte buluntuları değerlendirmiştir. Ayrıca "Myrina-Gryneion Arasında Bir Höyük Yerleşimi: Çaltılıdere Höyüğü 2016 Yılı Araştırmaları" adlı çalışmayla ilk defa söz konusu höyükte arkeolojik veriler ışığında kapsamlı bir değerlendirme yapılmıştır.

Myrina ve Gryneion yerleşimlerinden ele geçen en yoğun buluntu grupları seramik parçalarıdır. Seramik eserler kapsamında Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Gonca Cankardeş Şenol ve Dr. Emel Dereboyu Poulain, "2015-2016 Yılı Myrina ve Gryneion Yüzey Araştırmalarında Ele Geçen Mühürlü Amphora Kulpları"nı incelemişlerdir. Dr. Emel Dereboyu Poulain, diğer çalışmasında ise Myrina ve Gryneion antik kentlerinden 2015-2016 yıllarında ele geçen seramik buluntuları ele almıştır. Seramik parçalarının değerlendirilmesinde bilimsel katkıları nedeniyle Prof. Dr. Ahmet Kaan Şenol, Prof. Dr. Kaan İren, Prof. Dr. Gonca Cankardeş Şenol, Doç. Dr. Nezih Aytaçlar ve Doç. Dr. Yasemin Polat'a çok teşekkür ederiz.

Adnan Menderes Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi, Klasik Filolog, Epigraf Yrd. Doç. Dr. Murat Aydaş, yüzey araştırmaları sırasında bulunan epigrafik eserleri inceleyerek değerlendirmektedir. Araştırmacı bu çalışma kapsamında antik yazarların orijinal dillerinden çevirilerini "Antik Yazarlarda Myrina ve Gryneion" başlıklı makalesiyle sunmaktadır. Diğer çalışmalarında ilk defa Türkçe çevirileriyle birlikte Myrina, Gryneion yazıtları ve Myrinalı Koroplastlar'ın isimleriyle çalışmaya bilimsel katkılar sağlamıştır.

Yüzey araştırması çalışmalarının amaçlarından biri de genç ve yeni araştırmacıları yayınlar konusunda teşvik etmek ve bilim dünyasına kazandırmaktır. Bu kapsamda Adnan Menderes Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi Nihan Aydoğmuş, "2015-2016

yılı Myrina ve Gryneion Yüzey Araştırmalarında Bulunan Pişmiş Toprak Ağırlıklar” adlı makalesiyle çalışmamıza katılmıştır.

Sanat Tarihi kapsamındaki çalışmalarıyla ilk günden itibaren yüzey araştırmaları ekibimizde yer alan Adnan Menderes Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Araştırma Görevlisi Nurdan Akbulut, “Çaltılıdere Köyü Eski Cami” adlı makalesiyle çalışmamıza katkı sağlamıştır.

Anadolu’da yürütülen arkeolojik yüzey araştırmalarında son yıllarda interdisipliner çalışmaların hızla yaygınlaşmaya başladığı görülmektedir. Bu kapsamda Myrina ve Gryneion yüzey araştırmalarında farklı bilim dallarında uzmanlaşmış ekip üyeleri yer almaktadır. Jeoloji konusunda araştırmalarını yürüten Pamukkale Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Jeoloji Mühendisliği bölümü öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. Barış Semiz, “Myrina Antik Kenti (Aliağa-İzmir) ve Yakın Çevresinin Jeolojik Özellikleri” adlı makalesiyle bu çalışmada yer almaktadır. Adnan Menderes Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü, Botanik Anabilim Dalı Öğretim Üyeleri Doç. Dr. Mesut Kırmacı ve Yrd. Doç. Dr. Mithat Evrim Demir, 2016 yılı araştırmaları sırasında saptadıkları bitki örtüsüyle ilgili ilk verileri bu çalışmada sunmaktadır. 2017 yılından itibaren yüzey araştırması heyet listesinde ekibiyle birlikte yer alan Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Fiziki Coğrafya Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Serdar Vardar, “Myrina’da (Aliağa-İzmir) Jeoarkeoloji Araştırmaları ve Planlanan Çalışmalar” adlı araştırmasıyla bu çalışmaya katılmıştır.

Yüzey araştırmalarının gerçekleşmesini sağlayan izinler ve destekleri nedeniyle Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü’ne, İzmir İl Kültür Müdürlüğü’ne ve bizleri her fırsatta destekleyen İzmir Müzesi Müdürlüğü’ne çok teşekkür ederiz.

Yüzey araştırmalarına destekleri dışında her zaman yanımızda olan Adnan Menderes Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Cavit Bircan’a, Fen Edebiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Sabri Kılınç’a, Arkeoloji Bölüm Başkanı Prof. Dr. Engin Akdeniz’e ve bölümdeki meslektaşlarımıza çok teşekkür ederiz. Myrina ve Gryneion antik kenti yüzey araştırmaları ayrıca Adnan Menderes Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından FEF-16001 kodlu “Myrina ve Gryneion Antik Kenti Araştırmaları” adlı bilimsel araştırma projesiyle desteklenmektedir. Koordinatörlük biriminde görevli Halit Yalçın ve Selami Uysal’a nazik yaklaşımları nedeniyle çok teşekkür ederiz.

Bu çalışmanın yayınlanmasındaki destekleri yanında yüzey araştırmaları sırasında ekibin konaklama ve diğer ihtiyaçlarının karşılanması konusunda en büyük destekçimiz Aliağa Belediyesi olmuştur. Belediye, bölgenin ekonomik kalkınmasının yanı sıra çevresel, sosyal ve kültürel yaşamına katkıda bulunmayı öncelikleri arasında değerlendirmektedir. Bu kapsamda bölgenin sosyal ve kültürel izlerini yansıtan araştırmalarımızda bizleri destekleyen Aliağa Belediye Başkanı Serkan Acar’a çok teşekkür ederiz.

Her fırsatta yanımızda olduğunu hissettiğimiz Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ersin Doğer ve Sanat Tarihi Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. Lale Doğer ile birlikte Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Nurettin Öztürk'e çok teşekkür ederiz.

2016 yılı yüzey araştırmalarının tamamlanmasıyla birlikte masa başında ve yurt içi ve yurt dışı kütüphanelerdeki araştırmalarımız devam etmiştir. Bu kapsamda araştırmalara katılan ve kitabın hazırlanmasındaki katkıları nedeniyle Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Arkeolog Kemal Ersavaş ve Pınar Taşpınar ile birlikte lisans programı öğrencisi Fevzi Özcan'a teşekkür ederiz.

Müze eserleri, kazı ve yüzey araştırmalarında elde edilen eserlerin yayın çalışmalarının artması temennisiyle, saygılarımızla.

Murat Çekilmez
Emel Dereboyu Poulain

Önsöz

Günümüzün modern Aliğa kentinin kurulu bulunduğu toprakların tarihsel geçmişi 8 bin öncesine ulaşıyor. Bölgemizde kurulmuş Kyme, Myrina, Gryneion, Aigai, Elaia, Larissa ve diğer kentlerle binlerce yıllık uygarlığın izleri günümüze ulaşmayı başarmış. Bu kentlerden günümüzde en çok bildiğimiz Kyme antik kenti. Ancak Kyme dışında gün ışığına kavuşturulmayı bekleyen diğer antik kentlerimiz de çok zengin bir arkeolojik varlığa sahip. Bunlardan ikisi Güzelhisar'ın denize döküldüğü yerin yanı başındaki Myrina ve Hacıömerli Mahallemizde bulunan Gryneion.

Bu iki antik kentimizin gelecekte arkeolojik kazılarla ortaya çıkarılması en büyük dileğimiz. Bu dileğimizi gerçeğe dönüştürmek üzere önceleri Atatürk Üniversitesi, ardından Adnan Menderes Üniversitesi'nin çok ciddi çalışmaları var. Üniversitelerin Arkeoloji bölümünden heyetler, son yıllarda yüzey araştırmalarıyla arkeolojik veri toplayıp gerek arkeoloji bilimine yeni bilgiler kazandırıyor, gerekse de bir sonraki aşama olan kazılar için ön bilimsel çalışmaları gerçekleştiriyor. Bu çalışmaların Aliğamız için son derece değerli ve bir o kadar da önemli olduğunu düşünüyoruz.

"Aliğa Kent Kitaplığı" dizisinde yayınladığımız eserler, Aliğa'nın tarihi, kültürel, folklorik tüm kültür mirasını kayıt altına almak ve kentin sekizbin yıllık hafızasını geleceğe taşımak misyonunu taşıyor. Ne yazık ki geçmişte bu konuda herhangi bir arşiv ve kent belleğini koruma çalışması yapılmadığından bu kitaplar hazırlanırken büyük güçlüklerle karşılaşılıyor. Ancak ortaya çıkan yayınlar; Aliğa'nın tarihi, arkeolojik, sosyal-kültürel mirasını, kent belleğine alarak geleceğe taşıyacak. Gelecekte yerel yönetimler, araştırmacılar geçmişe dair bir arşiv ve bilgi sıkıntısı yaşamayacak. Bu tarihi görev ve sorumluluğu gerçekleştirmenin onurunu yaşıyoruz.

Aliğa Belediyesi olarak bölgemizdeki binlerce yıllık uygarlıklardan bugüne kalan izlerin ortaya çıkarılması çabalarına olanaklarımız ölçüsünde destek olmaya çalışıyoruz. 2015 ve 2016 yılında yüzey araştırması için gelen heyetlerimize de elimizden geldiği kadar kolaylaştırıcı olmak için imkânlarımızı sunduk. Myrina ve Gryneion'da son yıllardaki yüzey araştırmalarında elde edilen bulgular ve arkeolojik literatürden taranmasıyla oluşan verilerle elinizdeki bu çok kapsamlı bilimsel çalışma ortaya çıktı. Bu yayında yer alan bilimsel makaleler, bugüne kadar Aliğa'da pek bilinmeyen, hakkında çok yazılıp çizilmeyen Myrina ve Gryneion antik kentlerini gerek yöre halkımıza, gerekse araştırmacılara, üniversite çevrelerine ve tarih arkeoloji meraklılarına tüm yönleriyle tanıtan bir başvuru eseri niteliğini taşıyor.

Myrina ve Gryneion'da kazıların da bir an önce başlaması dileklerimizle; Aliğa'nın kültürel birikimini ortaya çıkarmak için çaba gösteren Üniversitelerimize ve değerli akademisyenlerimize Aliğa'ya katkıları için çok teşekkür ediyorum.

Serkan Acar

Aliğa Belediye Başkanı

Mayıs, 2017

Prof. Dr. Ersin Doğer'in Şiir ve Yorumlarıyla Myrina ve Gryneion¹

*Gözümle gördüm.
"Gül parmaklı şafak" söktüğünde
elleriyle kurduğu iki tepeli kentin dışında
Titnaios'un ağzında yıkanıyordu,
"Tek göğüslü" denen Ece.
Kuyruklu yalan bu,
onun iki memesi de yerinde.
O kent ki mezarlarında
insandan çok tanrılar yatıyor.*

¹ Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ersin Doğer'den alınan izinle kitabındaki şekliyle buradaki şiir ve yorumlar kullanılmıştır: Ersin Doğer, Bilmecce Antik Kentler I - Aiolis Şiirleri ve Meraklısına Notlar, Ege Yayınları, İstanbul, 2010. Sayın hocamıza yayın ve araştırmalarımızdaki desteği için minnettarız.

Myrina (Kalabakhisar)

Myrina, Güzelhisar Çayı'nın (Titnaios, Pythikos) deniz ile buluştuğu ağzının hemen kuzeyinde yer alan iki tepe (Beriki ve Öteki Tepe) ve aralarındaki düz araziye kurulmuştu. Sert rüzgârlara kapalı mendirek ile çevrilmiş bir limana sahipti.

Geleneğe göre belli başlı Aiol kentleri, bir ikisinin dışında Amazonlar tarafından kurulmuştu. Bunların arasında en önemlileri Myrina adını taşımaktaydı. Herhangi bir "Mitoloji Sözlüğü"nü açarsanız bu kraliçenin, emrindeki kadınlar ordusuyla Libya'dan Atlantis'e fethetmediği ülke yoktur. Günümüzün Hollywood senaristleri Hellenistik dönem mitograflarının ellerine su bile dökemezler. Nitekim bu senaristlerin marifetlerini gördük "Troya" filminde. "İliada'yı öyle bir çarpıttılar ki Homeros bilinmeyen mezarında dört takla atmıştır muhakkak. Agamemnon ve Menelaos'un Troia'da öldüklerini bile hayretle gördü bu gözlerim sinema koltuklarında. Agamemnon savaş meydanında ölünce tüm tragedyaları at çöpe. Sinemaya giden herkesi cahil ve aptal sanan Amerikalı senaristler sorunu bir çırpıda çözdü; artık Euripides'e ve onun kahramanları Elektra'ya, Orestes'e, İphigenia'ya ihtiyaç kalmadı sayelerinde. Neyse konumuza dönelim. Amazonlar ise ayrı bir sorun ama hala tarihsel bir sorun değil, mitolojik bir sorun. İtiraf edeyim tarihsel açıklamaların hiç biri beni tatmin etmiyor; MÖ 1200 öncesi Helenlerin ataları Akalar -yani Hititlerin tabiriyle Ahhiyawalıları- çok etkileyen Batı Anadolu'daki önemli bir tarihsel olayın tortusu olmalı geçmişte Amazonlar? Yoksa tarihçi olarak tatmin edici bir açıklama ve varsayım ileri süremeyince kaçak dövüşüp bir romana mı sığınmalı Amazonların tarihsel kökenini açıklamak için?

Homeros MÖ 8. yüzyılda İliada'da ve Odysseia'da tek bir Amazon adı vermez, Amazonlar der geçer. Hellenistik çağa geldiğimizde yüzden fazla özel isme sahip Amazon tanırız. Bir de kahvehane etimolojisinin bataklığına düşüp "amazoi"dan (memesizler) "*yay kullandıkları için tek göğüslerini kesiyorlardı*" kestirmesine ulaşınca yandı gülüm keten helva. Hiçbirimiz milli okçuluk takımındaki kızlarımıza neden başarılı olmak için göğüslerinden birisini kesmiyorsunuz? diye sormuyor. Kızlar zaten göğüslerini kestirmeden dünya şampiyonu oluyorlar, bir de kestirseler kim bilir ne olacaklar! Göğüs kesme geyiğinin en hoş tarafı ise hiçbir Hellen heykeltıraşının Amazonların

göğüslerini kesmeye kıyamamış olmaları; onlar kolayı bulmuşlar; bir göğüslerini dışarıda, diğerini elbise içinde göstererek sorunu çözmüşler.

Ama hemen belirtiyim ki "*Gül parmaklı şafak*" deyimini benim değildir. Bu nedenden dolayı onu tırnak içine aldım ki intihal sanılmasın. Homeros bu muhteşem ifadeyi, milyonlarca şairin keşfetmesine izin vermemiş; daha MÖ 8. yüzyılda İlyada'da bir dize içine yerleştirmiş herkesten önce (Homeros, İliada VI. 175. "*Rododaktylos Eos*").

Myrina'nın nekropolisi 1880 ve 1882 yılları arasında Fransız arkeologlar Salamon Reinach ve Edmond Pottier tarafından kazıldı. Fransızlar yaklaşık 4.000-5.000 civarında çoğu dokunulmamış mezar kazdılar. Mezar hediyeleri arasında arkeoloji dünyası için en dikkati çekenler pişmiş toprak heykelcikler idi. Bu tarihten sonra Hellas'daki Tanagra kenti ile birlikte Myrina da bu heykelcikler ile ünlenmiş oldu. Bunlar arasında çoğunluk tanrı ve tanrıçalara aittir. Mükemmel biçimlendirilmiş çıplak ve yarı giyinik Aphroditeler, altın varaklı kanatlara sahip Eroslar ve Nikeler hala birçok müzenin vitrinlerini süslerler, özellikle Louvre Müzesi'nin. O zaman "*O kent ki mezarlarında insandan çok tanrılar yatıyor*" dizeleri daha kolayca anlaşılabilir sanırım.

Myrina, 130 yıl önceki nekropol kazılarını saymazsak, henüz ciddi bir çalışmaya sahne olamadı ne yazık ki! Gerçekten yazık, çünkü son yıllarda kaçak kazıların en yoğun olarak gerçekleştirildiği bir ören yeri burası. Kyme'nin bulunduğu coğrafyaya nazaran daha تنها bir alanda bulunuyor, özellikle yaz aylarında yazlıkçılar kıyı boyunca çadırlar ve ahşaptan kulübeler kuruyorlar ve faaliyetlerine bu derme çatma konutların içinde ve gece karanlığında çevrede devam ediyorlar. Bir an önce kimliği ne olursa olsun, ister Türk, ister yabancı bir bilim heyetine acilen teslim edilmesi gerek bu ören yerinin.

Bibliyografya: E. Pottier - S. Reinach, *La Necropol de Myrina* (Paris 1887); George E. Bean, *Eski Çağda Ege Bölgesi*, Arion Yayınevi (İstanbul 1995), 86-89. Bilge Umar, *Aiolis*, (İnkılap Yayınevi) 2002.

*"Varlığımı ırzına geçilmesine borçluyum kraliçemin.
Apollon suçunun bedelini benimle ödedi sevdiğine.
Babası sırtında Aeneas'ı bile gördüm
şafak vakti gemiye binerken.
Solgun ama umut doluydu gelecekten.
Yüzyılların sırtında mutlu yaşarken,
Yaşlı Makedon'un eline düştüm.
Erkeklerim Hades'e yürüdü,
kızlarım ucuza gitti esir pazarlarında.
Ben yokum artık,
ak mermerden evinde Apollon remil atıyor,
bembeyaz inekleri etrafını çevirmiş
'O'na bakıyor."*

Gryneia, Gryneion (Yeni Şakran-Temaşalık)

Yeni Şakran'a gelmeden önce kıyıdaki Hacı Ömerli köyünün karşısında Temaşalık yarımadası üzerindedir. Yarımada önce bir Gryneion adlı Aiol kentini barındırırken Hellenistik dönemde halk Myrina'ya taşınmış, arazi kutsal inek ve boğaların dolaştığı koruluk içindeki mermerden bir tapınak ile bilici tanrı Apollon'a ait olmuştur.

İki kuruluş öyküsü vardır Gryneion'un; biri erkektir, biri dişi; erkek olan fazla kırdılı döktülüdür. Şiire pek uygun düşmemiştir. Telephos'un oğlu Grynios Neoptolemos oğlu Pergamos yardımı ile kenti kurar. İkincisi daha kadınsıdır, romantik olması dahi beklenirdi ama ne yazık ki işin içinde tecavüz vardır. Myrina gibi bir Amazon olan Grynios tanrı Apollon tarafından tecavüze uğrar. Herhalde tanrı işi bittikten sonra pişman olur ki kız için bir kent kurar ve Gryneia adını verir. Sonradan burasını öyle beğenmiştir ki Hellenistik dönemde halkını Myrina'ya taşımış, tümüyle yerleşmiştir! Kutsal ineklerini ve boğalarını da yanına almıştır. Pausanias'a göre (1. 21. 7) *"Keten göğüs zırhlarının sergilendiği kutsal alanlar arasında Gryneia'daki Apollon tapınağı vardır ve burada bulunan Apollon koruluğunda meyve vermemesine karşın çok hoş kokulu ve görünümlü ağaçlar yetiştirilmektedir."*

Okuyucu *"Babası sırtında Aeneas'ı nasıl gördün Gryneion'da"* diye sorabilir, ama ben Vergilius'un yalancısıyım (Aeneis IV. 345). Fırsat düşmüşken burada *-muhataplardan biri öldüğü için dâhil olamayacağı-* küçük bir bilimsel tartışmaya açıklık getirmeliyiz. Konu, Vergilius'un *"Aeneis"* adlı eserinde Apollon Gryneia'dan söz edip etmediğidir. George E. Bean'in *"Eski Çağda Ege Bölgesi"* kitabını okuyanlar Gryneion bahsi geldiğinde (Sayfa 91) yazarın *"Vergilius'un Aeneis destanında, Troia'nın düşüşünden sonra Aeneas'a İtalya'ya gitmesini öğütleyen, Gryneion Apollon'udur"* cümlesini hatırlayacaklardır. Bilge Umar ise *"Aiolis, Bir Tarihsel Coğrafya Araştırması ve Gezi Rehberi"* başlıklı (İstanbul 2002) kitabında (sayfa 111 ve 161-162 Ek. 1) Vergilius'un *"Aeneis"* kitabında böyle bir bilginin olmadığını yazıp hepimizi şaşırtmaktadır. Gerçekten de okuyucularımızdan birisi Bilge Umar gibi Theodore C. Williams'ın ve John Dryden'in İngilizce metinlerine giderse oralarda Apollo Gryneia'yı bulamayacaktır. İlkinde *"Delphian oracles"* ikincisinde ise *"Apollon's power"* olarak tercüme edildiğini görecektir. Ancak J.B.Greenough'un

(Boston 1900) Latince metnine başvurursa orada aynen şöyle bir cümle görecektir "*Sed nunc Italiam mangam Gryneus Apollo,...*". İlginç değil mi? Aiolis bölgesi üzerine önemli birikimlere sahip Doç. Dr. Kaan İren'in de isabetle tespit ettiği gibi, Bilge Umar hocam ne yazık ki söz konusu iki İngilizce tercüme eserin kurbanı olmuş gibi görünüyor. Eğer Öteki Yayınevi tarafından birinci basımı Ekim 1998'de (Ankara) yapılan ancak hangi orijinal veya İngilizce metinden yapıldığı anlaşılamayan "*Vergilius Aeneis Bütün Eserleri II, Türkçesi Türkan Uzel*" adlı Türkçe esere baksaydı aynı yerde (IV. Kitap 345) "*Şimdiyse Grynia'lı Apollon büyük İtalya'yı benim kurmamı buyuruyor,..*" cümlesini bulacaktı. Sonuç: "*Babana bile güvenme, kaynağa git!*". Bu arada söz açılmışken "*Aiolis*" kitabınızın 23.üncü sayfasında ileri sürdüğünüzün aksine Dukas'ın orijinal metnindeki kelime "*Menomenos*" değil "*Mainomenos*" hocam.

"Yaşlı Makedon"un kim olduğuna gelince; genç olsaydı hemen akla Büyük İskender'in gelmesi kaçınılmazdı. Yaşlı Makedon ise önce II. Philippos'un, ardından İskender'in en büyük yardımcısı Parmenion'dur. Philippos ölümünden birkaç ay önce onu yaklaşık on bin kişilik bir ordu ile Batı Anadolu'ya gönderir, yanında Attalos da vardır (Diodorus 16.91.2). Makedonların ilk işi uzun zamandan beri Pers dostu hanedanlar tarafından yönetilen Gryneion'u ele geçirmek olur ve halkı diğer Pers dostu Helen kentlerine ibret olsun diye esir pazarlarında satılır.

Herhalde kent bundan sonra kendini toparlayamamış ve halkı Hellenistik dönemde komşusu Myrina'ya taşınmış olmalı. Çünkü Roma döneminde burada bilicilik de yapılan Apollon Gryneia tapınağının ve çevresinde mevcut bir kutsal korunun varlığını öğreniyoruz. Bilicilik merkezi olarak tanınmasına karşın buna ilişkin elimizdeki tek kanıt Kaunos'da bulunan bir yazıttır. Bu yazıt MÖ 2. yüzyıla, yani Hellenistik döneme tarihlenir. Eksik olan bu yazıtta Kaunoslular *-kentlerinden bu kadar uzaktaki-* Apollon Gryneia'ya bereketli bir hasat için hangi tanrılara adak sunmaları gerektiğini sormuşlar. Yanıt tahmin ettiğiniz gibi heksametron bir vezinle *-yani bir şiirle-* Zeus'e ve Apollon'a olmuş. Eh ben de bunu ifade etmek için "*remil*"den başka bir kelime bulamadım.

Bibliyografya: George E. Bean, *Eski Çağda Ege Bölgesi*, Arion Yayınevi (İstanbul 1995), 90-92. Bilge Umar, *Aiolis*, (İnkılap Yayınevi) 2002; Kaan İren "*Vergilius, Aeneas, Umar ve Bir Corrigendum*", *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, 2009.

Myrina Antik Kenti Yüzey Araştırmaları, Çalışma Alanı, Yapı ve Kalıntılar

Murat ÇEKİLMEZ¹

İzmir ilinin 60 km kuzeybatısındaki Aliağa ilçesi sınırlarında yer alan Myrina ve Gryneion antik kentleri, Çandarlı Körfezi'nde (Elaitikos) deniz kenarında kurulmuş önemli liman kentleridir. Aliağa'nın 8 km kuzey doğusunda yer alan Myrina antik kentinin 8 km yakınında Çaltılıdere Köyü (Mahallesi) yer almaktadır. Aiolis Bölgesi'nin önemli kentlerinden biri olan Myrina ya da diğer adıyla Sebastopolis yerleşimi, Kyme, Akhaion Limen ve Gryneion arasında konumlanmıştır (Fig. 1).

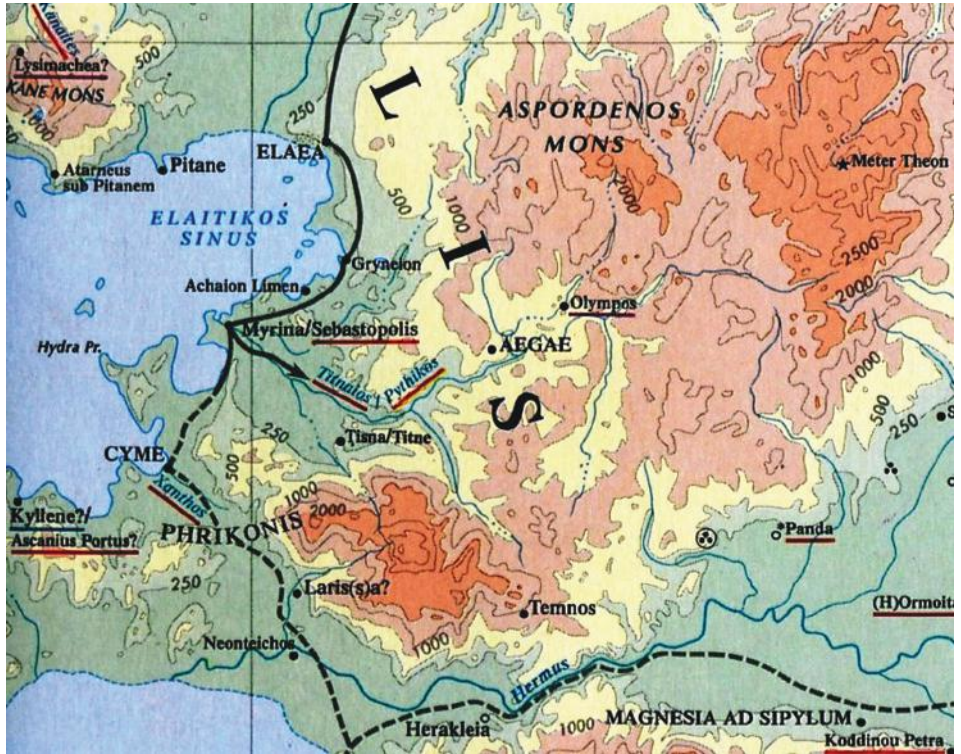

Fig. 1. Myrina ve Gryneion kentleri ile çevresinin haritası.

¹ Yrd. Doç. Dr. Murat Çekilmez, Adnan Menderes Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, 09100, AYDIN, TÜRKİYE, e-mail: mcekilmez@gmail.com

İlk defa Herodotos, Kyme, Larisa, Neonteikhos, Temnos, Killa, Notion, Aigioreessa, Pitane, Aigai, Smyrna ve Gryneion ile birlikte on iki Aioli kenti arasında saydığı Myrina'nın bulunduğu bölgenin yerleşim açısından İonia'ya göre daha elverişli ancak iklim bakımından elverişsiz olduğunu belirtir².

Ksenophon, Hellenika adlı eserinde, Gorgion ve Gongylos adlı iki kardeşin Thibron'a bağlılık yemini ettiklerini, Gorgion'un Gambriion-Palaegambriion'un, Eretrialı Gongylos'un ise (MÖ 399 yıllarında) Myrina ve Gryneion'un hükümdarı olduğunu belirtir. Ayrıca Gongylos, daha önce Pers yönetimini benimsediği için bu kentlerin hediye olarak verildiğini eklemektedir³.

Strabon, Ephesos, Smyrna, Kyme ve Myrina'nın amazonlar tarafından kurulduğunu ve kentin kurucusu amazonun isminin verildiğini belirtir⁴. Strabon, kentin adını aldığı Myrina adlı amazonun ayrıca at kullanmadaki başarısı ve hızından bahseder⁵. Smith'e göre ise Myrina, Myrinus adlı bir kişi tarafından diğer Aiolis Bölgesi kentlerinden daha önce kurulmuştur⁶.

Yaşlı Plinius, Aiolis kentlerini sıraladığı 5. kitabının 32. bölümünde, Kyme kentinden sonra gelen Myrina'nın daha önceki isminin Sebastopolis olduğunu, kentin 40 stadium uzağında Gryneion yerleşiminin olduğunu belirtmektedir⁷.

Tacitus, bir deprem sonucunda Anadolu'da bulunan on iki kentin hasar gördüğünü, sonrasında Hierokaesarea, Myrina, Kyme ve Tmolos'un vergiden muaf tutulduğunu belirtir⁸.

Antik dönem kentleri konusunda antik yazarlar ışığında araştırmalar yapan Smith, Myrina'nın çok güçlü ve küçük bir kent olduğunu, güzel bir limanı olduğunu, Tiberius ve Traian Dönemi'nde kentte depremler olduğunu ancak kentin eski gücüne tekrar kavuştuğunu belirtir⁹. Umar, Myrina'nın bazı yazıtlarda *Mourina* olarak geçtiğini, Myrina adının Luwi dilinden geldiğini, kentin adının "yüce ana yurdu" anlamına gelen *Mura-wana*'dan geldiğini belirtmektedir¹⁰. Baltazzi ise Myrina ve Gryneion'un Pergamon topraklarının sınırları içinde kaldığını düşünmektedir¹¹.

Sevin, Gryneion'un güneybatısındaki kentin Elaitikos Körfezi'nde ve Titnaios Çayı'nın kenarında yer aldığını, Amazonlar kraliçesi tarafından kurulduğunu belirtir. Araştırmacıya göre kent Attika-Delos Birliği'nin ilk üyelerindendir. MS 17 yılında meydana gelen depremde zarar gören

² Hdt. 1. 149.

³ Ksen. Hell. 3. 1.

⁴ Strab. 11. 5.

⁵ Strab. 12. 8.

⁶ Smith 1854, Myrina maddesi.

⁷ Plin. Nat. Hist. 5. 32.

⁸ Tac. Ann. 2. 47.

⁹ Smith 1854, Myrina maddesi.

¹⁰ Umar 1993, 341.

¹¹ Baltazzi 1881, 283-284.

kente yardım eden imparator Tiberius için kentin adı Sebastepolis olarak değiştirilmiştir. Sevin ayrıca kentte MS 106 yılında deprem olduğunu ve bu nedenle kentin önemini yitirdiğini, MS 4. ve 5. yüzyılda ise kentin Ephesos metropolitliğine bağlı bir piskoposluk merkezi olduğunu aktarmaktadır¹².

Freely, Aiolis Bölgesi kentlerini anlattığı kitabında Myrina'nın Elaitikos Körfezi'nde, Güzelhisar Çayı'nın kenarındaki konumundan yola çıkarak antik kent konusundaki görüşlerini belirtir. Araştırmacıya göre kent tıpkı Pitane, Elaia ve Gryneion gibi Aiol göçlerinden önce kurulmuştur. Myrina adının bir amazon kraliçesinden geldiğini ve bu ismin Homeros'un İlyada adlı eserinde geçtiğini tespit etmiştir. Buradaki nekropol alanında yapılan kazılar sonucunda çok sayıda Hellenistik Dönem mezarı ve buluntusu ele geçmiştir. Özellikle Tanagra tipindeki figürinler ile birlikte dönemin tanrı ve tanrıcaları, günlük yaşamdan kişiler, tiyatro konulu kişiler, hayvanlar ve benzeri formda figürlerin bulunduğunu eklemektedir¹³.

Bean, Attika-Delos Birliği'ndeki kentin bir talent ödediğini, MS 17 yılında bir deprem sonucunda Tiberius'un kente yardım yaptığını ve kentin adının Sebastepolis olarak değiştiğini ancak sonra tekrar Myrina olarak anıldığını değinmektedir. Araştırmacı, kentin hemen kuzeyinde bulunan Gryneion'un zamanla bağımsızlığını yitirip Myrina'ya bağlandığını, kentin Gryneion'da bulunan Apollon kutsal alanı nedeniyle önemli olduğunu belirtmektedir. MS 106 yılında geçirdiği deprem sonrası Hristiyanlığın yükselişiyle birlikte kentin kutsal yerlerinin önemini kaybettiğini aktarmaktadır¹⁴.

Stark, Myrina antik kentinin kalıntıları arasında eski duvar molozları ve yüzeyde çanak-çömlek parçalarının olduğuna değinmektedir. Limanın kalıntılarına değinen araştırmacı, dört adet kırık sütun parçası gördüğünü belirtmektedir. Köylülerin, öküzler tarafından çekilen arabalara, bu antik kentten kalan taşları taşıdıklarını anlatmaktadır. Stark, köylülerden geride kalan taşları yerlerinde bırakmalarını rica ettiğini aktarmaktadır¹⁵. Sayce, akropol olarak tanımlanan Beriki Tepe'de prehistorik kalıntılar olduğunu, daha sonra ise mezarlık olarak kullanıldığını ve bu mezarların muhtemelen Myrina kentinin zengin ailelerine ait olduğunu belirtmektedir¹⁶. Ramsay ise kentin Güzelhisar Çayı'nın kuzey kıyısında, Kalabasar adlı denize yakın bir tepede olduğunu belirtmektedir. Bu tepenin kenarlarının kazılarak teraslama yapıldığından ve bunun üzerinde Hellenistik Dönem duvar kalıntısı bulunduğundan bahsetmektedir. Duvarın genellikle yatay yönde örülü olduğuna ama bazen bu hattın düzensiz büyüdüğüne değinmektedir¹⁷.

¹² Sevin 2001, 77 vd.

¹³ Freely 2004, 88 vd.

¹⁴ Bean 1997, 87.

¹⁵ Stark 1956, 55.

¹⁶ Sayce 1882, 221 vd.

¹⁷ Ramsay 1881, 277.

1979 yılı Kyme kurtarma kazısı kapsamında, Myrina ve Gryneion antik kentlerine değinilmektedir¹⁸. 1980 yılı Kestel kazısı kapsamında bulunan bir mezarda ele geçen figürinlerin Myrina üretimi oldukları düşünülmektedir¹⁹. Lagona, 1982 yılındaki Anadolu'nun Batı kıyısının topografisi ve Kyme kazı kampanyası başlıklı çalışma kapsamında Larissa, Myrina ve Gryneion antik kentlerinde topografik araştırmalar yürütmüştür. Özellikle Bean'in yayınlarından yola çıkılarak kentin daha önce tanımlanmayan bölümlerinde araştırmalar gerçekleştirilmiştir. Liman ve bu yapıyla bağlantılı uzun bir dalgakıran ve yuvarlak bir kule tespit edilmiştir. Yüzey araştırmalarında seramik parçaları, bronz bir yüzük ve fırınlanmış seramik parçalarına rastlanmıştır²⁰. Aynı araştırmacı tarafından Kyme limanında yapılan kazılar sonucunda bulunan kalıntılar ile Myrina limanı karşılaştırılır ve benzer oldukları belirtilmektedir²¹. Prof. Treversari, Bosio ve Zaccaria Ruggiu tarafından 1982 yılından itibaren jeofizik ve arkeolojik çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Özellikle Güzelhisar Çayı ve deniz arasındaki düzlükte kalıntıların yoğunlaştığı, Beriki Tepe'nin doğu yamacında tiyatro olabilecek kalıntıların tespit edildiği belirtilmektedir. Ayrıca kentin stratejik bir noktada konumlandığı ve Kyme kenti ile ilişkili olduğu düşünülmektedir²². 1985 yılı Notion kazıları kapsamında daha önce yapılan araştırmalardan bahsedilirken Athena Tapınağı'nın batısındaki portüğün gerisindeki depolarda diğer buluntularla birlikte Pergamon, Smyrna ve Myrina stilinde figürinler bulunmuştur²³. Panaztepe 1987 yılı kazıları kapsamında surun doğusunda yer alan mekanın kuzeydoğusunda duvarın dış tarafında daha çok benzerleri Rhodos, Halikarnassos ve Myrina gibi merkezlerden tanınan MÖ 6. yüzyılın sonu ile 5. yüzyıla tarihlenen figürinler bulunmuştur²⁴.

Malay, 1983 yılında yayınlanan Kyme'de bulunan üç yeni dekret adlı yayınında yazıtlardan yola çıkarak Kyme'de bir Homonia tapınağı olduğunu belirtir. Araştırmacı bu görüşten yola çıkarak tapınağın vatandaşlar, Roma ya da komşu bir kent ile Kyme arasındaki dostluğu pekiştirmek için kurulmuş olabileceğini belirtir. Bunun dışında Kyme ve Myrina arasında ortak bir Homonia parasının olduğunu, bu nedenle Homonia Tapınağı'nın Kyme ve Myrina arasındaki dostluk ve kardeşlik duygularını pekiştirmek için yapılmış olabileceğini belirtir. Aynı yayındaki üçüncü yazıtta bahsedilen Arkhippe'nin

¹⁸ Uçankuş 1980, 139 vd.

¹⁹ Erdemgil 1981, 63 vd.

²⁰ Lagona 1983, 45 vd.

²¹ Lagona 1984, 89 vd.

²² Lagona 1985, 246.

²³ Atalay 1986, 70 vd.

²⁴ Erkanal 1988, 62.

şehre bağışladığı tarlaların Akhaia Bölgesi'nde (KhorosAkhaios) olduklarından hareketle Myrina ve Gryneion arasındaki Akhaion Limen'dan söz edildiği belirtilmektedir²⁵.

1986 yılında yayınlanan arkeolojik ve jeolojik çakmaktaşılarının karşılaştırmalı olarak elektron spin rezonans (ESR) yöntem ile incelenmesi adlı çalışmada Myrina buluntusu bir alabastron incelenmiştir. Yapılan çalışmada MÖ 6-4. yüzyıllar arasına tarihlenen opak beyaz ve eflatun renkli camdan yapılmış alabastron üzerinde radyografik çalışmalar gerçekleştirilmiştir²⁶.

Anabolu, 1988 yılında yayınlanan Batı Anadolu'da bulunan Demeter ve Khitonien tanrılar tapınakları adlı çalışmasında, Demeter ve Persephone olarak tanımlanan figürin gruplarından bahsetmektedir. Bunun dışında Myrina buluntusu Aphrodite anadyomene tipindeki figürinleri ve tiplerini detaylı şekilde anlatır²⁷. Özyiğit, 1990 yılında yayınlanan pişmiş toprak sahte heykelciklerin stil ve teknikleri adlı çalışmasında, Myrina buluntusu Knidoslu Aphrodite, ephebos ve giyimli kadın figürinlerine değinmiştir. Ayrıca Myrina buluntusu Hellenistik Dönem figürinlerinin teknik ve yapım özelliklerine değinen araştırmacı, bu dönemde figürin üretiminde kalıp sayısının çoğaldığını, heykelciklerde hareketlilik ve çeşitliliğin arttığını belirtir²⁸. Phokaia 1990 yılı kazı çalışmaları kapsamında daha önceki yıllarda yapılan çalışmalarda bulunan bir lahit ve içerisindeki Myrina tipindeki figürinlerden bahsedilmektedir²⁹. Tuna Nörling, Batı Anadolu'da Attika siyah figür seramiğinin yayılımı adlı çalışmasında, Aiolis Bölgesi örnekleri arasında Myrina ve Gryneion buluntularından bahsetmektedir. Araştırmacı, Aiolis ve Lesbos'ta MÖ 600-450 tarihleri arasına tarihlenen seramiklerin birçoğunun MÖ 575-525 arasından olduğunu ve yüzyılın sonuna doğru eserlerin miktarında azalma olduğunu belirtir³⁰. 1993 yılı Sardeis kazı çalışmaları kapsamında bulunan seramikler karşılaştırılırken Myrina tipinde bir amphoradan bahsedilmektedir³¹.

2001 yılında ise Erkanal ve İren tarafından Myrina'nın çevresindeki Hatundere Köyü çevresi, Musabey Köyü, Menemen ve Sakaltepe'de yüzey araştırmaları gerçekleştirilmiştir. 2001-2003 yılları arasında aynı araştırmacılar tarafından kuzey İzmir-Menemen araştırmaları kapsamında diğer merkezlerle birlikte Myrina ve Gryneion'u da kapsayan Güney Aiolis bölgesi yüzey araştırmalarına devam edilmiştir³².

²⁵ Malay 1983, 44 vd.

²⁶ Tuğrul - Sungur - Atik 1986, 81 vd. Res. 11 - 12.

²⁷ Anabolu 1988, 121 vd.

²⁸ Özyiğit 1990, 240 vd.

²⁹ Özyiğit 1992, 102.

³⁰ Tuna Nörling 1994, 439 vd.

³¹ Greenewalt 1995, 395 vd.

³² Erkanal Öktü - İren 2004, 245 vd.

Durugönül, Adana, Tarsus, Mersin ve Silifke Müzeleri'nde bulunan Klasik, Hellenistik ve Roma Dönemi pişmiş toprak heykelciklerini incelediği çalışmasında Hellenistik Dönem'in pişmiş toprak heykelciklerinin önemli buluntu merkezleri arasında Tanagra ve Myrina'yı saymaktadır. Araştırmacı, MÖ 330-300 yıllarından itibaren Tanagra kadınlarının Myrina, İskenderiye, güney İtalya ve Sicilya gibi merkezlerde taklitlerinin yapılmaya başladığını, Myrina'da Hellenistik Dönem'de Aphrodite ve Eros figürinleri gibi mezar buluntularının önem kazandığını belirtir³³.

Foça tarafından 2011 yılında tamamlanan Aliağa ilçesi sınırlarındaki Kendirci mevkii, İDÇ liman kurtarma kazısında ortaya çıkarılan bir grup mezar incelenmiştir. Araştırmacı, MÖ 8. yüzyılın başlarında Anadolu kıyıları ile Aliağa Körfezi çevresinde Aiolis Bölgesi'ne ait on iki kent devletin konfederasyon oluşturacak şekilde birleştiğini ve bu birliğin dini birleşim ya da ortak kutsal alanının Gryneion'daki Apollon kutsal alanı olduğunu belirtir³⁴. 2011 yılında tamamlanan Aliağa ve çevresindeki arkeolojik yerleşimlerin CBS ile mekânsal analizi adlı çalışmada, Gryneion, Myrina, Kyme, Temnos, Larissa ve Neonteikhos olmak üzere altı adet Aiolis bölgesi yerleşimi incelenmiştir. Araştırmacıya göre Myrina, Gryneion'un güneybatısında, Çandarlı Körfezi'nin son koyunda iki küçük tepeye ve bu tepelerin yamaçlarına yayılmıştır. Doğudaki Beriki Tepe (63 m), batıdaki ise Öteki Tepe (51-59 m) dir. Kent, MS 17 yılındaki depremde büyük zarar görmüş, imparator Tiberius yardım etmiş, MS 106 yılında geçirdiği ikinci depremden sonra ise önemini yitirmiştir. Araştırmacı ayrıca Lagona ve ekibinin 1982 yılında gerçekleştirdiği incelemelere değinmektedir. Bu incelemelere göre uzun bir dalgakıran ve yuvarlak bir kule tespit edilmiştir. Ayrıca Beriki Tepe'nin doğu yamacında tiyatro olabileceği saptanmıştır. Araştırmacıya göre liman Öteki Tepe'nin kuzey doğusundaki kıyıda yer alır. Beriki Tepe'de yer alan surlara göre kentin akropolisinin burası olması gerektiği belirtilir. Ayrıca kentin tarım alanının Kayaalan Ovası olduğu, çevresinde yükselen Bozdevlit Tepe (ovanın kuzeyinde 207 m), Değirmen Tepe (ovanın güneyinde 78 m) ve Uzunburun Tepe (ovanın doğusunda 97 m) gibi tepeler ile bu tepelerin yamaçlarında yerleşim alanlarının olması gerektiği belirtilmektedir³⁵.

2012 yılında yapılan Çandarlı-Aliağa arasındaki kıyı bölgesinin jeomorfolojisi ve kıyı çizgisindeki değişimleri konu alan bir çalışmaya göre, bu alanda tarihsel ve aletsel dönemde pek çok deprem meydana gelmiştir. Araştırmaya göre MS 17'de meydana gelen deprem Ege Bölgesi'ndeki büyük felaketlerden biridir. Batı Anadolu'da Ephesos ile birlikte birçok

³³ Durugönül 2006, 26 vd.

³⁴ Foça 2011, 5 vd.

³⁵ Pişkin 2011, 50 vd.

kent yıkılmıştır. Magnitüdü 7,0 olan depremin şiddeti X'dur. Diğer taraftan MS105'teki depremde ise Aliağa, Myrina, Çandarlı (Pitane) ve Nemrut Limanı (Kyme) harap olmuştur. Daha sonra 19 Ocak 1909'da meydana gelen depremin merkezi Güzelhisar, Menemen ve Foça arasındadır. Depremde 700 ev yıkılmış, 1.000 ev hasar görmüş ve 8 kişi ölmüştür. Depremin magnitüdü 6, şiddeti IX, derinliği ise 60 km'dir. 22 Eylül 1936'daki depremin merkezi Dikili'ye çok yakındır. Araştırmaya göre depremde 1.000 ev yıkılmış, 41 kişi ölmüş ve 68 kişi yaralanmıştır³⁶. Kaplan tarafından yapılan Aliağa Bölgesi'nde oluşan kıyı erozyonu nedenleri adlı çalışma 2013 yılında tamamlanmıştır. Araştırmada Myrina'nın yeri belirtildikten sonra bölgede volkanik kökenli kayaların hakim olduğu, jeolojik birimlerin alttan üste doğru Dikili ve Zeytinadağ grubu olmak üzere iki başlık altında incelenmesi gerektiği belirtilmiştir. Dikili grubunun Erken-Orta Miyosen yaşlı çökel ve volkanik kayalardan, Zeytinadağ grubunun ise Geç Miyosen - Pliyose çökel ve volkanik kayalardan oluştuğu belirtilir³⁷.

2011 yılında Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Nurettin Öztürk tarafından Myrina ve Gryneion antik kentlerinde yüzey araştırmalarına başlanmıştır³⁸. 2011-2013 yılları arasında devam eden araştırmalardan sonra 2015 yılından itibaren Adnan Menderes Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. Murat Çekilmez başkanlığındaki bilim ekibi tarafından araştırmalar yürütülmektedir (Fig. 2).

Fig. 2. Yüzey araştırmaları sahası.

³⁶ Güney 2012, 44 vd.

³⁷ Kaplan 2013, 37 vd.

³⁸ Öztürk 2012, 151-161; Öztürk - Güloğlu - Girgin 2014; Öztürk - Girgin - Güloğlu - Leygara 2014; Öztürk - Güloğlu - Leygara 2014, 375-384.

2011 yılından itibaren günümüze kadar yürütülen araştırmalarda çalışma sahasının kesin sınırları belirlenmiştir. GPS ölçümlerine göre; çalışma alanının kuzey-batı 1 nolu sınır noktasını 38°53'37.26" kuzey, 27°2'48.07" doğu koordinatları, kuzey-doğu 2 nolu sınır noktasını 38°53'32.41" kuzey, 27°6'54.39" doğu koordinatları, doğu ve güney-doğu sınırlarını belirleyen 3, 4 ve 5 nolu sınır noktalarını sırasıyla 38°50'13.70" kuzey, 27°6'55.13" doğu; 38°49'59.86" kuzey, 27°7'33.15" doğu ve 38°49'4.33" kuzey, 27°7'36.46" doğu koordinatları oluşturmaktadır. Çalışma alanının güney - batı sınırlarını meydana getiren 6, 7 ve 8 nolu noktalar ise sırasıyla 38°49'2.88" kuzey, 27° 4'44.67" doğu; 38°49'37.15" kuzey, 27° 4'44.34" doğu ve 38°49'34.73" kuzey, 26°58'56.00" doğu koordinatlarıdır. Çalışma alanı kuzeybatıda Karga Burnu'ndan kuzeydoğuda Yükseköy mevkiine uzanır, doğu sınırlar düz bir hat halinde güneye doğru Kapukaya, Karakaya, Kalabak ve Karadivlit mevkiine, güneydoğu sınırı ise Karaköy mevkiine uzanmaktadır. Aliğa ilçe merkezinin kuzeyinde yer alan güney sınır düz bir hat halinde doğudan batıya doğru Karaköy, Uzunburun ve Kayalanovası'ndan devam ederek güneybatıda Aliğa limanı içerisindeki Tuzla Burnu'na kadar devam eder.

Atina Fransız Okulu (L'École Française D'Athenes) araştırmacıları E. Pottier ve S. Reinach tarafından 1880-1882 yılları arasında Myrina antik kentinin nekropol alanında çok sayıda mezarın kazısı yapılmıştır. Araştırmacılar daha sonra 1887 yılında yaptıkları çalışmaları ve buluntuları iki cilt halinde (metin ve levhalar) yayınlamışlardır. Araştırmacılar, Myrina kentini Kalabak Hisarı ya da diğer adıyla Kalabassary olarak adlandırmışlardır³⁹. Günümüzde Kalabak (Öteki) Tepe olarak bilinen denize en yakın tepe ise Kato Tepe olarak adlandırılmıştır. Bu tepenin kuzeydoğusunda rıhtım ya da limana ait kalıntılar, kentin kuzeyinde liman ve iskele kalıntıları belirlenmiştir. Kentin doğusunda günümüzde Apar (Beriki) Tepe olarak bilinen alan akropolis olarak adlandırılır ve çevresinde Bizans Dönemi ve farklı dönemlere ait surlarla birlikte bir kule, çiftlik ve iskele kalıntıları tespit edilmiştir. Araştırmacıların üzerinde çalıştıkları asıl alan ise Apar Tepe'nin kuzey - kuzeydoğusu ile Andız Tepe ve bu iki tepe arasında kalan vadide yer alan nekropolistir. Oldukça geniş bir alanı kaplayan nekropolis sınırları içerisinde yapılan kazı çalışmalarında bulunan mezarlar ve kazı çalışmalarının burada başlamasına sebep olan çiftlik işaretlenerek belirtilmiştir. Andız Tepe'nin kuzeydoğusunda yer alan mezar odası ayrıca harita üzerinde işaretlenmiştir⁴⁰ (Fig. 3-4).

³⁹ Myrina antik kenti, 1887 yılında yayınlanan çalışmada Kalabassary ya da diğer adıyla Kalabak sarayı-limanı-evi olarak adlandırılmaktadır. Araştırmacılara göre özellikle Aliğa çevresinde bu dönemde yollar üzerindeki dağlarda yer alan küçük köylere Kalabak adı verilmektedir. Örneğin 10 km ileride bulunan Nemrut Kalesi benzer şekilde adlandırılmıştır, bkz. Pottier-Reinach-Veyries 1887, 1 vd., dipnot 1.

⁴⁰ Pottier - Reinach - Veyries 1887, 1 vd. Pl. 1.

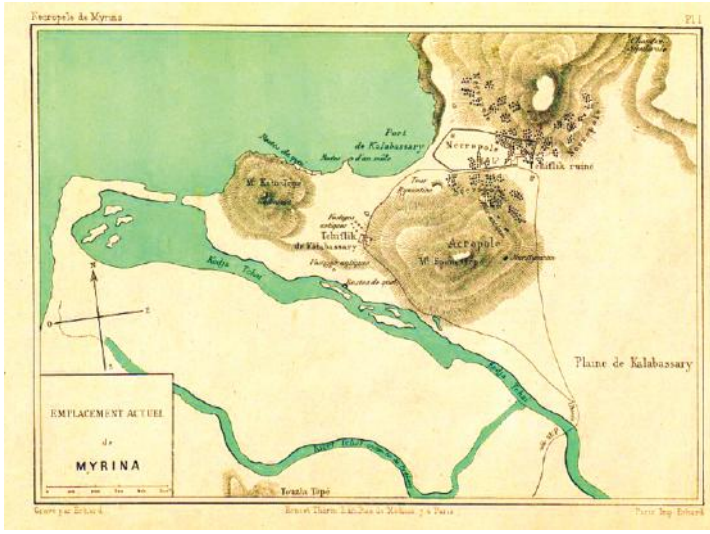

Fig. 3. Pottier ve Reinach'ın araştırmalarına göre Myrina Kent Planı (Pottier-Reinach 1887).

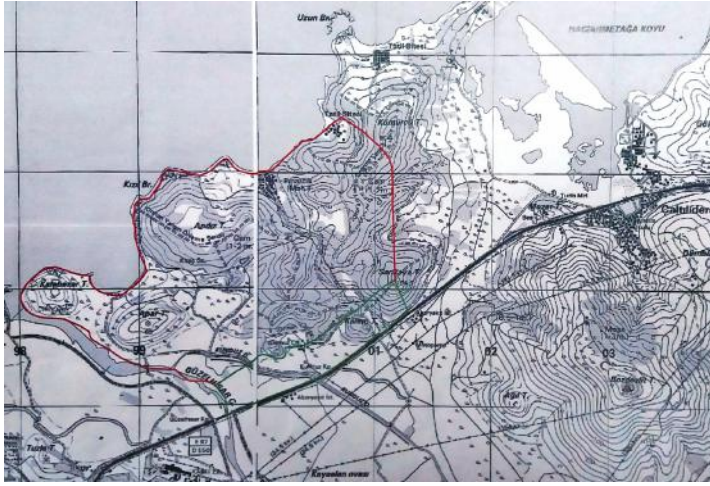

Fig. 4. Myrina Antik Kenti ve çevresinin haritası.

Yapılan yüzey araştırmalarında Myrina ile Gryneion'un çevresindeki arkeolojik alanların tespiti ve kültürel mirasın belgelenmesi amaçlanmıştır. Tarla, kanal kesiti, yol, kaçakçı çukuru, mülkiyet durumu, bitki örtüsü ve yüzey görünürlüğü göz önünde tutularak yüzey araştırması bölgesi olarak adlandırılan arkeolojik alanları farklı bölümlere ayırarak bu bölümlerin sınırlarının belirlenerek haritalara işlenmesi planlanmıştır. Her bir bölümün yüzey buluntuları oldukları yerde korunması esasına uygun olarak belgelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçlar doğrultusunda 2015 yılından itibaren antik kentlerin tanınması, geleceğe yönelik planların oluşturulması ve arkeolojik alanların tanımlanması planlanmıştır (Fig. 4).

Fig. 5. 2015 Yılında Kalabasar (Öteki) Tepe’de yapılan çalışmalar.

Yapılan ilk çalışmalarda Myrina antik kentinin kabaca sınırları belirlenmiştir. Çalışmalara göre kent, deniz kenarında ve Güzelhisar (Titnaios) çayının denize döküldüğü alanda Kalabasar (Kalabassary/Öteki) Tepe, Apar (Beriki) Tepe, Andız Tepe, Sarıkaya, Kömürcü ve Kalem Tepe adlı alanlar üzerinde yer almaktadır. Kentin territoriumunu belirlemeye yönelik araştırmalara ise halen devam edilmektedir. 2015 yılında araştırma çalışmalarının başlamasıyla birlikte arkeolojik alanlar tanımlanmaya başlanmıştır. Bu kapsamda Myrina antik kentinin batısında yer alan Kalabasar (Öteki Tepe) Tepe’nin kuzey yamacındaki teraslarda araştırmalara başlanmıştır (Fig. 5).

Fig. 6. Kalabasar Tepe’de (Öteki Tepe) yer alan teraslار.

Boylam: 26.979771.32, Enlem: 38.84702202 koordinatları arasındaki tepenin rakımı yaklaşık 65-64 metreye ulaşmakla birlikte tepe yaklaşık 385x343 m ölçülerindedir. Tepe üzerinde herhangi bir mimari yapı ve kalıntıya rastlanmazken tepenin kuzey yamacındaki 2 nolu terasta çeşitli kap formlarına ait seramik parçalarına rastlanmıştır. Kapalı kap gövde parçaları, çatı kiremidi parçaları, seramiklere ait ağız, kulp ve kaide parçaları ile birlikte krater benzeri kap parçalarına rastlanmıştır. Deniz seviyesinden 1-8 m arası yüksekliğindeki 1 nolu terasta ise diğer terasla benzer tipte çeşitli kap formlarına ait seramik parçalarına rastlanmıştır (Fig. 6-7).

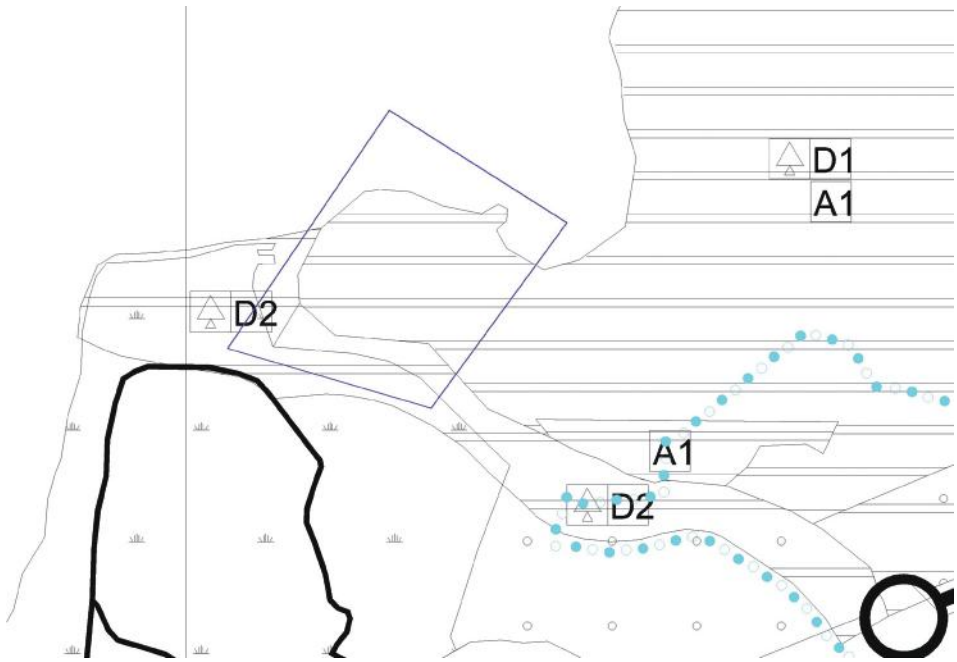

Fig. 7. Kalabasar Tepe'nin (Öteki Tepe) konumu.

Hellenistik Dönem'de savunma açısından güçlü ve korunaklı bir kent olan Myrina'nın surlarına ait kalıntılara Kalabasar (Öteki Tepe) Tepe'de rastlanmıştır. 2015 yılında antik kentin batısındaki Kalabasar Tepe'de deniz kenarında yapılan yüzey araştırmaları sırasında denize yaklaşık 5 m mesafede yer alan tepenin kuzey batı yamaçlarında rastlanan bir kaçak kazı çukuru içerisinde Hellenistik Dönem'e ait kent surlarının olduğu görülmüştür (Fig. 8-9). Surlar, denizden yaklaşık 10 m kodunda, 34 cm yüksekliğinde, 63 cm genişliğinde ve 30 cm kalınlığında dikdörtgen kesme blok taşlardan atkı tekniği ile bir sıra yatay bir sıra dikey olacak şekilde inşa edilmiştir. Duvarın korunan yüksekliği: 133 cm, korunan genişliği ise 80 cm'dir. Aynı alanda Bizans Dönemi'ne ait surlara yapılan eklentiler tespit edilmiştir.

Yapılan ilk gözlemlerde Hellenistik Dönem'den sonra Bizans Dönemi'nde surlara takviyeler yapıldığı ve güçlendirildiği görülmüştür. Kalabasar Tepe ile hemen doğusunda yer alan Apar Tepe arasında, yaklaşık 3 m uzunluğunda, 0,55 m yüksekliğinde ve 0,55 m kalınlığında Bizans Dönemi'ne tarihlenen bir sur duvarı parçası saptanmıştır. Surlar, moloz taşlardan yoğun kireç harç kullanılarak inşa edilmiştir. Bu sur duvarının Apar Tepe'nin hemen Güzelhisar Çayı kenarında yer alan güney eteklerinden itibaren dolaşarak tepenin kuzeyine doğru devam ettiği anlaşılmıştır. Sur duvarları kent içerisinde takip edildiğinde Batı Anadolu'nun diğer kentlerinde olduğu gibi özellikle MS 4. yüzyıldan itibaren Bizans Dönemi'nde kentin sadece Kalabasar Tepe ve Apar Tepe ile birlikte liman ve agorayı kapsayacak şekilde küçüldüğü anlaşılmaktadır.

Fig. 8. Kalabasar Tepe'nin (Öteki Tepe) kuzeybatı yamaçlarında rastlanan kent suru parçası.

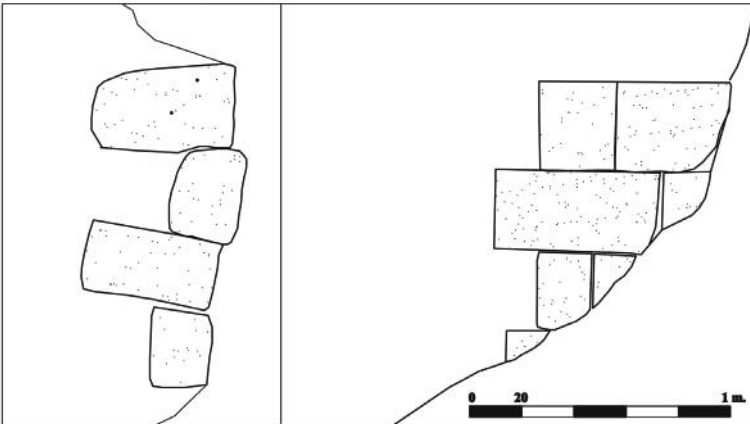

Fig. 9. Kalabasar Tepe'nin (Öteki Tepe) kuzeybatı yamaçlarındaki sur parçasının kesit ve cephe çizimi.

Kalabasar (Öteki) Tepe ile Apar (Beriki) Tepe arasındaki düzlükte sürdürülen çalışmalarda Myrina antik kentnin agorasına ait kalıntılara rastlanmıştır. Yapılan çalışmalar sırasında, denize yakın olan düzlükte kaçak kazılar sonucunda açığa çıkarılan çukurlar içerisinde agoranın alt yapısına ait kesme taş tonoz blok ve mimari parçalarına rastlanmıştır (Fig. 10).

Fig. 10. Kalabasar (Öteki) Tepe ile Apar (Beriki) Tepe arasındaki yer alan agoraya ait mimari parçalar.

Mimari blokların yerlerinden çıkartılarak söküldüğü ve çukurun etrafına yayıldığı görülmüştür. Bir kaçak kazı çukurunun önünde, 80x60 cm ölçülerinde mermer bir konsol ya da tavana ait kaset bloğu tespit edilmiştir. Aynı alanda kireçtaşından yapılmış Dor düzenli bir başlıkla birlikte kaidesiyle birlikte korunan 0,76 m çap ve 1,73 m yüksekliğe sahip Dor düzeninde bir sütun tamburuna rastlanmıştır. İlk gözlemlerde agoranın Dor düzenindeki bir stoa ile çevrili olduğu düşünülmektedir (Fig. 11).

Fig. 11. Kalabasar (Öteki) Tepe ile Apar (Beriki) Tepe arasındaki yer alan agoraya ait mimari parça.

Vardar ve Yavaşlı tarafından yakın zamanda agora olarak tanımladığımız alanın çevresinde gerçekleştirilen paleocoğrafya, jeoarkeoloji araştırmaları ve jeoloji çalışmalarına göre kentin hemen yakınından geçen Güzelhisar Çayı, taşıdığı alüvyonlarla kentin çevresindeki vadileri doldurmuş ve kıyı çizgisinin batıya doğru ilerlemesine sebep olmuştur. Güzelhisar Çayı ile antik kentin limanı arasındaki düzlükte yapılan çalışmalarda, Öteki Tepe ile Beriki Tepe'nin günümüzden yaklaşık 5.000-4.000 yıl önce sığ boğaz şeklindeki bir denizle ayrıldıkları anlaşılmaktadır. Günümüzden 4.000-3.000 yıl önce ise lagüner koşulların hâkim olduğu ve daha sonradan malzeme ile dolarak iki tepe arasının kara haline geldiği anlaşılmıştır⁴¹.

Akropol olarak tanımlanan Apar (Beriki) Tepe'nin güneybatısında, doğu-batı yönünde uzanan Myrina tiyatrosu tespit edilmiştir (Fig. 12).

Fig. 12. Akropol olarak tanımlanan Apar (Beriki) Tepe'nin güneybatısındaki tiyatro.

Sırtını doğusundaki yamaca yaslamış olan tiyatro orta büyüklükte yaklaşık 5.000-10.000 kişilik olmalıdır. Batıya ve denize bakan tiyatronun yaklaşık 43 m yüksekliğinde olduğu ve 20-45 m kotları arasında yer aldığı tespit edilmiştir. Tiyatronun 85x75 metrelik ölçüsünde ve 75 m çapındaki bir alan üzerinde kurulu olduğu tespit edilmiştir. Günümüzde yoğun moloz taş, toprak ve otlar altında kalan kalıntılar seçilememektedir. Ancak tiyatronun üst kısımlarında ana kayanın oturma basamakları şeklinde işlendiği görülmüştür. Sahne binası, oturma sıraları ve diğer mimari elemanlar

⁴¹ Vardar - Yavaşlı 2016, 164 vd. Şekil 1 - 8.

tamamen toprak altındadır, yüzeyde tiyatro ile ilgili herhangi bir mimari elemana rastlanmamıştır. Yaklaşık yarım daire planlı olan tiyatronun çok büyük olmadığı görülmektedir. Tiyatronun hemen batısında yer alan düzlükte antik döneme ait büyük bir mermer cadde tespit edilmiştir. Aynı tepenin güney yamaçlarında ise Güzelhisar Çayı'nın kenarında birbirini takip eden doğu-batı doğrultusunda uzanan dükkân sıralarının olduğu görülmektedir. Dükkân sırası tiyatronun yamaçları boyunca devam ederek tiyatroya kadar uzanmaktadır. Yapılan ilk tespitlerde agora, tiyatro, akropol, mermer cadde ve dükkânlar gibi kamu yapılarının şehrin merkezinde bir arada olduğu anlaşılmaktadır.

Özellikle kentin pişmiş toprak heykelcik ve seramik üretiminde Anadolu'nun öncü kentleri arasında yer alması sebebiyle olası üretim yerleri ve atölye alanları konusunda çalışmalar yürütülmüştür. Bilindiği gibi antik çağda figürin üreten koroplastlar tıpkı çömlekçi ustaları gibi çalışmaktadır. Antik kentlerde yapılan çalışmalarda çoğunlukla figürinlerin seramiklerle aynı ya da yakın atölyelerde üretildikleri bilinmektedir. Bu düşünceden hareketle figürin üretimi ile seramik üretiminin özellikle fabrikasyon aşamasındaki su ihtiyacı göz önüne alınarak olasılıkla Güzelhisar Çayı kenarında atölyelerde üretilmiş olabileceği üzerinde durulmuştur. Kalabasar Tepe ve Apar Tepe arasındaki düzlüğün güneyinde yer alan Güzelhisar Çayı'nın kenarındaki zeytin tarlası yüzeylerinde yapılan araştırmalarında olasılıkla üretime işaret eden çok sayıda yanmış seramik ve cüruf parçaları tespit edilerek belgelenmiştir (Fig. 13).

Fig. 13. Yanmış seramik ve cüruf parçaları.

Akropol olarak tanımlanan Apar (Beriki) Tepe'nin zirvesinde ve yamaçlarında yapılan çalışmalarda mimari parça olarak daha fazla kalıntıya rastlanmıştır. Zirveye yakın noktada tespit edilen sütun tamburu parçaları burada tapınak ya da benzeri bir yapının olduğunu göstermiştir. Kuzey yamaçları nekropol alanı sınırları içerisinde kalan Apar Tepe'nin teraslı alanında mezarlara ait kırık kapak taşı parçalarına rastlanmaktadır. Andız Tepe'nin güneyinde, Apar Tepe'nin kuzeyinde yer alan teraslarda ise yer yer amorf seramik parçaları dışında herhangi bir mimari yapı ya da parçasına rastlanmamıştır.

Antik kentin limanı, Kalabasar Tepe ile Andız Tepe arasında korunaklı bir alanda ve arazi yapısının avantajlarından faydalanılarak inşa edilmiştir. Günümüzde yaklaşık 500 m genişliği tespit edilen limanın yalnızca giriş kısmında, mendireğe ait kesme taş bloklar yüzeyden görülebilmektedir (Fig. 14). Olasılıkla güneyinde yer alan agora ile bağlantılı mimarinin olduğu liman yapıları hala toprak ve sualtında korunmaktadır. Topografya ve coğrafi şartlar göz önüne alınarak yapılan Myrina limanı hilal şeklinde, hâkim rüzgârlardan korunması amacıyla kuzeydoğu-güneybatı yönünde yapılmıştır. Antik kentin yüzeyde görülen cadde sistemi takip edildiğinde limandan agoraya, agoradan tiyatroya uzanan mermer bir caddenin aynı aks üzerinde oldukları tespit edilmiştir. Smith, Myrina'nın çok güçlü ve küçük bir kent olduğunu, güzel bir limanı olduğunu belirtmektedir⁴².

Fig. 14. Myrina Limanı.

⁴² Smith 1854, Myrina maddesi.

Kentin territoriumunda yapılan çalışmalarda ise antik kent tarafından uzun bir süre kullanıldığı anlaşılan tarım alanları tespit edilmiştir. Antik kentin güney doğusunda, Güzelhisar ayı'nın kuzeyinde yer alan Bozdivlit Tepe ve Ağıl Tepe'nin güneyindeki alan ile birlikte Sarıkaya, Kalem Tepe ve Kunduz Tepe arasında geniş bir düzlük şeklinde uzanan günümüzdeki Kayaalan Ovası antik kentin tarım alanları olmalıdır. Özellikle Güzelhisar ayı, Bozdivlit ve Ağıl Tepe çevresindeki su kaynakları sulanabilir tarım için kullanılmış olmalıdır. Aynı alanda Bozdivlit Tepe'nin zirvesinde sadece taş temelleri korunan yamuk planlı ve 50x38 m ölçülerindeki gözlem karakolunun duvarları tespit edilmiştir (Fig. 15-16). Antik kentin kuzey-güney ve batı rotasını kontrol altında tutan karakol yapısının uzun bir süre kullanıldığı tespit edilmiştir. Aynı alanda güneydeki daha alçak rakımda yer alan Ağıl Tepe üzerinde ise 50x50 m boyutlarında yaklaşık dörtgen planlı diğer gözlem karakolu saptanmıştır. Özellikle doğu-batı doğrultusunu kontrol altında tutan karakolun Myrina antik kentinin yaklaşık 3,2 km doğusunda yer aldığı ve kentin özellikle tarım ve su alanlarına sahip araziyi kontrol altında tuttuğu düşünülmektedir.

Fig. 15. Bozdivlit Tepe'de yer alan kalıntılar.

Fig. 16. Bozdivlit Tepe'den Myrina tarım alanlarının görünümü.

2016 yılı yüzey araştırmaları sırasında Myrina antik kentine doğusundan su getiren kemerlerle birlikte su yolu tespit edilmiştir. Yapılan çalışmalarda doğudaki Ağıl Tepe'den batıdaki Kalem Tepe'ye uzanan 1,05 km uzunluğunda ve 2-2,5 m genişliğindeki su yolu üzerinde yer yer kalıntı izlerine rastlanmıştır (Fig. 17-18).

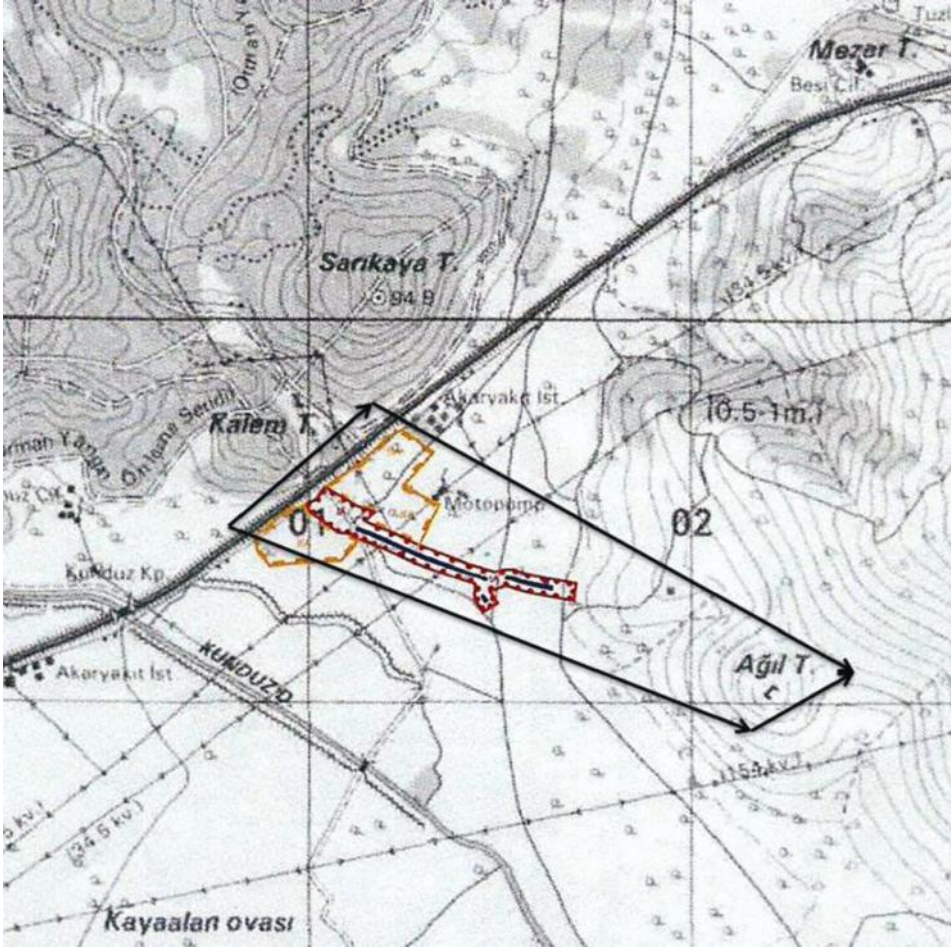

Fig. 17. Kalem Tepe ve çevresindeki kalıntılar.

Yoğun kireç harç ve moloz taş kullanılarak inşa edilen su yolu bazı yerlerde kıvrılarak devam etmektedir. Burada önümüzdeki yıllarda yapılacak daha kapsamlı araştırma ve incelemeler sonucunda kalıntıların önceki yıllarda tescillenmemiş olan bölümlerine ilişkin yeni öneriler sunulacaktır.

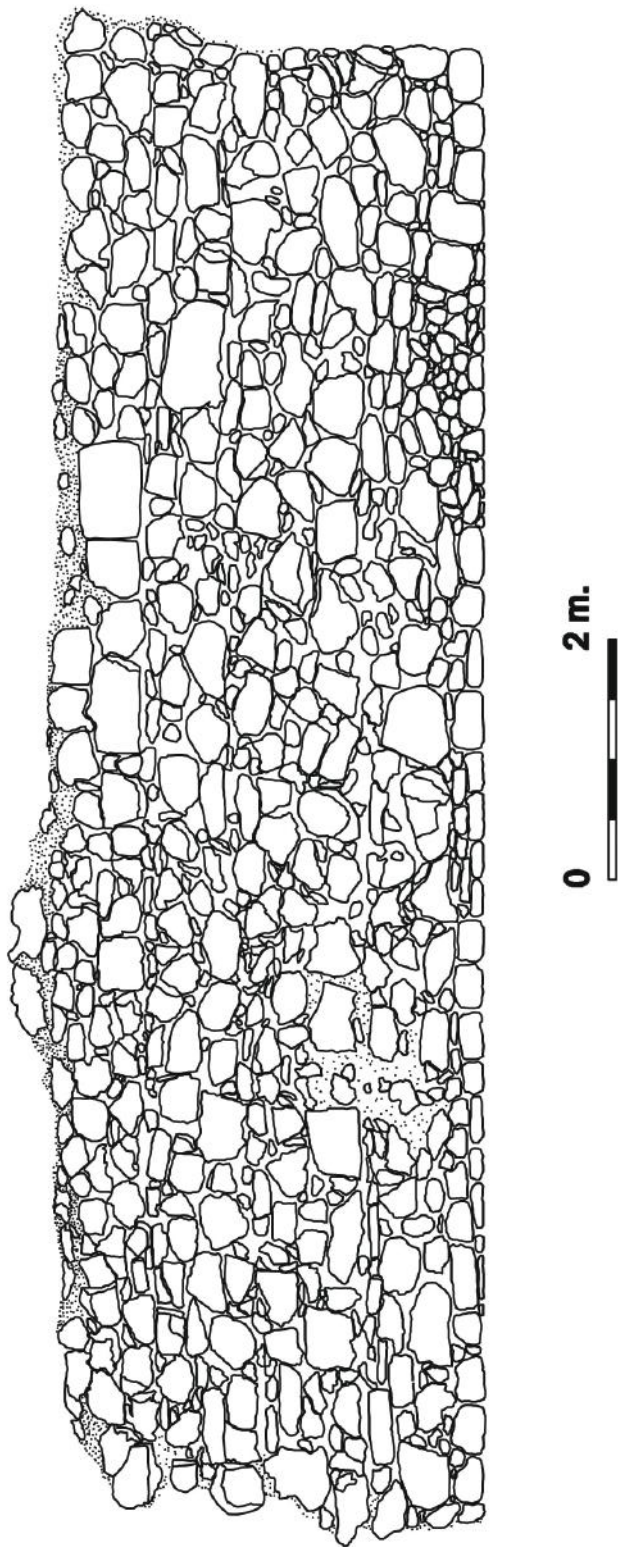

Fig. 18. Myrina su yollarına ait kalıntılar.

Gryneion'da Yapılan Kazı ve Araştırmalar

Aslıhan GÜÇLÜ¹

On iki Aiol kentinden biri olan Gryneion², Batı Anadolu'da, Aliağa ile Çandarlı arasındaki Yeni Şakran Beldesi'nin 1 km güneyinde, Çandarlı Körfezi'nin güneydoğusunda bulunan Temaşalık Burnu olarak anılan yarımadanın üzerinde ve bu yarımadanın karaya birleştiği yerde kurulmuştur (Fig. 1)³. Gryneion daha önce küçük bir ada üzerindeyken daha sonraları yapay kıstaklarla anakaraya birleşerek yarımada halini almıştır⁴.

Kentin kuruluşuna ait bilgimiz yoktur. Ancak diğer Aiolis Bölgesi kentleri gibi, MÖ 1100 yıllarında Yunanistan'dan Batı Anadolu kıyılarına gelen Aiol halkları tarafından kurulmuş olmalıdır⁵. Kentin adı, antik kaynaklarda ilk kez MÖ 5. yüzyılda Myrina ile birlikte anılmaktadır. Zira MÖ 453 yılından 428 yılına kadar Attika Delos Deniz Birliği'ne vergi ödeyen kentler listesinde adı geçmektedir⁶.

Atina'nın Peloponnesos Savaşı'nda Sparta'ya karşı yenilmesi ve Sparta'nın Pers Krallığını desteklemesiyle bölgenin hakimiyeti Persler'in eline geçmiştir. MÖ 475'te Pers kralı Kserkses, Myrina ve Gryneion'un da içinde bulunduğu dört kenti Gongylos'a hediye etmiştir. Xenophon, Gryneion'un Eretrialı Gongylos yönetiminde geçici olarak bulunduğunu,

¹ Arkeolog, Aslıhan Güçlü, Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Sanat Tasarım Yüksek Lisans Programı, İzmir/TÜRKİYE. e-mail: aslihanguclu@gmail.com

² Herod. I, 149; Doğer 1998, 17 vd.

³ Bean 1997, 92; Wissowa 1912, 1899-1901.

⁴ Akurgal 1962, 371.

⁵ Antik kaynaklarda, Yunanistan'ın Thesselia, Boeotia, Lokris ve Phokis bölgelerinde yaşayan Aiol halklarının Dor baskısıyla Anadolu'ya geçerek önce Lesbos Adası, Troas Bölgesine, ardından İzmir Körfezine dek uzanan topraklarda yerleştikleri anlatılmaktadır: Berard 1959, 22-28; Cook 2008, 779. Aioller yerleşim için seçtikleri bu bölgede Aigai (Nemrutkale), Aigirossa (Kavaklıdere), Gryneion (Yenişakran), Killa (Zeytinli), Kyme (Aliağa-Nemrut Koyu), Larissa (Buruncuk), Myrina (Kalabaktepe), Neonteikhos (Yanikköy), Notion, Pitane (Çandarlı), Smyrna (Eski İzmir), Temnos (Görece) kentlerini kurarlar: Sevin 2001, 72-72.

⁶ Wissowa 1912, 1899; MÖ 453/2 yılından MÖ 439/8 yılına dek her yıl 16 drahmi 4 obol. MÖ 432/1 yılından 33 drahmi, 2 obol ve 2 drahmi 5 obol zam. MÖ 432/1 yılında ve MÖ 428/7 yılında 33 drahmi ve 2 obol. MÖ 430'larda Gryneion'un vergi miktarının düşmesinden ekonomik durumunun pek de iyi olmadığı anlaşılmaktadır. MÖ 427 yılından sonra listelerde adı artık görülmemektedir: Boyana 2006, 30-31; MÖ 439-429 yıllarında kentin, Attika-Delos Deniz Birliği'ne 1/3 talent ödediği belirtilmektedir: Lorfeld, Griec. Epigr. II, 1. 26.

Daskyleion satrabı II. Pharnabazos'un gelir olarak kentten 50 talent vergi aldığını bildirmektedir⁷. Ancak kentin ödediği bu vergi, Gryneion gibi küçük bir kent için fazla bir miktardır. Atina ordularını bozguna uğrattıktan sonra güçlenen Sparta ve müttefiki Pers ordularının arasında yaşanan savaşlar sırasında, Gryneion'un MÖ 386 yılına kadar Myrina ve Kyme ile birlikte Sparta ordularının tarafında yer aldıkları bilinmektedir⁸.

Büyük İskender'in MÖ 334 yılındaki Granikos zaferinden sonra Anadolu'daki ilerleyişinde birçok Aioli kentinin direnmeden teslim oldukları anlaşılmaktadır. Bu direnmeksizin teslimiyette Büyük İskender'in komutanı Parmenion'un MÖ 335 yılında Gryneion'u yakıp yıkmasının büyük etkisi olmalıdır⁹. Diodoros da, general Parmenion tarafından kentin ele geçirildiğini ve halkının köle olarak satıldığını bildirmektedir¹⁰. MÖ 110-24 yılları arasında kent Pers egemenliği altında bulunmuştur¹¹.

Kentin keşfini gerçekleştiren ve kentle ilgili araştırma yapan gezginlerin sıklıkla başvurduğu kaynakların en önemlisi Strabon'un *Geographika* isimli eseridir¹². Burada Gryneion, Myrina ve Elaia'ya kırkar stadia uzaklıkta ve Myrina'ya bağlı küçük bir kent olarak tanıtılmaktadır¹³. Antik yazarlardan Yaşlı Plinius ise, Gryneion'un bir ada üzerinde bulunduğunu, daha sonra denizin doldurularak bu adanın anakarayla birleştiğini¹⁴, Myrina ve Gryneion kentlerinde bol miktarda istiridye bulunduğunu anlatmaktadır¹⁵. Kentin asıl önemi, on iki Aioli şehrinin din birliğini sağlayan ve Gryneion'da olduğu düşünülen Apollon Gryneios kült merkezinden gelmektedir¹⁶ (Fig. 2). Apollon'a adanmış olan bu kutsal alanla birlikte beyaz mermerlerden yapılmış muhteşem bir tapınaktan söz edilmektedir¹⁷. Antik kaynaklarda, Apollon'a adanmış olan kutsal alan ve tapınağın en az Didyma ve Klaros'ta bulunan Apollon kült merkezleri kadar övgü aldığı görülmektedir¹⁸. Aelius Aristides'in anlattığına göre tapınağın Roma İmparatorluk Dönemi'nde hala kehanet merkezi olarak önemini koruduğu anlaşılmaktadır¹⁹.

⁷ Ksenophon, *Hellenika* III, 1. 6; Bean 1997, 91.

⁸ Doğer 1998, 27.

⁹ Bean 1997, 91; Doğer 1998, 32.

¹⁰ Diodoros, XVII, 7,9.

¹¹ Bean 1997, 91.

¹² Strab. 622 (13. 3. 5).

¹³ Herod. I, 149; Clavier 1809, 50-51; Mannert 1802, 397; Wachsmuth 1826, 115; Wissowa 1912, 1899.

¹⁴ Plin. Nat. Hist. V, 30, 32; Antik limanın yeri hakkında detaylı bilgi için bkz. Pottier & Reinach 1882, 389.

¹⁵ Bu nedenle Gryneion'da bulunan sikkelerin bir yüzünde Apollon, diğer yüzünde de istiridye bulunması şaşırtıcı değildir: Bean 1997, 92.

¹⁶ Philostratos IV, 14; Herod. I, 149; VII, 95; Wissowa 1912, 1900.

¹⁷ Bizanslı Stephanos, *Ethnicorum* (Berolini 1849), 213. 10, 263. 3, 358. 15; Strab. C., 622.

¹⁸ Pausanias, *Periegesis tes Hellados* I, 21, 7; Vergilius, *Ecoloage* VI, 72.

¹⁹ Aelius Aristides, *Discours sacrés* V.7; Gryneion'daki Apollon Kehanetleri hakkında detaylı bilgi için ayrıca bkz.: Parke 1985, 171-176.

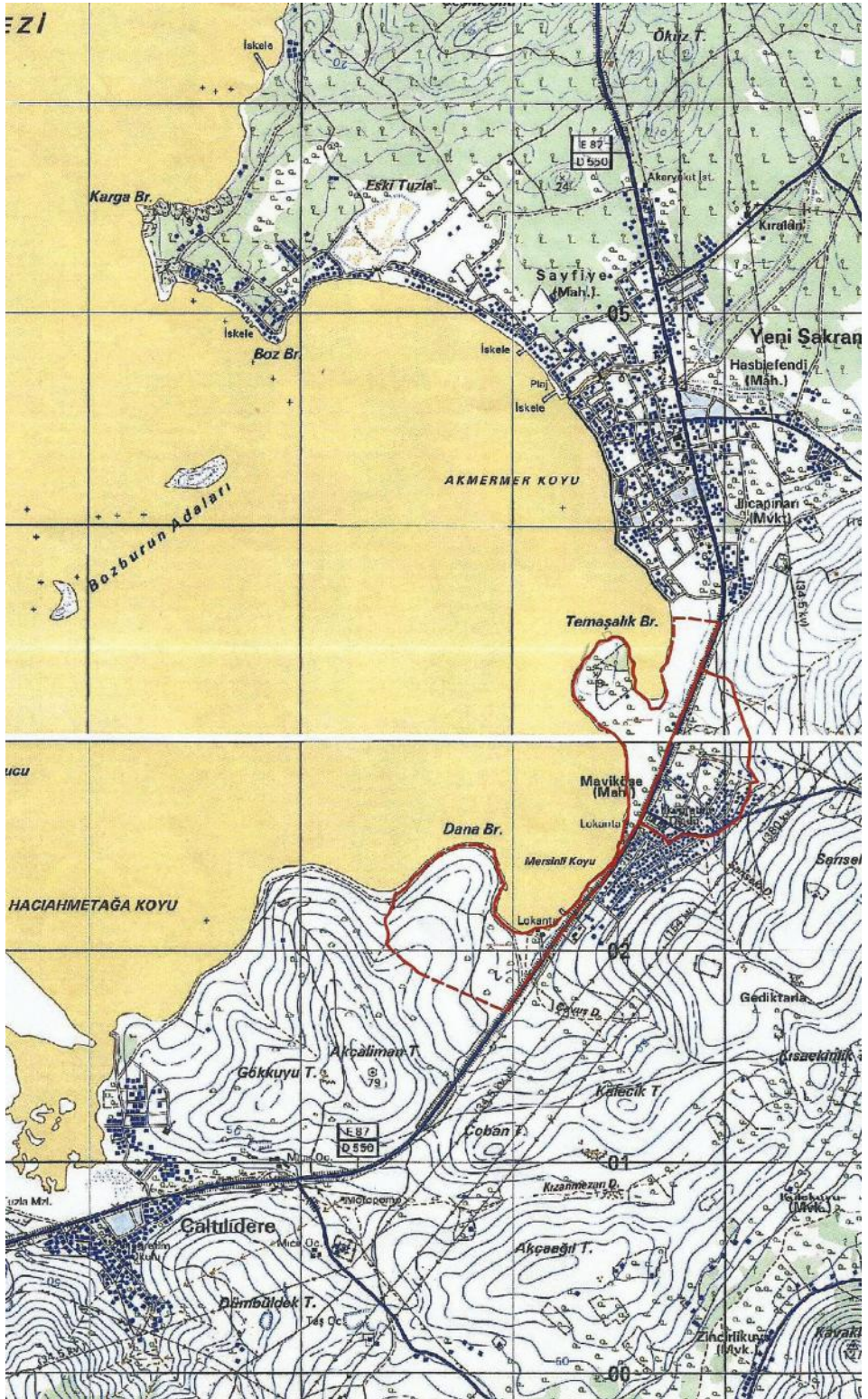

Fig. 1. Gryneion ve çevresi.

Bu tapınağa ait bir de kutsal koru bulunmaktadır. Çeşit çeşit süs bitkileri ve ormanlık alandan oluşan bu kutsal korulukta yapılan çeşitli ritüelleri Vergilius'un Servius Auctus yorumlarından öğrenmekteyiz²⁰. D'Anna da, Virgilius'un, Servius'un yorumlarına dayanan 4 nolu pastoral şiirinin Apollon Gryneion kutsal korusundan etkilenmiş olabileceğini aktarmaktadır²¹. Pausanias'ın Apollon'a ait kutsal korulardan bahsederken Gryneion'daki kutsal koruya da değindiği görülmektedir²². Pausanias Apollon tapınaklarında bulunan keten zırhlarla ilgili bilgi verirken, bu tip zırhların Apollon Gryneios Tapınağında da olduklarını ve bu tapınağın kutsal korusunun çeşitli meyve ağaçları ve muhteşem kokulu bitkileriyle göz zevkine de hitap eder güzellikte bir koru olduğunu anlatmaktadır²³.

Apollon Gryneios kehanet merkezi hakkındaki dikkat çekici kaynaklardan biri de Vergilius'un Aeneas Destanı'dır. Troia'nın düşmesinin ardından, Aeneas'a İtalya'ya gitmesi yönünde kehanetti Apollon Gryneios'un yaptığından bahsedilir²⁴. Antik kaynaklar dışında Apollon kehanet merkezi ile ilgili Myrina'da²⁵, Magnesia ad Sipylos'ta²⁶ ve Çandarlı'da²⁷ ele geçen yazıtlarda; Apollon'un Gryneios, Gryneus sıfatlarıyla tanımlandığı görülmektedir. Özellikle Çandarlı'da bulunan ve MÖ 2. yüzyıla tarihlenen kehanet metninde belirtildiğine göre; Kaunoslular, Apollon Gryneios'a ürünlerinin bereketini arttırmak için hangi tanrılara sunu yapmaları gerektiği konusunda akıl danışmışlardır. Alınan cevap, çok net olmasa da, sunulardaki şeref payının Zeus'a ve Apollon'a ait olması gerektiği yönünde olmuştur. Yazıtta aynı zamanda Apollon kehanet merkezine bağlı olan Apollon korusundan da bahsedilmektedir.

Fig. 2. Güneybatıdan Temaşalık Burnu ve Gryneion'un görünümü.

²⁰ Graf 1989, 23-29.

²¹ D'Anna 2006, 23.

²² Pirenne-Delforge 2008, 154-155 ve D. N. 87.

²³ Folard 1797, 153.

²⁴ Vergilius Aeneas, IV, 345.

²⁵ Baltazzi 1888, 371, D.n. 22.

²⁶ Chandler 1763, 26; CIG II, n. 3137.

²⁷ Bean 1954, 85.

Antik yazarların birçok konuda bilgi verdiği kentin araştırması özellikle batılı gezgin tüccarların ilgisini çekmiştir. Antik kaynakların kendi dillerine çevrilmesi sonucunda antik uygarlıklar konusunda bilgi sahibi olan gezginlerin ilgisi Anadolu'nun üzerine çevrilmiş, bunun sonucunda da bölge yeni keşifler için gezginlerin uğrak noktası konumuna gelmiştir. Batı Anadolu'ya yapılan bu seyahatler birçok kentin konumunun belirlenmesini sağlamıştır. Gryneion'la ilgili ilk araştırmalar klasik arkeolojinin öncüsü kabul edilen Ciriaco d'Ancona isimli İtalyan bir tüccarın yaptığı seyahatlerle gerçekleşmiştir. Strabon'un bahsettiği tapınağı bulmak için, 1412-1454 yılları arasında başta Konstantinapolis olmak üzere, Kuzey Ege'ye ve Propontis'e (Marmara Denizi) seyahatler yaptığı bilinen d'Ancona'nın, o tarihlerde henüz Myrina'nın ve Elaia'nın konumunun bilinmemesinin de etkisiyle, daha uzakta bulunan Aigai'daki Apollon Khresteros Tapınağı'na ulaştığı düşünülmektedir²⁸. Ciriaco ile çağdaş olan Dukas'ın da Fatih Sultan Mehmet'e, Aolis bölgesinin önemli kentlerinden Elaia ve Kyme'den bahsettiği bilinmektedir²⁹.

1833 ve 1837 yılları arasında kültürel, topografik ve jeolojik çalışmalar yapması için Fransız hükümeti tarafından Anadolu'ya gönderilen Charles Texier, Aolis bölgesine seyahat etmiştir. 1835 yılında yaptığı seyahatin notlarında, Bergama-İzmir yolu üzerinde mermer blokların bulunduğu bir bölgede, civarda oturan Yunanlıların Menemen'e yapılacak olan bir kilise için mermer blokları ayırdığını ve bu bölgenin Strabon'un bahsettiği Apollon Gryneios'a ait tapınak olabileceği belirtilmiştir³⁰. Bir zamanlar Apollon tapınağının bulunduğu bu bölgenin ağaçlık ve çalılarla kaplı olduğunu ve burada tahminen Bizans dönemine ait olabilecek sur kalıntılarına rastlandığını belirtmiştir. Bunun dışında kaba işçilikle yapılmış iki arşitrav taşının oluşturduğu kapı duvarlarını da gördüğünü belirten Texier, bunların ünlü tapınakla ilgisi olmadığını, ancak yüzeyde bulunan beyaz mermerden Dor düzenindeki sütun parçalarının hem işçiliği hem de boyutları nedeniyle tapınağa ait olabileceğini belirtmiştir³¹.

Texier'in ziyaretinden yaklaşık 50 yıl sonra, W. M. Ramsay da Güney Aolis'e bir seyahat gerçekleştirir. 1881 yılında yayınladığı kitabında bölgeye yaptığı seyahati anlatırken Strabon'un verdiği bilgilerin kilometre taşları üzerinden hesaplarını doğrulamaya çalışmış, Myrina ve Elaia'nın ortasında bulunan Gryneion'un konumunu netleştirmiştir³².

Konumu ve topoğrafyası bu tespitlerle netleşmeye başlayan Gryneion'da ilk kazı 1883 yılında Aristides Baltazzi ve Osman Hamdi Bey tarafından

²⁸ Ragone 1990, 16.

²⁹ Ragone 1990, 16; Texier 1865, 11.

³⁰ Ragone 1990, 20; Doğer 1998, 94 vd. Texier 1865, 11.

³¹ Texier 1865, 8.

³² Ramsay 1881, 44-54.

kentin nekropolünde gerçekleştirilmiştir³³. Küçük pişmiş toprak vazolar ile bazı bronz parçaların ele geçtiği bu kazılarda, bulunan mezarların bazılarının yerel kireç taşından, bazılarının da tüf taşından yapıldığı tespit edilmiştir. Kazıya katılan S. Reinach ve E. Pottier, Apollon Tapınağı'nın tamamen yok olduğunu, ancak sahil kısmında Bizans Dönemi'ne ait bir yapının duvar kalıntılarına rastladıklarını belirtmişlerdir³⁴. Aristides Baltazzi'nin konuğu olarak bölgeye ziyarette bulunan R. Popplewell Pullan da Gryneion'un lokalizasyonunu Temaşalık Burnu olarak teyit etmiştir³⁵. Pullan, Strabon'un bahsettiği beyaz mermerden yapılan tapınakla ilgili olarak, Çandarlı Körfezi'nin güneydoğusunda yer alan ve Temaşalık Burnu olarak bilinen alanda muhtemelen Bizans Dönemi'nden kalma bir kaleye ait izlerin bulunduğunu, burada iki lento taşının var olduğunu, bununla birlikte beyaz mermer izine rastlanmadığını belirtmiştir. Kazılara katılan K. Schuchhardt da, notlarında Gryneion'da 70 metre karelik kare bir kutsal alan ve Roma dönemine ait temellerle, bazı arşitrav ve sütun parçaları gördüğünden bahsetmiştir³⁶ (Fig. 3).

19. yüzyıl sonundaki bu araştırmaların ardından Gryneion'un uzun bir süre göz ardı edildiği anlaşılmaktadır. Önceliği, kazısı yapılan ve zengin buluntularıyla göz dolduran Kyme, Phokaia ve Pitane gibi kentlere kaptıran kentin, 1950'li yıllara kadar, Aiolis Bölgesi kentlerini tanıtan araştırmacıların yayınlarında fazla yer almadığı görülmektedir³⁷.

Uzun bir aradan sonra, ancak 1957 yılında İzmir-Çanakkale yol yapım çalışmaları sırasında Gryneion tekrar ilgi odağı haline gelmiştir. Bu çalışmalar sırasında Temaşalık Burnu civarında, daha önce Aristides Baltazzi tarafından kazısı yapılan nekropolde yeni mezarlar ortaya çıkarılmıştır. Yol yapım çalışmalarının başında bulunan Robert Macintyre, yerel kireç taşından yapılmış mezarlara ve etrafa saçılmış seramik parçalarına rastladığında çalışmaları durdurarak Bergama Müzesi'ne haber vermiştir. Çalışmalar esnasında aynı zamanda Geç Roma dönemine tarihlenen, üzerinde kuğu figürleri ve stilize bitki motifleri bulunan mozaik bir taban da ortaya çıkmıştır. Mozaik, beyaz, turuncu, kiremit kırmızısı, yeşilimsi gri renktedir. Kare şekilli ve renklendirilmiş bu mozaik taşları beyaz bir harçla birleştirilerek toprağa gömülmüştür³⁸. Mozaikli tabanın ait olduğu yapı ancak bir kazı çalışması ile gün yüzüne çıkarılabileceğinden ve böyle bir kazı çalışmasını gerçekleştirmek de o an için mümkün olmadığından, mozaikğin üzeri,

³³ Baltazzi 1881, 35-38.

³⁴ Reinach 1891, 6-9.

³⁵ Ragone 1990, 22.

³⁶ Schuchhardt 1887, 1213.

³⁷ Cook-Blackman 1970-1971, 36-37; Mitchell 1984-1985, 79-81

³⁸ Keene 1960, 55-59.

sonraki bir araştırmaya kadar kapatılmıştır³⁹. Yol çalışmasının devam ettiği alanın kuzeyi kısmında, yol seviyesinden daha düşük bir kotta yer alan lahitler incelendiğinde içlerinin boşaltılmış olduğu anlaşılmıştır. Lahitlerin çevresinde Yaban Keçisi stilindeki kaplara ait seramik parçalarıyla, MÖ 5. yüzyıla ait Siyah Figür tekniğiyle yapılmış seramik parçalarına rastlanmıştır. Bu alanda yapılan çalışmalarda sadece iki adet mezar açılmış ve ele geçen Siyah Figür tekniğindeki tam korunmuş bir kylix İzmir Müzesi'ne götürülmüştür⁴⁰. Ele geçen seramik buluntular Aiolis Bölgesi seramiklerine ışık tutacak nitelikte olup, kendine özgün yerel özellikler göstermektedir. Çağdaşı olan Kuzey İonia ve Karia bölgelerindeki seramik atölyelerinden etkilenmiş, yerli ve güçlü bir seramik atölyesine sahip olduğu düşünülmektedir⁴¹.

Fig. 3. Temasalık Burnu üzerinde yer alan kalıntılar.

Gryneion'da 1972-1973 ve 1975 yılları arasında Bergama Müzesi tarafından kurtarma kazısı yürütülmüştür. Bu kazılar hakkında yeterli bilgi bulunmamakla birlikte, 1957 yılında bulunan uçan kuğu figürlü mozaik taban tekrar açığa çıkartılmış ve mozağin devamının modern yerleşimin

³⁹ Keene 1960, 55.

⁴⁰ Keene 1960, 58.

⁴¹ Özkan 1994, 3.

altında kaldığı tespit edilmiştir⁴². Kurtarma kazılarında ele geçen Orientalizan Dönem seramikleri ve Attika üretimi seramikler bilim adamlarının ilgisi çekmiş ve üzerinde ciddiyeyle çalışılmıştır⁴³.

1982 yılında, Kyme kazılarını da yürüten Sebastiana Lagona tarafından yönlendirilen Catania Üniversitesi Arkeoloji bölümünden bir ekip, Gryneion'da topografik çalışmalar gerçekleştirmişlerdir. Ekibin bu çalışmadaki amacı, Temaşalık Burnu'nun kuzeybatı tarafında yer alan ve kentin limanına ait olabileceğini düşündükleri iskelenin izlerini araştırmaktır⁴⁴. Gryneion'un bilinen kalıntılarının limana yakın olması söz konusu bu çalışmaları kolaylaştırmıştır. Araştırmaların sonucunda liman yapılarına ait iki uzun dalgakıran ve düzgün taş bloklardan yapılmış kare şeklinde küçük bir kule ortaya çıkartılmıştır⁴⁵.

1992 yılında İzmir Müzesi tarafından Gryneion'da başlatılan yüzey araştırmaları, 1958-1959 yıllarında tahrip edilen mezarlar ve daha sonra köylüler tarafından bulunan mezarların bulunduğu şimdiki Hacıömerli köyü yerleşim alanını da içine alan nekropol ve yarımada yürütülmüştür⁴⁶. Bu çalışmalar sonucunda Gryneion nekropolünün doğu ve güneye doğru yayıldığı tespit edilmiştir⁴⁷. Yüzey araştırmalarından sonra yarımada ve nekropol olmak üzere iki alanda kurtarma kazısı gerçekleştirilmiştir. Nekropolde, 11 kazı sondajı açılmış, bu sondajlarda mono blok şeklinde lahitler ortaya çıkmıştır. Açılan mezarlarda yerli üretim Attika stilinde kylix, skyphos, lekythos ve Korinth, Oryantalizan stilde yapılmış seramik parçaları bulunmuştur⁴⁸. Gryneion nekropolünde yapılan bu çalışmalar kentin ölü gömme gelenekleri hakkında da detaylı bilgi edinmemizi sağlamıştır. Buna göre nekropolde bulunan bu mezarlar, kireçtaşı lahit mezarlar, plaka kireçtaşı bloklarla oluşturulan sanduka mezarlar, kremasyon kapları, amphora tipi mezarlar, urne mezarlar, inhumasyon mezarlar gibi belli gruplar halinde sınıflandırılabilmiştir. Mezarlarda tespit edildiğine göre bir yön birliği bulunmamaktadır. Ölü gömme gelenekleri bakımından, Gryneion nekropolü Aiolis, Ionia ve Troas bölgelerindeki diğer nekropollerle benzer özellikler göstermektedir⁴⁹.

İzmir Müzesi'nin yürüttüğü çalışmaların yarımada üzerindeki sondajlarında H-15 plan karesi olarak isimlendirilen sondajda aşırı tahribata uğramış karışık mimari parçalar ile MÖ 4. yüzyıla ait pek çok amphora ve

⁴² Özkan 1994, 2.

⁴³ Bakır 1989; İren 1993, 1 vd.

⁴⁴ Lagona 1983, 45-49.

⁴⁵ Lagona 1983, 46.

⁴⁶ Özkan 1994, 2.

⁴⁷ Özkan 1994, 3.

⁴⁸ Özkan 1994, 4-5.

⁴⁹ Özkan 1994, 6.

büyük mutfak kapları ele geçmiştir. Bu plan karedeki çalışmalar 50 cm derinlikte ana kayaya ulaşılması sonucunda sonlandırılmıştır. Yüzeyde ise Klasik Dönem seramikleriyle karışık olarak MÖ II. Bine ait seramik malzemeler bulunmuştur. Bölgenin tarım arazisi olarak kullanılması nedeniyle yüzeyden çok sayıda seramik malzeme ve mimari parçalar ele geçmiştir.

1999 yılında İzmir Müzesi tarafından bir kazı çalışması daha gerçekleştirilmiştir. Ancak bu kısa süreli kazı ile ilgili elimizde herhangi bir bilgi ve yayın şimdilik bulunmamaktadır⁵⁰.

2015 yılında Adnan Menderes Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. Murat Çekilmez'in başkanlığında oluşturulan ekibin Myrina ve Gryneion'da başlattıkları yüzey araştırmalarında, bazı mimari parçaların devşirme olarak çevredeki yerleşim yerlerinde kullanıldıkları tespit edilmiştir. Hangi yapıdan alındıkları henüz bilinmeyen bu parçaların detaylı envanterleri çıkartılmıştır. Antik kentin teraslandırılmış arazi yüzeyinde yapılan araştırmalarda yaklaşık 200x200 m boyutlarındaki güneybatı teras üzerinde MÖ 5. yüzyıldan MS 4.- 5. yüzyıla kadar farklı dönemlere tarihlenen seramik parçaları bulunmuştur (Fig. 4).

Fig. 4. Gryneion'da bulunan seramik parçaları.

⁵⁰ İzmir Müzesi'nin Gryneion'da gerçekleştirdiği kazı ve araştırmalar ile ilgili daha kapsamlı bilgiler aktarabilmek için Kazı ve Müze işbirliği devam etmektedir.

Bu araştırmalar kapsamında antik kentin limanı, sur duvarları ve antik kaynaklarda bahsedilen Apollon Gryneios Tapınağı'nın mimari elemanları saptanmaya çalışılmıştır. Araştırmalar sırasında denizin içinde de sütün tamburlarının var olduğu gözlemlenmiştir. Karadan denize doğru uzanan, kuzey-güney doğrultusunda, 11,70 m uzunluğunda, 70 cm genişliğinde bir sur duvarı parçası tespit edilmiştir. Antik kentin kuzeybatı ucunda da, yine bir başka sur duvarıyla ilişkili bir kule bulunmaktadır. 9x5,50 m uzunluğunda duvar taş sırası korunan bu kulenin bir bölümü denizin içinde kalmıştır.

Günümüzde, mimari kalıntılarının yüzeyde son derece aşınmış olduğu ve özellikle civar yerleşimlerinde yaşayanlar tarafından devşirme olarak başka yapılarda kullanılmak üzere taşındığı için saptanması zor olan Gryneion Apollon Tapınağı zerine yapılan araştırmalarda, yine de tapınağa ait olduğu düşünülen sütün tamburlarına rastlanmıştır. 200x200 m boyutlarındaki Bizans yapısı üzerinde dağınık şekilde duran tamburların envanterleri yapılmıştır.

2015 yılı yüzey araştırmasında Gryneion'da 11 sütün parçası, 2 adet lahit, 1 lahit teknesi parçası ve 2 lahit kapağı parçası bulunmuştur.

2016 yılında yapılan yüzey araştırması ise kentin Dana Burnu olarak adlandırılan bölgesinde gerçekleştirilmiştir (Fig. 5).

Fig. 5. Nekropol alanından Dana Burnu'nun görünümü.

Bu kısımda, deniz hattı boyunca moloz taşlar ve harç kullanılarak örölmüş, 1,10 m genişliğinde ve yerden yüksekliği 1,70 m olan bir sur sistemine rastlanmıştır. Bu sur sistemine bağılı, çapı 5,76 m olan bir kule ve deniz hattı boyunca ilerleyen, yönü kuzeye bakan, Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihli konut kalıntıları tespit edilmiştir.

Burada Gryneion ile ilgili antik kaynaklardan edindiğimiz bilgilere ek olarak kentte yapılan kısa süreli kazı ve araştırmalara ait kısıtlı bilgilere değinilmiştir. Gelecek yıllarda yapılması planlanan kazı ve araştırma çalışmaları, yerleşim konusundaki bilgilerimizin artmasını sağlayacaktır.

Prehistorik, Protohistorik Dönemlerde Myrina ve Gryneion ile Yakın Çevresi: Genel Değerlendirme

Emre ERDAN¹

2015 yılından itibaren Adnan Menderes Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Murat Çekilmez başkanlığında gerçekleştirilmekte olan “*Myrina ve Gryneion Antik Kentleri Arkeolojik Yüzey Araştırması*” başlıklı araştırmalar kapsamında yörenin tarih öncesi kültürlerine dair incelemeler de gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda İzmir İli, Aliağa İlçesi’nde yer alan Myrina ve Gryneion’a yakın prehistorik-protohistorik döneme ait merkezler ile toplu kültürel dokuya değinmek gerekir.

İzmir ilinde günümüze kadar gerçekleştirilen çalışmalar, kentin Paleolitik Çağ’dan bu yana iskâna uğradığını ortaya koyması açısından son derece önemlidir². Ulucak Höyük³ ve Yeşilova⁴ kazıları ile İRERP⁵ Projesi ve kapsamında gerçekleştirilen araştırmalar, bölgenin prehistorik-protohistorik dönemlerine ışık tutmaktadır. Çalışma sahamız olan Aliağa yöresinde tespit edilen önemli prehistorik-protohistorik dönem merkezleri arasında Çaltıdere Höyüğü⁶, Helvacı Höyüğü⁷, Bozköy Höyüğü⁸, Ege Gübre⁹, Arap Tepe¹⁰, Melengiç Sekisi¹¹, Şakran¹², Gryneion¹³, Gavur Evleri¹⁴, Elaia¹⁵,

¹ Yrd. Doç. Dr. Emre ERDAN, Adnan Menderes Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, 09100, Aytepe, AYDIN TÜRKİYE.

² Kansu 1963, 485 vd; Derin 2010, 57.

³ Çilingiroğlu-Çevik-Çilingiroğlu 2012, 158 vd.

⁴ Derin 2012.

⁵ İzmir Region Excavations and Research Project.

⁶ Meriç 1993, 145, 149; Fig. 2.

⁷ Şenyürek ve diğerleri 1950; Höyük, J. Yakar tarafından *Helvacı*; Yakar 1985, 152; M. Korfmann tarafından *Höyücek*; Korfmann et. al. 1994; E. Doğer tarafından ise *Helvacıköy Höyüğü*; Doğer 1995, 51 vd. olarak isimlendirilmiştir.

⁸ Şenyürek ve diğerleri 1957, 343.

⁹ Sağlamtimur 2012, 197 vd.

¹⁰ Caymaz 2006.

¹¹ Derin 2010, 62. Kimi yayınlarda *Höyücek II* olarak tanımlanmaktadır; Meriç 1987, 301; Caymaz 2010, 199.

¹² Driehaus 1957, 91-92; Horejs 2010, 51.

¹³ Driehaus 1957, 91; Horejs 2010, 51.

¹⁴ Horejs 2010, 51.

¹⁵ Horejs 2010, 51.

Üyükcütepe¹⁶, Başantepe¹⁷, Atarneus¹⁸, Çiftlik¹⁹, Yeni Yeldeğirmenitepe²⁰, Değirmenitepe²¹, Asklepion²², Pergamon²³, Gümüşova Tepe I²⁴, Gümüşova Tepe II²⁵, Ayazköy²⁶ ve Tavşantepe²⁷ bulunmaktadır. Söz konusu merkezlerin sunduğu bulgular çoğunlukla yüzey araştırmalarına dayanmaktaysa da Şenyürek tarafından Helvacı Höyücek ile Bozköy Höyücek’de ve Sağlamtimur tarafından Ege Gübre’de kazı çalışmaları da gerçekleştirilmiştir.

İlkin Neolitik Çağ içlerinde yerleşim gördüğü saptanan yörenin en erken yerleşimleri Ege Gübre, Çaltılıdere ve Arap Tepe’dir. Tamamı alüvyon zemin altında tespit edilen Ege Gübre’de gerçekleştirilen kurtarma kazıları sonucunda merkezin üç aşamalı bir Neolitik evreye sahip olduğu anlaşılmıştır. Alanda gerçekleştirilen çalışmalar yerleşimin MÖ 6200’lerden itibaren iskân edildiğini göstermektedir²⁸. Erken Neolitik olarak da tanımlanabilecek olan Ege Gübre IV yerleşiminin mimari karakterini taş temelli, yuvarlak planlı yapılar oluşturmaktadır. Sağlamtimur, MÖ 6000-5700 yılları arasına tarihlenen Ege Gübre III’ün erken evresinde yuvarlak planlı yapıların yanı sıra basit, tek odalı, dikdörtgen planlı yapıların da görülmeye başlandığı bildirmekte, erken bir savunma duvarının varlığına değinmektedir²⁹. Erken evre olarak tanımlanan Ege Gübre IIb’yi takip eden Ege Gübre IIIa’da iki odası bulunan mekânlar tespit edilmiştir. Mekânlar, Geç Neolitik Ege Gübre III yerleşmesinde merkezi bir avlu etrafında ortaya çıkartılmıştır. Dikdörtgen mekânların içinde ve avluda fırın ile ocaklar bulunmuş, avlunun işlik ve pişirme alanı olarak ikiye bölündüğü anlaşılmıştır³⁰. Avlunun günlük hayat alanı olarak kullanıldığını belirten Sağlamtimur, burada bulunan bir stel aracılığıyla dini organizasyonların da bu avluda gerçekleşmiş olabileceği düşüncesine değinmiştir³¹. Avlunun aynı zamanda çöplük olarak da kullanıldığı saptanmıştır. Ayrıca yerleşimin doğusunda bulunan dereye paralel olarak taştan yapılmış 1,5 - 2 m genişliğinde bir istinat duvarının varlığı bilinmektedir³².

¹⁶ Driehaus 1957, 89-91; Horejs 2010, 52.

¹⁷ Driehaus 1957, 89; Horejs 2010, 51.

¹⁸ Horejs 2010, 50.

¹⁹ Driehaus 1957, 87; Horejs 2010, 51.

²⁰ Driehaus 1957, 85-87; Horejs 2010, 52.

²¹ Driehaus 1957, 92-93; Horejs 2010, 51.

²² Ziegenhaus-de Luca 1975; Horejs 2010, 50.

²³ Kamil 1982, Abb. 90, 20-22; Driehaus 1957, 88, Abb.6-26; Horejs 2010, 52.

²⁴ Driehaus 1957, 77-79; Horejs 2010, 51.

²⁵ Driehaus 1957, 81-83; Horejs 2010, 51.

²⁶ Driehaus 1957, 83; Horejs 2010, 51.

²⁷ Driehaus 1957, 83; Horejs 2010, 52.

²⁸ Sağlamtimur-Ozan, 2012.

²⁹ Sağlamtimur 2012, 198.

³⁰ Sağlamtimur 2012, 198.

³¹ Sağlamtimur 2012, 198-199.

³² Sağlamtimur 2012, 199.

Bölgenin Neolitik Çağ seramik geleneğinde “S” profilli mal grubu hâkimdir. Bunun yanı sıra, düz, yarı küresel bodur çanak-çömleklere de rastlanılmaktadır. Krem astar ve perdahlı mallar dominant renkler olarak dikkati çekmekte, sayıları daha az olmakla birlikte kahverengi ve kırmızı perdahlı çanak-çömlek de görülebilmektedir. Kırmızı astar ve perdahlı mallar ise oldukça azdır³³. Geç Neolitik Çağ’da kırmızı perdahlı malların yaygınlaştığı bilinmektedir. Bu grupla beraber, krem ve kahverengi renkli mal grubu da üretilmeye devam eder. Geç Neolitik seramik geleneğinde yenilikler bezeme çeşitliliğinde kendisini gösterir. Bu dönemde baskı, boya, kazıma ve kabartma bezeme teknikleri dikkati çeker. Çalışma sahamıza yakın konumda yer alan Ege Gübre’de değindiğimiz bezeme tekniklerinin hemen tamamının uygulandığı bilinmektedir. Sağlamtimur, Ege Gübre’de boyalı çanak-çömleğin nadiren görüldüğünü, kabartma ve baskı bezemeli örneklerin daha yaygın olduğunu belirtir³⁴.

Araştırma sahasında Kalkolitik Çağ’a dair veriler, öncülü Neolitik Çağ’a oranla azdır. Bilgilerimizin önemli bir bölümü, bulguları kazı sonucuna dayanması itibarıyla yine Ege Gübre’den edinilmektedir. Aliağa yöresinin diğer Kalkolitik Çağ merkezleri arasında Çaltılıdere³⁵ ve Melengiç Sekisi³⁶ yer almaktadır. Ege Gübre II tabakası, Geç Kalkolitik Çağ’a tarihlenir³⁷. Bu tabakanın mimari unsurlarının Hellenistik Çağ’da yoğun tahribata uğradığı ve belirgin mimari plan sunmaktan uzak olduğu belirtilir³⁸. Bölgenin çanak-çömlek kültürü aralarında Kumtepe Ib, Emporio VII-V, Ilıpınar VB, Aşağıpınar 5-4, Karanovo II-III, Beşik-Sivritepe, Gülpınar, Çine-Tepecik, Hacılar I gibi merkezlerden elde edilen buluntular ile karşılaştırılmaktadır³⁹. Ege Gübre II çanak-çömlek geleneğinde form olarak; içe kalınlaştırılmış ağız kenarlı çanaklar, dışa açılan kenarlı çanak, kase ve fincanlar, “S” formu kase ve fincanlar, düşük karınlı kase, fincan ve maşrapalar, içe dönük ağız kenarlı çanak, kase ve fincanlar, boyunlu çömlekler, deliksiz tutamaklı çömlekler, dışa çekik ağız kenarlı çömlekler, boyunsuz ve çok kısa boyunlu çömlekler hakim sayılmaktadır⁴⁰. Dönemin baskın yüzey renkleri ise, soluk kahverengi, gri, grimsi kahverengi ve kırmızımsı kahverengidir⁴¹. Melengiç Sekisi’nin tahribata uğramış batı kesiminde yoğunlaşan ilgili dönem seramikleri arasında dikkat çeken formun Ege Gübre’de de sıklıkla rastlanılan

³³ Erdoğan-Çevik 2015, 35.

³⁴ Sağlamtimur 2012, 200.

³⁵ Burada yüzey buluntusu olarak tespit edilen iki parça French tarafından Kumtepe Ib seramikleri ile karşılaştırılmakta ve Geç Kalkolitik Çağ’a tarihlendirilmektedir. French 1961, 103, dn:11.

³⁶ Derin 2010, 62.

³⁷ Sağlamtimur-Ozan 2012, 101-102.

³⁸ Sağlamtimur-Ozan 2012, 101.

³⁹ Ayrıntılı karşılaştırma örnekleri için bkz. Caymaz 2010, 69-80.

⁴⁰ Caymaz 2010, 60-61.

⁴¹ Caymaz 2010, 58.

içe çekik ağız kenarlı çanaklar olduğu belirtilmekte, bu formun yanı sıra omurgalı çanaklar, dışa çekik ağız kenarlı çanaklar, düşük karınlı fincanlar ve boyunlu-boyunsuz çömleklerin var olduğuna değinilmektedir⁴².

Aliağa Yöresi ve yakın çevresi, kabaca MÖ 3200-1900 yılları arasını kapsayan Erken Tunç Çağı'nın her üç evresinde de *Troia-Yortan Kültür Bölgesi* içerisinde yer almaktadır. Ayrıca yöre, Troia-Yortan Kültür Bölgesi'nin İzmir Grubu içinde değerlendirilir⁴³. IRERP ekibi tarafından öne sürülen Anadolu Erken Tunç Çağı ticaret hattının bir kolu, güneyde yer alan Gediz Vadisi aracılığıyla Aliağa Bölgesi'ni de kapsar⁴⁴. Yörede bu döneme dair buluntu sunan önemli merkezler arasında Aliağa'da Arap Tepe, Çaltılıdere, Ege Gübre, Helvacı Höyücek, Bozköy Höyücek, ve Melengiç Sekisi, Menemen'de ise Panaztepe ve Larisa yer almaktadır. Şenyürek ve ekibi tarafından kazısı yapılan Bozköy Höyücek ve Helvacı Höyücek, doğrudan Aliağa İlçe sınırları içinde olması bakımından çalışmamız adına önemlidir.

Şenyürek ve ekibi tarafından bölgede ilk çalışma Helvacıköy Höyücek'de gerçekleştirilmiştir. Önceleri İzmir İli, Menemen İlçesi'ne bağlı olan Helvacıköy Höyücek'de yaklaşık yedi gün süren çalışmalar neticesinde höyüğün Troia I ve Troia II dönemleri ile çağdaş buluntular sunduğu belirlenmiştir. Buluntular arasında Erken Tunç Çağı'nın karakteristik mal gruplarından üç ayaklı kaplar, sığ kaseler ve gaga ağızlı kaplar dikkat çekmektedir (Fig. 1).

Fig. 1. Helvacıköy Höyücek kazısından ele geçen üç ayaklı kap (Şenyürek ve diğerleri 1950).

Hemen tamamı el yapımı olan seramiklerin daha çok siyah ve kahverengi renklerde olduğuna değinilmekte, bunların yanı sıra az miktarda kırmızı ve alacalı örneklerin de varlığı bildirilmektedir⁴⁵. Helvacıköy Höyücek'de gerçekleştirilen kazı çalışmalarından onlarca yıl sonra yerleşim, Ege Prehis-

⁴² Caymaz 2010, 200.

⁴³ Sarı 2012, 135 vd.

⁴⁴ Şahoğlu 2005.

⁴⁵ Şenyürek ve diğerleri 1950, 488.

toryası açısından önemli bir başka buluntu daha sunmuştur. 1990 yılında höyüğün ortasından geçirilen DSİ'ye ait bir sulama kanalında, yöreden bir vatandaş tarafından tesadüfen tespit edilen kazıma insan figürlü stel dikkat çekicidir (Fig. 2-3).

Fig. 2. Helvacıköy Höyücek insan figürlü stel çizimi (Doğer 1995).

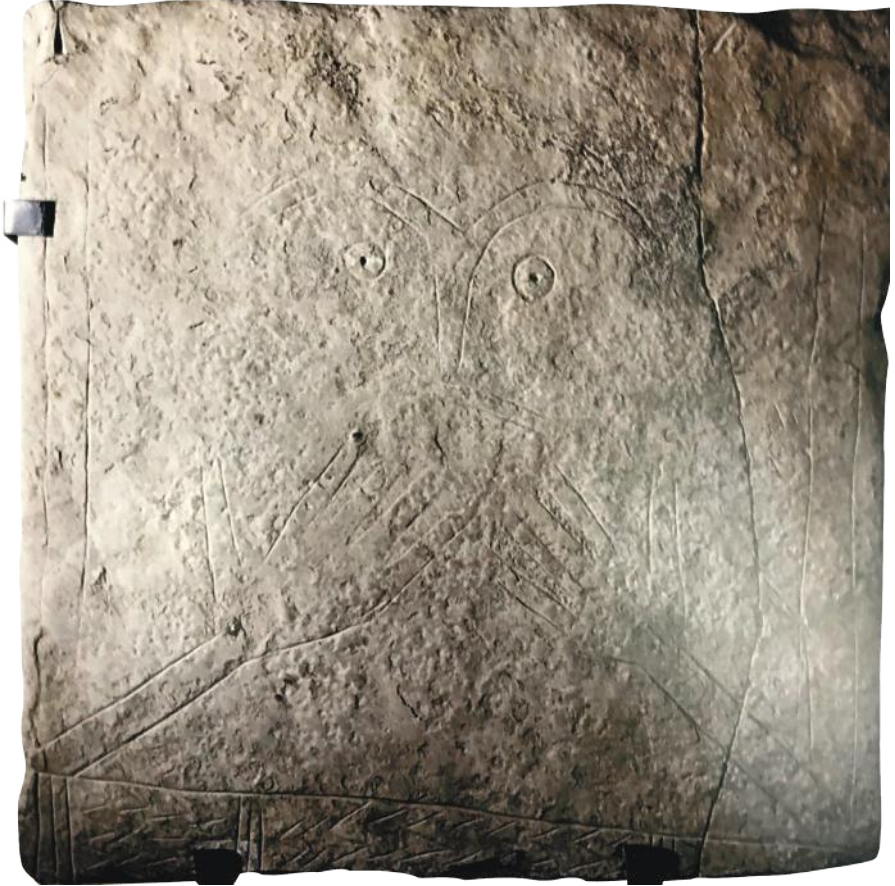

Fig. 3. Helvacıköy Höyücek insan figürlü stel (Şahoğlu-Sotirakopoulou 2011).

E. Doğer tarafından kapsamlı bir şekilde incelenen ve orijinalinde uzun dikdörtgen formlu olduğu düşünülen stel, yaklaşık olarak 72 cm yüksekliğinde ve 57 cm genişliğindedir⁴⁶. Kazıma çizgilerle oluşturulmuş stelde bir insan yüzünün çene, kulak ve saçlar hariç tüm detaylarına yer verilmiş, kolların göğüste birleştiği saptanmıştır⁴⁷. Eser, Doğer tarafından Troia I yerleşiminin insan yüzü steli ve Troia II'nin anthropomorphik kapları ile karşılaştırılmış, Helvacıköy Höyücek'de gerçekleştirilen kazı çalışmalarının sunduğu tabakalaşma verileri de dikkate alınarak Troia I'in sonu, Troia II'nin başlarına tarihlendirilmiştir⁴⁸.

Helvacıköy'ün kuzeybatısında yer alan Bozköy Höyücek'de 1955 ve 1958 yıllarında iki ayrı kurtarma kazısı gerçekleştirilmiştir. Burada yürütülen çalışmalar sondaj kazısı niteliğinde olup, kısa süreli olarak düzenlenmiştir. Kazı çalışmaları sonucunda yerleşimin Erken Tunç Çağı kültürel yapılanmasına dair kısıtlı bilgiler edinilmiş, Bozköy Höyücek yerleşimi seramik buluntuları aracılığı ile Troia I dönemi ile eşleştirilmiştir⁴⁹.

MÖ 2. Bin yıl'da yörenin yoğun iskan gördüğü bilinmektedir. Yörenin Orta Tunç Çağı'na dair bilgiler daha çok güneyde, Menemen İlçesi sınırları içerisinde kalan Panaztepe ve Larisa'dan elde edilir. Panaztepe'de Orta Tunç Çağı buluntuları höyüğün Atölyeler Alanı, Akropol, Liman Kent ve Mezarlık olarak adlandırılan dört ayrı noktadan ele geçmiş, bunun sonucu olarak Erkanal tarafından büyük bir yerleşim alanı olarak değerlendirilmiştir⁵⁰. Bu noktalarda gerçekleştirilen çalışmalar neticesinde Panaztepe'nin İçbatı ve Güney Anadolu, Kıta Yunanistan, Ege Adaları, Girit ve Mısır ile ilişkili bir Orta Tunç Çağı kültür tabakasına sahip olduğu anlaşılmıştır⁵¹.

İzmir çevresinin Orta Tunç Çağı seramiği üzerine çalışmaları bulunan Ak-yurt, bölgenin Orta Tunç Çağı'nın üç evresinde de iskan edildiğini belirtir⁵². Kuzey İzmir Bölgesi olarak tanımladığı, Bayraklı, Panaztepe ve Larisa yerleşimlerinden elde edilen dönem seramiklerinin hamur ve yüzeyinde bol miktardaki mika görüldüğünü belirtmekte, bunun bölgenin karakteristik özelliği olduğuna değinmektedir⁵³. Panaztepe ve Larisa'da Orta Tunç Çağı I kırmızı ve devetüyü astarlı mallar ile temsil edilmekteyken, Orta Tunç Çağı II'de bu mal gruplarının yerini baskın bir biçimde gri mallara bıraktığı, Orta Tunç Çağı III'de ise gri ve kırmızı astarlı mal gruplarının yaygın olduğu bildirilmektedir⁵⁴.

⁴⁶ Doğer 1995, 51.

⁴⁷ Doğer 1995, 51.

⁴⁸ Doğer 1995, 58-59.

⁴⁹ Şenyürek ve diğerleri 1957, 343.

⁵⁰ Erkanal 1997, 286.

⁵¹ Akyurt 2010, 3.

⁵² Akyurt 2010, 54.

⁵³ Akyurt 2010, 7.

⁵⁴ Akyurt 2010, 55-56.

Çanak, çömlek, yonca ağızlı testi, fincan, kantharos ve goblet tipi kaplar ile Girit, Kiklad ve Kıta Yunanistan kökenli ithal ürünler, yörenin Orta Tunç Çağı seramik form repertuarını oluşturur⁵⁵.

Geç Tunç Çağı'nda Aliağa ve yakın çevresinde döneme dair buluntu sunan merkezler arasında Panaztepe⁵⁶, Larisa⁵⁷, Elaia⁵⁸, Pitane⁵⁹ ve Phokaia⁶⁰ sayılabilmektedir. Bölgenin MÖ 2. binyıl malzemesine dair en kapsamlı bilgiler Panaztepe'den elde edilmektedir. Burada saptanan bol miktardaki Miken seramiği kapsamlı bir şekilde yayınlanmıştır⁶¹. Panaztepe'de, özellikle de mezarlardan elde edilen buluntular, yörenin MÖ 2. binyıl kültürel yapılanmasına ışık tutmaktadır. Günel, Anadolu'daki pek çok merkezin aksine Panaztepe'de görülen Miken seramiklerinin erken sayılabilecek şekilde GH IA'ya tarihlendirildiğini, burada Miken varlığının GH IIIC'ye değin devam ettiğini belirtmektedir⁶².

Panaztepe Geç Tunç Çağı mezarlığında yürütülen çalışmalarda dört farklı mezar tipi tespit edilmiştir. Bunlar; urneler, küp mezarlar, taş sanduka mezarlar⁶³ ve tholos tipi mezarlardır. Bu mezarlardan ele geçen toplam 52 seramikten sekizini boyalı Miken kapları oluşturmaktadır⁶⁴. Ceset gömme ve yakarak gömme gibi iki farklı defin geleneğinin izleri sürülebilen Panaztepe Geç Tunç Çağı mezarlığında bulunan 45 insan kalıntısından 30'u erişkin, 6'sı çocuk ve 2'si bebeklere aittir⁶⁵.

Mezarlık alanında ele geçen urnelerin sahte kubbeli oda mezarlar içerisinde, duvar diplerinde tespit edildiği bildirilmektedir⁶⁶. Toplam 11 örnekten ikisi sağlam durumda bulunan küp mezarların biri hariç güneybatı-kuzeydoğu yönlü, ağız kısımlarına yassı plaka halinde taşlar kapatılarak düzenlendiği belirtilir. Burada yer alan küplerden büyük boyutlu olanların aile, orta boy küplerin ise çocuklara yönelik olduğu düşünülmektedir⁶⁷.

Panaztepe Geç Tunç Çağı mezar tipleri arasında en önemli grubu tholos mezar yapıları oluşturur (Fig. 4). Burada yürütülen çalışmalarda kabaca taşlarla örülmüş durumda toplam 6 tholos mezar ele geçmiştir. Bu mezarlardan en büyüğü 2,10x2,80 m, en küçüğü ise 1,30x1,50 m boyutlarındadır⁶⁸.

⁵⁵ Akyurt 2010, 56-57.

⁵⁶ Erkanal 1986, 253.

⁵⁷ Mee 1978, 132.

⁵⁸ Mee 1978, 127.

⁵⁹ Mee 1978, 143.

⁶⁰ Özyigit 2005, 44.

⁶¹ Günel 1999.

⁶² Günel 1999, 136.

⁶³ Sevinç Günel bu tip mezarları "kutu mezarlar" olarak tanımlamaktadır. Günel 1999, 26.

⁶⁴ Akyurt 1998, 23; Erkanal 1987, 255-256.

⁶⁵ Erkanal 1988, 347.

⁶⁶ Erkanal 1987, 257; Akyurt 1998, 21.

⁶⁷ Erkanal 1988, 347; Günel 1999, 26.

⁶⁸ Akyurt 1998, 22.

Oda mezarların yan duvarları tabandan yukarıya doğru önce düz, daha sonra ise kıvrılarak kubbe oluşturacak şekilde düzenlenmiştir. Defin işleminin sona ermesinin ardından mezarların önünde yer alan dromos kısmının kapatıldığı belirtilmektedir. Daha sonra yapılan defin işlemleri için mezar odasının tavanı kullanılmıştır. Güneybatı yönünde yerleştirildiği belirtilen tholos mezarların içerisinde çoklu defin işlemi yapıldığına dair izler bulunmaktadır. Mezarlardan birden fazla sayıda insan kalıntılarının çıkması buna örnektir.

Panaztepe'nin kuzey eteğinde yürütülen çalışmalarda saptanan ve ana kaya kullanılarak inşa edilen tholos mezar yapısı hem yapısı hem de bulunmaları açısından oldukça önemlidir. *Stomionlu* tholos mezar örneklerinden biri olan bu mezar odası içerisinde üzerinde *piktografik* karakterde yazı işaretleri bulunan bir mühür tespit edilmiştir ve bu mühür Anadolu-Girit ilişkileri açısından son derece önemli sayılmaktadır⁶⁹.

Fig. 4. Panaztepe tholos mezarı (Akyurt 1998).

Panaztepe Geç Tunç Çağı mezarlığı buluntu açısından oldukça zengindir. Özellikle tholos mezarlardan ele geçen yerli ve Miken seramiklerinin dışında bulunan çeşitli silahlar, farklı süs eşyaları ve mühürler zengin buluntulara örnektir⁷⁰. En az tholos mezarları kadar zengin içerikli buluntu veren pithos gömü geleneği, Panaztepe toplumunun MÖ 2. binyıl ölü gömme gelenekleri hakkında bilgiler sunmaktadır. Bu tip mezarlardan L pithosunda ele geçen bir *skarabe*, III. Amenophis dönemine (ca. MÖ 1388-1350) tarihlendirilmektedir ve özgün olması itibarıyla oldukça önemli bir buluntudur⁷¹.

Panaztepe mezarlığından ele geçen bazı çömlek mezar örnekleri düşündürdükleri itibarıyla oldukça önemlidir. Mezarlık alanından pithos mezarların içerisinden ya da yanından ele geçen bu çömlekler içleri boş halde karşımıza çıkmaktadır. Benzerlerine Beşigetepe ve Troia'da rastlanılan bu

⁶⁹ Günel 1999, 27.

⁷⁰ Günel 1999, 26.

⁷¹ Günel 1999, 27.

tip çömleklerin boş bırakılmasına dair yapılan yorumlar bu tip mezarların denizcilere yönelik sembolik mezarlar olabileceği ya da ölen, yeni doğmuş bebekler için kullanılmış olabileceği şeklindedir⁷².

Özgünel, Panaztepe mezarlığını Phokaia ve Kyme’de görülen Miken seramik buluntuları ile bir arada değerlendirmekte, bu mezarlığın adı geçen kentler açısından da aydınlatıcı olabileceğini belirtmektedir. Zira bu merkezlerde yürütülen çalışmalarda Miken seramiklerinin varlığı bildirilmesine karşın⁷³ herhangi bir mezarlık alanının henüz tespit edilememiş olması Özgünel’in düşüncelerini doğrular niteliktedir⁷⁴.

Bölgede yer alan bir diğer Geç Tunç Çağı mezarlığı Pitane/Çandarlı’dadır. Bergama ilçesinin güneybatısında, Bakırçay ovasının ağzındaki aynı adlı köyün batısında yer alan Pitane/Çandarlı’da, Osman Hamdi Bey tarafından 19. yüzyıl başlarında gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda ektramural bir mezarlık alanı belirlenmiştir.⁷⁵ Sadece küp mezarların bulunduğu Pitane/Çandarlı’da cesetlerin ne şekilde gömüldüğüne dair herhangi bir bilgi ya da yayın bulunmamakta, buna karşın bulunan üzengi kulplu bir Miken kabı Mee tarafından GH IIIB-c/c:1 dönemine tarihlendirilmektedir⁷⁶.

Yörenin MÖ 1. binyıl kültürel yapılanması koloni hareketlerine bağlı olarak Aiolis Birliği etrafında şekillenmektedir. Yöre bu dönemde ismini, Strabon tarafından kolonizasyon sürecinde Anadolu’ya en erken gelen kavim olarak tanımlanan Aioller’den alır. MÖ 11. yüzyıl içlerinde Anadolu’ya giriş yapan Aioller önce Lesbos Adası’nı, daha sonra günümüz İzmir Körfezi’nden Troas Bölgesi’ne kadar olan yöreyi iskân etmişlerdir. Sevin, Strabon’un *“lonlar’dan dört kuşak önce gelen Aioller”* ifadesine katılmakla birlikte Aiollerin kolonizasyona lonlara göre biraz daha erken başlamış olabileceğine değinmekte, Menderes Magnesia’sı ve Notion’un Aiollerce kurulmuş kentler olduğu bilgisinden hareketle Aiollerin önceleri geniş bir coğrafyaya yerleşmiş olduklarını, fakat özellikle güneydeki topraklarını sonradan lonlar’a terk ettiklerini belirtmektedir. Herodotos’un bildirdiği ve arkeolojik çalışmalar sonucunda doğrulanan 12 Aiol kenti Kyme, Larisa, Neonteikhos, Temnos, Killa, Notion, Aigiroessa, Pitane, Aigai, Myrina, Gryneion ve Smyrna’dır. Smyrna daha sonra lon birliğine katılmıştır.

Aiolis Bölgesi’nin Demir Çağı içerisindeki en dikkat çekici özelliklerinden birisi Frig kültürü ile kurduğu ilişkilerdir. Frigler’in ünlü kralı Midas’ın Kyme prensesi Hermodike ile evlendiği antik kaynaklardan bilinmektedir⁷⁷.

⁷² Günel 1999, 28.

⁷³ Özyiğit 2005, 44.

⁷⁴ Özgünel 1983, 709.

⁷⁵ Akyurt 1998, 19.

⁷⁶ Mee 1978, Res. 7.

⁷⁷ Sams 2007, 60.

Bu diplomatik evliliğin kültürlerarası ilişkileri geliştirdiği, Aiol merkezlerinde tespit edilen materyal kültür öğeleri aracılığıyla doğrulanabilmektedir. Konu ile ilgili kapsamlı çalışmaları bulunan İren, yukarıda değindiğimiz materyal kültür etkileşimini ele almış, bu doğrultuda Frig sanatının en önemli parçalarından birini oluşturan madeni ve pişmiş toprak bazı kap formlarının Güney Aiolis’de yerel üretim olarak taklit edildiğini saptamıştır⁷⁸. Küçük boyutlu tunç kazanlar, makara kulplu, bant bezemeli tunç kâseler ve yonca ağızlı testilerinin pişmiş toprak örnekleri Frig maden eserlerinin taklitlerine örnek gösterilmektedir⁷⁹. Bunların dışında Frig pişmiş toprak seramik formlarından yuvarlak ağızlı, yuvarlak ağızlı tek kulplu testiler ile omurgalı çanaklar yine Güney Aiolis’de bu sefer doğrudan pişmiş toprak örnekleri ile karşımıza çıkmaktadır ve İren tarafından Frig taklitleri olarak ele alınmaktadır⁸⁰.

Yöre, Demir Çağ Anadolu’sunun başlıca inanç öğelerinden biri olan Ana Tanrıça tapınımı açısından da oldukça zengindir. Bölgede biçimsel açıdan farklılıklar göstermesine karşın Dağlık Frigya’dan erken örnekleri bilinen Frig kült uygulamalarının izlerine özellikle Phokai ve yakın çevresinde rastlanılır. Erdoğan tarafından incelenen Değirmenli Tepe Kutsal Alanı ve Liman Kaya Kutsal Alanı gibi çok sayıda açık hava kutsal alanına sahip olan Phokai’da kültün ana tanrıça ile ilişkili olduğu bilinmektedir. Burada gerek nişler, gerekse Dağlık Frigya’dan örneklerini bildiğimiz basamaklı yapılar aracılığı ile Frig ya da Frig dolaylı olarak Lidya üzerinden inanç sisteminin aktarılmış olduğu düşünülmektedir⁸¹. Tanrıçanın Ephesos örneğinde olduğu gibi niş içinde betimlerine rastlanılan Phokaia kaya kutsal alanları, kültün Batı Anadolu’da ne denli önem arz ettiğini göstermesi açısından oldukça dikkat çekicidir. Bunun yanı sıra Phokaia kutsal alanları, Özyiğit’in de üzerinde durduğu üzere tanrıçanın kolonist kentler içinde denizle olan bağlarını yansıtmaları açısından ayrıca önemlidir. Burada yer alan ve tanrıçayla ilişkilendirilen pek çok uygulama, deniz kenarında ya da adalarda yer almakta, kültün Phokaia aracılığı ile Marsilya gibi uzak koloni merkezlerine taşındığı düşünülmektedir⁸².

Myrina ve Gryneion antik kentlerinde Çekilmez başkanlığında 2015 yılında gerçekleştirilen yüzey araştırmaları sırasında Myrina antik kentinde tiyatro ile agora arasındaki düzlükte bulunan bir adet çakmaktaşı kesici (Fig. 5), her ne kadar ünik bir eser olsa da yukarıda genel olarak değerlendirdiğimiz çevresel kültür yapılanmasıyla bir arada

⁷⁸ İren 2009, 82.

⁷⁹ İren 2009, 88, Table 1.

⁸⁰ İren 2009, 82.

⁸¹ Erdoğan, “Phokaia Kaya Tapınakları” başlıklı doktora tez çalışmasında bölgede, farklı noktalarda yer alan pek çok kutsal alanı incelemiş ve bunların Frig kültürü ile aralarındaki benzerliklere kapsamlı olarak yer vermiştir. Detaylı bilgi için Bkz. Erdoğan 2003.

⁸² Özyiğit 1998, 769-770.

değerlendirildiğinde önem kazanmaktadır. İlerleyen yıllarda, -özellikle Çaltılıdere Höyük gibi- araştırma sahasına giren prehistorik merkezlerde kapsamlı bir şekilde yürütülecek yüzey araştırmaları, Myrina ve Gryneion ile yakın çevresinin prehistorik ve protohistorik dönemlere dair yapılanmasını daha net anlamamızı sağlayacaktır.

Fig. 5. Myrina buluntusu çakmaktaşı kesici
(Myrina-Gryneion Yüzey Araştırması Arşivi).

1880 - 1882 Yılları Arasında Myrina'da Atina Fransız Okulu Kazıları

Emel DEREBOYLU POULAIN¹

1865 yılında İstanbul'da baş gösteren Kolera salgınıyla birlikte birçok aile, kendilerini salgından korumak amacıyla Ege kıyılarındaki kırsal arazilere inmek zorunda kalmıştır. Bunlardan biri de Aydın, Muğla, Denizli ve İzmir illerini içine alan Aydın Vilayeti'nde geniş arazilere sahip olan Baltazzi Ailesi'dir². Bu ailenin önde gelen ismi olan Aristides Baltazzi (1831-1887) Myrina ile Aliağa arasına bir çiftlik evi yaptırmıştır³. Myrina'nın 1870 yılında keşfi Aristides Baltazzi'nin Kalabasar'da yer alan bu geniş çiftlik arazisinde, burada çalışan köylüler tarafından gerçekleşir⁴. Bu keşifte tesadüfen ortaya çıkan mezarlarda dikkate değer bir şeyler bulunamadığı gibi, mezarlar büyük ölçüde tahrip edilmiştir⁵. Birkaç yıl sonra bölgeye gelen, A. Baltazzi'nin ağabeyi, E. Baltazzi (1827-1887), köylülerin gösterdiği terrakota figürin başlarının, o dönemde yeni yeni tanınan Tanagra figürinleri gibi değerli olabileceklerini düşünerek arazilerindeki birkaç alanda kazı çalışmaları gerçekleştirdi⁶. Epaminondas Baltazzi bu kazılardan topladığı figürinlerle Aristides Baltazzi'nin küçük bir koleksiyon sahibi olmasını sağlar⁷. A. Baltazzi ve E. Baltazzi, ellerindeki bu koleksiyonu Pergamon antik kentinde kazı çalışmalarını yürüten ve 1874 yılında Aliağa'ya ziyarete gelen Gustave Hirschfeld'e (1847-1895) gösterirler⁸. G. Hirschfeld, Ekim ayında İzmir'deki tüccarlarda da Myrina'dan olması gereken bazı figürinleri görmüştür⁹.

¹ Dr. Emel DEREBOYLU POULAIN, Chemin des Allinges 8, 1006 Lausanne/İSVİÇRE.

² Reinach 1888, 199; Duchêne 2002, 385; Duchêne & Matthieux 2007, 13; Kökdemir 2016, 293; Baltazzi 2013, 35.

³ Duchêne & Matthieux 2007, 13; Reinach 1888'de yayınladığı kitabında keşfin tarihini 1871 olarak verip arazisinde çalışan köylülerin alışılmışın biraz daha derininde kazınca mezarlara denk geldiklerinden bahseder: Reinach 1888, 199.

⁴ Pottier & Reinach & Veyrier 1887, 1; Baltazzi 2013, 35. Arazinin ve evin Baltazzi'lerden hangi kardeşe ait olduğu konusu oldukça karışıktır. Çiftliğin bulunduğu alan ve çiftlik bazı kaynaklarda Demosthenes Baltazzi'ye ait olarak geçmektedir: Le Roy 1996, 376.

⁵ Reinach 1888, 199; Cagnat 1935, 457.

⁶ Duchêne 2002, 385; Duchêne & Matthieux 2007, 13.

⁷ Pottier & Reinach & Veyrier 1887, 2; Duchêne 2002, 385.

⁸ Bunların arasında uçan bir figür, bir dansçı, düşen elbisesini görmek için dönen bir kadın figürünü vardır: Duchêne 2002, 389; Duchêne & Matthieux 2007, 19; Baltazzi 2013, 36.

⁹ G. Hirschfeld buradan bir erkek torsosu ve bir satyr maskına ait kalıp satın alır: Pottier & Reinach & Veyrier 1887, 3-7; Duchêne 2002, 389.

A. Baltazzi'nin elindeki eserler Aliğa'daki evinde, herhangi bir koruma altında olmaksızın sergilenmektedir¹⁰. Bu sırada, bu değerli koleksiyon Kyme'den ve civardan gelen diğer figürin buluntular ile karışır. Bir süre sonra çalınan bu figürinlerle ilgili ellerinde hiçbir envanter olmadığı için, koleksiyonu içeren eserler hakkında hiçbir bilgi kalmamıştır¹¹.

Baltazzilerin elinde gene de bir kısım figürin bulunmaktadır. Şöhreti kısa sürede yayılan figürinler nedeniyle köylüler, bölgede gizli gizli kazılar yapmaya başlamışlar ve çok sayıda mezar açmışlardır. Ele geçirdikleri eserler İzmirli tüccarlar aracılığıyla Atina'ya ve Avrupa'ya kaçırılır¹². Pergamon'daki çalışmalarının ardından Olympia kazıları için Yunanistan'a çağrılan G. Hirschfeld burada, 1874 yılında gördüğü ve çok etkilendiği Myrina figürin koleksiyonundan bahseder¹³. Atina Fransız Okulu'nun ve Louvre Muzesi'nin de ilgisini çeken bu yeni seri figürinin şöhreti Avrupa'da çoktan yayılmıştır. Bu yeni keşif üzerine Salomon Reinach (1858-1932)¹⁴ (Fig. 1), G. Hirschfeld ve Edmond Pottier (1855-1934)¹⁵ ile görüşerek bilgi edinmeye çalışır¹⁶.

Fig. 1. Salomon Reinach 1876 yılı (ortadaki açık renk pantolonlu)
(Kaynak: Archives photographiques, PHO D/2/1876/2
<http://www.bib.ens.fr/avril-2013-Fustel.656.0.html>).

¹⁰ Duchêne 2002, 385.

¹¹ Pottier & Reinach & Veyrier 1887, 2; Çalanlar daha önce de Smyrne, Kyme ve Pergamon nekropollerini iyi tanıyan kaçakçılardır ve Aristides Bey'in yokluğunu fırsat bilerek köylülerle anlaşarak kaçak kazılara başlamışlardır. 1876 ve 1878 yılları arasında Paris'e taşınan figürinler işte bu kaçak kazılardan çıkanlardır: Reinach 1888, 200.

¹² Pottier & Reinach & Veyrier 1887, 2.

¹³ Pottier & Reinach & Veyrier 1887, 6-7; Duchêne 2002, 389; Baltazzi 2013, 35.

¹⁴ Aymerich 2007, 1098-1100.

¹⁵ Aymerich 2007, 1073-1075.

¹⁶ H. Duchêne, bu sıralarda E. Pottier ve G. Hirschfeld'in zaten Myrina üzerine bazı araştırmalar kaleme aldığını, S. Reinach'ın ise daha sonradan Myrina'ya ilgisini ve Aliğa'ya bir ziyaret yapma fikrini onlara ilettiğini belirtmektedir: Duchêne 2002, 389.

G. Hirschfeld, S. Reinach'a verdiği seyahat günlüğü kopyalarında Baltazzilerle karşılaşmasını, kendisine gösterilen büyük ve güzel figürinleri ve diğer tüm nesneleri basit tanımlarıyla anlatmıştır. Günlüklerden Aristides Baltazzi'nin, G. Hirschfeld'in önünde bir grup mezar açtırdığı da anlaşılmaktadır. Bu mezarlardan ele geçen buluntuları da günlüğüne yine rapor halinde eklemiştir. Bu sırada A. Baltazzi Alman bilim adamına bir kaç eser hediye etmekten de geri kalmaz¹⁷. Aynı zamanda, 1878 yılında Paris'teki dostu arkeolog Waddington'a da bir grup figürin göndererek, bunlara bir değer biçmesini rica eder¹⁸.

Atina Fransız Okulu ve Louvre Müzesi bu yeni grup figürinlerle karşılaşma fırsatını kolluyorken, A. Baltazzi İstanbul'daki Fransız Büyükelçisi Hughes Fournier (1821-1889)'e kendi arazileri içinde yer alan bu antik kentte kazı yapmaları için Fransız arkeologların oluşturacağı bir ekibi memnuniyetle kabul edeceğini söyler¹⁹. Bu öneri Dışişleri Bakanı ve aynı zamanda arkeolog olan William Henry Waddington (1826-1894)'a ve Atina Fransız Okulu Müdürü Paul Foucart'a (1836-1926) iletilir²⁰. Atina Fransız Okulu zaten bekledikleri bu fırsatı iyi değerlendirerek Osmanlı Hükümeti'nden hem Myrina'da hem de yakın bir mesafede yer alan Kyme arazisini de içine alan bir kısımda kazı yapmak için 1 yıllık izni alır²¹.

Atina Fransız Okulu Müdürü P. Foucart, çalışmalara başlanmadan önce S. Reinach'a bu yeni projeden dolayı çok heyecanlı olduğunu ve çalışmaların sorunsuz yürütülmesi için İzmir'deki Fransız Konsolosu Hadjoute Pellisier de Reynoud (1834-1884) ve yeni Fransız Büyükelçisi Charles-Joseph Tissot (1828-1884)'dan destek aldıklarını bildirmektedir²².

Menemen'e dek trenle, ardından çiftliğe dek atlarla uzun bir yolculuk gerçekleştiren E. Pottier ve S. Reinach'ın Aliağa'ya gelişleri mutlaka heyecan içinde olmuştur²³.

¹⁷ Bu eserler 1876 yılında Berlin Müzesi'ne teslim edilmiştir: Pottier & Reinach & Veyrier 1887, 3; Duchêne & Matthieux 2007, 19.

¹⁸ Duchêne 2002, 385.

¹⁹ Pottier & Reinach & Veyrier 1887, 13.

²⁰ Duchêne 2002, 385; Duchêne & Matthieux 2007, 14.

²¹ Reinach 1886, 492; Pottier & Reinach & Veyrier 1887, 13; Reinach 1888, 200; Duchêne 1996, 381; Le Roy 1996, 376.

²² 6 Temmuz 1880'de Reinach'a yazdığı mektupta "Arazinin fizyonomisi ve beklentilerimize nasıl karşılık vereceğini açıklayan mektubunuzu sabırsızlıkla bekliyorum". Yeni Büyükelçi C. J. Tissot'nun kendilerini yüreklendirdiğini belirtiyor: "Türkiye'deki bütün kazılar için kendisine güvenebiliriz. Olur da bir sorunla karşılaşırsanız, direkt kendisiyle bağlantıya geçiniz": Duchêne 2002, 389.

²³ Duchêne & Matthieux 2007, 13; Duchêne 2002, 384.

1. Kazı Sezonu (10 Temmuz-? Eylül 1880)

İlk kazı sezonu 1880 yılının 10 Temmuz'undan Eylül ayının sonuna kadar sürer²⁴. Kazı çalışmaları Baltazzi'lerin Nekropole 5 km uzaklıktaki çiftliğinden yönetilmektedir. A. Baltazzi çiftlikteki gösterişli evini de Fransız arkeologlara tahsis etmiştir²⁵. Çalışmalar, günlüğü 1 meci diye maaşlı birkaç tarım işçisi ve Smyrna'lı Aristote Fontrier'in önerisiyle yanlarına aldıkları yardımcı Manolis ile yapılmaktadır. İlk günler E. Pottier'nin kayıt altına aldığı tanımlamalarla geçer. E. Pottier defterine kentin kaba bir krokisini çizer ve Çayalan deresini, liman civarındaki kalıntıları krokisinde belirtir²⁶. Kazı çalışmaları kentin Hellenistik ve Roma dönemi Nekropolünde, figürin buluntuların ele geçtiği kısımlarda yapılmaya başlanmıştır²⁷.

16 Temmuz Cuma günü ilk mezar açılır²⁸. Daha ilk buluntuların haberi bile etraftaki meraklıların, özellikle de Amerikalı kazıcılar, maceracı gezginler ve tüccarların iştahını kabartmaya yetmiştir²⁹. P. Foucart, S. Reinach'ı buluntuların değeri hakkında ortalarda çok fazla konuşulmaması ve hatta aralarındaki mektuplaşmalarda bile bahis geçirirken dikkatli olunması gerekliliği konusunda uyarır³⁰. Temmuz ortalarından Ağustos ortalarına dek E. Pottier ve S. Reinach kazıyı birlikte yürütürler. A. Baltazzi'nin küçük kardeşi Demosthenes Baltazzi (1836-1896) kazıda Osmanlı Hükümeti'nin gözlemcisi olarak çalışmaktadır³¹.

Bu kazı sezonunda S. Reinach Fransa'ya dönmek zorunda kalınca E. Pottier 6 hafta boyunca kazıyı yalnız yönetmek zorunda kalır³². Bu süreçte, 10 kişilik bir işçi grubuyla 965 adet mezar açar³³. Buluntular tahmin ettiklerinden çok daha fazladır, ancak zaman zaman birçok günleri boş mezar açarak geçmektedir³⁴. E. Pottier S. Reinach'a yazdığı bir mektupta, yeni çalışmaya başladığı alanda sekiz mezar açtığını ve bu mezarlardan 200'e

²⁴ Duchêne & Matthieux 2007, 13-14. P. Foucart, Myrina'da kazıların 10 Temmuz'da başlatıldığını ve S. Reinach'ın kazıyı iki sezon yönettiğini belirtiyor. 10 Temmuz'dan 20 Ağustos'a kadar E. Pottier ile birlikte devam etmiştir: Mulliez 2007, 1074.

²⁵ Bu arkeologlar için büyük bir şanstır. Akşamları kendilerini lüks bir binanın içinde bulmanın yanında aynı zamanda Reinach'ın deyimiyle "bachi bouzouks" ve "zeybeks"lerden korunmak için mükemmel bir durumdur: Baudat 1953, 1; Reinach 1888, 201; Deschamps 1894, 156; Duchêne 1996, 277; Mulliez 2007, 1078; Duchêne-Mathieux 2007, 13, 75.

²⁶ Duchêne 2002, 386.

²⁷ Mathieux 2011, 184.

²⁸ Duchêne 2002, 386.

²⁹ S. Reinach ve E. Pottier'in zaman zaman Amerikalı araştırmacılarla işbirliği içine girdiği anlaşılmaktadır. Bunlardan Alfred Lawson İzmir'deki Osmanlı Bankası'nın Şube Müdürü'dür. Aynı zamanda da amatör antikacıdır: Duchêne 2002, 386, 387.

³⁰ Duchêne 2002, 393.

³¹ Pottier & Reinach & Veyrier 1887, 13; Duchêne 2002, 277, 385.

³² Pottier & Reinach & Veyrier 1887, 14; Duchêne 2002, 394; Duchêne & Matthieux 2007, 20, 25.

³³ Mulliez 2007, 1074.

³⁴ Bu süreçte E. Pottier yaşamının monoton bir şekilde geçtiğini anlatmaktadır: "Her sabah tuvalete oturup, kapaklı ya da kapaksız mezarlar bulup, onları açtırarak, sıklıkla hiçbir şey bulmayarak, bazı zaman kırık bir figürin bacağı bulup umutla titreyerek, ölümüne sigara içerek ve aynı incir ağacının altında haslanmış yumurta yiyecek varoluşumun monoton sürecine devam ettim.": Duchêne 2002, 394.

yakın iyi durumda figürin ele geçtiğini anlatmaktadır³⁵. Aynı süreç içinde Gryneion olabileceğini düşündükleri tepelikte Apollon kutsal alanının keşfini umduğunu da anlatmaktadır³⁶.

5 Eylül'de S. Reinach Myrina'ya geri döner. Ancak kazı bittiği için birkaç gün Baltazzi'lerin evinde konaklar³⁷. Ardından, iki arkeolog yolculuk ettikleri geminin üst düzey görevlilerine Myrina nekropolünü gezdirirler³⁸.

İki genç arkeolog Aliağa'dan ayrılmışlardır, ancak P. Foucart, E. Pottier'nin kazı alanından ayrılmasından pek hoşnut değildir³⁹. Bu durumda kazıları boş bırakmamak adına E. Pottier'in, D. Baltazzi'yi görevlendirdiği görülmektedir⁴⁰.

Ekim ortasında İzmir'de ilk eser paylaşımı yapılır⁴¹. 18 Ekim tarihli mektubunda Pottier'in bu paylaşım sırasında hazır bulunduğu anlaşılmaktadır⁴². A. Baltazzi bu paylaşımından kendine düşen eserleri "büyük bir cömertlik" göstererek Fransız Hükümeti'ne bırakmış ve kazıların devam etmesi için Osmanlı Hükümeti'nden yeni bir ferman talep etmiş, talebi kabul görmüştür⁴³.

E. Pottier, ilk paylaşımın hasılatını yine 18 Ekim 1880 tarihli mektubunda S. Reinach'a keyifle aktarmaktadır: "*Okul'a 180 tüm, aşağı yukarı 80 onarılacak figürin içeren 2 büyük kasa, senin de tanıdığın bezemeli kapları, oldukça güzel kapaklı bir tütün kabı (?), iki büyük kil testi, kurşun Kyklad kabı, bronz bir kap içeren 2 küçük kasa ve 4 kasa kafatası taşıyorum*"⁴⁴.

Myrina'dan ele geçen eserlerin paylaşım sürecinde Atina Fransız Okulu Müdürü P. Foucart ve genç arkeologların bir takım anlaşmazlıklar yaşadıkları anlaşılmaktadır. Özellikle S. Reinach paylaşımından paylarına düşen eserlerin Louvre Müzesi'ne taşınması yönünde ısrarcıdır. Ancak kazıları

³⁵ 28 Eylül 1880 tarihli mektup: Duchêne 2002, 397; Duchêne & Matthieux 2007, 21.

³⁶ Duchêne 2002, 398.

³⁷ Duchêne 1996, 277.

³⁸ Aynı gemi yaklaşık bir ay sonra kazıdan arkeologların payına düşen ve "*en güzel örnekler*" olan bazı eserleri yüklenmiş olarak limandan ayrılacaktır: Duchêne 2002, 395.

³⁹ Duchêne 2002, 399.

⁴⁰ S. Reinach'a yazdığı 18 Ekim 1880 tarihli mektubunda kış sezonunun sıklıkla yağmurlu geçtiğini, 30 gün çalışabilmek için 2-3 aylık bir süreyi burada geçirmek zorunda kalacağını ve bunun mümkün olamayacağını aktarmaktadır. Bu durumda P. Foucart'a kazıyı Manolis'e ve bir kaç işçiye bırakmaları önerisini getirmiştir. D. Baltazzi de buluntularla ilgilenecek, temizleyecek ve saklayacaktır. P. Foucart bu öneriyi kabul eder: Duchêne 2002, 399-400.

⁴¹ 24 Mart 1874 tarihli Osmanlı Hükümeti Asarı Atika Nizamnamesi'nin 32. Madde'sinde, Eski Eser Hukuku'na göre, yapılan kazı çalışmalarında ele geçen eserlerin üçte birlik kısmı hükümete kalırken, kalan üçte ikilik kısım kazıyı yapan ekip ve kazı yapılan alanın mülk sahibi tarafından paylaşılmaktadır: Eriş 2012, 30.

⁴² E. Pottier 18 Ekim 1880 tarihli mektubunda paylaşım sırasında Konak'ta, Aristides Bey'in kardeşinin de onayını alarak kendi hakkından feragat ettiğini açıklıyor: Cagnat 1935, 460. Bu paylaşımından anlaşıldığı üzere, İzmir'deki korunma koşullarını yetersiz bulan Osmanlı Hükümeti'nin göz yummasıyla toprak sahibinin payına, Diram Efendi'nin (olasılıkla paylaşımında görevli bir memurdu?) cebine konan 2 alalede figürin düşmüştür: Duchêne 2002, 400-402.

⁴³ Nizamnamenin 32. Maddesine göre yabancı uyruklu kazıcılar, hisselerine düşen üçte birlik payları ve çoğunlukla arazi sahipleri tarafından kendilerine sunulan payları da alıp yurtdışına çıkarabilirlerdi: Eriş 2012, s.30; Duchêne & Matthieux 2007, 20.

⁴⁴ Duchêne 2002, 402.

Atina Fransız Okulu yönetmektedir. Bu durumda Foucart, okulun kurallarını hatırlatarak, eserlerin Atina'ya taşınmasını talep eder. Sonuçta eserler Atina'ya taşınır, ancak genç arkeologlar eserlerin gemiyle taşınmasını tamamen kendi inisiyatifleriyle gerçekleştirmişler, Atina Fransız Okulu'nu bilgilendirme gereği bile duymamışlardır⁴⁵.

2. Kazı Sezonu (? Kasım-? Aralık 1880/Haziran 1881)

E. Pottier, Aliaga'dan ayrıldıktan sonra Myrina üzerine çalışmalarına tüm hızıyla devam etmiştir. BCH periyodığında yayınlanmak üzere Myrina nekropolündeki gömüler üzerine bir makale hazırlarken bir taraftan da S. Reinach'ı, kentin topografyası üzerine bir bölüm hazırlaması konusunda sıkıştırmaktadır. D. Baltazzi'ye gelince, Myrina'daki kazı çalışmalarını yürütmektedir⁴⁶.

İkinci kazı sezonu 1880 yılının Kasım ve Aralık aylarında, D. Baltazzi'nin başkanlığındaki bu süreçte gerçekleştirilmektedir. S. Reinach ise ancak yıl sonuna doğru Myrina'ya geri döner ve Haziran 1881'e dek kazılara devam eder⁴⁷. P. Foucart yeni kazı döneminde S. Reinach'ın ilgisizliğini fark edince kendisini yüreklendirmek için bir mektup yazar ve mektubunda yaptıklarından dolayı kendisine teşekkür eder. S. Reinach bu mektubun ardından Myrina figürinleri üzerine çalışmalarını hızlandırır. Eserlerin sınıflandırması, çizimleri, tümlenmeleri ve fotoğraflanmalarını gerçekleştirir. Bu sırada P. Foucart eserler konusunda dikkatli olunması, hiç kimseye gösterilmemele-ri konusunda direktifler vermektedir. Böylelikle eserlerin antika pazarlarının daha fazla dikkatini çekmesi önlenmiş olacaktır⁴⁸.

Gerçekten de bu ikinci kazı sezonu S. Reinach'ın hoşnutsuz geçirdiği bir dönemdir. Özellikle kazının genel ihtiyaçlarından ve işçilerden sorumlu Manolis ile anlaşmazlığa giren S. Reinach, güvendiği bahçıvan ve malzeme sorumlusu Sotiris'i Myrina'ya getirerek Manolis'in kazıyı terk

⁴⁵ S. Reinach'ın genellikle asi ve otoriter bir karaktere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Emir altında çalışmakta zaman zaman zorlandığı ve tutarsız davranışlar içine girebildiği görülmektedir. Nitekim P. Foucart'ın Fransa'da olduğu bir sırada S. Reinach haber vermeksizin müdürün dairesinde arkadaşlarıyla bir eğlence düzenlemiş ve bu sorumsuz davranışı sebebiyle Atina Fransız Okulu'ndaki görevinden kovulmakla tehdit edilmiştir: Duchêne 2002, 396, 403; Mulliez 2007, 1078.

⁴⁶ Kasım başlarındaki bir mektupta Pottier'nin Reinach'a, Demosthenes'ten aldığı mektupta kazıların iyi bir şekilde devam ettiğini, imzalı figürinler bulunduğunu ve sonuçlardan çok memnun olduğunu, ancak S. Reinach'ın ilgisizliğinden yakındığını belirtiyor. Gerçekten de, diğer kazı sezonlarında da dikkat çektiği gibi E. Pottier'nin Myrina'da daha çok zaman geçirdiği ve daha şevk ile çalıştığı görülmektedir. Bu belki S. Reinach'ın asi kişiliği ile ya da bir çok yerde eş zamanlı çalışmalarda bulunmasıyla ilgili olmalıdır. Ancak H. Duchêne, E. Pottier'in de arkadaşının bu ilgisizliğinden yakınmasını P. Foucart ile yaşadığı anlaşmazlıklara bağlamaktadır: Duchêne 2002, 383, 404.

⁴⁷ Duchêne 2002, 403.

⁴⁸ Duchêne 2002, 405.

etmesine sebebiyet vermiştir⁴⁹. Mezar açmada büyük bir tecrübeye sahip olan Manolis gibi bir çalışanın kazıdan ayrılması her ne kadar E. Pottier'i rahatsız etmiş olsa da, S. Reinach Manolis'in geri gelmesine hiç sıcak bakmamaktadır. Bir süre sonra A. Baltazzi'nin önerisiyle, kazıya yeni bir görevli alınır: Kharambalos. Bu yeni kişi uzun süre Atina Fransız Okulu kazılarında çalışacaktır⁵⁰.

S. Reinach, 1 Ocak 1881'den itibaren Olympos'ta da çalışmaya başlamıştır. Yine de zamanının çoğunu Myrina'ya ve P. Foucart'ın isteği üzerine başladığı ve eş zamanlı yürüttüğü Kyme'ye ayırmaktadır⁵¹.

Bu sıralarda Fransa'da olan E. Pottier, S. Reinach'ın uzun süre Aliğa'da kalmak niyetinde olmadığını anlamış, birçok işi olmasına rağmen, önceliği Myrina'ya vererek Ekim sonunda Aliğa'ya geleceğini ve Kasım-Aralık aylarında kazıyı idare edeceğini bildirmiştir. Ağustos ayında Atina'ya bir süreliğine geri dönen S. Reinach, ay sonuna doğru tekrar İzmir'e geçer. Ancak burada tifüse yakalanır. 12-30 Eylül tarihlerinde hastanede yatmak zorunda kalan S. Reinach tedavi sürecine devam etmek üzere Paris'e döner. Bu sırada E. Pottier de Myrina'ya gelmiştir.⁵²

1881 yılının Ekim'inde, yeni paylaşım döneminde, yine buluntuların büyük bir kısmı A. Baltazzi'nin cömertliği sayesinde yine Atina'ya gider⁵³. Aynı yıl Aigai'nin de keşfini gerçekleştiren S. Reinach sonraki yıl Michel Clerc (1857-1931) ile birlikte Aigai Nekropolünde de kazı yapacaktır⁵⁴.

3. Kazı Sezonu (6 Ekim 1881-27 (?) Nisan 1882)

Üçüncü kazı sezonu E. Pottier tarafından, Ekim 1881 yılından Nisan 1882 yılına dek gerçekleştirilir⁵⁵. E. Pottier, D. Baltazzi ile birlikte 4 Ekim'de Aliğa'ya gelir⁵⁶. 6 Ekim'de başlayan kazılarda bölgede Amerikalı bir ekip de çalışmaya başlamıştır. Ancak Amerikalı ekibin kazıları çok kısa sürer. Bir işçinin ölümüyle sonuçlanan bir kaza, ekibin kazıya isteğini kırdığı gibi, 20 gün sürdürülüp hiçbir buluntuya rast gelmemeleri de araştırmalarını son-

⁴⁹ Manolis Myrina'daki 2. kazı sezonunda, kazı alanına gidiş gelişler için kullanılan binek hayvanlarının kiralardan yüksek komisyon alması sebebiyle S. Reinach ile anlaşmazlığa düşmüştür. Aynı zamanda kazıya gidip gelmek için kendisine de bir eşek kiralanmasını istediği, ancak eşeğin günlük fiyatının iki katı fiyat söyleyip aradaki farkı kendine ayırmaya niyetlendiği aktarılmaktadır: Duchêne 2002, 408.

⁵⁰ Duchêne 2002, 408.

⁵¹ S. Reinach'ın 1881 yılında 25 Şubat'tan Mart sonuna dek Myrina'da kazıya yalnız devam ettiğini ve 150 mezar açtığını belirtmektedir: Duchêne 1996, 281; Duchêne & Matthieux 2007, 21.

⁵² Atina Fransız Okulu Müdürü P. Foucart, S. Reinach'a yazdığı 15 Eylül 1881 tarihli mektubunda rahatsızlığını öğrendiğinden bahsetmektedir. Bu durumda S. Reinach'ın Eylül başlarında rahatsızlandığı anlaşılmaktadır: Duchêne & Matthieux 2007, 44-45.

⁵³ E. Pottier, 21 Temmuz 1881 tarihli mektubunda Reinach'a A. Baltazzi'nin bu cömertliğinden bahsetmekte ve bir mektupla kendisine teşekkür ettiğini ifade etmektedir: Duchêne & Matthieux 2007, 34-35; Pottier & Reinach & Veyrier 1887, 15; Duchêne 2002, 415.

⁵⁴ Mulliez 2007, 1074; Duchêne 1996, 281. Bohn & Schuchhard 1889, 58; Ramsay 1881, 58.

⁵⁵ Duchêne & Matthieux 2007, 33.

⁵⁶ Duchêne 2002, 415.

landırmalarına sebep olmuştur. Fransız ekip ise 16 işçiyle çalışmalarına devam etmektedir. E. Pottier bu süreçteki buluntuların Amerikalı ekibin buluntularına nazaran daha alalede olduğundan yakınmaktadır⁵⁷.

E. Pottier kazı için ayarlanan finans olanaklarını arttırmak amacıyla P. Foucart ile bağlantıya geçmiş ve kazı bünyesinde 16 işçi çalıştırabilecek imkân sağlamıştır⁵⁸.

Kazı çalışmaları bir önceki sene olduğu gibi incir ağaçlarının bulunduğu yerde sürdürülmektedir⁵⁹. Kharalambos ise ekibiyle "terkedilmiş evlerin/viranelerin" bulunduğu yerde çalışmaktadır ve içinde fazla malzeme bulunmayan 20 kadar mezar açmıştır. Buluntu fazla olmayınca E. Pottier, buradaki adamların bir kısmını duvarlarla çevrili alana çeker⁶⁰.

İncir ağaçlarının olduğu bölgedeki çalışmalar ise devam ettirilmektedir. Buluntular çok fazla olmasa da yeni bazı eserlerle karşılaşmaktan dolayı memnuniyet hakimdir⁶¹. İşçi sayısı 20'ye çıkarılmıştır. Kazı çalışmaları hızla devam ederken, E. Pottier'in S. Reinach'a yazdığı mektuplardan antik kentin topoğrafik harita çizimlerinin de yapıldığı anlaşılmaktadır⁶². Kazıya 20 işçiyle devam edilmektedir. Ancak ekip bu kez Bacchante Tepesi'ne ve etrafındaki tepelere kaydırılmıştır. İlk gün hiçbir şey bulamasa da, ikinci gün buluntular kendini göstermeye başlar⁶³.

Ekim sonunda, yağmur sebebiyle bir hafta içinde sadece dört gün, o da hellenistik duvarların altından Bacchante tepeciğine dek olan alanda çalışılabilmiş ve açılan 9 mezardan oldukça zengin mezar hediyeleri ele geçmiştir⁶⁴.

⁵⁷ İçinde 15 civarında figürin, altın bir yüzük ve camlar bulunan bir mezarın kazılması sırasında altın yüzük çıkarılır. Bu kargaşa sırada bir levha bir işçinin başına düşer. İşçi oracıkta ölür. Bu feci kazanın ardından Amerikalılar çalışmalarına devam ederler. 20 gün daha çalışılır, ancak bir daha hiçbir mezar bulamazlar: Duchêne 2002, 415-416; Duchêne-Mathieux 2007, 45.

⁵⁸ Çalışmalara başlandığında, Manolis geri dönmüş olacak ki, bu süreçte kazı Manolis ve Kharalambos'un kontrolünde yürütülmeye devam edilir: Duchêne 2002, 416.

⁵⁹ Önceki sene bu kesimde altın buluntular ele geçtiği için yine bu alanda devam etme gereği duymuşlardır: Duchêne 2002, 416.

⁶⁰ 11 Ekim 1881 tarihli mektup: Duchêne-Mathieux 2007, 44. E. Pottier, aynı tarihli mektupta, bu sırada toprağın çok kuru ve sert olduğundan ve daha rahat çalışabilmek için yağmurun yağmasını beklediklerinden bahsetmekte, o hafta içinde belki Aigai'a gidip 2-3 gün kalacağını ve bir kaç mezar açılmasına katkıda bulunacağını bildirmektedir: Duchêne-Mathieux 2007, 45. Beş günlük kazı hasılatı olarak 2'si Tanagra olan 15 figürin, küçük bir Rhodos porselen şişeciği, 3-4 ayna, 2 adet sikke ve yazıtlı bir mezar steli ele geçirmişlerdir: Duchêne 2002, 416.

⁶¹ 18 Ekim 1881 tarihli mektup: Duchêne 2002, 418. Buluntular: 2 adet Samos Kabı, kraterler, kapaklı bir kap, camlar, birkaç cam şişe, 7-8 bronz ayna, bronz iğneler, bronz yazılı parçalar ve sikkeler.

⁶² 25 Ekim 1881 tarihli mektup: Duchêne-Mathieux 2007, 48.

⁶³ Duchêne 2002, 418; Duchêne-Mathieux 2007, 50. E. Pottier, Epino Tepenin eteklerinde, Hellenistik duvarların altında çalışmaya başladıklarını belirtmektedir: Duchêne 2002, 421.

⁶⁴ 1 Kasım 1881 tarihli mektup: Açılan 9 mezardan 86 adet figürin, 5 adet ayna, bronz sosluk tipi bir kap, bronz olta ucu, yazıtlı bir levha, birkaç sikke, 5-6 adet cam şişecik, seramik kaplar, boya yazılı bir kapalı kap ve yazıtlı bir stel çıkmıştır: Duchêne-Mathieux 2007, 55.

E. Pottier'in sonraki mektubu, çalışmaların Hellenistik duvarların olduğu tarlada sürdürüldüğünü, buluntuların yoğun olmasa da, var olduğunu, kazı sırasında günlük rapor tutmanın ne denli gerekli olduğunu anlatmaktadır⁶⁵.

İki hafta sonraki bir mektup haftanın harika geçtiğini müjdelemektedir⁶⁶. İşçi sayısı hala 20'dir ve günde 15-20 civarında mezar açılmaktadır. Figürin buluntular çoğalmış, altın objeler de görülmeye başlanmıştır. Ancak mezarlara ulaşmak için umulandan daha derin kazılması gerektiği vurgulanmaktadır⁶⁷.

Kasım'ın ikinci yarısında hava çok soğuktur ve fırtına nedeniyle kazıya sık sık ara verilmiştir. Çalışılan günlerde açılan sondaçlar da hep boş çıkmaktadır⁶⁸. Ancak 16 Kasım ve 21 Kasım tarihlerinde açılan üç mezar memnun edici hediyeleriyle gelir⁶⁹. Daha sonra seramik buluntular da ele geçmiştir⁷⁰.

1881 yılı sonunda E. Pottier Bakanlık'tan Myrina kazılarının uzatılmasına ilişkin bir yazı alır. Kısa bir kış süreci sonrası, Şubat 1882'de kazıya tekrar başlama niyetindedir. Bu sırada Reinach'ın da kendisine katılacağını düşünmektedir. Ancak düşündüğü gibi olmaz. S. Reinach başka planlar yapmış, Myrina'ya geliş tarihini Mayıs başına çekmiştir⁷¹. E. Pottier bu durumdan hiç hoşnut değildir. Zira kazı izni Nisan'ın 27'sine kadardır. Aynı zamanda Mayıs ayı çiftçilerin tarlalarda çalışma dönemi olduğundan, kazıda çalıştıracak işçi bulamayacaklarını düşünmektedir⁷².

27 Şubat'tan sonraki çalışmalar hellenistik duvarların üst kısmında, 34 işçiyle devam etmiştir. Mezarlar genellikle boştur. Açılan 680 mezardan sadece 2 tanesinden mezar hediyesi gelmiştir⁷³.

⁶⁵ Duchêne 2002, 422. Buluntular: (3 Kasım Perşembe) 2 adet figürin, 2 adet yazıtlı stel, kayaya sıkıştırılmış mermer kaide, 3 adet Myrina sikkesi. (4 Kasım Cuma) 9 adet figürin, 3 adet kemik obje, 4 adet cam şişecik, 3 adet iğne ya da kulak temizleme aparatı. (5 Kasım Cumartesi) 18 adet figürin ve bronz bir (diota) kap: Duchêne-Mathieux 2007, 63.

⁶⁶ 16 Kasım 1881 tarihli mektup: Duchêne 2002, 422-423.

⁶⁷ Buluntular: 40 adet figürin, kabartmalı bir kap, 2 adet kurşun küçük masa (?), ekmek yoğurmak için iki kurşun silindir, altın bir kolye, 2 adet altın küpe ve bir adet altın yüzük, birkaç adet ayna, birkaç vazö ve 3-4 adet strigilis: Duchêne-Mathieux 2007, 63-64.

⁶⁸ 22 Kasım 1881 tarihli mektup: Duchêne-Mathieux 2007, 65.

⁶⁹ 16 Kasım Çarşamba günü bir mezardan 14 adet Tanagra figürini birden ele geçmiştir. Sonrasında yine boş mezarlar kazmak zorunda kalırlar. 21 Kasım'da açılan bir mezardan 15, bir başka mezardan da 7 adet figürin daha ele geçmiştir: Duchêne 2002, 423; Duchêne-Mathieux 2007, 65.

⁷⁰ 3 Aralık 1881 tarihli mektup: Çarşamba günü bir figürin grubu, Perşembe ve Cuma günü ise 3 adet siyah figürlü lekhythos, 1 adet deniz kabuğu formu siyah firnisli kap ele geçtiğinden bahsedilmektedir: Duchêne-Mathieux 2007, 66-67.

⁷¹ E. Pottier'in umduğunun aksine, P. Foucart bu kez S. Reinach ile değil, Sotiris eşliğinde gelmiştir: Duchêne 2002, 427; Duchêne-Mathieux 2007, 68.

⁷² Duchêne 2002, 425; Duchêne-Mathieux 2007, 68-69.

⁷³ Duchêne 2002, 425; Duchêne-Mathieux 2007, 69.

Nisan ayı, kış aylarını aratmayacak şekilde soğuk geçmektedir. Ekip arazide ateş yakarak ısınmaya çalışır. Çalışmalar sık sık yağın yağmurlarla bölünmektedir⁷⁴. Paskalya tatilinin ardından P. Foucart, E. Pottier'i ziyaret için Aliğa'ya gelir. Çalışmalar devam etmektedir⁷⁵. Yardımcı Sotiris 4 işçiden oluşan bir grupla önceki sene figürinlerin bulunduğu alanda çalışmaktadır⁷⁶. Artık, her ne kadar herkes hala canla başla çalışsa da işçiler arasında tahammülsüzlükler görülmeye başlanmıştır. İşçilerin bu hoşnutsuzluğuyla başa çıkmak için Güzelhisar'dan 15 Türk kökenli işçi getirilir. Ancak kazının maddi imkânları da sona ermiştir. Bu sırada Atina'da, Myrina üzerine hummalı bir yayın çalışması devam etmektedir⁷⁷. Artık planlanan sürenin sonuna gelinmiştir. P. Foucart 22 Nisan'da Aigai'a gidip, 25 Nisan'da dönmeyi planlar. Böylelikle 26 Nisan'daki eser paylaşımı için hazır bulunacaklardır⁷⁸. Planlandığı gibi 26 Mayıs 1882'de paylaşım yapılır. Elde edilen eserler, bir önceki paylaşım tarihi yakın bir geçmişte olduğu için, D. Baltazzi'nin koruması altında Aliğa'da bırakılır⁷⁹. E. Pottier bir daha Myrina'ya dönmez ama Myrina ile ilgili olan araştırmaları hiç bırakmaz⁸⁰.

4. Kazı Sezonu (10 Eylül-24 Ekim 1882)

Dördüncü ve son kazı sezonu Eylül ve Ekim aylarında gerçekleştirilir. Bu son sezon kazıcılar için verimli, fakat aynı zamanda hüzünlü bir sezondur. Kazıdan ele geçen figürinler büyük coşku yaratmaktadır. Ancak bu sırada verilen Hükümet izinlerinin sonuna gelinmiştir. Bu sezonda, 11 Eylül-23 Ekim tarihlerindeki kazı çalışmalarını ekibin diğer bir üyesi olan Alphonse Veyrier (1860-1882) yürütmektedir. S. Reinach 26 Eylül'de A. Veyrier'i görmeye Myrina'ya gelir (Fig. 2). A. Veyrier kazılara katılmaktan ve ele geçen eserlerden çok mutlu bir şekilde karşılar kendisini. Ancak arazide çalışırken yakalandığı tifüs nedeniyle 24 Ekim'de İzmir'de bulunan askeri hastaneye yatmak zorunda kalır. 5 Aralık'ta, henüz 23 yaşındaki A. Veyrier, yattığı hastanede hayata veda eder⁸¹ (Fig. 3).

⁷⁴ 11 Nisan 1882 tarihli mektup: Duchêne 2002, 427; Duchêne-Mathieux 2007, 69.

⁷⁵ S. Reinach'a yazdığı 19 Nisan 1882 tarihli mektupta E. Pottier, mezarlardan bir kaç figürin daha bulduklarını bildirmektedir: Duchêne 2002, 427.

⁷⁶ Bu alanda toprak çok sert olduğu için çalışmak oldukça zordur: Duchêne 2002, 428.

⁷⁷ Duchêne 2002, 428.

⁷⁸ Duchêne 2002, 428.

⁷⁹ Pottier & Reinach & Veyrier 1887, 15.

⁸⁰ Duchêne 2002, 428.

⁸¹ Le Roy 1996, 376; Duchêne & Mathieux 2007, 8; Baltazzi 2013, 36; Pottier & Reinach & Veyrier 1887, s.16; 1887 yılında yayınlanan ve Myrina araştırmalarının ortaya konduğu kitap A. Veyrier'ye ithaf edilmiştir: Pottier, E. - Reinach, S. - Veyrier, A., *La Nécropole de Myrina*, Tome premiere, Texte et Notices, Paris 1887; Mulliez 2007, 1074; Duchêne 2002, 384. A. Veyrier, olasılıkla İzmir Mithatpaşa'daki eski Askeri Hastane'de hayata gözlerini yummuştur. Deschamps, İzmir'i ziyaretinde bu hastaneye de uğradığını ve oradaki başrahibe/hemşirenin kendisine Veyrier'in ölümünden bahsettiğini aktarmaktadır: Deschamps 1894, 148. "*İşte, Myrina kazısından buraya ateşler içinde gelen arkadaşınız Veyrier'nin öldüğü oda! Zavallı çocuk! Bu kadar genç bir yaşta, 23 yaşında ve evinden bu kadar uzakta ölmek!*".

Fig. 2: Alphonse Veyrier
(Kaynak: Musée des Antiquités
nationales de Saint-Germain-en-Laye).

Fig. 3: Alphonse Veyrier'in ölümünden hemen
önce yatırıldığı hastane. Bugün Katip Çelebi
Üniversitesi'nin kampüs alanında yer almaktadır
(Kaynak: <http://www.ikc.edu.tr>).

A. Veyrier'nin zamansız ölümü, kazının bu son dönemindeki yoğunluk ve belirsizlikler S. Reinach'ı yıldırmış görünmektedir.

İlk yıl 10 kişilik bir işçi ekibiyle başlayan kazılar büyük ses getirmiş, başarısı ve verimliliği duyuldukça, daha çok iş çıkarmak adına, sayı 34'e kadar yükseltilmiştir⁸². Ancak kent şimdi uzun bir uyku dönemine girecektir.

1883 Ocak ayında İzmir'de son kez eser paylaşımı gerçekleştirilir. Bu sırada Osmanlı Hükümeti'nin verdiği kazı izni son bulmuştur⁸³. Süreci uzatmak isteyen Atina Fransız Okulu'nun yeni kazı izin başvurusu Osmanlı Hükümeti'nce reddedilir⁸⁴. 1884'de yenilenen Eski Eserler Kanunu ile eski eserlerin yurtdışına çıkarılması yasaklanmış, kazı yapan araştırmacıların bulunan eserlerde hak talepleri de engellenmiştir. Kazı ekibi için olumsuz sayılan bu şartlar altında Myrina'daki araştırmalar bir daha başlamamak üzere durdurulur⁸⁵.

⁸² Duchêne-Mathieux 2007, 8.

⁸³ Reinach 1888, 202.

⁸⁴ Pottier & Reinach & Veyrier 1887, 16-17.

⁸⁵ 24 Mart 1874 tarihli Osmanlı Hükümeti Asar-ı Atika Nizamnamesi'nde özellikle 3 ve 32. Maddeler'in ülkenin Eski Eser Hukuku'na zarar verdiği fark edilince Osman Hamdi Bey'in de aralarında bulunduğu Meclis-i Maarifi Kebir heyeti tarafından yeni bir yasa teklifi hazırlanır. 1884 yılında yürürlüğe giren bu Nizamname'nin 3. Maddesi'nde Osmanlı ülkesinde bulunmuş olan ve bundan sonraki araştırmalarda ortaya çıkacak olan her çeşit eserin tamamen devlete ait olduğu belirtilmektedir. Nizamname'nin 8. Maddesi'nde çıkarılan eski eserlerin yabancı ülkelere götürülmesi kesinlikle yasaklanmıştır: Eriş 2012, 30-31; Mulliez 2007, 1074. (1874 Nizamnamesi): Mulayim 2009, 188. (1884 Nizamnamesi): Mulayim 2009, 193.

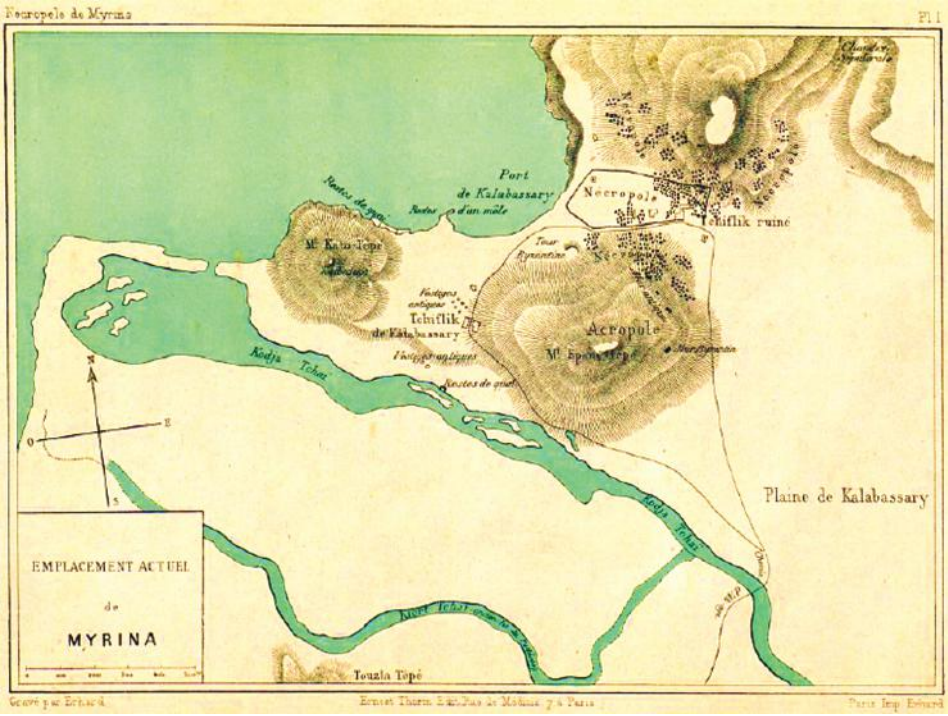

Fig. 4. Pottier'nin Myrina Nekropolü yayını için hazırladığı topoğrafik harita (Pottier & Reinach & Veyrier 1887, 262, Pl. I).

3 yılda dört sezonu içeren kazılar sırasında⁸⁶, S. Reinach ve E. Pottier Myrina'yı gezmiş ve çok detaylı bir şekilde coğrafi ve topoğrafik anlamda tanımlamışlardır (Fig. 4)⁸⁷. Bu süreç içinde 4-5 bin mezar açmışlardır⁸⁸. Bu sayı S. Reinach'ın 1887 yılında yayınladığı kitabında 6 bin olarak belirtilmektedir⁸⁹. Açılan bu mezarlardan 1.500'den fazla heykelcik ve başka mezar sunuları ele geçtiği aktarılmaktadır⁹⁰.

Araştırmaların kapsamında mezar tipleri tüm detayları ile incelenmiş⁹¹, mezarların duruş yönleri⁹², içlerindeki toprak türleri⁹³, iskelet buluntular⁹⁴,

⁸⁶ Kazı tarihleri yukarıda kesin günler belirtilmeksizin verilmiştir. Mektuplaşmalar ve kazı günlüklerinden tespit edebildiğimiz bazı tarihler dışında kesin tarihler belirtmek mümkün olamamıştır. Myrina'daki keşif ve çalışma tarihleri için hazırlanmış detaylı çizelge için Bkz. Duchêne-Mathieux 2007, 160.

⁸⁷ Pottier & Reinach & Veyrier 1887, 19-41.

⁸⁸ Duchêne-Mathieux 2007, 7. Mathieux, S. Reinach ve E. Pottier'in çalışma metodlarının, hazine aramak değil, olabildiğince çok mezar açmak üzerine olduğunu aktarmaktadır. 14 aydan daha kısa bir sürede 2800 mezar açıldığını, hatta bir Cumartesi günü sadece tek bir gün içinde 21 adet olmak üzere, 6 günde 94 lahit açtıklarını belirtmektedir: Duchêne-Mathieux 2007, 74.

⁸⁹ Reinach 1888, 201.

⁹⁰ Baudat BCH'daki makalesinde 1880-1882 yılları arasında sürdürülen kazılarda 3 genç arkeoloğun ortaya çıkan eserlerin bir kısmını İstanbul'a, 600'den fazlasını da Atina'ya taşıdıklarını belirtmektedir. Daha sonra Atina'daki eserlerin büyük bir bölümü Louvre Müzesi'ne taşınmıştır: Baudat 1953, 1.

⁹¹ Pottier & Reinach & Veyrier 1887, 56-70.

⁹² Pottier & Reinach & Veyrier 1887, 71.

⁹³ Pottier & Reinach & Veyrier 1887, 72.

⁹⁴ Pottier & Reinach & Veyrier 1887, 72-77.

mezarlarda bulunan mezar sunuları, günbegün listelenerek, detayları ile günlük raporlar halinde envanterlenmiştir⁹⁵. Mezarlarda bulunan eserlerin korunma durumu ve nicelikleri, mezar stelleri ve en nihayetinde figürinler detaylı bir şekilde incelenmiştir⁹⁶. Tanagra figürinlerinin ilgi gördüğü bir anda, yeni bir koleksiyon olarak ortaya çıkıveren bu yeni figürinlerin tüm teknik özellikleri incelenmiş ve başka merkezlerle ayrıntılı şekilde karşılaştırmaları yapılmıştır. Yine mezar hediyeleri olarak ele geçen bronz nesneler, camlar, lüks üretim sofa kapları gibi tüm diğer buluntular ayrıntılı bir biçimde tanımlanmıştır⁹⁷.

Bu detaylı araştırmalar özellikle S. Reinach (Fig. 5) ve E. Pottier'in mektuplaşmalarında ve Myrina kazılarının ardından hazırladıkları yayınlarında gözlemlenmektedir. Kazı notları ve yorumları Atina Fransız Okulu tarafından öncelikle *Bulletin de Correspondance Hellénique*'in (1882) VI, (1883) VII, (1885) IX ve (1886) X. ciltlerinde yayınlanmış, ardından (1887) yılında Editor Thorin tarafından, levhalarıyla birlikte bir kitaba dönüştürülmüştür⁹⁸.

⁹⁵ Pottier & Reinach & Veyrier 1887, 78.

⁹⁶ Pottier & Reinach & Veyrier 1887, 101-196.

⁹⁷ Pottier & Reinach & Veyrier 1887, 197-260; Matheux 2011, 186.

⁹⁸ MEKTUPLAR: 2007 yılında Louvre Müzesi'nde düzenlenen ve Myrina Nekropolündeki kazıların bir haftasını anlatan bir sergide, bir grup figürinin sergilenmesi yanında, S. Reinach ve E. Pottier'nin mektupları da yer almıştır. Bu mektuplar 1881 sonbaharında Myrina'da çalışırken tifüse yakalandığı için Fransa'ya dönmek zorunda kalan S. Reinach ve kazıya devam eden E. Pottier'in birbirlerini bilgilendirmek adına yazdıkları kazı raporları niteliğindeki yazışmalarıdır. Sergi yayını, Reinach ve Pottier arasındaki 45 mektuptan oluşan bu yazışmalardan ve iki arkeoloğun 3 yıl süren nekropol kazılarından bahsetmektedir: Duchêne, H.-Mathieux, N., *La lettre & l'argile, Autour d'une semaine de fouilles à Myrina*, 2007 Dijon. Söz konusu mektuplar şu an Fransa, Aix-en Provence'ta Méjanes Kütüphanesi'nde saklanmaktadır: Duchêne 2002, 379, 384, 417.

YAYINLAR: Pottier, E., Reinach, S., *Topographie de Myrina*, BCH 1882, Vol. 6, 197-209; Pottier, E., Reinach, S., *Fouilles dans la Nécropole de Myrina*, BCH 1882, Vol. 6, 388-433; Pottier, E., Reinach, S., *Fouilles dans la Nécropole de Myrina*, BCH 1882, Vol. 6, 557-580; Pottier, E., Reinach, S., *Fouilles dans la Nécropole de Myrina, - Les Figurines en terre-cuite*, BCH 1883, Vol. 7, 81-95; Pottier, E., Reinach, S., *Fouilles dans la Nécropole de Myrina, - Inscription sur les figurine de terre-cuite*, BCH 1883, Vol. 7, 204-230; Pottier, E., Reinach, S., *Appliques de Bronz, appartenant a des vases de Myrina*, BCH 1883, Vol. 7, 440-447; Pottier, E., Reinach, S., *Fouilles dans la Nécropole de Myrina (suite), - Terres-cuites groupées en forme fronton*, BCH 1883, Vol. 7, 493-501; Pottier, E., *Fouilles dans la Nécropole de Myrina, Faites par M. A. Veyries*, BCH 1885, Vol. 9, 359-374; Pottier, E., Reinach, S., *Fouilles dans la Nécropole de Myrina*, BCH 1885, Vol. 9, 165-207; Pottier, E., Reinach, S., *Fouilles dans la Necropole de Myrina (suite)*, BCH 1885, Vol. 9, 485-493 ; Pottier, E., *Fouilles dans la Nécropole de Myrina, Faites pas M. A. Veyries (suite et fin)*, BCH 1886, Vol. 10, 81-94; Pottier, E., *Fouilles dans la Nécropole de Myrina, Osselets avec marques et inscriptions*, BCH 1886, Vol. 10, 210-215; Pottier, E., *Fouilles dans la Nécropole de Myrina, Groupes de terre-cuite. Banquets funèbres et scène nuptiale*, BCH 1886, Vol. 10, 315-325; Pottier, E., Reinach, S., *Fouilles dans la Nécropole de Myrina, - Inscriptions sur les figurines de terre-cuite*, BCH 1886, Vol. 10, 475-485.

Fig. 5: Salomon Reinach (Kaynak: www.inha.fr/fr/ressources/publications/publications-numeriques/dictionnaire-critique-des-historiens-de-l-art/reinach-salomon.html).

Kazılar sırasında ve sonrasında İzmir’de, 1880, 1881 ve 1883 yıllarında olmak üzere 3 kez eser paylaşımı gerçekleştirilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Bu eserler Atina Fransız Okulu’nda 1884’e kadar Léon Heuzey (1831-1922), 1888’e kadar E. Pottier (Fig. 6), son olarak 1893’e kadar Jean Théophile Homolle (1848-1925) gözetiminde) korunmuşlardır. Daha sonra büyük bir bölümü Louvre Müzesi’ne olmak üzere başka müzelere taşınmış, küçük bir grup ise Atina’da bırakılmıştır⁹⁹.

Fig. 6: Edmond Pottier
(<https://www.cairn.info/revue-archeologique-2004-2-page-259.html>).

⁹⁹ Le Roy 1996, 376.

Myrina için, Atina Fransız Okulu'nun nekropol kazıları, Okul'un da prestijini önemli ölçüde arttıran, sistemli kazılar olarak nitelendirilmektedir¹⁰⁰. Her ne kadar lüks bir evde barınmış olsalar da arazi şartları çoğunlukla zor geçmiştir. Yazın tahammül edilemez sıcaklar ve kış aylarındaki aşırı soğuklar kazıcıları oldukça zorlamış olmalıdır. Yine de bu zor şartlar ve imkânsızlıklar altında yürütülen araştırmalardan detaylı bilgiler edinmemizi sağlayacak sonuçlar çıkarılması büyük bir başarıdır. Üstelik bu sonuçların yayınlarla paylaşılmasının kuskusuz ki, Myrina'nın tanınmasına büyük faydası olmuştur.

Bu durumu önemli bir avantaj olarak nitelendirebiliriz. Ancak, eserlerin "paylaşımdan paya düşen" ya da "hediye" olarak sınırlarımız dışına çıkarılmış olması mutlaka bir dezavantaj oluşturmuştur.

Ancak unutulmaması gereken, 3 yılda 4 sezon olarak, toplamda 14 ay süren Fransız kazılarının ardından, 134 yıl boyunca kentin kaderine terk edilmiş olmasıdır. Belki de bu nedenle Myrina, Aiolis Bölgesi'nin en ünlü, ancak en bilinmeyen kenti olarak kalmıştır¹⁰¹. Üstelik kent, tüm bu zaman içinde kaçakçı ve meraklıların talanına maruz kalmıştır ki, günümüzde de hala yoğun tahribat devam etmektedir.

İşte sadece bu sebepten, giden eserlere yas tutmak yerine, kenti koruma projelerinin bir an önce hayata geçirilmesini desteklememiz gerekmektedir. Böylelikle Myrina, "*nekropol*" kimliğinden çıkıp kent kimliği kazanabilecektir.

¹⁰⁰ Heuzey 1887, 123.

¹⁰¹ Myrina'da 1950'li yıllarda çok kısa bir süre Prof. E. Akurgal tarafından birkaç sondaj açılmış başka bir kazı yapılmamıştır: Mathieux 2011, 184, D.N.3.

19. Yüzyıl Sonunda Antik Myrina’da İki Bey: Aristides ve Demosthenes Baltazzi

Emel DEREBOYLU POULAIN¹

Mezarlarındaki kilden yapılmış figürinleri ile ünlü Myrina’nın 19. yüzyılda keşfi ile beraber tüm araştırmacıların anmadan geçemeyeceği iki isim ortaya çıkmıştır. Bu iki isim, kökleri Venedik’e (Fig. 1) dayanan nüfuzlu bir aile olan Baltazzi’lerden gelmektedir²: Aristides ve Demosthenes.

Fig. 1: Baltazzilerin Venedik Arması.

Bankerlikle ünlenmiş bu zengin ailenin tüm fertleri ticaretle uğraşmışlardır³. Aristides ve Demosthenes ise antik çağ araştırmacıları ve gezginlerinin sıklıkla bahsettiği isimler olmuştur.

¹ Dr. Emel DEREBOYLU POULAIN, Chemin des Allinges 8, 1006 Lausanne/İSVİÇRE.

² Baltazzi Ailesi 19. yüzyılda Osmanlı Devleti himayesindeki topraklarda öne çıkan bir ailedir. Venedik kökenli ailenin Anadolu’ya gelişi İzmir’e yerleşen Marino Baltazzi (1695-1753) ile başlar: Çetin 2009, 85-86. Aile Venedik kökenlidir ancak, Napoleon’un 1797 yılında Avusturya ile yaptığı Campo Formio Antlaşması ile Venedik Cumhuriyeti ortadan kaldırılıp, bölge Avusturya hakimiyetine verince Baltazzi’ler de Avusturya vatandaşı sayılmışlardır: Ortaç 2010, 320; Oğlakçı 2007, 82; Manav 2009, XIII. Ailenin Yunan kökenli olduğu da ileri sürülmüş olsa da, bu 1866 yılında İzmir’de doğan Georgias Baltazzi’nin eğitim için gittiği Atina’da yerleşmesi ve isminin de Baltazzis olarak anılmasıyla ilgili bir yanlışlıktan ibarettir: Oğlakçı 2007, 82. Soyağacı için Bkz. (Fig. 11).

³ Kökdemir 2016, 291-305.

Özellikle küçük kardeş Demosthenes zamanının neredeyse tümünü Arkeoloji bilimine adanmıştır⁴. Burada banker Baltazzi'lerden çok da uzaklaşmadan, arkeolojiyle yakından ilgilenen bu iki Bey'e değineceğiz.

Aristides Baltazzi (1831-1887)

Aristides Baltazzi (Fig. 2), Emmanuel (Manolaki) Baltazzi (1790-1854) ve Catherine I. (Pandely) Petrocochino (?-1864)'nin çocuğu olarak 1831 yılında İzmir'de dünyaya gelir⁵. Eğitimini Paris'teki Collège Sainte-Barbe'da tamamlar⁶. Yurda döndüğünde baba mesleğini sürdürmeye başlar.⁷ Babası Emmanuel Baltazzi, 1849 yılında, Fransız asıllı Jacques Alléon ile birlikte Osmanlı Devleti'ndeki ilk banka olan Dersaadet'i (Banque de Constantinople) kurmuştur⁸. Aristides, sermayesi yüksek olmasa da, kısa zamanda oldukça prestijli bir kurum haline gelen bu bankada kambiyo bölümünü idare etmeye başlar⁹.

Fig. 2. Aristides Baltazzi (1831-1887).

⁴ Aristides, Epaminondas ve özellikle Demosthenes S. Reinach'ın yayınlarında sık sık anılmıştır. 19. yüzyıl sonundaki bu heyecan verici macerada zaman zaman büyük ağabey Epaminondas'ın da adı geçmektedir. Ancak olasılıkla 1874 yılında birkaç mezarın kazılması ve eserlerin Gustav Hirschfeld'e gösterilmesi dışında gerek kazılar ve gerekse çalışma hayatı hakkında çok bilgi sahibi olduğumuz bir karakter değildir: Masson 1993, 50, DN.39. Sadece Gaston Deschamps'nın 1887'de İzmir'e yaptığı seyahati anlatan kitabında yolda tesadüfen denk geldiği Epaminondas'ın cenaze töreninden kısa bir paragraf halinde bahseder: Deschamps 1893, 302; Tansuğ 2008, 193.

⁵ Manav 2009, XIV. 1746'da İzmir'e yerleşen Marino Baltazzi'nin oğlu Evangelos ve bir başka banker ailenin kızı olan Vgerou Mavkordato 1818'de İtalya'da evlenmiştir. Aristides Baltazzi'nin babası Emmanuel Baltazzi bu çiftin altı çocuğundan biridir: Çetin 2009, 86.

⁶ Baltazzi 2002, 340; Kökdemir 2016, 293

⁷ Osmanlı İmparatorluğu'nda finans konusunda önemli bir yer edinmiş olan Baltazzi ailesinden Emmanuel (Manolaki) Baltazzi bankerlikle uğraşmıştır. Oldukça başarılı bir banker olan E. Baltazzi gibi ailenin neredeyse tüm bireyleri finans konusunda çalışmışlardır. İzmir'e yerleşmiş olmalarına rağmen tüm ticari faaliyetleri İstanbul'dan yürütmüşlerdir: Oğlakçı 2007, 83.

⁸ Kökdemir 2016, 291-305.

⁹ Çetin 2009, 2, 4, 105; Kökdemir 2016, 293. Bankanın kuruluşu, bu iki büyük ölçekli tüccarın batıyla sağlam ticari ve finans ilişkilerine sahip olması nedeniyle Padişah Abdülmecit tarafından önerilmişti: Çetin 2009, 70.

Banka 1952 yılında, Kırım Savaşı patlak vermeden bir süre önce kapanır. Bu süreçte E. Baltazzi ve J. Alléon bankadaki başarılı görevleri nedeniyle 3. Derece Mecidi Nişanı'na layık görülürler. Bu sırada Aristides de kambiyo çalışmalarındaki başarılarından dolayı 4. Derece Mecidi Nişanı ile onurlandırılır ve Bey ünvanı alır¹⁰. 1854 yılında, Atina'da Barones W. von Reineck (**Fig. 3**) ile evlenen Aristides Baltazzi Tarabya'ya yerleşir. Devlete bağlılığını da Avusturya vatandaşlığından Osmanlı uyruğuna geçerek gösterir¹¹.

Fig. 3: Aristides Baltazzi'nin eşi Baronessa Wilhelmina Reineck (1831-1904).

Aristides, Osmanlı Devleti'nin iç borçlanma sürecinde kilit isimlerden biri olur. Devlet, tüketim amaçlı aldığı kısa vadeli kredilerin büyük bir bölümünü Aristides'ten temin etmektedir. Hükümetin güvendiği bir isim olması nedeniyle Hazine-i Hassa'nın resmi bankeri olarak çalışır¹². Hükümete mali sıkıntılar sırasında borç vermelerinin yanında, aile padişahlarla da, saray erkanını evlerinde konuk edebilecek derecede iyi ilişkiler içindedir¹³.

Babasının vefatının ardından Aristides, bankerlikte daha faal çalışmalar içine girer. 1860 yılında, İstanbul'da diğer bankerlerle ortak olarak Şirket-i Umumiyye-i Osmani (Société Generale de L'Empire Ottoman) finans şirketini kurar¹⁴. Yine aynı dönemlerde Şirket-i Maliyye isimli bir diğer finans şirketinin de kurucuları arasında yer alır¹⁵.

¹⁰ Çetin 2009, 116.

¹¹ Çetin 2009, 93.

¹² Çetin 2009, 87, 88, 129; Manav 2009, 115-116; Kökdemir 2016, 293.

¹³ Padişahlarla iyi ilişkiler içinde olmalarına kanıt olarak Sultan Abdülmecit ve 1863 yılında Sultan Abdülaziz'in Baltazzilerin İzmir'de, Bornova ve Buca'daki evlerini ziyaret etmeleri gösterilebilir: Manav 2009, 210; Çetin 2009, 89; Kökdemir 2016, 291-305.

¹⁴ Çetin 2009, 76, 125; Manav 2009, 160-209.

¹⁵ Manav 2009, 99, 211.

Hükümetin isteği ile zaman zaman bürokrat olarak çalışır. Büyükdere Semt Belediyesi'nde idarecilik, Maliye Bakanlığı'nda danışmanlık ve 1869 yılında kurulan Orman Meclisi Başkanlığı görevlerini de üstlenir¹⁶. Bankerliğin yanında başka ticaret kollarıyla da ilgilenmiştir¹⁷. Yönetim kadrosunda bulunduğu Galata bankerlerinin kurduğu Şirket-i Umumiyye de çalışma alanını genişletmek için sürekli yeni yatırımlar peşindedir¹⁸ (Fig. 4).

Fig. 4. Osmanlı Bankası ve zamanın önde gelen bankacıları; Aristides Baltazzi, Camondo, Alberti ve Zarifi tarafından 1864 yılında kurulan Société Générale de l'Empire Ottoman şirketinin Yönetim Kurulu Başkanı Aristides Baltazzi Bey tarafından imzalanmış hisse senetlerinden biri.

Ancak 1860'lı yıllarda üst üste gelen başarısız girişimler¹⁹ ile 1865 yılında İstanbul'da yaşanan büyük kolera salgınının ardından Aristides ve ailesi, diğer birçok gelir düzeyi yüksek ailenin de yaptığı gibi, kendilerini salgından korumak amacıyla İstanbul'dan bir süreliğine uzaklaşır²⁰.

¹⁶ Manav 2009, 212.

¹⁷ 1864 yılında Karesi Beyliği, Kırkağaç Sancağı'nda bir Pamuk Ayıklama Makinesi fabrikası kurmak için girişimlerde bulunur. Gerekli ön çalışma ve izinlerin sağlanmasına rağmen fabrikanın kurulup kurulmadığı belirsiz kalmıştır: Manav 2009, 90-91. İstanbul'da 1860'ların sonlarına doğru gündeme gelen tramvay işletmeciliği ihalesini Dersaadet Tramvay Şirketi üstlenir. Aristides Şirket-i Umumiyye'nin yönetiminde olduğu için dolaylı olarak Dersaadet Tramvay Şirketi yönetiminde de yer alır: Manav 2009, 91-92.

¹⁸ Şirketin ortakları yeni bir iç tüzük hazırlayarak yeni bir şirket kurarlar. 1873 yılında yapılan başvuruya göre kurulan bu yeni şirket İtibar-i Sinai Şirket Sarkiyyesi ismi ile sanayi, ticaret ve sigortacılık alanlarında faaliyetlerde bulunacaktır. Ancak şirket tüm düzenlemeler hazırlanmış olmasına rağmen faaliyete geçemez: Manav 2009, 93.

¹⁹ Bu dönemde Duyun-i Umumiyye'nin kurulması, ki bu kurum Osmanlı Devleti'nin borçlarının tasviyesi üzerine çalışmaktaydı, Baltazzi ailesinin Osmanlı Hükümeti'ne sağladığı maddi borçlanmanın önünü kesmiştir. Bu durumda Baltazzi ailesi farklı iş alanlarına kaymak zorunda kalmışlardır: Manav 2009, 94.

²⁰ Reinach 1888, 199; Duchêne 2002, 385; Duchêne & Matthieux 2007, 13; Kökdemir 2016, 293; Baltazzi 2013, 35.

Fig. 5. 1863 yılında Ayvalık'taki Panagia Kilisesi için, Aliğa'lı Baltazziler tarafından yaptırılan çan. Yazıtı: "Ali-Ağa E. A. Baltazzi 1863".

Baltazzi ailesi bu dönemde, bugün Aydın, İzmir, Denizli, Manisa illerini içine alan Aydın Vilayeti'ndeki çiftliklerine inerler²¹. Aristides, zaten başından beri kardeşi Demosthenes ile birlikte, bu arazilerin yönetimi ile de ilgilenmektedir²². Vilayetteki Aristides'e ait olan çiftlikler Torbalı nahiyesine bağlı Eğerci Çiftliği ve ismi bilinmeyen diğer 11 çiftlik idi²³. Bergama'da da 82 bin dönümlük bir araziye sahipti²⁴.

Emmanuel Baltazzi'nin 1840-1841 yılları arasında satın aldığı Aliğa Çiftliği'nin yönetimi de, vefatının ardından Aristides'e geçer²⁵. 4.000 hektar

²¹ Aile emlak ve toprak sahipliği bakımından da oldukça büyük bir servete sahiptir. Aliğa, Menemen, Foça, Turgutlu, Kemalpaşa, Tire, Edremit, Yalova ve hatta Mısır'da geniş arazilere sahip olmuşlardır: Çetin 2009, 94, 264. Bu bilgiler, yazarın Karavan Turizm Şirketi ortağı olan Alex Baltazzi ile 30 Ağustos 2007'de, İzmir'de gerçekleştirdiği "Baltazzi Ailesinin Ekonomik Faaliyetleri ve Osmanlı Maliyesi ile İlişkileri" konulu görüşmesinden aktarılmıştır.

²² 1844-45 yıllarındaki kayıtlara göre Emmanuel Baltazzi'nin oldukça geniş arazilere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Aydın Eyaleti, Saruhan sancağı dahilindeki Foçateyn kazasında bulunan Arap Çiftliği Emmanuel Baltazzi'ye aitti: Baltazzi 2002, 340. Bu çiftlik bugün İzmir ilinin Aliğa ilçesinde yer alan Petkim tesislerinin bulunduğu yerdir. Aynı zamanda Aliğa Çiftliği de Baltazzi ailesine aittir: Çetin 2009, 183; Kökdemir 2016, 293; Baltazzi 2013, 35. Menemen kazasındaki en büyük toprak sahipleri olarak da karşımıza Baltazziler çıkmaktadır: Doğer 1998, 149. Gayrimenkul zenginliğiyle önde gelen isim, ailenin ticaretle en az ilgilenen bireyi Demosthenes'dir. Arazileri dönemin Aydın Vilayeti sınırları içinde olan olasılıkla 247.000 dönümlük bir alanı kaplamaktaydı. Ancak araziler, nedense resmi kaynaklarda eşi Maria Sevastopolos üzerine kayıtlıydı: Çetin 2009, 183.

²³ Çetin 2009, 184-185, 187.

²⁴ Çetin 2009, 88.

²⁵ 4.000 hektar genişliğindeki bu çiftlik batıda Çandarlı Körfezi, doğuda Güzelhisar Çayı, kuzeyde Divlit Dağı, güneyde ise Bergama-İzmir İmparatorluk yolu ile sınırlandırılmaktaydı. Tarım için oldukça verimli topraklara sahip olan bu arazi, biri Arap Çiftliği'nin güneyinde, diğeri ise Aliğa Körfezi'nin kuzeyinde olmak üzere iki köyü de içinde barındırmaktaydı. Körfezin kuzeyinde yer alan köy halkının çoğu Yunan kökenliydi. Köyde bir kilise, bir villa, polis merkezi, okul, gümrük-postane ve doktor bulunmaktaydı. Gümrük ve polis görevlileri Türk kökenli idi: Baltazzi 2013, 35. Emmanuel Baltazzi olasılıkla Aliğa'daki çiftlik arazisinde defnedilmişti. Zira çiftlikte yer alan kilisede onun hatırasına, isminin ve ölüm tarihinin yazılı olduğu bir çan bulunmaktaydı. "Ali-Ağa E. A. Baltazzi 1863" yazılı bu çan şu anda Bergama Müzesi'nde korunmaktadır: Baltazzi 2013, 35. Yine de bu bilgi biraz şüphelidir. Zira söz konusu çan 1863 yılında Ayvalık'taki Panagia Kilisesi için üretilmişti. Ancak üzerindeki Aliğa ibaresi çanı yaptıranların Aliğa'lı Baltazziler'den olduğunu kesinleştirmektedir (Fig. 5).

genişliğindeki bu çiftlik arazisi batıda Çandarlı Körfezi, doğuda Güzelhisar Çayı, kuzeyde Divlit Dağı, güneyde ise Bergama-İzmir İmparatorluk yolu ile sınırlandırılmaktaydı²⁶.

1870 yılında Aristides'in çiftliğinin Kalabaksaray mevkiinde çalışan tarım işçileri toprağı olmasından daha derin kazınca bir takım taş plakalara denk gelirler²⁷. Bu taş plakalar büyük merak uyandırmış olmalı ki, işçiler ne olduğunu anlamak için kazmaya devam ederler. Böylelikle bir grup mezar sandukası ortaya çıkar. Bunlar sonradan anlaşılacağı üzere büyük bir nekropole ait birkaç mezardır ve bazılarının içlerinde pişmiş toprak heykelciklere ait kırık parçalar bulunmaktadır²⁸.

Bu keşif Aristides'in hayatında yeni bir sayfanın daha açılmasına, yeni bir meşguliyet alanının doğmasına neden olur²⁹. Ancak bu sırada finans konusundaki atılımlarının da tüm hızıyla devam ettiği anlaşılmaktadır. Bu nedenle, kardeşi Demosthenes'in tersine, tüm zamanını bu meşgaleye ayırdığını söylememiz mümkün değildir. Bununla birlikte, arkeolojik yayınlarda Aristides'in kazı ve araştırmalara yaptığı katkılardan sıklıkla söz edilmektedir³⁰. Aradan bir kaç yıl geçer³¹. Aristides'in ağabeyi Epaminondas Aliğa'ya çiftliği ziyarete gelir. Köylüler buldukları küçük heykelcik başlarını Epaminondas'a gösterirler. Epaminondas buluntularla oldukça ilgilenmiştir. Mezarların ortaya çıktığı yerlerde bir takım kazılar gerçekleştirir³².

Epaminondas ve Aristides bu kazılardan ele geçen mezar buluntularını 1874 yılında Pergamon'da kazı çalışmalarını sürdüren ve tesadüfen Aliğa'ya gelen Alman arkeolog Gustave Hirschfeld'e gösterirler³³. Eserler Aristides'in evindedir. Hiç bir kayıt ve koruma altında olmayan bu eserler bir süre sonra, Kyme'den bulunmuş bazı pişmiş toprak heykelciklerle karışır³⁴. Bir süre sonra da, akıbetleri hiç bir zaman anlaşılamayacak şekilde çalınırlar³⁵.

²⁶ Baltazzi 2013, 35.

²⁷ Pottier & Reinach & Veyrier 1887, 1; Eldem 2010, 37, Dn.100; Baltazzi 2013, 35. Bazı kaynaklarda arazinin ve çiftlik evinin Demosthenes Baltazzi'ye ait olduğu aktarılmaktadır: Le Roy 1996, 376.

²⁸ Reinach 1888, 199; Cagnat 1935, 457.

²⁹ Baltazzi 2013, 36.

³⁰ Özellikle eserler hakkında bilgi edinmek için yurt içi ve yurt dışındaki arkeolog ve resmi temsilcilerle bağlantıya geçmesi, gerekli kazılar için bizzat başvurularda bulunması ve eser paylaşımları sırasında bizzat yer alması olaya verdiği önemi göstermektedir.

³¹ Bu süre içinde arazide neler yapıldığı pek belirgin değildir. Yine de büyük ihtimalle mezarların bulunduğu kulaktan kulağa yayılmaktadır. Zira 1874 yılında İzmir'deki tüccarların ellerinde heykelciklerin görülmeye başlandığı bilinmektedir: Pottier & Reinach & Veyrier 1887, 3-7; Duchêne 2002, 389.

³² Pottier & Reinach & Veyrier 1887, 2; Duchêne 2002, 385.

³³ Duchêne 2002, 389; Duchêne & Matthieux 2007, 19; Baltazzi 2013, 36.

³⁴ Aristides Baltazzi 1874 yılında, yine kendi arazileri içinde yer alan Kyme'de de birkaç kazı çalışması gerçekleştirmiştir. 1881 yılında Salomon Reinach aynı alanda kazı yapmıştır. Ancak, Reinach bu sırada Aristides'in kazılardan çok arazideki üzüm bağlarına önem verdiğini belirtmektedir: Reinach 1886, 492.

³⁵ Duchêne 2002, 385.

G. Hirschfeld kendisine gösterilen “büyük ve güzel” heykelciklerden oldukça etkilenir ve günlüğünde bu buluntuların basit tanımlarına yer verir. Hatta Hirschfeld, Aristides ile birlikte bir kaç mezarın açılmasına da iştirak eder ve buluntulardan bazıları, Aristides tarafından kendisine teşekkür hediyesi olarak takdim edilir³⁶.

Aristides artık değeri anlaşılan heykelcikler sebebiyle kaçak kazılara maruz kalmaya başlayan arazisinde resmi kazılar yapılması gerektiğini düşünmektedir. Bu amaçla bazı girişimlerde bulunur. İstanbul’daki Fransız Büyükelçisi Hughes Fournier’e arazisinde kazı yapmaları için teklifte bulunur³⁷. Gerekli resmi yazışmalar yapılır. Osmanlı Hükümeti’nden alınan ferman ile Atina Fransız Okulu yönetiminde Myrina ve Kyme’de kazılar başlatılır³⁸. Edmond Pottier ve Salomon Reinach tarafından, 1880-1882 yılları arasında sürdürülen kazı çalışmaları sırasında arkeologlar Aristides’in evinde (Fig. 6-7) konaklar³⁹. Bu onlar için sıra dışı bir durumdur. Zira akşamları kazı alanından döndüklerinde lüks bir binada barınmak ve etraftaki olası tehlikelerden korunmak bulunmaz bir fırsattır⁴⁰.

Fig. 6. Aristides Baltazzi’nin Aliaga’daki çiftlik evi (1932).

³⁶ Duchêne 2002, 389.

³⁷ Pottier & Reinach & Veyrier 1887, 13.

³⁸ Reinach 1886, 492; Pottier & Reinach & Veyrier 1887, 13; Reinach 1888, 200; Duchêne 1996, 381; Le Roy 1996, 376.

³⁹ Baudat 1953, 1; Reinach 1888, 201; Deschamps 1894, 156; Duchêne 1996, 277; Mulliez 2007, 1078; Duchêne - Mathieux 2007, 13, 75; Baltazzi 2013, 36. Reinach ve Pottier, Aristides’in evini kullanımlarına açmakla kalmayıp, yerleşmelerine yardım etmek amacıyla bizzat İstanbul’dan kalıp geldiğini aktarmaktadırlar: Pottier & Reinach & Veyrier 1887, 13; Eldem 2010, 37, Dn.101.

⁴⁰ Aristides Baltazzi’nin Myrina’ya 5 km uzaklıkta bulunan bu çiftlik evi 1932 yılına kadar terk edilmiş bir halde idi. Bu görkemli bina 1. Dünya Savaşı sırasında İngiliz Donanması’nın top ateşleri ile hasar görmüş, üçüncü katı yıkılmıştı. 1933 yılında Valilik desteğiyle onarılıp ilkokul haline getirildi. 1972 yılında yeni bir okul binası yapılmak amacıyla tarihi bina tamamen yıkıldı: Yıldırım 2009, 221-222.

Fig. 7. Aliğa'daki çiftlik evinin okul binası olarak hizmete açılışı (1933).

1874 tarihli Eski Eser Kanunu'na göre kazı yapıldığında, bulunan tarihi eserlerin bir kısmı araştırmayı yapan ekibe, bir kısmı arazi sahibine ve bir kısmı da hükümete kalmaktaydı⁴¹. Toprak sahibi olarak Aristides, üç yıl süren kazı çalışmalarından payına düşenleri Fransız ekibe vermeyi tercih eder⁴². Aristides'in bu cömertliği kendisine Fransız Liyakat Nişanı olan Légion d'Honneur'ü kazandırır⁴³. Aristides ölümüne dek İstanbul'da yaşar. Ağabeyi Epaminondas Baltazzi ile aynı yılda, 14 Ekim 1887'de, yaptığı bir geziden dönüş hazırlığındayken Marsilya'da hayata veda eder⁴⁴.

Demosthenes Baltazzi (1836-1896)

Demosthenes Baltazzi 1836 yılında İzmir'de dünyaya gelir⁴⁵. Eğitimi ni üç erkek kardeşi gibi Paris'teki Collège Sainte-Barbe'da tamamlayarak Anadolu'ya döner ve kardeşi Aristides Baltazzi ile birlikte Aydın, Muğla, Denizli ve İzmir illerini içine alan Aydın Vilayeti'nde geniş araziler edinir⁴⁶. Bir yandan aile mesleği olan bankacılık ve ticaretle uğraşırken diğer yandan geniş arazilerinde tarımsal faaliyetlerle bulunur⁴⁷. Maria Constantin Sevastopoulo (1841-1869) ile evlenen Demosthenes Baltazzi'nin bu evlilikten Emmanuel (1862-1942), Alessandro (1864-1924) ve Giovanni (1865-

⁴¹ Eriş 2012, 30-31; Mulliez 2007, 1074. (1874 Nizamnamesi): Mulayim 2009, 188. (1884 Nizamnamesi): Mulayim 2009, 193.

⁴² Mathieux 2011, 184; Baltazzi 2013, 36.

⁴³ Baltazzi 2013, 36.

⁴⁴ http://www.christopherlong.co.uk/gen/baltazzigen/fg15/fg15_317.html; Manav 2009, 212.

⁴⁵ Baltazzi 2002, 340; Kökdemir 2016, 293.

⁴⁶ Baltazzi 2002, 340; Kökdemir 2016, 293.

⁴⁷ Bu dönemde birçok kaynaktan Demosthenes Baltazzi'nin arazilerinin 247 bin dönüm olduğu belirtilmektedir: Oğlakçı 2007, 83; Çetin 2009, 88, 183-184; Kökdemir 2016, 293.

1937) adlarında üç oğlu olur. Eşi Maria Sevastopoulo'nun, 1864 yılında, henüz 28 yaşında iken ölmesinin ardından bunalıma giren Demosthenes Baltazzi kendini oyalamak için sanat ve özellikle arkeolojiyle ilgilenmeye başlar⁴⁸. Zaten ticari anlamdaki bir takım girişimlerinde umduğunu bulamamıştır. Örneğin 1875 yılında İzmir Körfezi'nde vapur işletmeciliği ile ilgili girişimleri başarısızlıkla sonuçlanmıştır⁴⁹. Anlaşıyor ki, ekonomik ve (her ne kadar sarayla iyi ilişkiler içinde olsa da)⁵⁰ politik anlamda kendini başarılı bir şekilde yönetebilen bir kişi değildir. Oyalanmak için kendini yoğunlaştırdığı bu yeni meşgale, onun arkeoloji dünyasında tanınmasını sağlar.

Fig. 8: Demosthenes Baltazzi'nin Buca'daki evi (Olasılıkla 1920'ler).

⁴⁸ Baltazzi 2002, 340; Oğlakçı 2007, 304; Çetin 2009, 200; Kökdemir 2016, 293.

⁴⁹ Nakliye işlemleri hala kayıklarla yapılan ve gitgide büyüyen İzmir limanı talepleri karşısında artık yetersizdir. Demosthenes Baltazzi, 30 Mart 1875 yılında Karşıyaka, Menemen, Göztepe, Karataş, Urla, Foça, Çandarlı ve Dikili iskelelerinden Ayvalık'a kadar uzanan İzmir Körfezi sahillerinde 25 yıllık bir süre ile vapur işletmeciliği yapma talebini hükümete yazılı olarak beyan eder. Başvuru dilekçesinde bu izin verildiği takdirde körfezdeki iskeleler arasında sürekli vapurların işleyeceğini, bunlardan elde edilen gelirin %10'unun devlete aktarılacağını, aynı zamanda kaçakçılığın önleneceğini ve söz konusu gemilerde Osmanlı Sancağı'nın dalgalanacağını da vurgular. Başvurusu kabul edilir ancak daha bu arzusunu gerçekleştirmeye fırsat bulamadan başka istekliler ortaya çıkıp daha cazip tekliflerde bulunurlar ve hatta hatırlı kişileri araya sokarlar. Demosthenes Baltazzi'nin başvurusundan bir kaç yıl sonra, 15 Ağustos 1883 tarihinde körfezdeki deniz işletmeciliği hakkı hükümet tarafından İzmir'in önde gelen kişilerinden olan Yahya Hayati Paşa'nın öncülüğündeki bir gruba geçmiştir: Çetin 2009, 195, 200; Manav 2009, 86-87.

⁵⁰ 1850 yılında Bornova'daki evinde Sultan Abdülmecit'i, Buca'daki köşkünde (Fig. 8) ise 23 Nisan 1865'te İzmir seyahati sırasında Sultan Abdülaziz'i ağırlar: Manav 2009, XVIII, dipnot 59. Sultan Abdülaziz, Aliotti bahçesine bakan kapıdan girmiş, ardından bu kapı kapatılarak bir daha kullanılmamıştır. Demosthenes Baltazzi'nin Sultan Abdülaziz'i ağırlamak için 4.000 lira masraf yaptığı söylenir. Buca'daki bu köşk günümüzde Buca Lisesi ve Buca Fen Lisesi'nin kullanımındadır. Genelde saray ve sultanlarla ilişkileri iyi olan Baltazzilerin, Sultan Abdülaziz'e dört Litvanya atı hediye ettiği de bilinmektedir: Baltazzi 2002, 340; Ortaç 2010, 324; Kökdemir 2016, 293; Çetin 2009, 89.

1873 yılında Osman Hamdi Bey ile Viyana'ya giden Demosthenes Baltazzi, Viyana Dünya Sergisi'nin Osmanlı Sergi Komitesi'nde yer alır⁵¹. Batı Anadolu'da kendi arazileri üzerinde araştırmalara başlar ve ilk olarak 1880 yılında kendi arazilerinin sınırları içinde yer alan Myrina'da resmi bir görevle kazının hükümet komiseri olarak görev alır⁵². Kazıyı yürüten Fransız ekibin çok güvendiği ve hayranlık duyduğu biridir⁵³. Hatta 1880 yılında, Fransız ekibin Myrina'dan bir süreliğine ayrılmasının ardından D. Baltazzi, Atina Fransız Okulu tarafından Kasım ve Aralık aylarında kazı başkanlığı yapmakla görevlendirilir⁵⁴.

Myrina'daki uzun soluklu bu çalışmaların ardından Aydın vilayetindeki Müze-i Hümayun'a Müdür Vekili olarak görevlendirilir⁵⁵. Bu görevlendirmede zaten kendi toprakları içinde bir çok antik kent bulunması ve buralarda yürütülen araştırmalara Baltazziler'in bizzat destek sağlaması önemli rol oynamış olmalıdır. Bu yıllarda Müze-i Hümayun'un müdürlüğüne getirilen Osman Hamdi Bey ile müzenin yeniden yapılanmasında önemli bir rol oynar. Bu çabalarının karşılığında Osmanlı Devleti tarafından "Bey" ünvanını elde eder⁵⁶.

Fig. 9. Osman Hamdi Bey ve Demosthenes Baltazzi?
(Gebze 1895 - Kökdemir 2016).

⁵¹ Baltazzi 2002, 341; Manav 2009, 14, dipnot 66.

⁵² Baltazzi 2002, 340; Çetin 2009, 88; Baltazzi 2013, 36.

⁵³ Reinach Myrina'daki ortak çalışmaları sırasında bilime son derece meraklı kişiliği, çabuk öğrenişi ve çalışırken uyguladığı ciddi yöntemleri ile Myrina'daki çalışmalarda ve özellikle kentle ilgili bilgilerin yayını aşamasında Demosthenes Baltazzi'den çok fayda sağladıklarını belirtmektedir: Eldem 2010, 24-25.

⁵⁴ Duchêne 2002, 403.

⁵⁵ Kökdemir 2016, 294; Manav 2009, XVIII. Müdür vekilliği için kendisine maaş tahsisi ve Cezair-i Bahr-ı Sefid (Biga, Midilli, Sakız, İstanköy, Rodos, Kıbrıs sancaklarından meydana gelen ve merkezi Çanakkale şehri olan bir vilayet) vilâyetlerindeki gayrimüslim okulların müfettişliğinin de kendisine verilmesi yolundaki istekleri kabul edilir: Manav 2009, XIX.

⁵⁶ Baltazzi 2002, 340; Ortaç 2010, 319-336; Çetin 2009, 239.

1883 yılında Assos kazılarına katılır⁵⁷. Bir yandan da Aiolis Bölgesindeki yazıtları toplayıp, bilgileri Salomon Reinach ile paylaşır. Bu paylaşım, raporlar halinde düzenlenmiş birçok mektupla sağlanmıştır⁵⁸. Myrina, Ödemiş'te Hypaia, Tralles, Sayda, Magnesia Ad Meandrum, Kyme üzerine olan rapor niteliğindeki bir çok bilgi kendisinin arzusu üzerine Reinach tarafından yayınlanmıştır⁵⁹. Kendi adıyla yayınladığı sadece 2 adet makalesi bulunmaktadır⁶⁰.

1883 yılında Gryneion nekropolünde ve 1885 yılında Pergamon ve Ödemiş Hypaia'da yürütülen kazı çalışmalarına yine resmi görevle kazı komiseri olarak katılır⁶¹. 1885 yılında Aydın Vilayeti Müze-i Hümayun adına yaptığı başarılı çalışmaları nedeniyle terfi alır. Bu dönemde bölgedeki kazılardan çıkan eserlerin incelemesini yaparak eserlerin bir kısmını İstanbul'a taşır. Bazı eserlerin ise, İzmir ve Aydın'da müze olarak düzenlediği binalarda koruma altına alınmasını sağlar⁶². 1887-1888 yıllarında Kyme antik kentinde çalışır ve bulduğu plastik eserleri İstanbul'a taşır⁶³. Yine bu dönemde Osman Hamdi Bey'in talebi üzerine Sayda kazılarına katılan Demosthenes Baltazzi ele geçen lahitlerin İstanbul'a getirilmesinde de büyük rol oynar⁶⁴. Üstün hizmetleri ve başarılı kariyeri ile 1888 yılında Almanya Hükümeti'nin Prusya Tacı 2. Derece ödülü sayesinde *Ekselans* ünvanı alır⁶⁵.

⁵⁷ Manav 2009, XIX; Baltazzi 2013, 37; Kökdemir 2016, 294.

⁵⁸ Demosthenes Baltazzi'nin 1880-1895 yılları arasında Salomon Reinach'a yazdığı bu mektuplar Batı Anadolu'daki tüm çalışmalarını detaylı bir şekilde ortaya koymaktadır. Söz konusu mektup koleksiyonu Fransa, Arles'da bulunan "Centre de Conservation du Livre" de korunmaktadır: Kökdemir 2016, 294, dipnot 15.

⁵⁹ Salomon Reinach'ın Demosthenes'in mektuplarından yola çıkarak yayınladığı makalelerin bibliografyası şu şekildedir: 1883 yılı Aiolia Bölgesi'nde yürüttüğü çalışmalar, REINACH, S. 1891, Chroniques d'orient Documents sur les Fouilles et Découvertes dans l'Orient Hellénique de 1883 a 1890. Paris, 18-23 ve 80. 1885 yılı Myrina çalışmaları; REINACH, S. 1891, Chroniques d'orient Documents sur les Fouilles et Découvertes dans l'Orient Hellénique de 1883 a 1890. Paris, 143-145 ve 711-712. Ödemiş (Hypaia) çalışmaları; REINACH, S. 1891, Chroniques d'orient Documents sur les Fouilles et Découvertes dans l'Orient Hellénique de 1883 a 1890. Paris, 146-167. 1887 yılı Sayda Kazıları; REINACH, S. 1891, Chroniques d'orient Documents sur les Fouilles et Découvertes dans l'Orient Hellénique de 1883 a 1890. Paris, 380 ve 483. Magnesia ad Maendrum çalışmaları; REINACH, S. 1891, Chroniques d'orient Documents sur les Fouilles et Découvertes dans l'Orient Hellénique de 1883 a 1890. Paris, 394. 1888 yılı, Kyme çalışmaları, REINACH, S. 1891, Chroniques d'orient Documents sur les Fouilles et Découvertes dans l'Orient Hellénique de 1883 a 1890. Paris, 427-429. Tralles çalışmaları, REINACH, S. 1891, Chroniques d'orient Documents sur les Fouilles et Découvertes dans l'Orient Hellénique de 1883 A 1890. Paris, 426 ve 570-571. Kyme çalışmaları, REINACH, S. 1891, Chroniques d'orient Documents sur les Fouilles et Découvertes dans l'Orient Hellénique de 1883 a 1890. Paris, 712. Magnesia ad Maendrum Kazıları, REINACH, S. 1891, Chroniques d'orient Documents sur les Fouilles et Découvertes dans l'Orient Hellénique de 1883 a 1890. Paris, 715-716.

⁶⁰ Baltazzi, D., "Borne des Pergaméniens," Bulletin de Correspondance Hellénique V: 283-284. Baltazzi, D., "Inscriptions de l'Éolide," Bulletin de Correspondance Hellénique XII: 358-376.

⁶¹ Baltazzi 2013, 37; Kökdemir 2016, 295.

⁶² Kökdemir 2016, 295.

⁶³ Baltazzi 2013, 37.

⁶⁴ Baltazzi 2002, 341; Baltazzi 2013, 37.

⁶⁵ Baltazzi 2013, 37.

1880'lerde Ramsay ile birlikte Aigai antik kentinin keşfinde yer alan D. Baltazzi, 1890 yılında antik kentin nekropolünde, Osman Hamdi Bey ile birlikte kazı çalışmalarına katılır. Buradaki keşiflerini yine Reinach'a yazdığı mektuplarda paylaşır. Ardından Magnesia ad Meandrum'da ve bir kaç küçük çalışmada daha bulunur. 1887-1890 yılları arasında bu kazı çalışmaları önemsiz değerde eserler ortaya çıktığı gerekçesiyle Müze-i Hümayun tarafından sona erdirilir⁶⁶. 1882'den beri sürdürdüğü Asar-i Atika Müdürlüğü Müdür Vekili görevinden çoğu kez asilliğini talep etmiş, her defasında reddedilmiştir. Ancak 1892 yılında asil görevle Müze-i Hümayun Muhafızlığı'na getirilir.

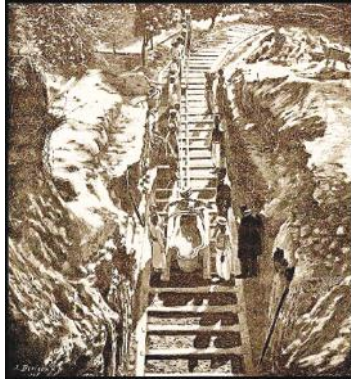

Fig. 10. Demosthenes Baltazzi ? Sayda kazılarında.

Uzun yıllarını İzmir'de geçirmiş olan ve bu terfi ile İstanbul'a yerleşen Demosthenes Baltazzi'nin bu dönemle birlikte kazılardaki aktif çalışmaları sona erer⁶⁷. 1893-1895 yıllarında İstanbul Müzesi'ndeki kütüphanede görev alır⁶⁸. Kütüphaneye büyük miktarlarda kitap sağlanması, -buraya kendi kütüphanesindeki kitapları da aktarmıştır- ve düzenlemesi gibi işlerin yanında yine kazılardan gelen eserlerin teslim ve tasnif işlerinde de çalışır⁶⁹. İşini o kadar büyük bir istekle yapmaktadır ki, 1895 yılında müzede gerçekleşen bir hırsızlık olayını bir dedektif gibi iz sürerek ortaya çıkarır ve suçluların yakalanmasını sağlar⁷⁰. Arkeoloji ile bu kadar yakinen ilgilenmesine rağmen Demostene Baltazzi, 1892 yılında yine bir ticari girişimde bulunarak hükümete verdiği dilekçe ile, ilaç yapımında kullanılan meyankökünü ülke genelinde toplamak, yurt içi ve yurtdışında satmak üzere 81 yıllık bir imtiyaz talep eder. Demosthenes'in sonraki dönemlerde böyle bir faaliyette isminin anılmaması olasılıkla talebinin kabul görmediğini göstermektedir⁷¹.

⁶⁶ Kökdemir 2016, 297.

⁶⁷ Kökdemir 2016, 296.

⁶⁸ Baltazzi 2013, 38.

⁶⁹ Baltazzi 2013, 38.

⁷⁰ Kökdemir 2016, 296, D.N.33.

⁷¹ Talebinde yetiştiricilere tüccarlardan daha yüksek fiyat vereceği ve devlet hazinesine de daha yüksek vergi ödeyeceği vaadinde bulunmuştur: Manav 2009, 88.

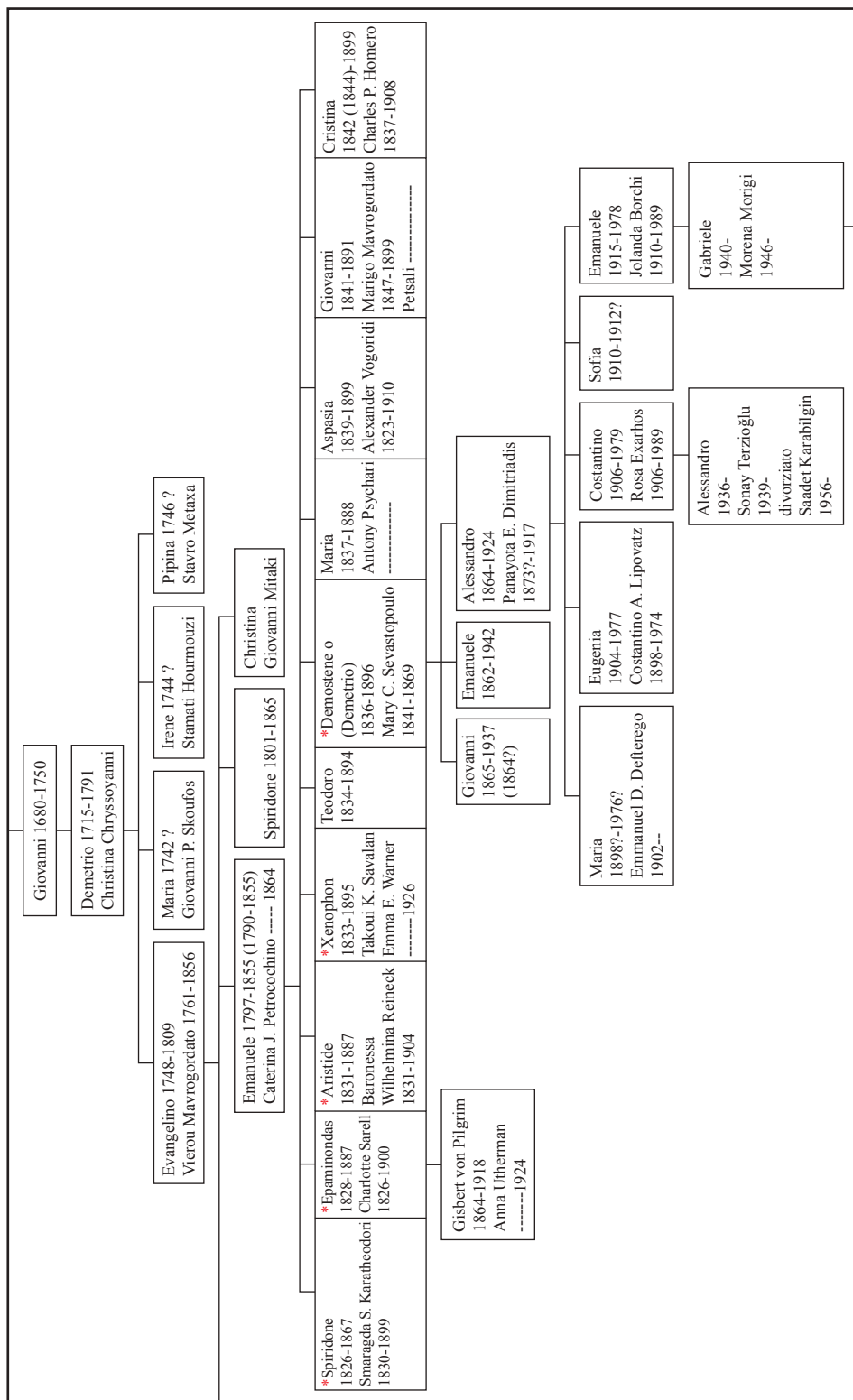

Fig. 11. Baltazzi Ailesi'nin soy ağacı.

1890 yılından beri Gut hastalığından şikayetçi olan Demosthenes'in kazı çalışmalarını sürdürmekte zaman zaman zorlandığı Reinach'a yazdığı mektuplardan anlaşılmaktadır⁷². Oldukça varlıklı bir aileye mensup olan ve kişisel servetinin milyonları bulduğu söylenen Demosthenes Baltazzi'nin hayatının son dönemlerinde ekonomik sıkıntılar yaşadığı anlaşılmaktadır⁷³. Demosthenes Baltazzi 1896 yılında İstanbul'da vefat eder⁷⁴.

⁷² Kökdemir 2016, 304. Osman Hamdi Bey, hastalıkla bağlantılı olsa gerek, kilo problemi olan Demosthenes'in Sidon'daki nekropolde çalışırken hayli zorlandığını ve genellikle dışarıda durup mezarların çıkarılmasına yardımcı olduğunu aktarmaktadır. Bu tanıma uyarak, Sidon Kazılarında, 1892 yılında çekilmiş bir fotoğrafta, elindeki deftere not alan siyah giysili ve iri yapılı kişi Demosthenes Baltazzi olmalıdır: Kökdemir 2016, 297, Fig. 2 (Fig. 10). Aynı şekilde bir başka fotoğraf yine emin olmaksızın, yazar tarafından Demosthenes Baltazzi olarak nitelendirilmiştir. 1895 yılında Gebze'de çekilen bu fotoğrafta Osman Hamdi Bey, bu tanıma uyan bir bey ile oturmaktadır: Kökdemir 2016, 297, Fig. 1 (Fig. 9).

⁷³ Duchêne 2002, 386; Deschamps 1894, 154-155. Sürekli, göz kamaştıran bir servete ve 250 bin dönüme yakın geniş arazilere sahip olduğu vurgulanan Demosthenes Baltazzi'nin sonraki dönemlerde kazılar ve müzelerde aylık ücret karşılığı çalışıyor olması çok anlaşılır bir durum değildir. Belki ticari girişimlerdeki hatalı kararlar, belki de tüm mal varlığının karısı üzerine yapılmış olması ve gereksiz harcamaları onun ekonomik gerilemesine sebep olmuştur. Ancak yaşamının son dönemlerindeki maddi sıkıntıların gerçek sebebi belirsizdir. Salomon Reinach ölümüne yakın zamanlarda Demosthenes'in yoksuldan biraz daha iyi bir seviyede oluşunu, gençliğindeki israfçı tutumuna bağlamaktadır. Hatta Demosthenes Baltazzi ile bir diyalogunu aktarırken bu mali düşüşe bir takım ipuçları da vermektedir: "Bir firavunun oğlu, büyük bir şaşaa içinde Paris'te yetişmiş, yirmi yaşında kendini iki milyonluk bir servetin sahibi olarak buldu. Gülererek, bir oyuncağını kaybetmiş gibi «bu uzun sürmedi» diyordu. Goupil'e telgraf çekti: «Bana yüz bin franklık tablo gönderin». Tablolar geldi ve İzmir'deki muhteşem bir eve kondu: ancak ana para çabuk yenildi, faizlerden sonra, tabloların satılması gerekti. Demosthenes bundan sekiz bin frank gelir elde etti. Ben zenginlikten sonra, yoksulluğa bu kadar huzur ve mizahla tahammül edildiğini hiç görmedim": Reinach 1910, 4.

⁷⁴ Manav 2009, XIX.

Antik Yazarlarda Myrina ve Gryneion

Murat AYDAŞ¹

Önsöz yerine

Bu çalışma, Eski Yunanca ile Latince'den Türkçe'ye tercümelerden oluşmaktadır. Eski Yunanca ve Latince'den tercümeler, bu çalışmanın yazarına aittir. Bazı tercümelere notlar eklenmiştir. Genel değerlendirmelerin kaynağı, bu tercüme çalışmasında kullanılan belgelerdir. Metinler kronolojik sıralanmıştır.

I. MYRINA VE GRYNEION

I.1. HERODOTOS, *Historiai*, 1. 149

MÖ ca. 484-430.

(...) πόλεις εἰσί, αἶδε δὲ αἱ Αἰολίδες, Κύμη ἢ Φρικωνὶς καλεομένη, Λήρισαι Νέον τεῖχος, Τῆμνος, Κίλλα, Νότιον, Αἰγυρόεσσα, Πιτάνη, Αἰγαῖαι, Μύρινα, Γρύνεια. αὗται ἔνδεκα Αἰολέων πόλεις αἱ ἀρχαῖαι. μία γὰρ σφέων παρελύθη Σμύρνη ὑπὸ Ἰώνων. ἦσαν γὰρ καὶ αὗται δώδεκα αἱ ἐν τῇ ἡπείρῳ.

Aiolis kentleri ise şunlardır: Phrikonis olarak da adlandırılan Kyme, Lirisai, Neon Teikhos, Temnos, Killa, Notion, Aigiroessa, Pitane, Aigaiai, **Myrina**, **Gryneia**. Bunlar eski Aioli kentleridir. Aiollerin on bir kenti vardır. Çünkü Aioli kentlerinden biri, Smyrne, İonialılar tarafından onların elinden alınmıştır². Oysa anakaradaki Aioli kentlerinin sayısı da on iki idi.

I.2. KSENOPHON, *Hellenika*, 3.1.6

MÖ ca. 430-354.

(...) προσεχώρησαν δὲ αὐτῶ καὶ Γοργίων καὶ Γογγύλος, ἀδελφοὶ ὄντες, ἔχοντες ὁ μὲν Γάμβριον καὶ Παλαιγάμβριον, ὁ δὲ Μύριναν καὶ Γρύνειον. δῶρον δὲ καὶ αὗται αἱ πόλεις ἦσαν παρὰ βασιλέως Γογγύλῳ (...)

Kardeş olan Gorgion ve Gongylos ise onun³ yanında yer aldılar.

¹ Yrd. Doç. Dr. Murat AYDAŞ, Klasik Filolog, Epigraf, Adnan Menderes Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, 09100, AYDIN, TÜRKİYE, e-mail: murataydas@hotmail.com

² Bk. Hdt. 1.150.

³ Bk. Ksen. Hell. 3.1.1-10.

Gorgion, Gambrion ve Eski Gambrion'u (Palaigambrion); Gongylos ise **Myrina** ve **Gryneion**'u elinde tutmaktadır. Bu kentler, daha önce de kraldan Gongylos'a bir hediye idiler.

1.3. STRABON, *Geographika*, 13.3.5

MÖ ca. 64-MS 23.

(...) ἐντεῦθεν δ' εἰς Μύριναν τετταράκοντα στάδιοι, τὸ δ' ἴσον ἐντεῦθεν εἰς Γρύνιον (...) εἴτ' ἄκρα μετὰ τετταράκοντα σταδίους, ἣν καλοῦσιν Ὑδραν, ἣ ποιοῦσα τὸν κόλπον τὸν Ἑλαιτικὸν πρὸς τὴν ἀπεναντίον ἄκραν Ἀρματοῦντα. (...) ἐγκολπίζοντι δὲ Μύρινα ἐν ἐξήκοντα σταδίοις, Αἰολίς πόλις ἔχουσα λιμένα, (...) εἴτα πολίχνην Γρύνιον καὶ ἱερὸν Ἀπόλλωνος καὶ μαντεῖον ἀρχαῖον καὶ νεὼς πολυτελὲς λίθου λευκοῦ, στάδιοι δ' ἐπ' αὐτὴν τετταράκοντα.

Oradan (Kyme'den) ise **Myrina**'ya uzaklık kırk stadiondur; oradan (Myrina'dan) da **Grynion**'a aynı mesafe vardır. Adai'dan kırk stadion sonra Hydra adını verdikleri bir burun yer alır. Hydra Burnu, karşısındaki Harmatoon/Harmateon Burnu ile Elaitikos Körfezi'ni oluşturur. Elaitikos Körfezi'nden altmış stadion içeri ilerleyen, bir limana sahip olan Aiolis kenti **Myrina**'ya ulaşır.

Akhaların Limanı'ndan sonra **Grynion** kasabası, Apollon'a ait bir kutsal alan, eski bir kehanet mekânı ve beyaz taştan çok değerli bir tapınak bulunur. Akhaların Limanı'ndan bu kasabaya uzaklık kırk stadiondur.

II. MYRINA

II.1. TITUS LIVIUS, *Ab Urbe Condita*, 33.30.3-4

MÖ ca. 59-MS17.

Paucos post dies decem legati ab Roma venerunt, quorum ex consilio pax data Philippo in has leges est, [2] ut omnes Graecorum civitates, quae in Europa quaeque in Asia essent, libertatem ac suas haberent leges, quae earum sub dicione Philippi fuissent, praesidia ex iis Philippus deduceret vacuasque traderet Romanis ante Isthmiorum tempus, [3] deduceret et ex iis, quae in Asia essent, Euromom Pedasisque et Bargyliis et Iaso et **Myrina** et Abydo et Thaso et Perintho. [4] eas quoque enim placere liberas esse.

Birkaç gün sonra Roma'dan on temsilci geldi. Onların aracılığıyla Philippus'a şu şartlarla bir barış anlaşması tebliğ edildi: Avrupa'da ve Asia'da, Philippus'un hâkimiyeti altına girmiş olan bütün Hellen devletleri özgürlüğe ve kendi yasalarına sahip olacaklar. Philippus o kentlerden garnizonlarını çekecek ve boşalttığı kentleri Isthmia Oyunları başlamadan önce Romalılara teslim edecek.

Philippus, Asia'da olan Euromus, Pedasa, Bargylia, Iasus, **Myrina**,

Abydos, Thasus ve Perinthus'dan da çekilecek. Zira Romalılar o kentlerin de özgür olmasına karar verdiler.

II.2. PLUTARKHOS, *De Pythiae oraculis*, 16

MS ca. 45-120.

ἐγὼ δὲ καὶ Μυριναίους ἐπαινῶ καὶ Ἀπολλωνιάτας θέρη χρυσᾷ δεῦρο πέμπσαντας.

Ben ise, buraya en iyi mahsullerini gönderen Myrinalılar ile Apollonialı-ları takdir ediyorum.

II.3. CORNELIUS TACITUS, *Annales*, 2.47

MS ca. 56-117.

Eodem anno duodecim celebres Asiae urbes conlapsae nocturno motu terrae, (...) Caesar, (...) quantum aerario aut fisco pendebant in quinquennium remisit. Hierocaesariam, **Myrinam**, Cymen, Tmolum levare idem in tempus tributis mittique ex senatu placuit, qui praesentia spectaret refoveret-que. delectus est M. Ateius e praetoriis (...)

Aynı yıl Asia'nın on iki kalabalık kenti, gece yer hareketiyle yıkıldı. Caesar, bu kentlerin, Roma Kamu Hazinesi'ne veya İmparator Hazinesi'ne beş yıl boyunca gönderdikleri vergileri geri gönderdi. Hiero Caesaria'nın, **Myrina**'nın, Cyme'nin, Tmolus'un aynı süre boyunca gönderdiği vergilerle ayağa kaldırılmasına ve yıkılan kentlerin mevcut durumlarını görecek ve on-ları eski haline getirecek bir görevlinin gönderilmesine Senatus tarafından karar verildi. Praetor'lardan Marcus Ateius seçildi.

II.4. STEPHANOS BYZANTINII, *ΕΘΝΙΚΩΝ*, 463

MS 6'ncı yüzyıl.

Μύρινα, πόλις ἐν Λήμνῳ. Ἑκαταῖος Εὐρώπῃ. ἔστι καὶ τῆς Αἰολίδος ἄλλῃ. ἀπὸ Μυρίνης ἀμφοτέραι ἡ ἀπὸ Μυρίνου. τὸ ἐθνικὸν Μυριναῖος, Μυριναία δὲ ἐπὶ τῆς χώρας, καὶ οὐδετέρως Μυριναῖον.

Myrina, Lemnos'da bir kenttir⁴. Hekataios onu Avrupa'ya yerleştirir. Aiolis'te de başka bir Myrina kenti vardır. Her ikisi de adlarını Myrine'den⁵ ya da Myrinos/Myrines'ten almıştır. Halkı, Myrinaios/Myrinalı sıfatını kullanır. Kentin egemenlik bölgesine ise Myrinaia denir. Neutrum'u da Myranaion'dur.

⁴ Bk. Hdt. 6.140; Steph. Byz. 413; Lewis - Short 1891, 1182-1183, Myrina, ae, f. Girit'te de Myrina adlı bir kent vardır. Bk. Lewis - Short 1891 "III. A town in Crete, Plin. 4, 12, 20, § 59".

⁵ Krş. Hom. II, 2.810-815; Plat. Krat, 392a; Strab. 11.5.4; Strab 12.3.21; Strab. 12.8.6; Strab. 13.3.6.

III. GRYNEION

III. 1. STEPHANOS BYZANTINII, *EΘNIKΩN*, 213

Γρῦνοι, πολίχνην Μυριναίων, οὗ καὶ ἱερὸν Ἀπόλλωνος καὶ μαντεῖον ἀρχαῖον καὶ ναὸς πολυτελὴς λευκοῦ λίθου, ἐν ᾧ τιμᾶται. Ἑκαταῖος δὲ τὴν πόλιν **Γρύνειαν** καλεῖ. τὸ ἐθνικὸν Γρυνεὺς καὶ Γρυνηῖς τὸ θηλυκόν. λέγεται καὶ Γρύνειος Ἀπόλλων ὡς Παρθένιος Δήλῳ, καὶ Γρυνηῖος καὶ Γρυνηικός τὸ κτητικόν, καὶ οὐδετέρως τα Γρύνεια.

Grynoi, Myrinalıların kasabasıdır. Orada hem Apollon’a ait bir kutsal alan, hem eski bir kehanet mekânı, hem de beyaz taştan çok değerli bir tapınak vardır. Onun içinde ibadet edilir.

Hekataios ise kenti **Gryneia** adlandırır. Erkek nüfus Gryneus ve kadın nüfus Gryneis (Grynoilu-Gryneialı) sıfatlarını kullanır. Delos’a Parthenios denmesi gibi, bu kasabaya **Gryneios Apollon** da denir. Gryneios ile Grynikos (Grynoilu-Gryneialı) sıfatlarını da edinmiştir. Neutrum’u da çoğul Gryneia’dır.

IV. POST SCRIPTA

IV. 1. İSİM TARİHİ: MYRINA-SEBASTOPOLIS/AUGUSTUS’UN KENTİ-MYRINA

Yerleşimin Adı	Tarihi	Kaynağı
Myrina	1. MÖ 5’inci yüzyıldan yaklaşık 1’inci yüzyıl sonuna kadar. 2. MS ca. 1’inci yüzyıl sonundan itibaren 6’ncı yüzyıl boyunca.	HERODOTOS, <i>Historiai</i> , 1.149; KSENOPHON, <i>Hellenika</i> , 3.1.6; STRABON, <i>Geographika</i> , 13.3.5; LIVIUS, <i>Ab Urbe Condita</i> , 33.30.3-4; PLUTARKHOS, <i>De Pythiae oraculis</i> , 16; TACITUS, <i>Annales</i> , 2.47; STEPHANOS BYZANTINII, <i>EΘNIKΩN</i> , 213, 463.
Sebastopolis	MÖ ca. 1’inci yüzyıl sonundan MS ca. 1’inci yüzyıl sonuna kadar.	LEWIS & SHORT 1891, 1182-1183, Myrina, ae, f. I.

Yerleşim, Myrina ismini yüzyıllar boyunca korumuştur. Sadece bir kez isim değiştirmiştir.

IV. 2. İSİM TARİHİ: GRYNEIA'DAN GRYNÖİ'A

Yerleşimin Adı	Tarihi	Kaynağı
Gryneia	MÖ 5'inci yüzyıl.	HERODOTOS, <i>Historiai</i> , 1.149; STEPHANOS BYZANTINII, <i>EΘNIKΩN</i> , (Hekataios'a atfen) 213.
Gryneios Apollon	MÖ 5'inci yüzyılın sonundan MS 6'ncı yüzyıla kadar.	STEPHANOS BYZANTINII, <i>EΘNIKΩN</i> , 213. Krş. KSENOPHON, <i>Hellenika</i> , 3.1.6.
Gryneion	MÖ 5'inci yüzyılın sonu ile 4'üncü yüzyıl boyunca.	KSENOPHON, <i>Hellenika</i> , 3.1.6. Krş. STEPHANOS BYZANTINII, <i>EΘNIKΩN</i> , 213.
Grynion	MÖ 1'inci - MS 1'inci yüzyıllar.	STRABON, <i>Geographika</i> , 13.3.5.
Grynoi	MS 6'ncı yüzyıl.	STEPHANOS BYZANTINII, <i>EΘNIKΩN</i> , 213.

Yerleşime, tarih boyunca beş farklı isim verilmiştir. İsmi Gryneia iken, orada Apollon kültü olmayabilir. Eski Yunanca'da -eion ve -ion son eki, mekân anlamı taşıyan kelime üretmek amacıyla kullanıldığı için, Gryneion kelimesinin, tıpkı Artemision, Heraion, Letoon gibi bir kelime olduğu, Gryneios Apollon kelimesinin yerine de kullanıldığı ve Apollon Kutsal Alanı, Apollon Tapınağı anlamı taşıdığı da düşünülebilir. Muhtemelen MÖ 3'üncü ve 2'nci yüzyıllarda da Gryneion ismi kullanılmıştır. Grynion ise Gryneion'un farklı telaffuzudur. Grynoi ismi ise, Hristiyanlığın egemenliği nedeniyle Apollon kültünün terk edilmiş olduğunu gösterir.

IV. 3. YERLEŞİM TARİHİ

Antik yazarlara göre, Myrina, MÖ 5'inci yüzyıldan aşağı yukarı MS 6'ncı sonuna kadar kenttir. Gryneia ise MÖ 5'inci yüzyılda kenttir. İsmi, MÖ 5'inci yüzyılın sonlarında Gryneion iken ve bu ismi 4'üncü yüzyıl boyunca taşıırken kent olmayı sürdürür. MÖ 1'inci yüzyılda kent hüviyetini kaybeder; hukuken kasaba sayılır. MS ca. 6'ncı yüzyıl sonuna kadar kasaba olarak varlığını sürdürür. MÖ 6'ncı yüzyılda Myrina toprakları içine alınarak kentin kasabası olur.

IV. 4. MESAFELER

Ölçü Birimi Stadion

Myrina ile **Gryneion** arasındaki mesafe **40 stadion**'dur.

Akhaların Limanı'ndan **Gryneion**'a mesafe **40 stadion**'dur.

Elaitikos Körfezi'nden **Myrina**'ya mesafe altmış stadion'dur.

1 stadion, 185-185.5 metredir⁶.

7400-7420 metre; 7 kilometre 400-420 metre.

7400-7420 metre; 7 kilometre 400-420 metre.

11100-11130 metre; 11 kilometre 100-130 metre.

⁶ Şahin 2014, 123.

Gryneion ve Sikkeleri

Oğuz TEKİN¹

Bu yazının konusunu Gryneion kentinin kısa tarihçesi ile sikkeleri üzerine genel bir değerlendirme oluşturmaktadır. Metnin sonunda yer alan katalog, syllogelerden, müzayede kataloglarından, müze ve özel koleksiyonlardan derlenmiştir².

Tarihçesi

Gryneion, Gyrneion veya Gryneia (Lat. Gryneum), günümüzde Yenişakran mevki, Temeşalık Burnu üzerinde yer alan antik bir liman kentidir (polis - πολις)³. Herodotos, Gryneion'u on bir Aiolis kentinden biri arasında sayar⁴. Geleneğe göre, Apollon ile flört eden Gryne adlı bir Amazon tarafından kurulmuştu. Gryneion'un Yunan iskanından önceye giden bir tarihi olmalıdır ancak bu konuda kaynaklarda bilgi bulunmamaktadır. Günümüzde Bergama'nın yaklaşık 30 km güneyinde yer alan Gryneion, Strabon'a göre Myrina'ya 40 stadia (yak. 8 km), Elaia'ya 70 stadia (yak. 13 km) uzaklıktaydı⁵. Strabon (XIII.3.5, 622), Gryneion'u Myrina'nın küçük bir kenti olarak anar (πολίχιον Μυρινάϊων Γρύνιον). MS 6. yüzyılda yaşamış olan Byzantionlu Stephanos, Hekataios'un (MÖ 6. - 5. yüzyıl) Gryneion'dan bahsettiğini söyler; böylece Herodotos'un yanı sıra Stephanos'un da Gryneion'dan bahsetmesi, kentin bilinen tarihini en azından MÖ 6. yüzyıla kadar götürmemize imkan vermektedir. Keza, Stephanos da Gryneion'u Myrina'ya bağlı küçük bir kent (πολίχιον Μυρινάϊων) olarak anar (*Ethica*, 213.13). Atinalılarla Persler arasındaki Salamis Deniz Muharabesi'nden sonra (MÖ 480) Pers komutanı Kserkses'in Gryneion'u, Myrina ile birlikte Eretrialı Gongylos'a (l.) verdiği anlaşılmaktadır (Ksen. III.1.6; Jones, *Roman*

¹ Prof. Dr. Oğuz Tekin, Koç Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü Öğretim Üyesi, Rumelifeneri Yolu, 34450 Sarıyer-İstanbul/TÜRKİYE.
e-mail: ogtekin@ku.edu.tr

² Metni ve kataloğu gözden geçiren Arif Yacı'ya teşekkür ederim.

³ Ayrıca bkz. Kroll-Bürchner 1912; Bean 1976; Bean 1966, s. 111-112.

⁴ Herodotos'a (I.149) göre aslında Smyrna ile birlikte Aiolis bölgesinde on iki kent yer alıyordu; ancak daha sonra Smyrna'nın Ionia'ya dahil olmasıyla Aiolis bölgesi kentleri on bir olarak kalmıştır.

⁵ Buradaki hesaplamada bir stadion yak. 185 m kabul edilmiştir.

Rule, s. 725, 2). Ancak kent daha sonra Atina'nın kontrolüne geçmiştir. Nitekim, kentin adını Delos Birliği'nin MÖ 5. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen vergi kayıtlarında da görmekteyiz; ancak Birliğe ödediği ortalama 1.000 drahmilik (veya biraz üstü) miktar (1/6 talanton), vergisini talanton olarak ödeyen diğer kentlerle karşılaştırıldığında çok azdır. Bu da Gryneion'un zengin ve büyük bir kent olmadığını göstergesidir. Daha sonra, Pers Kralının Gryneionu (Myrina ile birlikte) bu kez Gongylos'un küçük oğluna (II. Gongylos) hediye olarak verdiğini görüyoruz (Ksen., *Hell.* III.1.6). Yani Gryneion'un kontrolü Atinalılar ile Persler arasında el değiştirmiştir.

Kent, bir ara Spartalı komutan Thibron'un kontrolüne de girdi (Ksen., *Hell.* III.1.6). Tarihsel kayıtların uzunca bir suskunluk döneminden sonra, Gryneion MÖ 335'te Makedon Kralı II. Philippos'un komutanlarından Parmenion'un eline geçer (Diodorus Siculus, 17.7.9); böylece Gryneion'da Pers egemenliği son bulur. Parmenion, Gryneion'u yakıp yıkar ve halkını köleleştirir. Parmenion'un bu faaliyetleri sırasında Philippos'un yaşayıp yaşamadığı bilinmiyor; bağımsız hareket ediyor olması da ihtimal dahilindedir⁶. Gryneion'un Büyük İskender sonrasında, ya da genel olarak Geç Hellenistik Dönem'de, Myrina'nın kontrolüne girdiği anlaşılmaktadır. Bu nedenle Roma İmparatorluğu Dönemi'nde de kentin tarihine ilişkin fazla bilgi bulunmaz; ancak Roma İmparatorluğu Dönemi'nde Apollon Tapınağı ve Kehanet Merkezi halen önemini korumakta olup Ege dünyasının ilgi çeken kutsal alanlarından biridir. Kentin Geç Hellenistik ve Roma İmparatorluğu dönemlerinde sikke basmamış olması, onun kent özelliğini kaybetmiş olmasının da bir göstergesidir.

Gryneion, Roma İmparatorluğu Dönemi'nde büyük bir olasılıkla Myrina'nın egemenliğinde ve kontrolündeydi. Aelius Aristides'in (*Orationes* 51, 7-8) MS 2. yüzyılda Gryneion'u ziyaret etmesi, kentin önemini kaybetse de, varlığını sürdürdüğünü işaret eder.

MÖ 1.-MS 1. yüzyılda yaşamış Strabon (XIII. 3. 5.), Gryneion'da, beyaz mermerden inşa edilmiş bir Apollon tapınağı ve kehanet merkezinin olduğundan bahseder. Gryneion'daki tapınağı ziyaret etmiş olan MS 2. yüzyılda yaşamış seyyah ve coğrafyacı Pausanias (1.21.7) burada hoş kokusundan ve bakmaya doyulmayacak güzellikte ağaçlardan oluşan bir Apollon korusu olduğunu söyler. Vergilius Aeneas adlı eserinde (IV.345), Aeneas, Kartaca Kraliçesi Dido'ya Gryneion'daki Apollon Kehanet Merkezi'nden ve Apollon'un kehanetini kura çekerek yaptığından bahseder⁷.

⁶ Tarn 1948, s. 219.

⁷ Gryneion'daki Apollon Tapınağı için ayrıca bkz. Ragone 1990, s. 9-112.

Sikkeleri

Gryneion MÖ Geç 4. yüzyılda ve 3. yüzyılda sadece bronz sikke basmıştır⁸. Sikkelerinde ethnikon, edebi kaynaklardakinin aksine ΓΥΡΝΗΩΝ şeklinde yazılıdır; yani gamma'dan sonra rho değil, üpsilon gelmektedir. İki grup sikkesi vardır; birinci grup sikkelerinde ön yüzde sağa dönük Apollon başı yer alırken, ikinci grup sikkelerinde dörtte üç cepheden hafif sola dönük Apollon başı yer alır. Her iki grubun arka yüzünde dev midye olarak da ifade edebileceğimiz deniz çift kabuklusu (pinna nobilis) tasviri yer alır⁹. Birinci grup sikkeler tek birimde (c. 8-12 mm, c. 0,60-1,50 g) basılmışken, ikinci grup sikkelerin "büyük" ve "küçük" olarak iki farklı birimde basıldığı anlaşılmaktadır. Büyük birimde basılanların çapları yaklaşık 17-18 mm; küçük birimlerin çapları 11-12 mm'dir. Çaptaki farklılık ağırlıklara da yansımıştır; büyük birimdekiler yaklaşık c. 3,90 - 4,00 g. ağırlığa sahipken, küçük birimdekiler ortalama c. 1,50-1,80 g ağırlığa sahiptir. Bu da ikinci grup sikkelerde birimler arasında neredeyse yarı yarıya bir oran olduğunu işaret etmektedir. Muhtemelen birinci ile ikinci grubun "küçük" birimi de aynı birim değerine sahipti. Sikkelerin kalıp yönleri düzensizdir. Bu çalışma kısa sürede hazırlandığından ve yayına verilmesi gerektiğinden ayrıca bir kalıp ilişkisi çalışması yapılmamıştır; ancak yine de kalıp benzerliği olanlar art arda getirilmeye çalışılmıştır. Birinci grup sikkelerde ethnikon genelde ΓΥΡ şeklinde dir. Ancak bazı emisyonlarda ethnikon, ΓΥΡΝΗ şeklinde biraz daha uzundur, fakat koleksiyonlarda bu tür örneklerden çok az vardır. İkinci grup sikkelerin arka yüzünde yer alan ethnikon ΓΥΡ-NH veya ΓΥΡΝΗΩΝ şeklindedir. Apollon başının üslubu ve büyük çoğunluğunda ethnikonun üç harften oluşması, birinci grup sikkelerin biraz daha erken bir emisyon olduğunu düşündürmektedir. Birinci grup sikkelerde arka yüzde deniz çift kabuklusunun (pinna nobilis) alt kısmında Herakles'in sopası, istiridyeye, yunus gibi semboller yer almaktadır. Gryneion sikkeleri, MÖ 4. yüzyıl sonu-3. yüzyıla tarihlenmektedir.

Sikkelerin arka yüzünde yer alan deniz çift kabuklusu, kentin armasıdır (parasemon). Plinius (XXXII.21.6), istiridyelerin tatlı suları ve nehirlerin denize döküldüğü yerleri sevdiğinden bahsederken, bazen de Gryneion ve Myrina'da olduğu gibi nehirlerin denize kavuştuğu yerlerden uzakta da yaşadıklarını vurgular. Ancak Kaikos'un (Bakırçay), tatlı sularını Gryneion'un yer aldığı Çandarlı Körfezi'ne boşaltması, Plinius'un bu durumu bilmediğini ama öte yandan istiridyelerin de nehirlerin denize kavuştuğu yerleri sevdiğini söylemesini haklı çıkarmaktadır. Plinius, istiridyelerin gıda olarak tüketilmelerinin yanı sıra medikal özelliklerine de değinmekte, hastalık ve yaraların iyileştirilmesinde de yararlı olduklarını ayrıntılı bir şekilde anlatmaktadır.

⁸ Koleksiyonlarındaki Gryneion sikkelerini yayımlamama izin veren Özkan Arıkanürk ve Zeki Karaoğlu'na teşekkür ederim.

⁹ Tasvirin deniz çift kabuklusu (pinna nobilis) olarak adlandırılmasıyla ilgili ayrıca bkz. Imhoof-Blumer-Keller 1889, lev. VIII.41; Giacobbe-Caltabiano-Puglisi, 2009, s. 135 ve ayrıca fig. 1/c.

KATALOG

MÖ 4. yüzyıl sonu - 3. yüzyıl

Öy.: Apollon başı, sağa.

Ay.: ΓΥΡ. Deniz çift kabuklusu (pinna nobilis); bazen altta sembol.

01. Arıcantürk kol., env. no. 2662. AE 12 mm, 1,38 g, ky. 6. ΓΥΡ. Ay.'de altta, Herakles'in sopası.
02. Karaoğlu kol., env. no. 2779. AE 12 mm, 1,44 g. ΓΥΡ. Ay.'de altta, Herakles'in sopası.
03. SNG Cop. Aeolis, 207. AE 11 mm, 1,25 g, ky. 9. ΓΥΡ. Ay.'de altta, Herakles'in sopası.
04. Arıcantürk kol., env. no. 3037. AE 10 mm, 1,23 g, ky. 6. ΓΥΡ. Ay.'de altta, Herakles'in sopası.
05. Karaoğlu kol., env. no. 874. AE 10 mm, 1,34 g. ΓΥΡ. Ay.'de altta, Herakles'in sopası.
06. Münzen und Medaillen Deutschland 30, 397. AE 1,09 g. ΓΥΡ. Ay.'de altta, Herakles'in sopası.
07. Münzen und Medaillen Deutschland 21, 594. AE 1,37 g. Ethnikon belirsiz. Ay.'de altta, Herakles'in sopası.
08. Karaoğlu kol., env. no. 3399. AE 8 mm, 0,56 g. ΓΥΡ. Ay.'de altta, Herakles'in sopası?
09. Numismatik Naumann 49, 232. AE 14 mm, 3,14 g. Ethnikon silik.
10. Savoca Live Online 11, 329. AE 11 mm, 1,31 g. Ethnikon silik.
11. SNG v. Aulock, Aeolis, 1620. AE 10 mm, 1,24 g. Ethnikon silik. Ay.'de altta, Herakles'in sopası.
12. Arıcantürk kol., env. no. 2372. AE 9 mm, 0,79 g, ky. 6. ΓΥΡ. Ay.'de altta, taraklı istiridye.
13. Pecunem 34, 236. AE 8 mm, 0,68 g. ΓΥΡ. Ay.de altta taraklı istiridye.
14. Arıcantürk kol., env. no. 2373. AE 9 mm, 0,59 g, ky. 9. ΓΥΡ. Ay.'de altta, istiridye?
15. Arıcantürk kol., env. no. 136. AE 9 mm, 0,59 g, ky. 6. ΓΥΡ. Ay.'de altta, yunus.
16. Arıcantürk kol., env. no. 1976. AE 8 mm, 0,63 g, ky. 12. ΓΥΡ.
17. Karaoğlu kol., env. no. 4222. AE 8 mm, 0,51 g. ΓΥΡ.
18. Auktionshaus H D Rauch EA 12, 142. AE 0,80 g. ΓΥΡ.
19. Auktionshaus H D Rauch EA 12, 143. AE 0,65 g. ΓΥΡ.
20. Auktionshaus H D Rauch Summer Auction 2011, 195. AE 0,68 g. ΓΥΡNH.
21. Arıcantürk kol., env. no. 1425. AE 8 mm, 0,45 g, ky. 12. ΓΥΡNH.

MÖ 3. Yüzyıl

Öy.: Apollon başı, 4/3 cepheden sola.

Ay.: ΓΥΡΝΗΩΝ veya ΓΥΡΝΗ. Deniz çift kabuklusu (pinna nobilis).

22. SNG Ashmolean, 1445. AE 19 mm, 4,11 g. ΓΥΡΝΗΩΝ.
23. SNG Ashmolean, 1446. AE 19 mm, 3,92 g. ΓΥΡΝΗΩΝ.
24. Savoca Live Online 11, 327. AE 19 mm, 3,25 g. ΓΥΡΝΗΩΝ.
25. Auktionshaus Felzmann e-Auction 13, 12005 (ex e-Auction 12, 10007) AE 4,43 g. ΓΥΡΝΗ[ΩΝ]. Yuk. ile aynı öy. kalıbından.
26. Numismatik Lanz München 117, 304. (CNG, Triton X, 279). AE 17 mm, 3,70 g. ΓΥ[P]ΝΗΩ[N]. Yuk. ile aynı öy. kalıbından.
27. Pecunem 14, 252. AE 16 mm, 3,70 g. ΓΥΡΝΗΩΝ. Yuk. ile aynı öy. kalıbından.
28. Roma Numismatics ES 14, 86. AE 15 mm, 4,46 g, ky. 4. ΓΥΡΝΗΩΝ. Yuk. ile belki aynı öy. kalıbından.
29. Savoca Live Online 11, 328. AE 18 mm, 4,20 g. ΓΥΡΝΗΩΝ.
30. Arıkan Türk kol., env. no. 1215. AE 18 mm, 3,85 g, ky. 5. ΓΥΡΝΗΩΝ. Yuk. ile aynı öy. kalıbından.
31. Karaoğlu kol., env. no. 3332. AE 17 mm, 3,61 g. ΓΥΡΝΗΩΝ. Yuk. ile aynı öy. kalıbından.
32. Münzen und Medaillen Deutschland 13, 372. AE 19 mm, 4,08 g. ΓΥΡΝΗΩΝ. Yuk. ile aynı öy. kalıbından.
33. Pecunem 30, 141. AE 17 mm, 4,98 g. ΓΥΡΝΗΩΝ. Yuk. ile aynı öy. kalıbından.
34. Hauck und Aufhauser 19, 82. AE 3,93 g, ky. 2 Yuk. ile aynı öy. kalıbından. ΓΥΡΝΗΩΝ. Yuk. ile aynı öy. ve ay. kalıbından.
35. Arıkan Türk kol., env. no. 2658. AE 18 mm, 4,49 g, ky. 5. ΓΥΡΝΗΩΝ.
36. Arıkan Türk kol., env. no. 35. AE 18 mm, 4,05 g, ky. 5. ΓΥΡΝΗΩΝ. Yuk. ile aynı öy. ve ay. kalıbından.
37. Roma Numismatics ES 1, 163. AE 17 mm, 3,94 g., ky. 10. ΓΥΡΝΗΩΝ. Yuk. ile aynı öy. ve ay. kalıbından.
38. Classical Numismatic Group EA 365, 159. AE 17 mm, 2,86 g, ky. 6. ΓΥΡΝΗΩΝ. Yuk. ile belki aynı öy. ve ay. kalıbından.
39. Manisa Müzesi, env. no. 9653. AE 17 mm, 3,88 g, ky. 6. ΓΥΡΝΗΩΝ. Yuk. ile belki aynı öy. ve ay. kalıbından.
40. Arıkan Türk kol., env. no. 2065. AE 18 mm, 4,04 g, ky. 7. ΓΥΡΝΗΩΝ.
41. SNG Turkey 4, 446. AE 18 mm, 3,2 g, ky. 3 ΓΥΡ-NH.
42. Classical Numismatic Group EA 203, 121. AE 18 mm, 3,56 g, ky. 5. ΓΥΡΝΗ[ΩΝ].
43. BMC Troas, s. 133, 2. AE 18 mm. ΓΥΡΝΗΩΝ.
44. Winterthur, 2819. AE 18 mm, 3,99 g, ky. 1. ΓΥΡΝΗΩΝ.

45. Winterthur, 2820. AE 18 mm, 3,71 g, ky. 2. ΓΥΡΝΗΩΝ.
46. SNG v. Aulock, Nachtrage II, 7689. AE 18 mm, 3,77 g. ΓΥΡΝΗΩΝ.
47. BMC Troas, s. 133, 1. AE 17 mm. ΓΥΡΝΗΩΝ.
48. SNG Turkey 4, 447. AE 17 mm, 3,8 g, ky. 4. ethnikon belirsiz.
49. SNG Turkey 4, 448. AE 17 mm, 3,40 g, ky. 7. ΓΥΡΝΗ[.]
50. Heritage World Coin Auctions CIGF Signature Sale 3040, 31070. AE 17 mm, 3,71 g. ΓΥΡΝΗΩΝ.
51. SNG Cop. Aeolis, 202. AE 17 mm, 3,92 g, ky. 3. ΓΥΡΝΗΩ[N].
52. SNG Cop. Aeolis, 203. AE 17 mm, 3,57 g, ky. 6. ΓΥΡΝΗΩ[N].
53. Numismatik Naumann 48, 160. AE 17 mm, 3,19 g. ΓΥΡΝΗΩΝ.
54. Karaoğlu kol., env. no. 2209. AE 16 mm, 3,51 g. ΓΥΡΝΗΩΝ. Yuk. ile belki aynı öy. ve ay. kalıbından.
55. Karaoğlu kol., env. no. 2605. AE 16 mm, 4,53 g. ΓΥΡΝΗΩΝ. Yuk. ile belki aynı öy. ve ay. kalıbından.
56. Gorny und Mosch Giessener Münzhandlung 156, 1424. AE 4,24 g. [Γ]ΥΡΝΗΩΝ. Yuk. ile belki aynı öy. kalıbından. Ayrıca no. 28 ile öy. kalıbı benzerliği vardır.
57. Obolos, webauction 6, 491. AE 17 mm, 3,68 g, ky. 6. ΓΥΡ-NH.
58. Karaoğlu kol., env. no. 3862. AE 17 mm, 4,63 g. ΓΥΡΝΗΩΝ.
59. Numismatik Naumann 48, 159. AE 17 mm, 4,12 g. ΓΥΡΝΗΩΝ.
60. Karaoğlu kol., env. no. 875. AE 19 mm, 4,06 g. ΓΥΡΝΗΩΝ. Yuk. ile belki aynı öy. Ve ay. kalıbından.
61. Auktionshaus Felzmann e-Auction 12, 10006. AE 5,10 g. ΓΥΡΝΗΩΝ. Yuk. ile belki aynı öy. ve ay. kalıbından.
62. Arıantürk kol., env. no. 1825. AE 18 mm, 4,03 g, ky. 7. Ethnikon belirsiz. Yuk. ile belki aynı öy. kalıbından.
63. Arıantürk kol., env. no. 2659. AE 18 mm, 3,71 g, ky. 6. ΓΥΡΝΗΩΝ. Yuk. ile belki aynı öy. kalıbından.
64. SNG Cop. Aeolis, 204. AE 17 mm, 4,23 g, ky. 3. ΓΥΡΝΗ.
65. SNG München Troas. 438. AE 17 mm, 3,74 g, ky. 2. Ethnikon silik.
66. SNG München Troas. 437. AE 16 mm, 4,61 g, ky. 12. ΓΥΡΝΗΩΝ.
67. Classical Numismatic Group EA 287, 145. AE 16 mm 3,87 g, ky. 1. ΓΥΡΝΗΩΝ.
68. Classical Numismatic Group Triton V, 454 (Baldwin's, 37, 627). AE 16 mm, 3,42 g. ΓΥΡΝΗΩΝ.
69. Pecunem 18, 179. AE 16 mm, 1,77 g. ΓΥΡ-NH. Yuk. ile belki aynı öy. kalıbından.
70. Pecunem 33, 171. AE 15 mm, 4,92 g. ΓΥΡΝΗΩΝ.
71. Numismatik Naumann, 255. AE 13 mm, 2,07 g. ΓΥΡ-NH.
72. Roma Numismatics 10, 305. AE 12 mm, 1,73 g. ΓΥΡ-NH. Yuk. ile

- belki aynı öy. kalıbından.
73. Harlan J. Berk, Ltd., Sale 200, 345. AE 11 mm, 1,95 g. ГYP – NHQN. Yuk. ile belki aynı öy. kalıbından.
 74. SNG v. Aulock, Aeolis, 1619. AE 12 mm, 1,22 g. Ethnikon silik.
 75. BMC Troas, s. 133, 3. AE 12 mm. [ГYP–NH].
 76. BMC Troas, s. 133, 4. AE 12 mm. [ГYP–NH].
 77. BMC Troas, s. 133, 5. AE 12 mm. [ГYP–NH].
 78. Classical Numismatic Group 61, 283. AE 12 mm, 1,51 g. Ethnikon silik.
 79. Pecunem 14, 253. AE 12 mm, 1,09 g. ГYP–NH.
 80. Savoca Online Auction 9, 282. AE 12 mm, 1,26 g. ГYP–NH.
 81. SNG Cop. Aeolis, 206. AE 12 mm, 1,36 g, ky. 12. ГYP–NH.
 82. SNG Ashmolean, 1447. AE 12 mm, 1,64 g. ГYP–NH.
 83. SNG Ashmolean, 1448. AE 12 mm, 1,07 g. ГYP–NH.
 84. Savoca Online 10, 272. AE 12 mm, 1,77 g. ГYP–NH.
 85. Arıcantürk kol., env. no. 2660. AE 12 mm, 1,96 g, ky. 12. ГYPNH.
 86. Arıcantürk kol., env. no. 2104. AE 12 mm, 1,64 g, ky. 9. ГYPNH.
 87. Arıcantürk kol., env. no. 2509. AE 12 mm, 1,60 g, ky. 6. ГYPNH.
 88. Arıcantürk kol., env. no. 1824. AE 12 mm, 1,51 g, ky. 6. ГYPNH.
 89. Arıcantürk kol., env. no. 2661. AE 12 mm, 0,87 g, ky. 12. ГYPNH.
 90. Karaoğlu kol., env. no. 64. AE 12 mm, 1,77 g. ГYP–NH.
 91. Karaoğlu kol., env. no. 873. AE 12 mm, 1,28 g. ГYP–NH. Yuk. ile belki aynı öy. kalıbından.
 92. Classical Numismatic Group EA 218, 215. AE 11 mm 1,36 g. ГYP–NH. Yuk. ile belki aynı öy. ve ay. kalıbından.
 93. Pecunem 34, 235. AE 12 mm, 1,61 g. ГYP–NH. Yuk. ile belki aynı öy. kalıbından.
 94. Gitbud Naumann 40, 210. AE 11 mm, 1,46 g. ГYP–NH. Yuk. ile belki aynı öy. kalıbından.
 95. Hauck und Aufhauser Auction 20, 80. AE 11 mm, 1,66 g, ky. 2. ГYP–NH.
 96. Karaoğlu kol., env. no. 4224. AE 12 mm, 1,63 g. ГYP–NH.
 97. Karaoğlu kol., env. no. 4221. AE 11 mm, 2,11 g. ГYP–NH. Yuk. ile belki aynı öy. kalıbından.
 98. Savoca Live Online Auction 10, 273. AE 11 mm, 0,82 g. ГYP–NH.
 99. Savoca Live Online 10, 274. AE 10 mm, 1,03 g. ГYPNH. Yuk. ile aynı öy. kalıbından.
 100. Karaoğlu kol., env. no. 2780. AE 11 mm, 1,11 g. ГYP–NH. Yuk. ile aynı öy. kalıbından.

101. Fritz Rudolf Künker 62, 102. AE 1,04 g. ΓΥΡ-NH. Yuk. ile belki aynı öy. kalıbından.
102. SNG München Troas. 439. AE 12 mm, 1,29 g, ky. 9. ΓΥΡ-NH.
103. SNG Turkey 4, 449. AE 11 mm, 1,8 g, ky. 12. ΓΥΡ-[NH].
104. SNG Turkey 4, 450. AE 11 mm, 1,7 g, ky. 9. ΓΥΡ-NH.
105. Classical Numismatic Group EA 170, 80. AE 11 mm 1,67 g. ΓΥΡ-NH.
106. Gorny und Mosch Giessener Münzhandlung 212, 1789. AE, 1.62 g. ΓΥΡ-NH.
107. Numismatik Naumann 49, 234. AE 11 mm, 1,69 g. ΓΥΡ-[NH]. Yuk. ile belki aynı öy. kalıbından.
108. Arıcantürk kol., env. no. 3036. AE 11 mm, 1,67 g, ky. 3. ΓΥΡNH. Yuk. ile belki aynı öy. kalıbından.
109. Roma Numismatics 12, 465. AE 11 mm, 1,62 g. ΓΥΡ-NH. Yuk. ile belki aynı öy. kalıbından.
110. Pecunem 41, 241. AE 11 mm, 1,58 g. ΓΥΡ-NH. Yuk. ile belki aynı öy. kalıbından.
111. Classical Numismatic Group EA 287, 146. AE 11 mm, 1,33 g, ky. 4. ΓΥΡ-NH.
112. Pecunem 20, 230. AE 11 mm, 1,49 g. ΓΥΡ-NH.
113. Pecunem 27, 208. AE 11 mm, 1,41 g. ΓΥΡ-NH.
114. SNG Cop. Aeolis, 205. AE 11 mm, 1,46 g, ky. 12. ΓΥΡ-NH.
115. Numismatik Naumann 49, 233. 1,87 g. AE 11 mm, 1,87 g. ΓΥΡ-NH.
116. Gorny und Mosch Giessener Münzhandlung Auction 156, 1425 (CNG EA 360, 141), AE 11 mm, 1,63 g, ky. 2. [ΓΥΡ]-NH.
117. Karaoğlu kol., env. no. 2754. AE 11 mm, 1,44 g. ΓΥΡ-NH.
118. Karaoğlu kol., env. no. 4223. AE 11 mm, 1,70 g. ΓΥΡ-NH.
119. Arıcantürk kol., env. no. 2508. AE 11 mm, 1,72 g, ky. 6. ΓΥΡNH.
120. Arıcantürk kol., env. no. 2663. AE 11 mm, 1,60 g, ky. 11. ΓΥΡNH.
121. Arıcantürk kol., env. no. 2371. AE 11 mm, 1,34 g, ky. 5. ΓΥΡNH.
122. Arıcantürk kol., env. no. 1127. AE 11 mm, 1,31 g, ky. 7. ΓΥΡNH.
123. Arıcantürk kol., env. no. 3035. AE 11 mm, 1,73 g, ky. 3. ΓΥΡNH.
124. Lindgren 1985, s. 23, 408. AE 12 mm, 1,58 g. ΓΥΡNHΩN.

BİBLİYOGRAFYA

Modern Eserler:

Bean 1966

George E.Bean, Aegean Turkey, London Benn Ltd., 1966.

Bean 1976

G.E.Bean, "Gryneion", Princeton Encyclopedia of Classical Sites (ed. R. Stilwell et al.), Princeton, 1976.

BMC Troas

British Museum. Catalogue of the Greek Coins of Troas, Aeolis, and Lesbos, (haz. W.Wroth), Londra, 1894.

Giacobbe - Caltabiano - Puglisi, 2009

Giacobbe - M. Caltabiano - M. Puglisi, "The Pelorias shell in the ancient coins: Taxonomic attribution and implication in the management of Capo Peloro and Laghi di Ganzirri CSI", *Biologia Marina Mediterranea* (2009), 16 (1), s. 134-135.

Imhoof - Blumer - Keller, 1889

Imhoof - Blumer - O. Keller, *Tier - und Pflanzenbilder auf münzen und gemmen des klasischen Altertums*, Leipzig, 1889.

Kroll - Büchner 1912

W. Kroll - L. Büchner, "Gryneion", *RE* VII.2 (1912).

Lindgren 1985

H.C.Lindgren - F.L.Kovacs, *Ancient Bronze Coins of Asia Minor and the Levant from the Lindgren Collection*, California, 1985.

Ragone 1990

G.Ragone, "Il tempio di Apollo Gryneios in Eolide", B.Virgilio (ed.), *Studi Ellenistici* 3 (Pisa 1990), s. 9-112.

SNG Cop.

Sylloge Nummorum Graecorum. The Royal Collection of Coins and Medals Danish National Museum. Aeolis - Lesbos, Copenhagen, 1945.

SNG v. Aulock, Nachtrage II

Sylloge Nummorum Graecorum. Deutschland. Sammlung von Aulock. Nachtrage II. Mysien-Troas-Aeolis-Lesbos, (haz. H. Von Aulock), Berlin, 1967.

SNG v. Aulock

Sylloge Nummorum Graecorum. Deutschland. Sammlung von Aulock. Troas - Aeolis - Lesbos, (haz. K. Kraft), Berlin, 1959.

SNG Ashmolean

Sylloge Nummorum Graecorum. Vol. 5. Ashmolean Museum Oxford Part IX: Bosphorus - Aeolis, (haz. R.Ashton - S.Ireland), Oxford, 2007.

SNG Turkey 4

Sylloge Nummorum Graecorum. Turkey 4. Ancient Coins from Mysia, Troad and Aeolis in the Collection of Selçuk Tanrıku (haz. O.Tekin - A.Erol Özdizbay), İstanbul, 2016.

SNG München

Sylloge Nummorum Graecorum. Deutschland. Staatliche Münzsammlung München 19. Heft, Troas-Lesbos, (haz. H.R.Baldus), München, 1991.

Tarn 1948

W.W. Tarn, Alexander the Great, Vol. II. Sources and Studies, Cambridge University Press, 1948.

Winterthur

Griechische Münzen in Winterthur 2 (haz. H.Bloesch), Winterthur, 1997.

Satış Katalogları:

Auktionshaus Felzmann

Auktionshaus H D Rauch

Baldwin's

Classical Numismatic Group

Fritz Rudolf Künker

Gorny und Mosch Giessener Münzhandlung

Harlan J. Berk

Hauck und Aufhauser

Heritage World Coin

Münzen und Medaillen Deutschland

Nomos

Numismatik Lanz München

Numismatik Naumann

Obolos

Pecunem

Roma Numismatics

Savoca

53

54

55

57

58

59

60

67

68

69

70

72

x2

73

x2

91

92

94

96

97

100

111

112

113

123

No. 58. Ön Yüz (x3)

No. 55. Arka Yüz (x3)

Myrina Yazıtları

Murat AYDAŞ¹

Önsöz yerine

Eski Yunanca'dan tercümeleler, bu çalışmanın yazarına aittir.

Myrina-Telos İlişkileri²

MÖ ca. 2'nci yüzyıl

Αριστομένης Εὐχαρτίδα.

2 [Ε]ὐχαρτίδας Καλλιστοδίκου τοῦ

Εὐχαρτίδα καὶ

4 Λαμπώναςσα Αριστομένεως ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ

6 Καλλιστόδικος καὶ Ἱεροκλῆς καὶ

Κλειταγήτα

8 ὑπὲρ τοῦ ἀδελφοῦ θεοῖς.

10 Σόλων Μυριναῖος ἐπόησε.

Eukhartidas'ın oğlu Teloslu Aristomenes.

Eukhartidas'ın torunu, Kallistodikos'un

oğlu Eukhartidas ve Aristomenes'in kızı

Lamponassa, oğulları;

Kallistodikos, Hierokles ve Kleitageta ise

erkek kardeşleri Aristomenes için tanrılara

onun heykelini sundular.

Myrinalı heykeltraş Solon heykeli yaptı.

Myrina-Lindos İlişkileri³

MÖ ca. 200-170

Εὐτυχὸς Μυριναῖος

2 [Αθαν]α[ῖαι Λινδί]αι ἀπαρχά[ν].

Myrinalı Eutykhos Lindoslu Athana'ya ilk

ürünü sundu.

Myrina-Attika İlişkileri⁴

MÖ 5'inci yüzyıl vergi listesinde Ionia Bölgesi Vergisi bölümü

(col. III) 17 Μυριναῖοι παρὰ Κύμεν

Kyme yakınındaki Myrinalılar

¹ Yrd. Doç. Dr. Murat AYDAŞ, Klasik Filolog, Epigraf, Adnan Menderes Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, 09100, AYDIN, TÜRKİYE, e-mail: murataydas@hotmail.com

² <http://epigraphy.packhum.org> (= IG XII,3 4). Aiolis Bölgesi'ndeki Myrina olmayabilir.

³ <http://epigraphy.packhum.org> (= Lindos II 178). Aiolis Bölgesi'ndeki Myrina olmayabilir.

⁴ <http://epigraphy.packhum.org> (=IG I³ 283). Bk. IG I³ 282; IG I³ 281; IG I³ 280; IG I³ 279; IG I³ 273; IG I³ 270; IG I³ 269; IG I³ 268; IG I³ 266; IG I³ 71 (= epigraphy.packhum.org).

Myrina-Delphoi İlişkileri⁵

MÖ 272

Delphoi'da Kurtarıcı Tanrılar Yarışması

12 - 13 κιθαρισταί· Ἐπικράτης Μαιανδρίου Μυριναῖος (...)

Kithara çalgıcıları: Maiandrios'un oğlu Myrinalı Epikrates (...)

Myrina-Boiotia İlişkileri⁶

MÖ ca. 80-50

Oropos (Skala)'da Amphiarraia ve Romaia Bayramı'nda zafer kazanan sporcular listesi

43 ἀγενεῖους στάδιον

Dionysios'un oğlu, Myrina'dan Aiolisli

44 Λύσας Διονυσίου Αἰολεὺς ἀπὸ Μυρίνης

Lysas, sakalsız oğlanları stadion uzunluğunda gidiş koşusunda yendi.

Myrina-Boiotia İlişkileri⁷

MÖ ca. 80-50

Oropos (Skala)'da Amphiarraia ve Romaia Bayramı'nda zafer kazanan müzisyenler listesi

13 κιθαριστής

Asklepiogenes'in oğlu, Myrina'dan Aiolisli

14 [Η]γέλο[χ]ος Ἀσκληπιο[γέν]ου Αἰολεὺς ἀπὸ Μυρίνης

Hegelokhos, kithara çalgıcısı olarak zafer kazandı.

Myrina-Boiotia İlişkileri⁸

MÖ 84'ten sonra

Thespiiai'da Museia Bayramı'nda zafer kazanan müzisyenler listesi

25 κιθαρῳιδὸς

Hamaloios'un oğlu, Myrina'dan Aiolisli

26 Δημήτριος Ἀμαλῳίου Αἰολεὺς ἀπὸ Μυρίνης

Demetrios, kithara için beste yapan müzisyen olarak zafer kazandı.

Myrina-Oropos (Boiotia) İlişkileri⁹

MÖ ca. 240-180

ἄρχοντας ἐν κοινῷ Φιλοξένου, ἱερέως τοῦ Ἀμφιαράου

2 Δημῑνέτου, Ἑρμαίου, Ἀρίστων Νικοστράτου εἶπεν· ἐπει-
δὴ Ἑρμογένης εὐνους ὦν διατελεῖ τεῖ πόλει Ὠρωπίων

⁵ <http://epigraphy.packhum.org> (= Syll.³ 424). Aiolis Bölgesi'ndeki Myrina olmayabilir.

⁶ <http://epigraphy.packhum.org> (= Epigr. tou Oropou 528).

⁷ <http://epigraphy.packhum.org> (= Epigr. tou Oropou 524).

⁸ <http://epigraphy.packhum.org> (= Roesch, IThesp172; IG VII 1760).

⁹ <http://epigraphy.packhum.org> (= Epigr. tou Oropou 196). Aiolis Bölgesi'ndeki Myrina olmayabilir.

- 4 καὶ ἰδίαι τῷμ πολιτῶν ἐκάστωι παρέχεται χρείας ἐμ παν-
τὶ καιρῷ, δεδόχθαι τεῖ βουλευῖ καὶ τῷ δήμωι Ἑρμογένην Ἀ-
6 πολλωνίου Μυριναῖον πρόξενον εἶναι καὶ εὐεργέτην τῆς πό-
λεως Ὀρωπίων καὶ αὐτὸν καὶ ἐκγόνους καὶ εἶναι αὐτῷ γῆς
8 καὶ οἰκίας ἔγκτησιν καὶ ἰσοτέλειαν καὶ ἀσυλίαν καὶ ἀσφάλ-
ειαν καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν καὶ πολέμου καὶ εἰρήν-
10 ης καὶ ἄλλα πάντα καθάπερ καὶ τοῖς ἄλλοις προξένοις κ-
αὶ εὐεργέταις τῆς πόλεως γέγραπται.

Philoksenos ortak uzlaşmayla arkhon iken, Demainetos, Amphiarakon Tapınağı'nın rahibi iken, Hermaion ayında Nikostratos'un oğlu Ariston önerdi. Çünkü Hermogenes, Oropos Kenti'ne her zaman iyi niyetli olmuş ve kendi başına Oropos yurttaşlarının her birine her fırsatta faydalar sağlamıştır.

Oropos Meclisi ve Halkı tarafından Apollonios'un oğlu Myrinalı Hermogenes'in Oropos Kenti'nin konuğu ve velinimetli olmasına; hem onun, hem de torunlarının (kentlin konukları ve velinimetleri olmalarına); onun Oropos Kenti'nde toprak ve ev sahibi olma hakkına, vergi eşitliği hakkına, karada ve denizde, savaşta ve barışta güvenlik hakkına ve dokunulmazlık hakkına ve Oropos Kenti'nin diğer konuklarına ve velinimetlerine yazılmış diğer her şeyin aynısına sahip olmasına karar verilmiştir.

Gryneion Yazıtları

Murat AYDAŞ¹

Önsöz yerine

Eski Yunanca'dan tercümele, bu çalışmanın yazarına aittir.

Gryneion-Kaunos İlişkileri²

Hellenistik Dönem?

	ἐπὶ ἱερέως Εὐνόμου	
2	τοῦ Λεωνίδου	Leonides'in oğlu Eunomos rahip iken
	Μηνόδορος Σωσικλέους	Gryneion'a gönderilmiş olan; Sosikles'in
4	Ἵμβριος	oğlu Imbroslu Menodoros bir kehanet
	ἀποσταλεῖς εἰς Γρύνειον	getirdi.
6	ἀνήμεγεκεν χρησμόν.	İyi talih için.
	ἀγαθῇ τύχῃ· ὁ δῆμος ὁ Καυνίων	Kaunos halkı, tanrılardan hangileri
8	ἐπερωτᾷ τίνας θεῶν	yatışınca, ürünlerinin güzel ve kazançlı
	ἰλασκομένου αὐτοῦ καρπο[ι]	olacağını kâhine sormuştu.
10	καλοὶ καὶ ὀνησιφόροι γίνονται.	Tanrı Apollon yanıt verdi:
	θεὸς ἔχρησεν·	Kaunoslular, Leto'nun oğlu Phoibos'u ve
12	τιμῶσιν Λητοῦς Φοῖβον	Zeus Patroos'u onurlandırırlar.
	καὶ Ζῆνα Πατρῶιοι	
14	ὑμμι κλέος δεσμοῖς Ἄ[—]	Ey Kaunoslular, kötü talihinizi zincirlerle
	ἀραρίσκετε	bağlayın!

Gryneion-Kos İlişkileri³

MÖ 4'üncü yüzyılın sonu

Γρυνέων. ἔδοξε τὰ βόλλα καὶ τῷ δ[άμω· ἔπει οἱ ἄγγελοι οἱ ἀπυστελλόμενοι
παρ' Ἀντιγόνου ἀπαγγέλοισι]

¹ Yrd. Doç. Dr. Murat AYDAŞ, Klasik Filolog, Epigraf, Adnan Menderes Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, 09100, AYDIN, TÜRKİYE, e-mail: murataydas@hotmail.com.

² Bean 1954, 85-87, no. 21; Lloyd-Jones 1955, 155; Morel 1955, 155; Merkelbach 1970, 48; Pfohl 1980, 77-79, no. 86.

³ <http://epigraphy.packhum.org> (= Iscr. di Cos ED 71 stele I).

- 2 Νικομήδη πρόθυμον ἔμμεν[α]ι πέρι τ[ὸν] πόλιν [τὰν Γρυνεέων, δεδόχθαι
Νικομήδη καὶ ἐγγόνους προξένους ἔμμεναι καθὰ]
τοῖς ἄλλοις προξένοις, γ[ρ]ᾶψαι δὲ αὐτῶν κα[ὶ] τὰ ὀνόματα — — —
δίδοσθαι δὲ αὐτοῖς στέφανον ὃν καὶ τοῖς]
- 4 ἀγγέλοισι Γρυνέεις ἔδωκ[α]ν ψαφοφορησάντ[ω] δὲ καὶ ἐν ἐκκλησίᾳ περὶ
τοῦ δίδοσθαι Νικομήδει]
πολιτείαν καὶ γὰρ ἔγκτησι[ν] κ[αὶ] οἰκίας καὶ προεδρι[αν] ἐν τοῖς ἀγώνεσσι
καὶ ἀτέλειαν καὶ ἔσπλουν καὶ ἔκπλουν ἀσύλει]
- 6 καὶ ἀσ[π]όνδει καὶ δίκας ἔχε[ιν] προδίκους καὶ ὅσσα [ἄλλα ὑπάρχει τοῖς
ἄλλοις πολίταις καὶ προξένοις]
ὑπάρχειν αὐτοῖς ἐγ Γρυνε[έου]ς. *vacat*

Gryneionluların. Meclis ve Halk karar verdi. Çünkü Antigonos tarafından gönderilen haberciler, Nikomedes'in Gryneion kenti için çalışkan olduğunu haber verdiler. Bu nedenle, Nikomedes ile torunlarının, kentin diğer konuklarıyla aynı statüde, Gryneion kentinin konukları olmalarına; onların isimlerini de yazmaya; Gryneionluların, Antigonos'un habercilerine verdikleri çelenkten onlara da vermesine karar verilmiştir.

Nikomedes'e yurttaşlık hakkı, toprak alma ve ev sahibi olma hakkı, yarışmalarda ön sırada oturma hakkı, vergiden muafiyet hakkı, dokunulmaz ve şartsız olarak Gryneion limanlarına giriş ve çıkış hakkı, avukatlarla mahkeme hakkı ve diğer Gryneion yurttaşlarının ve kent konuklarının başka ne hakları oluyorsa, Grynea'da onlara da bu hakların verilmesi konusunu Meclis'te de (Ekklesia) oylasınlar.

Gryneion-Perge İlişkileri⁴

İS 1.-2'nci yüzyıl?

Γρύν[εια ἀγνεείους στάδιον δίαυ]-
2 λον ὀπλίτην[

Gryneia Bayramları'nda sakalsız oğlanları ağır
silahlı piyade teçhizatıyla stadion uzunluğunda
gidiş-dönüş koşularında yendiği için, Pergeli
[]'yı (onurlandırdılar).

Gryneion-Smyrna İlişkileri⁵

MÖ ca. 200?

ἔδοξε τᾷ βόλλᾳ κα[ὶ] τῷ δάμῳ

- 2 ἡδη πρόθυμον ἔμμεν[αι
ἄ]λλοις προξένοις
- 4 Γρυνέεις ἔδωκ[αν
ἀσφάλ]ειαν καὶ γὰρ ἔγκτησι[ν]
ἀσύλει καὶ ἀσ[π]όνδει καὶ δίκας ἔχε[ιν] προδίκους
καὶ οἰκ]εῖν αὐτοῖς ἐγ Γρυνέ[ω]

⁴ Şahin 1999, 292-293, no. 272.

⁵ <http://epigraphy.packhum.org> (= MkB (Smyrna) 1873/75:91,76).

Smyrna Meclisi ve Halkı karar verdi. Çünkü Smyrnalı [], kentin başka konuklarına kendini adadı. Gryneionlular bu kararı onayladılar. Ona güvenlik ve toprak edinme hakkı; dokunulmazlık ve tarafsızlık hakkı ile avukatlarla mahkeme hakkı ve onlara Gryneon'da ikamet etme hakkı verdiler.

Gryneion-Smyrna ve Magnesia ad Maeandrum ilişkileri⁶

Smyrna ve Menderes Magnesia'sına ait, MÖ 245/243? tarihli anlaşma metninde, Gryneion'dan bahseden kısım:

- 83 ἀναγραφάτωσ[αν] δὲ καὶ τὴν ὁμολογίαν ἐν στήλα[ις λευκολίθοις καὶ ἀναθ]έτωσαν
Σμυρναῖοι μὲν ἐν τῷ τῆς Ἀφροδίτης τῆς Στρατονικίδος ἱερῷ καὶ
84 ἐμ Μαγνησίαι τῇ πρὸς τῷ Μαιάνδρῳ ἐν τῷ τῆς Ἀρτέμιδος τῆς Λευκοφρυηνῆς ἱερῷ,
οἱ δὲ ἐμ Μαγνησίαι κάτοικοι ἔν τε τῇ ἀγορᾷ παρὰ τὸν βωμὸν τοῦ
85 Διον[ύ]σου καὶ τὰς τῶν βασιλέων εἰκόνας καὶ ἐμ Πάνδοις ἐν [τῷ ἱερῷ τοῦ] Ἀπόλλωνος
καὶ ἐγ Γρυνέῳ ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἀπόλλωνος

Bu anlaşmayı da beyaz taştan steller üzerine yazsınlar ve Smyrnalılar, Aphrodite Stratonikis'in Kutsal Alanı'na ve Maiandros yakınındaki Magnesia'da Artemis Leukophryene'nin Kutsal Alanı'na; Magnesia'da oturanlar ise Agora'da Dionysos'un Sunağı ile Kralların Heykelleri'nin yanına ve Panda'da Apollon'un Kutsal Alanı'na ve Gryneon'da Apollon'un Kutsal Alanı'na yerleştirsinler.

Gryneion-Attica ilişkileri⁷

MÖ 5'inci yüzyıl

Attika'ya vergi veren kentler listesi içinde:

col. I.3 Ἴονικὸς φόρος
7 Γρυνειεῖς

İonia Bölgesi'nin vergi ödemesi⁸
Gryneionlular

Gryneion -Delos ilişkileri⁹

MÖ 375-320? tarihli emlak vergisi listesi içinde:

- 3 - 4 [τὰ Νο.] [σ]θένους καὶ Φρασιερίδου τὰ ἐγ Γρυνεῳ (ἐργαστήρια?)¹⁰
Deloslu? No[...].sthenes ile Phrasierides'in Gryneion'daki (imalâthaneleri?)

⁶ <http://epigraphy.packhum.org> (= Smyrna14).

⁷ <http://epigraphy.packhum.org> (= IG³ I270)

⁸ Bk. IG³ 271, col. II.7, 10; IG³ 269, col. I.2; IG³ 272, col. I.7; IG³ 279, col. I.8; IG³ 273, col. I.3; IG³ 280, col. I.8 (= <http://epigraphy.packhum.org>). Krş. IG³ 260, col. VII.2; IG³ 261, col. V.2; IG³ 264, col. I.2; IG³ 265, col. I.4; IG³ 266, col. I.2, 2'nci satır [Γρ]υνεῖς; IG³ 283, 18 (= <http://epigraphy.packhum.org>).

⁹ <http://epigraphy.packhum.org> (= SEG 26: 855; ID 104(8), B).

¹⁰ Krş. Aynı yazıtın 10-11'inci satırı.

ile Attaleia'da bulunan Polylaos'un, onun emri altındaki komutanların ve askerlerin ettiği yemin ve süvari komutanı Attinas'ın ve onun emri altındaki süvarilerin ve Oloikhos ile onun emri altındaki Tralların ettiği yeminde Gryneion'dan bahseden kısım:

- 16 τὸν ὄρκον δὲ καὶ τὴν ὁμολογίαν ἀναγραφάτω εἰς στήλας λιθί-
17 [ν]ας τέσσαρας καὶ ἀναθέτω μία μὲν ἐν Περγάμῳ ἐν τῷ τῆς
18 Ἀθηνᾶς ἱερῷ, μίαν δὲ ἐν Γρυνείῳ, μίαν δὲ ἐν Δήλῳ, μίαν δὲ ἐν Μιτυ-
19 λήνῃ ἐν τῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ.

Bu yemini ve bu anlaşmayı dört taş stele yazsın ve birini Pergamon'da Athena'nın Kutsal Alanı'na, birini Gryneion'a, birini Delos'a, birini Mitylene'de Asklepios'un Kutsal Alanı'na yerleştirsın.

Gryneion-Pergamon? İlişkileri¹³

Roma Çağı

- 2 [— — —] τῶν χρημάτων [— — —]
4 [— — —] εἰς αὐτοὺς φι[λίας]
6 [— — — — — — — — —] τοῦ ἐν Μυρεΐ[νῃ]
7 [κ]αὶ ἐν τῷ [ναῶι τοῦ Ἀπόλλωνος τ]ῷ [ι ἐν] Γρυνή[ω]
8 [— — — — — — — — —] ἐπὶ τοῖς Γεν[εθλίοις]
12 [— — — — — — — — —] τῷ βωμῷ καὶ ἐν Γρυνή[ω]
13 [— — — — — — — — —] Γρυνή[ω] ἱερὰ θύμασιν τελε[ίοις]
14 [— — — — — — — — —] κατὰ τὸ σύνστημα καὶ ἐν ι[— — —]
15 ἐν Μυρεΐ[νῃ] καὶ ἐν Γρυνή[ω] Γεν[εθλίοις]
16 [— — — — —] τῶν θεῶν ἵνα Γαίῳ Μ. [— — —]
17 [— — — — —] αὐτῷ τοῖς τε ἐγγόνοις [αὐτ]ο[ύ]
18 [— — — — —] καὶ εἰς τὰς προσδοκίας καὶ
19 [ἀ]γαθὰ [— — — — —] εὐτυχῶσιν τε [— — —]
20 ο[— — —] αἰσμε[— — —] τῷ χαριστήρ[ι]
21 αὐτῇ [— — — — —] ἄστυλον

Servetinin [] onlara sevgisinin [] Myrina'da ve Gryneion'da Apollon'un Tapınağı'nda Doğum Günü Töreni'nde [] Sunağa ve Gryneion'da [] kusursuz kurbanlarla Gryneion'a kutsal görevleri [] geleneğe uygun olarak [] Myrina'da ve Gryneion'da Doğum Günü Töreni ile [] tanrıların Gaius'a ve torunlarına [] ve beklentilere ve iyiliklere kavuşmaları için [] bu teşekkürle [] Gaius'un dokunulmaz olması []

¹³ Baltazzi 1888, 371-372, no. 22. P.s: Yok olmuş, hasar görmüş ve anlamını yitirmiş satırlar çıkarılmıştır. İçerikle ilgili bilgi verebilen satırlar, satır numarasıyla tercümeyle dâhil edilmiştir.

2011 Yılı Myrina ve Gryneion Antik Kentleri Arkeolojik Yüzey Araştırması

Nurettin ÖZTÜRK¹
Gencay GÜLOĞLU²
Ayhan GİRGIN³

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izniyle 2011 yılında İzmir ili, Aliaga ilçesi sınırları içerisinde yer alan Myrina ve Yenişakran sınırları içindeki Gryneion antik kentlerinde yürütülen 2011 yılı çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

Güney Aiolis bölgesinde yer alan Kyme'den sonra ikinci büyük kent olan Myrina İzmir'in yaklaşık 55 km kuzeybatısında yer alır. Sonradan çıkan büyük şehir yasası ile şimdinin mahallesi Gryneion ise güneybatısına düşer. Elaitikos körfezi kıyısında ve küçük Titnaios çayının ağız kısmında yer almaktadır. Attika Delos Deniz Birliğinin ilk üyelerindendir. MS 17'de geçirdiği büyük deprem sonrası İmparator Tiberius tarafından yeniden inşası yönünde yardım edilen kentin adı bir süreliğine Sebastopolis olarak değişmiştir. MS 106'da bir deprem daha geçirmiş, MS 4-5. yüzyıllarda Ephesos Metropolitliğine bağlı bir piskoposluk merkezidir. 1880-1882 yılları arasında Atina Fransız Okulu üyeleri E. Pottier ve S. Reinach tarafından toplam 14 ayda 2.800'ün üzerinde mezar kazılmıştır⁴. Buradan çıkan eserler Paris Louvre Müzesi, İstanbul Arkeoloji Müzesi ve Amsterdam Allerd Pierson Müzelerinde sergilenmektedir.

Prof. Dr. Ersin Doğer'in tavsiyesi ve yönlendirmeleri ile yetersiz bilgilere sahip olunan Aiol mimarlığı konusunda arkeoloji dünyasına Bayraklı dışında katkıda bulunmak amaçlanmıştır⁵. Athena Mabedi ve Eski İzmir Yerleşme katları çalışmaları dışında Türk bilim adamlarınca Aiol mimarisi üzerine gerçekleştirilmiş hiçbir çalışma yoktur. Benzer söz konusu durum özgün Aiol seramiği konusunda da geçerlidir.

¹ Doç. Dr. Nurettin ÖZTÜRK, Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Erzurum/TÜRKİYE, e-mail: nuret38@yahoo.com

² Arkeolog, Gencay Güloğlu, Adnan Menderes Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü.

³ Arkeolog, Ayhan Girgin, Adnan Menderes Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü.

⁴ Mathieux 2007, 74-75.

⁵ 2009 Uluslararası Kazı Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu'nda, Denizli'de hocamız Prof. Dr. Ersin Doğer'in tavsiyesi üzerine Myrina ve Gryneion'da kazı planlamıştım.

Yüzey araştırması alanı kapsamına giren bölge gezilerek GPS (Global Positioning System) cihazı ile sınırların koordinatları alınmış böylece çalışmanın alanı belirlenmiştir⁶ (Fig. 1).

Fig. 1. Yüzey Araştırması sahası.

Myrina

Myrina antik kenti Kyme, Larissa ve Smyrna gibi 12 Aiolis kentinin ya da Aiol birliğinin bir parçasıdır⁷. Güzelhisar çayının ağzındaki yerleşim ve nekropol alanı sürekli ekilip biçildiğinden bu bölümde antik kalıntılara ulaşabilmek çok zordur. Myrina'nın toprak üstü kalıntılarının çoğunluğu yüzyıllar boyunca yakınındaki kentlerin yapımında kullanılmış böylece şehir bütünüyle yok edilmiştir. Liman taşları, teras duvarları ve birkaç geç dönem yapı kalıntısı dışında kentin mimari parçaları günümüze ulaşamamıştır⁸. Ancak Çaltıldere Köyü sınırları içindeki Erken Cumhuriyet dönemi ve hemen sonrası olan yapıların tamamında kullanılan taş malzeme kentin yapılarından sökülerek getirilmiş malzemeden oluşmaktadır. Bu yıkımların tamamı savaş ve yağmalara bağlanamaz. Myrina, Batı Anadolu'daki çoğu antik yerleşme gibi depremlerden etkilenmiştir. MS 17'de diğer Aiolis kentleriyle birlikte büyük bir deprem felaketine uğramış ve imparator Tiberius'un yardımıyla yeniden kurulan yeni yapılarla değişik bir görünüm kazanmıştır. MS 106'da Myrina ikinci bir depremle harap olmuş yeniden onarılmış ancak

⁶ Öztürk 2012, 150-161.

⁷ Umar 2002.

⁸ Umar 2002.

Hristiyanlığın yayılmasıyla önemini yitirmiş ve ortadan kalkmıştır⁹. Araştırmalarımız Güzelhisar çayı ile Kunduz Çayının birleştiği yerden nekropole doğru uzanan güzergâh üzerinde yapılmıştır. Bu mevki halk arasında Karadut olarak da geçmektedir. Araştırmalarda ortaya konulan daha önceden de bilinen Berikitepe ve Ötekitepe'nin yerleri tespit edilmiştir. Bu iki tepenin teraslama sistemiyle oluşturulmuş bir akropol olduğu ortaya konulmuştur. Kentte ilk araştırmayı yapan M. E. Baltazzi, 1874 yılında yaptığı sondajlar sonucunda yaklaşık mezarlardan 5.000 civarında terrakotta figürin çıkarmıştır. Atina Fransız okulu üyeleri E. Pottier ve S. Reinach yalnızca nekropolde kazı yapmışlardır. 1970'te Bergama Müzesi tarafından kazılar gerçekleştirilir. Son yıllarda burada çalışan Prof. S. Lagona'nın yapmış olduğu kazılarda çıkan terrakotta malzeme İstanbul ve Bergama Arkeoloji Müzelerinde sergilenmektedir.

Berikitepe (Kalabaksaray)

Halk dilinde Berikitepe kayıtlarda ise Apartepe olarak adlandırılan akropol üst noktadan deniz seviyesine kadar 4 terastan oluşmaktadır¹⁰ (Fig. 2).

Fig. 2. Beriki Tepe'nin doğudan görünümü.

Beriki Tepe bütün ovaya hâkimdir ve buradan bakıldığında rahatlıkla karşıdaki Midilli Adası görülebilmektedir. Myrina antik kentinin kuzeyinde Çandarlı Körfezi'nin son koyunda konumlanmıştır. Tüm kıyı kentlerinin kaderi olan yağmalama işleminden Myrina da nasibini almıştır.

⁹ Umar 2002.

¹⁰ Öztürk 2012, 150-161.

Ancak 20. yüzyılın başından beri sit alanı olduğu için sivil yapı bulunmamaktadır. Güzelhisar Çayı'nın (Titnaios) paralelinde 3 km'lik toprak yolu yürüyerek Berikitepe'nin güneybatısındaki Bizans Dönemi'nden kalma in-situ olarak 8,20 m uzunluğa ve 2 m yüksekliğe sahip düzgün örgülü ve harçlı bir duvara rastlanmıştır (Fig. 3). Bu istinat duvarından faydalanılarak 4 metreye yakın Bizans dükkanları olabilecek alanlar oluşturulmuş. Bizans sur duvarının kuzeyinde ise tiyatronun caveası tespit edilmiştir¹¹ (Fig. 4).

Fig. 3. Beriki Tepe'de saptanan duvar kalıntısı.

Fig. 4. Beriki Tepe'nin yamaçlarında yer alan tiyatro.

¹¹ Öztürk 2012, 150-161.

Ancak tiyatronun sadece caveası kalmıştır, cavea üzerinde bir tane bile oturma sırası kalmamıştır. Tiyatro geleneksel Yunan tiyatroları mimari geleneğinde yapılmış olup dik bir yamaç üzerinde konumlanmıştır. Güzelhisar Çayı'nın Kunduz Çayı ile birleşmeden önce geliş güzergâhı, Kınık'ın güneydoğusundaki Yund Dağları'ndan üzerinde Kybele tapınağı bulunan Aspodene Tepesi'nin eteklerindeki Karadere Köyü'nden doğan Aigai antik kentinin de yanından dolanarak Myrina Beriki Tepe'nin yanından geçerek Öteki Tepe'nin yakınında Çandarlı Körfezine dökülür. Kentin nekropolü Beriki tepenin kuzey eteğinden kuzeye doğru yayılmıştır¹².

Öteki Tepe

Myrina antik kenti toplam üç tepe yerleşimi üzerine kurulmuştur. Beriki Tepe'nin kuzeybatısında denize çok sokulan bir tepe olarak yayılımı kentin bir diğer parçasını oluşturmaktadır (Fig. 5).

Fig. 5. Myrina Limanı ve Öteki Tepe.

Mimari buluntulardan bu tepede de toprak üstü kalıntıları büyük çoğunluğu sürekli olarak diğer kentlerin yapımında kullanılmıştır. Toprak üstü mimari buluntuların yok denecek kadar az olmasına karşın Oryantalizan gelenekte Doğu Yunan ve Doğu Yunan etkili keramik parçaları ve terrakota figürinlerinin çevrede yaygın oluşu araştırmacıların dikkatini buraya çekmesine neden olmuştur (Fig. 6-7)¹³.

¹² Öztürk 2012, 150-161.

¹³ Öztürk 2012, 150-161.

Fig. 6. Öteki Tepe’de bulunan seramik parçaları.

Fig. 7. Öteki Tepe’de bulunan figürün parçaları.

Böylece Myrina antik kenti yapılarıyla değil pişmiş toprak heykelciklerin çoğunluğuyla tanınmıştır. Tepenin kuzey üst ucunda kaçak kazıyla ortaya çıkarılan yapıya ait bir tonozlu alan ele geçmiştir (Fig. 8). Bu tepe yerleşiminin batı üst noktalarında sürülmüş toprak alanında iki adet sikke ele geçmiştir¹⁴.

Fig. 8. Kaçak kazıyla ortaya çıkarılan tonozlu alan.

¹⁴ Öztürk 2012, 150-161.

Coğrafi değerlendirmesi yapılan bu tepenin Güzelhisar Çayı'nın sebep olduğu kıyı okları ve kıyı setleri ile denizin birleştiği bölümde delta ve kıyılar oluşturmuştur (Fig. 9).

Fig. 9. Güzelhisar Çayı'nın denizle birleştiği bölüm.

Bu tepeler morfolojilerini kazanmış kalık tepeler olarak da adlandırılmaktadır. Katmanlaşma bakımından kireç taşı (kalker), killi kireç taşı ve kum taşı tabakalarından oluşan litolojik yapı, Öteki tepe ve Beriki tepenin kıyı boyunca jeolojik zaman içinde ilerleme ve çekilme etkilerini açıkça göstermektedir¹⁵. Öteki tepenin batısında denize ulaşan sürekli akarsu niteliğindeki Güzelhisar Çayı taşıdığı alüvyonları Öteki Tepe'nin kuzeybatısında küçük bir koyda depolamaktadır. Oldukça sığ olan bu koy alüvyonlar ile dolmuştur¹⁶.

Myrina Limanı

Myrina kenti sınırları içinde yapı olarak malzemesi ile günümüze kadar korunmuş tek alandır¹⁷. Öteki Tepe'nin kuzeydoğusunda konumlanmıştır (Fig. 10).

¹⁵ Öztürk 2012, 150-161.

¹⁶ Öztürk 2012, 150-161.

¹⁷ Vardar 2016, 168-169.

Fig. 10. Myrina Limanı.

Granit bloklardan oluşan 65 m uzunluğundaki denize dik olarak daha sonra dalga kıran amaçlı yine granit blokların eğimi ile oluşturulan uç kısımda 7 m bir iç koy bükümü ile liman günümüze kadar ulaşmıştır. Öteki Tepe ile liman arasında kalan düzgün bloklardan oluşturulan çift sıra limana ait temeller ele geçmiştir¹⁸ (Fig. 11).

Fig. 11. Liman kalıntıları.

¹⁸ Öztürk 2012, 150-161.

Nekropol Alanı

Myrina Nekropolü, Beriki Tepe'nin kuzey eteğinden itibaren kuzeye doğru yayılmıştır. 1870 ve 1880 yıllarda yapılan kazılarda çok sayıda terrakotta figürün ele geçmiştir. Terrakottaların bu kadar çok olması Güzelhisar Çayı'na bağlanabilir. Bu alanda Fransız araştırmacıların ve sonradan kaçak kazılar sonucu ortaya çıkarılan düz, bezemesiz kapaklı lahitlere rastlanmıştır¹⁹ (Fig. 12).

Fig. 12. Nekropolde tespit edilen mezar.

Çevre Buluntuları

Myrina yakınında yer alan Çaltılıdere Köyü'nde yaptığımız yüzey araştırmalarında, ev, okul, cami ve yol yapımı sırasında Myrina'dan taşınmış çok sayıda mimari bloğun yapılarada kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu mimari malzemeler genellikle granit, kireç ve mermerden yapılmıştır. Bu yoğun kullanım hemen hemen bütün sivil ve dini mimaride gözlenebilmektedir.

Gryneion

İzmir ili, Aliağa ilçesine 13 km uzaklıktaki Yenişakran Beldesi yakınında yarımada üzerinde konumlanmıştır. Çandarlı Körfezi kıyısında Yenişakran - Temaşalık (Çıfıt Kale) denilen bu alanda kurulmuştur (Fig. 13).

Fig. 13. Gryneion'a doğudan bakış.

¹⁹ Öztürk 2012, 150-161.

Gryneion, Aiolis Bölgesi'nin 12 kentinden biridir. Yerinde yaptığımız araştırmalardan görülen buluntular zamanında küçük de olsa bir liman kenti olduğunu göstermektedir. Herodotos ve Strabon²⁰ Gryneion'u, Aiolis kenti olarak tanımlamaktadır²¹. Gryneion Apollon mabediyle ilgili önemli bir kehanet merkezidir. Gryneion'da yapılan araştırmalarda körfeze bakan iç kıyı kenarında in-situ olarak değişik boyutlarda sütun tamburlarıyla karşılaşmıştır (Fig. 14). Granitten yapılan bu tamburların Apollon Tapınağı'na ait olduğunu düşünülmektedir.

Fig. 14. Gryneion Apollon Tapınağı sütun tamburları.

Gryneion'un doğusunda antik taşlarla örülmüş 0,75 m çapında bir kuyu ile karşılaşmıştır. Yine aynı alanda geç dönem yapısı sayılabilecek bir bekçi kulübesi kalıntısı tespit edilmiştir²². Sütun tamburlarının kuzeyini de tapınak yapısını korumak amaçlı dış sur duvarıyla karşılaşmıştır. Düzgün örgü sistemiyle örülmemiş 7 m uzunlukta ve 1 m yükseklikteki bu duvar andezit taşından örülmüştür (Fig. 15).

Fig. 15. Gryneion Apollon Tapınağı sütun tamburları.

²⁰ Hdt. 1, 14; Strab. XII, 622.

²¹ Öztürk 2012, 150-161.

²² Öztürk, 2012, 150-161

Her ne kadar Gryneion'un kent tanımı antik kaynaklarda geçse de Hellenistik ve Roma İmparatorluk Dönemi'nde Myrina'ya bağlı kutsal alan olarak kalmıştır. Hellenistik Döneme tarihlenen Gryneion sikkelerinde ön yüzde tanrı Apollon başı, arka yüzde ise midye kabuğu kabartması yer almaktadır. Midye ve istiridyeler ile ün yapmış bir kent olarak bilinmektedir.

Liman

Liman, andezit taşlarından örülü Myrina limanına kıyas olarak fazla önemsenmemiş bir yapıya sahiptir. Oldukça küçük durumdaki liman bir taraftan dalgakıran görevi yaparken diğer taraftan küçük teknelerin yararlanabileceği bir köy limanı durumundadır. Liman yapısı ile tapınağa ait olabilecek çevre duvarları, koruma alanı olarak birlikte düşünülmüştür (Fig. 16).

Fig. 16. Gryneion'da deniz kenarında yer alan kalıntılar.

2012 Yılı Myrina ve Gryneion Antik Kentleri Arkeolojik Yüzey Araştırması

Nurettin ÖZTÜRK¹

Myrina ve Gryneion antik kentleri 2012 yılı yüzey araştırmaları, Myrina kentini oluşturan teraslama sistemiyle yapılmış üç tepede sürdürülmüştür (Fig. 1).

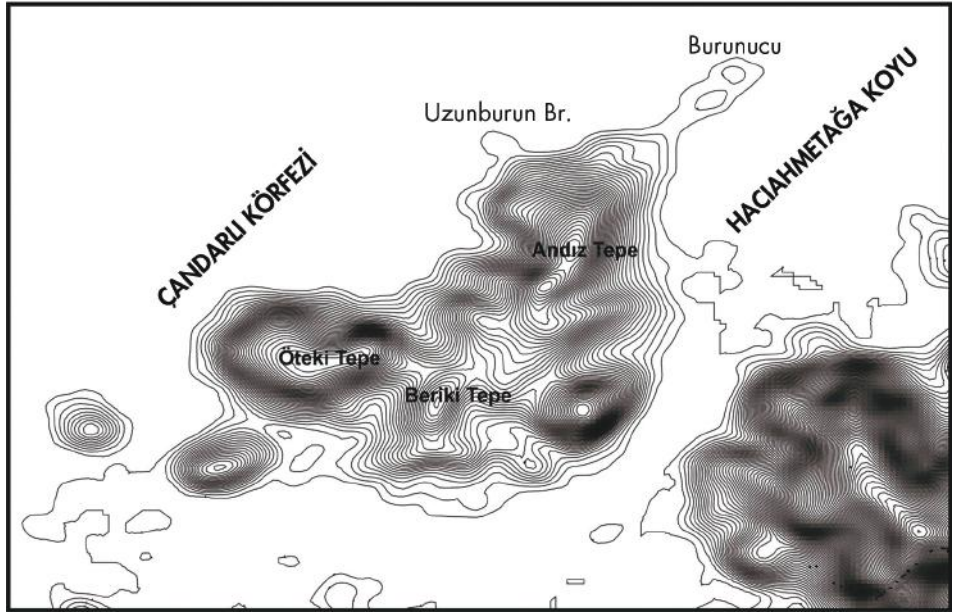

Fig. 1. Myrina Antik Kentinde yer alan tepeler

Beriki Tepe

Beriki Tepe'nin, araştırma tarihinden yaklaşık on gün önce yandığı neredeyse tepenin tamamının bitki örtüsünden arındığı tespit edilmiştir. Çalışmamızın hem üzücü hem de sevindirici yönü vardır. Çünkü bütün sürüngenler bu yangında can vermiştir. Diğer taraftan, yapı izleri yangın sayesinde temel ölçülerinde açığa çıkmıştır (Fig. 2).

¹ Doç. Dr. Nurettin ÖZTÜRK, Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Erzurum/TÜRKİYE, e-mail: nuref38@yahoo.com

Fig. 2. Beriki Tepe'nin doğudan görünümü.

Beriki Tepe'nin kuzey yamacında dükkân olarak düşünülen Bizans Dönemi duvar örgülerine sahip yer yer fresko sıvalı iki oda tespit edilmiştir. Batıya doğru gidildikçe teras duvarı olarak düşünülen iki adet su gideri künklerle mevcut duvarla karşılaşmıştır. Batıya doğru devam edildikçe caveası sağlam kalmış ancak mimari öğeleri görünmeyen tiyatro ve tiyatroya giden cadde tespit edilmiştir² (Fig. 3).

Fig. 3. Beriki Tepe'nin batıdan görünümü.

² Öztürk 2014, 190-201.

Bu alanda mimari bezemeli parçaların fotoğrafları çekilerek kayıt altına alınmıştır. Teras geçiş yolları ve teraslama sistemi ile oluşturulmuş Beriki Tepe'nin üstten ikinci terasında kutsal bir alan olabilecek yapı kalıntılarıyla birlikte bu alana çıkan yol tespit edilmiştir. Bu alanın ölçüleri 13.70x8.70 m dir (Fig. 4). Aynı alanda yüzeyde bulunan kaliteli Erken Helenistik Dönem'e tarihlenen parlak siyah ve kırmızı astarlı seramik parçalarının fotoğrafları çekilmiştir. Yine yüzeyde yapılara ait andezit ve kireçtaşlarından oluşan mimari bloklar görülmüştür. Beriki Tepe'nin kuzeydoğusunda ise ana kaya üzerinde, tüfe oyulmuş ve kapaklı taş sanduka mezarlar tespit edilmiştir.

Fig. 4. Beriki Tepe üzerinde yer alan yapı kalıntıları.

Andız Tepe

Araştırmamızın ilerleyen günlerinde çevreden edinilen bilgilerle birlikte buluntu yoğunluğu artmıştır. Andız Tepe'nin Beriki Tepe'ye bakan güney yamacında tüf ana kayadan oluşan yaklaşık 8 hektarlık bir alan ve 15 m derinliğinde antik maden ocağı tespit edilmiştir (Fig. 5).

Tespit edilen maden ocağı üzerinde metal döküm kalıpları bulunarak fotoğrafları çekilmiştir. Çalışmanın ilerleyen günleri Andız Tepe'de yoğunlaştırılmıştır. Bu alanda yaklaşık 200 m uzunluğunda bir ana kaya damarı tüften oluşmaktadır. 1890'lı yıllarda Fransız araştırmacıların kazdıkları mezarlar defineciler tarafından yeniden gün yüzüne çıkarılmış mezar alanlarının resimleri ve ölçümleri alınarak kayda geçirilmiştir. Mezar tipleri olarak

bir daire içinde karşılıklı kuzey-güney yönlü 3 tane, doğu-batı yönlü 2 tane cephe girişli tuf ana kayaya oyulmuş mezarlar tespit edilmiştir. Ayrıca, dar ve uzun tuf taşından oyulmuş insitu mezarlar ele geçirilmiştir. Ayrıca libasyon alanı olabilecek oyma çukurlar tespit edilmiştir. Andız Tepe’de açık krem renkli tuf ana kayasının sona ermesinden hemen sonra Myrina’nın terrakotta ve seramik yapımında kullanılmak üzere bakır-sülfat ağırlıklı kırmızı ve bordo ağırlıklı tuf ana kaya başlamaktadır³. Bu bölgede yaptığımız araştırmalar sırasında kaçak kazı çukurları tespit edilmiş, hatta definecilerin kaçak kazıda kullandıkları araç ve gereçler çalılar içerisinde çıkarılarak İlçe Jandarma Komutanlığı tarafından malzemeye el konulmuştur.

Fig. 5. Andız Tepe’nin batıdan görünümü.

Çalışmamızın ilerleyen günlerinde Beriki Tepe ile Andız Tepe arasında kalan vadide hem kapaklı sanduka hem de tuf ana kayaya oyulmuş ve kazılmış durumdaki mezarlar tespit edilmiştir. Aynı alanda Agora olabilecek yaklaşık 8 hektarlık bir alan üzerinde duvar kalıntıları saptanmıştır.

Öteki Tepe

Çalışmanın ilerleyen günlerinde Myrina antik kenti sınırları içerisinde yer alan akropol görünümlü Öteki Tepe’de kaçak kazı sırasında açığa çıkarılmış 2 m yüksekliğinde, 10 m uzunluğunda bir delik tespit edilmiştir (Fig. 6)⁴. Resimleri ve ölçüleri alınarak kayıt altına alınmıştır.

³ Öztürk 2014, 190-201.

⁴ Öztürk 2014, 190-201.

Fig. 6. Öteki Tepe'nin kuzey doğudan görünümü.

Öteki Tepe'nin günümüzde açılan yolu üzerinde villa yapısına ait olabilecek opus tessellatum tipi taban mozaïği tespit edilmiş ve resimleri çekilmiştir (Fig. 7). Öteki Tepe civarında mimari yapıda kullanılan andezit ve kireçtaşından oluşan taşların günümüz yapı duvarları içerisinde kullanıldığı anlaşılmıştır. Geç Klasik ve Erken Hellenistik Dönem'e ait parlak siyah ve kırmızı astarlı seramik parçaları ele geçmiş ve resimleri çekilmiştir.

Fig. 7. Öteki Tepe'nin yamaçlarında tespit edilen mozaik parçaları.

Gryneion

Aiolis Bölgesi'nde yer alan, 12 Aioli kentinden biri olan Gryneion, Çandarlı Körfezi'ne uzanan Temaşa Burnu yarımadası ile bu yarımada'nın kara ile birleştiği kesimlerde yer almaktadır⁵ (Fig. 8).

Fig. 8. Gryneion'un Hacıömerli Köyü'nden görünümü.

Yenişakran sınırları içerisinde yer alan Gryneion'un, Myrina'nın kutsal alanı olarak kabul edilen en erken Apollon Tapınağı'nın antik kaynaklarda geçtiği bilinmektedir. Bu 25 hektarlık alanda kuzeydoğu yamacında uzun bir kalıntı yapısı üzerinde tapınağa ait olabilecek çapları ve uzunlukları birbirine eşit toplam 9 tane sütun tamburu tespit edilmiş, resimleri çekilmiş ve kayıt altına alınmıştır. Aynı bölgede sivil halk tarafından bekçi kulübesi şeklindeki evlerin duvarları üzerinde tapınağa ait mimari parçalar örgü malzemesi olarak kullanılmıştır. Tarla sahiplerinden edindiğimiz bilgi doğrultusunda sazlık alan içinde Gryneion'un nekropolü olabilecek yerdeki taş lahitler zor şartlar altında tespit edilmiş ve resimleri çekilmiştir. Apollon kültüyle ya da Bizans dönemi su deposu olabilecek iki adet su kuyularına rastlanmıştır. Araştırma sırasında resimlediğimiz ve tespit edilmiş liman yapısı ve taşları aşırı dalgalar yüzünden zarar görmüş durumdadır. Geç Klasik, erken Helenistik ve Roma dönemine ait parlak siyah ve kiremit renkli seramik parçaları tespit edilmiştir⁶.

⁵ Öztürk 2014, 190-201.

⁶ Öztürk 2014, 190-201.

Kent hakkında bazı bilgilerimiz eksikse de antik kaynaklardan burası hakkında küçümsenmeyecek bilgiler edinmekteyiz. Herodot Aiolis Bölgesi'nde yer alan yerleşim yerlerinin adlarını sıralarken, Gryneion ismini de zikreder. Strabon, Gryneion'un Myrina'ya 40, Eleia'ya 70 stadia uzaklıkta olduğunu, Plinius, Gryneion'un bir kıyı kenti olduğunu, Stephanos, Yunanlılar'ın Mysia ile savaşıp savaşmayacaklarını Gryneion'da karargâh kurarak kararlaştırdıklarını, Xenophon, Gryneion'un Eretrialı Gongylos yönetiminde geçici olarak bulunduğunu, yine aynı yazarın bildiriminde Daskyleion satrabı II. Phamabazos'un gelir olarak 50 talent vergi aldığı kentin Gryneion olduğunu bildirmektedir. Ancak bu 50 talent vergi Gryneion gibi bir yerleşim için çok fazla bir miktardır. Diodoros ise İskender'in generali Parmeion'un MÖ 335'te kenti alarak halkını köle olarak sattığını bildirmektedir. Gryneion MÖ 439-429 arasında 1/3 talent ödeyerek, Attika Deniz Birliği'ne girmiştir. Hellenistik devirde Myrina'ya bağlanan kent, MÖ 3. yüzyılda para basımına devam etmekteydi. Ayrıca MÖ 4. yüzyıl içinde Smryna ile Proxenie anlaşması yaptığını da bilmekteyiz.

Antik kaynaklarda rastladığımız bu bilgiler dışında Gryneion, Apollon kültü ile de bölgede önem taşıyan bir yerleşim yeri idi. MÖ 3. yüzyılda yaşayan şair-filozof Euphronion bir Epyllion'unda Gryneion'da bulunan tanrı Apollon'a ait kutsal koruyu övmektedir. Kentte varlığını bildiğimiz bu kehanet merkezi ve tapınaktan, Pausanias ve Vergilius da bahsetmektedirler. Beyaz, göz kamaştırıcı mermerlerden yapılan bu tapınağın ayakta birkaç sütununun bulunduğu yakın zaman seyyah ve yazarlarından da bilmekteyiz. Yarımada üzerinde Apollon Tapınağı'nın olması gereken yerde bugün "Çifit Kalesi" diye adlandırılan geç dönem yapısının kalıntıları bulunmaktadır⁷.

Günümüze kadar Gryneion'da kapsamlı bir araştırma ve kazı çalışması yapılmamıştır. 1883 yılında Fransızlar tarafından yapılan ilk sistemli kazı çalışmalarda bazı küçük vazo parçaları ve bir kaç bronz obje parçası ele geçmiştir. Hacıömerli Köyü'nün hemen önünden geçen yol 1957 yılında İzmir-Çanakkale karayolunun yapımı sırasında, yarımada'nın güneydoğu kesiminde birçok mezar dozerler tarafından tahrip edilerek açığa çıkarılmıştır. Bulunan bu mezarlarda MÖ 6. yüzyıla ait Orientalizan gelenekte yerli üretim vazolar, Attika malı kylikler, kırmızı figür tekniğinde bezeli vazolar kayda değer buluntulardır. Yine bu yol yapım çalışmaları sırasında bulunan ve üzeri kapatılan büyük boyutlardaki mozaik, 1973 yılında burada Bergama Müzesi'nce yapılan kazılarda tekrar açığa çıkarılmıştır. Üzerinde uçan kuğu figürleri ve stilize bitki motifleri bulunan bu

⁷ Özkan 1993, 1-17.

eser bugün kısmen Hacıömerli Köyü yerleşimi altında kalmıştır. Yörede daha sonra yapılan araştırmalarda MÖ II. bin yıllarına ait seramikler ile erken ve geç geometrik karakterde bazı bulguların tespit edildiğini bilmekteyiz⁸.

Gryneion'da 1973, 1974 ve 1975 yıllarında yapılan kurtarma kazıları hakkında fazla bir bilgi edinilmiş olmamasına rağmen, Turan Özkan, 1958-1959 yıllarında yol yapımı sırasında ve yukarıda belirtilen kurtarma kazılarında bulunan Orientalizan karakterli seramikler ile Attika malı seramiklerin, Aiolis Bölgesi seramik sorunlarına katkıda bulunacağını ve Prof. Dr. Tomris Bakır'ın "Gryneion'dan gelme Aiolis Bölgesi 7. ve 6. Yüzyıl Seramikleri" konulu çalışmasına dayanarak gözlem oluşturmuştur.

Bakır, bu seramiklerin Gryneion'a, yakın çevresindeki diğer Aioli kentleri olan Pitane ve Larissa'da ele geçen çağdaş buluntularla, kendine özgü karakterleri açısından birlik gösterdiğini ifade etmektedir. Bu benzer özellikleri Phokaia ve Kyme buluntularında da bulmaktayız. Ancak Larissa seramik bulgularının bölgede tespit edilen yeni veriler ışığında yeniden değerlendirilmesi gerekliliği, Phokaia, Kyme ve Pitane'de yapılan ve yapılacak olan kazılara ait kapsamlı yayınların ortaya çıkması ile Aiolis seramiğinde var olan sorunları ve problemleri çözebileceği kanaatindeyiz. Sonuçta Orientalizan seramiğin üretim merkezlerinin nereler olabileceği, kronoloji ve bölgesel stil özelliklerinin belirlenmesi ile üretim merkezlerinin birbirini etkilemesinin ne derecede olduğu da aydınlatılacaktır.

Bu nedenle Gryneion'un Arkaik Dönem'de ürettiği ve kendine özgü karakterdeki seramikleri bu problemlere katkıda bulunacak bulgulardır. Çünkü Gryneion'un bu dönemde Kuzey İonia ve çağdaş Karia atölyelerinden etkilenen bir stilde üretim yapan güçlü bir yerli seramik atölyesine sahip olduğu belirtilmektedir. Acil durumda başlatılan 1992 yılı kazı çalışmaları ve bizim ileriye dönük proje kapsamında yürüttüğümüz yüzey araştırma çalışmaları sonucunda, genel kapsamlı kazı öncesi yapılan bu çalışmalarda Gryneion ve bölge arkeolojisi için tamamlayıcı önemli bulgular elde edilmiştir. 1992 yılında İzmir Müzesi tarafından kurtarma kazıları sırasında nekropolde 11 alanda sondaj vurulmuş sondajlar sonucunda bulgular dışın da kremasyon- amphora- urne- inhumation- monoblok kireç taşı ve plaka kireç taşı tipinden olmak üzere toplamda 6 farklı mezar tipine rastlanmıştır.

Çevre Buluntuları

Aliağa ve Çaltılıdere çevre yolu üzerinde kaçak kazı sonucu ortaya çıkarılan Hellenistik mezar mimarisine ait kemerli bir yapı tespit edilmiş, resimleri çekilmiş ve kayıt altına alınmıştır. Çevre köyler dolaşarak ev duvarlarında kullanılan Myrina kentinden taşınmış mimari parçalar tespit edilmiştir (Fig. 9).

⁸ Özkan 1993, 1-17.

Fig. 9. Hellenistik Dönem mezar kalıntıları.

Sonuç

Myrina ve Gryneion antik kentlerinin Aiol yerleşimi açısından çok önemli olduğunu son zamanlarda daha iyi anlamaktayız. Kolonizasyon sırasında büyük kent olan Kyme'nin ne yazık ki üçte ikisi Aliağa sanayisinin büyümesi ve gelişmesi yüzünden sanayinin altında kalmıştır. Kıyı Aiol kentlerinden sadece Myrina ve Gryneion bakir olarak korunmuştur. Bu iki kentin üzerinde yoğunlaşan kaçak kazılardan dolayı tahribat gördüğü ortadadır. Zaman geçirilmeden ve kaçak kazılara zaman tanımadan bu iki kent üzerinde biran önce bilimsel kazıların başlatılması en doğru karar olacaktır. Bu bölgede Çandarlı Körfezi'nde Türkiye'nin en büyük limanı olacak ve körfezde yer alan kentlerde yapılacak olan bilimsel çalışmalar, bu bölgeyi deniz ticareti açısından önemli bir konuma getirecektir.

2013 Yılı Myrina ve Gryneion Antik Kentleri Arkeolojik Yüzey Araştırması

Nurettin ÖZTÜRK¹
Gencay GÜLOĞLU²

2013 yılı Myrina ve Gryneion antik kenti yüzey araştırmaları, 17-26 Ağustos 2013 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Efsanelere göre Myrina kenti adını Amazon kraliçesinden almıştır. İzmir'in yaklaşık 30 km kuzey batısında, Elaitikos Körfezi kıyısında ve küçük Titnaios çayının ağız kısmında yer alır. Atika Delos birliğinin ilk üyelerindendir. MS 17'de geçirdiği büyük deprem sonrası imparator Tiberius tarafından yeniden inşası sırasında Sebastopolis yani imparator kenti adını almıştır. MS 106'da bir deprem daha geçirmiştir. 4-5. yüzyılda Ephesos metropolitliğine bağlı bir piskoposluk merkezi olmuştur. 1882-1882 yılları arasında Reinach ve Pottier, Atina Fransız Okulu üyeleri olarak 2 yıl süre ile nekropol kazısı yapmışlardır. Buradan çıkan terrakotta figürinler Amsterdam, İstanbul ve Paris Loure müzesinde sergilenmektedir. Daha önceki yıllarda Beriki Tepe ve aynı zamanda Akropol olarak da bilinen yerde ve Öteki Tepe'de araştırmalarımızı tamamladık. Bu yılki çalışmalarımız sırası ile Hacı Ömerli Köyü, Gryneion kutsal alanı, Bozdivlit Tepe, Çaltılıdere Köyü, Ebru Sitesi ve Andız Tepe'nin bir bölümünde gerçekleştirilmiştir.

Hacıömerli Köyü

Bugünkü yerleşime 9 km uzaklıkta yer alan köyün taş mimarisi geleneksel Rum sanatını andırmaktadır. Bu köyde yaşayan insan sayısı parmakla gösterilecek kadar azalmıştır. Köy evlerinde ve dini mimaride kullanılan taş malzemeyi halk kendi arasında kıygın olarak adlandırmaktadır. Köyde bulunan 1901 tarihli camide antik kente ait mimari öğeler kullanılmıştır (Fig. 1).

¹ Doç. Dr. Nurettin ÖZTÜRK, Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Erzurum/TÜRKİYE, e-mail: nuret38@yahoo.com

² Arkeolog, Gencay GÜLOĞLU, Adnan Menderes Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, 09100 Aytepe-AYDIN/TÜRKİYE.

Fig. 1. Hacıömerli Köyü Cami.

İki kol halinde gelip tek kol olarak Öteki Tepe'nin güneyinden denize dökülen Güzelhisar Çayı'nın barajı Hacıömerli Köyü'nden görülebilmektedir (Fig. 2). Bu dağların hemen eteğinde Aioli kenti olan Aigai de yer almaktadır.

Fig. 2. Hacıömerli Köyü'nden barajın görünümü.

Gryneion Kutsal Alanı

Batı Anadolu'da Çandarlı Körfezi'nin tam ortasında Myrina ile Elaia arasındaki 12 Aiol şehrinden birisidir. Antik dönemde Apollon Tapınağı ve kehanet merkezi olarak bilinmektedir. Gryneion istiridy ve midyeleri ile ünlüdür. Kente ait sikkelerin bir yüzünde Apollon, diğer yüzünde istiridy betimi yer alır. Gryneion tarih sahnesine ilk kez MÖ 5. yüzyılda çıkmaktadır. MÖ 5. yüzyılda Atika - Delos birliğine girmiştir. 1973-1975 ve 1992 yıllarında nekropol alanında kazılar yapılmıştır. Gryneion kutsal alanında geçmiş yıllarda yüzeyde elde edilen verilerin mimari varlığı hakkındaki bilgilerimizi yenilemek için araştırma gereksinimi duyulmuştur. Tapınağa ait sütunlar yeniden kontrol edilmiştir (Fig. 3). Ancak hala tapınağın teraslarında tarım yapılmaktadır. Yüzeyde terrakotta ve seramik parçaları ele geçmiştir (Fig. 4).

Fig. 3. Gryneion'daki Tapınak kalıntıları.

Apollon Tapınağı'na ait olabilecek çevreye yayılmış yivli ve yivsiz sütun tamburları görülmektedir. Ancak bu tamburlar granit malzemeden yapılmıştır. Oysaki Strabon Apollon bilicilik merkezinde beyaz mermerden tapılmış bir mabetten söz ederken Pausanias tanrının en güzel korusunun burada olduğunu belirtmiştir. Texier'e göre Apollon mabedinde 19. yüzyılın başlarında Menemen Rumları kazı yaparak ortaya çıkardıkları beyaz mermer blokları kilise yapımında kullanmışlardır. Kayıtlara göre tapınağın harabeleri 18. yüzyıl başlarında görülür durumdadır.

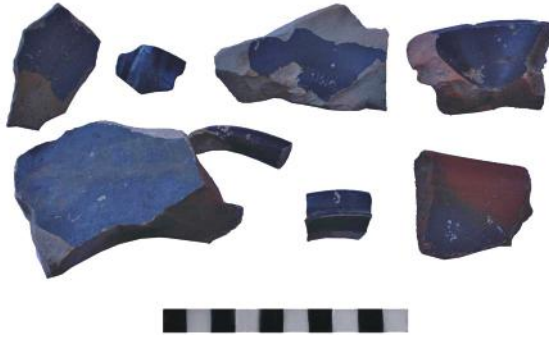

Fig. 4. Yüzeyde bulunan seramik parçaları.

Bozdivlit Tepe

Yüzey araştırmasının devamında Çaltılıdere köy muhtarı Selahattin Yıldız ile çevre yerleşimleri hakkında Myrina ve Gryneion'dan taşınmış olabilecek mimari malzemelerin yerleri hakkında bilgi edinilmiştir. Bu bilgiler üzerine köy bekçisi ile birlikte halk arasında Bozdivlit olarak adlandırılan tepe ziyaret edilmiştir. Bu tepe Myrina ve Gryneion antik kentinin taş ocakları olabileceği hakkında bize ipuçları vermektedir (Fig. 5).

Fig. 5. Bozdivlit Tepe'nin görünümü.

Myrina'ya en yakın ocak olabilecek alan bu bölgedir. Boyları 3 metreyi bulan değişik türlerden kaya gruplarını genellikle bazalt taşı oluşturmaktadır. Günümüzde hala bu tepedeki maden ocağı faaldir. Alandaki taş

ocasının antik dönemde ocak olarak faaliyet gösterdiği yıllarda bu ocakta çalışan ya da burayı mesken eden kişilerin günlük yaşamlarında kullandıkları seramik parçalarına ve öğütme taşına rastlanmıştır (Fig. 6).

Fig. 6. Tepe üzerinde rastlanan öğütme taşı.

Myrina istikametine akan tatlı su kaynağı bu tepeden yayılmaktadır. Bozdivlit Tepe'nin üzerinden geniş bir tarım alanı olabilecek ova manzarası ile karşılaştık, bu geniş alan muhtemelen Myrina kentinin tarım arazisi olmalıdır. Çünkü Myrina'ya yakın buradan başka düz ve sulmuş arazi bulunmamaktadır (Fig. 7).

Fig. 7. Bozdivlit Tepe'den Myrina'nın görünümü.

Çaltılıdere Köyü

Myrina antik kentine en yakın Çaltılıdere Köyü'ne ait eski ve yeni bütün yerleşim mekân ve tarım arazisinde yüzey incelemeleri yapılmıştır. Bu incelemeler sonucunda sivil ve dini mimaride kullanılan malzeme olarak kireç ve andezit taşından yapılmış mimari unsurlara yoğunlukla rastlanılmıştır. Çaltılıdere Cami sokakta yer alan 19. yüzyılın başlarında yapılmış eski caminin son cemaat yerinde kullanılan iki monolit sütun üzerinde İon başlıkları tespit edilmiştir (Fig. 8).

Fig. 8. Çaltılıdere Köyü Camisi.

Cami bahçesinde sonradan sebile çevrilmiş üzeri betonla örtülmüş bir lahite rastlanılmıştır. Caminin kullanılmayan lojman duvarlarında Myrina'ya ait mimari unsurlar dikkat çekmektedir³. Caminin batısında Osmanlı dönemi ait mezarlık alanı ile karşılaşmıştır. Köy içerisindeki yerleşim birimlerinde bulunan eski ve yeni duvar içinde yer alan mimari öğelerin nitelikli olanlarının ölçüleri alınmıştır.

Ebru Sitesi

Çalışmalar sırasında bize fedakârlık gösteren köy bekçisi Gürsel Çetin'den elde edilen bilgiler doğrultusunda Çaltılıdere Köyü, Karşıyaka Mahallesi sınırları içerisinde yer alan Ebru Sitesi incelenmiştir. Ebru Sitesi girişinde

³ Öztürk - Güloğlu - Leygara 2015, 375-384.

Sebat turizm şirketine ait olduğu söylenen bu arazide küçük bir müzeyi dolduracak kadar mimari eserlerin Myrina çevresinden toplanıldığı bilgisi alınmıştır (Fig. 9). Bu alanda toplanmış eserlerin güvenliği ve korunması konusunda müzeye gerekli bilgiler verilmiştir⁴.

Fig. 9. Ebru Sitesi'nin bahçesinde bulunan eserler görünümü.

Andız Tepe

Çandarlı Körfezi'nin güneydoğusunda, Tuzla Burnu ile Temaşalık Burnu arasında yer alan Andız tepe bir kenarı deniz ile bağlantılı basık bir tepe görünümü sunmaktadır (Fig. 10).

Fig. 10. Myrina Limanından Andız Tepe'nin görünümü.

⁴ Öztürk - Güloğlu - Leygara 2015, 375-384.

Tepe t f ana kayanın  ekillenmesinden oluşmaktadır. Bu tepenin üst noktasından Lesbos Adası güzelliği ile dikkat  ekmektedir⁵. Bu tepe hakkında geçmiş yıllarda fazla bilgi edinememi tik. Bu yılki çalışmalarda yine  altıdere köyü bekçisi G rsel  etin’den aldığımız bilgilerden hareket ederek Andız Tepe’nin doğusunda t f ana kayaya oyulmu  basamakla inilen 3+3+2+2 şeklinde planlanmış g m  odalarına rastlanmıştır (Fig. 11).

Fig. 11. Andız Tepe’deki mezar odası.

Tespit edilen oda mezar içerisinde kaçak kazıların yapıldığı g r lm  t r. Kaçakçılar odanın yaklaşık 5 m güneyinde aynı tipte mezar odası olabileceği düşüncesiyle anakayayı tahrip etmişlerdir (Fig. 12). Aynı ana kaya üzerine sık sık bu girişimler tekrarlanmıştır. Define aramada kullanılan metaller bu bölgede ele geçmiştir. Bu metaller bize definecilerin hedefe ulaşmak için bütün yolları denediklerini g stermektedir⁶.  u anda üzeri otlarla kaplı, Beriki Tepe ile Andız Tepe arasındaki t f ana kaya damarlı alan Myrina’ya en yakın ta  ocağını olu turmu  kaya kütlesine sahiptir. Etrafı dola tığımızda kesilmiş ya da yarım kalmış büyük ta  kütleleri ile kar ıla ılmaktadır. Ayrıca Beriki Tepe’nin doğu yamacındaki mimari kalıntılardan arta kalan ta  kütleleri, bu t f malzemesinden oluşmaktadır.

⁵  zt rk - Güloğlu - Leygara 2015, 375-384.

⁶  zt rk - Güloğlu - Leygara 2015, 375-384.

Fig. 12. Kaçak kazı yapılan alan.

Anıt Mezar

Andız Tepe'nin zirve noktası aynı zamanda Myrina kentinin en yüksek noktasıdır. Tepe üzerinden Aliağa ve Çandarlı Körfezi rahatlıkla görülebilmektedir⁷. Bu alan gezilirken yaklaşık 5x5 m ölçülerinde kepçeyle açıldığı tespit edilen alandan sağa sola dağıtılmış mimari ve seramik parçaları ile karşılaşmıştır (Fig. 13-14). Bu mezar mimarisinde kullanılan nitelikli malzemenin görüntüsü üzerine burasının anıt mezar olabileceği düşünülmüştür. Muhtemelen dönemin Myrina yöneticisine ait olmalıdır. Bu kaçak kazı ivedilikle yetkili makamlara bildirilmiş ve İzmir Müzesi tarafından bu alan kapatılmıştır.

Fig. 13. Anıt mezara ait mimari parçalar.

⁷ Öztürk - Güloğlu - Leygaa, 2015, 375-384.

Fig. 14. Anıt mezar çevresinden bulunan seramik parçası.

Sonuç

1880 yılının Temmuz ayında Atina Fransız Okulu üyesi olan Reinach ve Pottier, Müdür P. Foucart tarafından Myrina'da çalışmak üzere görevlendirilmiştir. Bu bölgeye geldiklerinde onları Baltazzi misafir etmiştir. Bunlar 1880-81-82 yıllarında nekropol kazısı olarak sistemli bir kazı sonunda binlerce terrakotta figürini çıkarmışlardır. Bunların çalışmalarından sonra bu bölge ile ilgili kurtarma ve sondaj kazısı dışında kapsamlı bir araştırma ve kazı gerçekleştirilmemiştir. Ben de Prof. Dr. Ersin Doğer hocamızın tavsiyesi doğrultusunda bu bölgede çalışma izni ile yüzey araştırmalarına başladım. Yüzey araştırmam toplam 3 sezon sürmüştür. 2013 yılında sonlandırdığımız çalışmalarımızı her yıl kazı sonuçları toplantısında bildiri olarak yansıttık. Bu kentteki çalışmalar bir yıl ara ile 2015 yılında birlikte çalıştığım Adnan Menderes Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. Murat Çekilmez tarafından devam ettirilmekte olup bu bölge ile ilgili bir kaynak kitap serisi çıkarma çalışmaları içinde olduğumuzu bildirmek isterim. Son aşama olarak ise bu antik kentte kapsamlı bir kazı planlanmaktadır.

2015 - 2016 Yılları Yüzey Araştırmalarına Göre Myrina Nekropolü

Murat ÇEKİLMEZ¹

İzmir'in Aliağa ilçesi sınırlarında yer alan Myrina antik kenti, Çandarlı Körfezi'nde (Elaitikos) deniz kenarında kurulmuş önemli bir liman kentidir. Aliağa'nın 8 km kuzey doğusunda yer alan Myrina antik kentinin hemen yakınında ise Çaltılıdere Köyü (Mahallesi) yer almaktadır. Aiolis Bölgesi'nin önemli kentlerinden biri olan Myrina, Kyme, Akhaion Limen ve Gryneion arasında konumlanmıştır. Myrina antik kenti, deniz kenarındaki Güzelhisar (Titnaios) çayının denize döküldüğü alanda, batıda Kalabasar (Kalabassary/Öteki) Tepe, doğuda Apar (Beriki) ve Kalem Tepe, kuzeyde Andız Tepe, Sarıkaya, Kömürcü ve Kalem Tepe adlı alanlar üzerinde konumlanmıştır (Fig. 1).

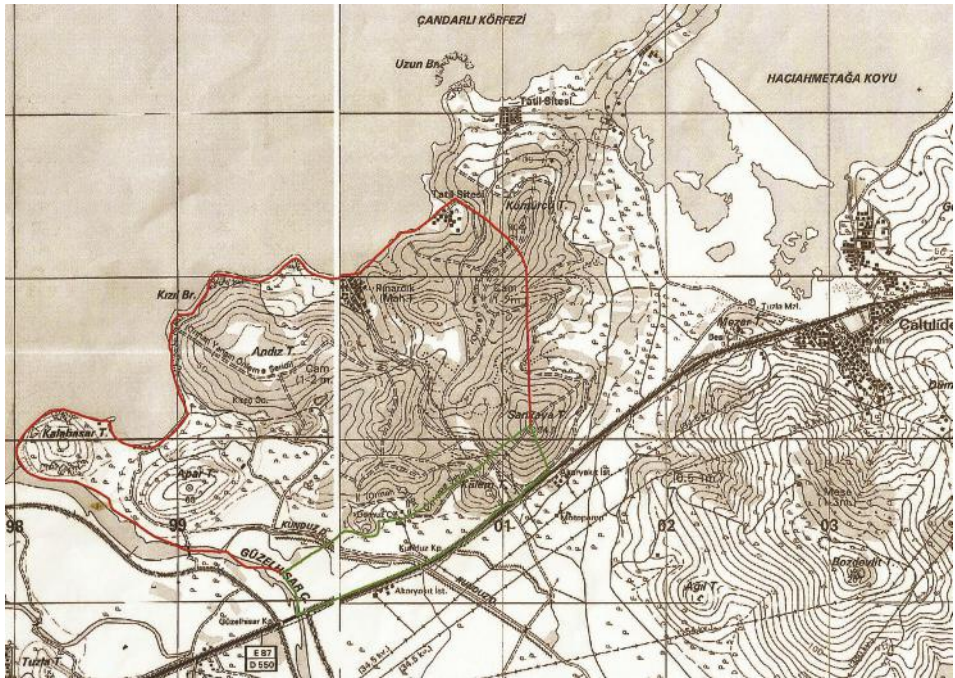

Fig. 1. Myrina Antik Kenti topografik haritası.

¹ Yrd. Doç. Dr. Murat Çekilmez, Adnan Menderes Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, 09100, AYDIN, TÜRKİYE, e-mail: mcekilmez@gmail.com

2015 yılından itibaren Myrina ve Gryneion antik kentleri yüzey araştırmaları, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izinleriyle, Aliğa Belediyesi² ve Adnan Menderes Üniversitesi'nin destekleriyle³ Adnan Menderes Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Klasik Arkeoloji Ana Bilim Dalı öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. Murat Çekilmez başkanlığındaki bilim ekibi tarafından yürütülmektedir. Bu çalışmada, 2015 ve 2016 yıllarındaki yüzey araştırmaları ışığında Myrina antik kentinin nekropolü, mezarları ve buluntularına ait son veriler değerlendirilmektedir (Fig. 2).

Fig. 2. Myrina ve Gryneion Arkeolojik Yüzey Araştırmaları sahası.

Nekropol alanı, işlenmeye elverişli volkanik bir kayaç olan tuf ana kayadan oluşmaktadır. Topografik yapı ve ana kayanın yüzeye yakın olduğu alanlar, mezarların düzenlenmesi için tercih edilmiştir. Mezarlar, tuf ana kayanın işlenebildiği alanlarda ve genellikle deniz manzaralı alanlarda toplanmıştır. Mezarlar 5 m kotundan 85 m kotuna kadar farklı yüksekliklere ait topografya üzerinde konumlanmıştır.

² Yüzey araştırmaları ve çalışmalar, Aliğa Belediyesi Başkanlığı tarafından desteklenmektedir. Çalışmalardaki yardım ve destekleri nedeniyle Aliğa Belediye Başkanı Serkan Acar'a ve Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ersin Doğer'e teşekkür ederim.

³ Destekleri nedeniyle Adnan Menderes Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Cavit Bircan'a, Fen Edebiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Sabri Kılınç'a, Arkeoloji Bölüm Başkanı Prof. Dr. Engin Akdeniz'e teşekkür ederim. Myrina ve Gryneion antik kentlerinde gerçekleştirilen araştırmalar, Adnan Menderes Üniversitesi, Bilimsel Araştırma Projeleri birimi tarafından FEF-16001 kodlu "Myrina ve Gryneion Antik Kenti Araştırmaları" adlı bilimsel araştırma projesiyle desteklenmektedir.

İlk defa Herodotos, Kyme, Larisa, Neonteikhos, Temnos, Killa, Notion, Aigiroessa, Pitane, Aigai, Smyrna ve Gryneion ile birlikte on iki Aioli kenti arasında saydığı Myrina'nın bulunduğu bölgenin yerleşim açısından İonia'ya göre daha elverişli ancak iklim bakımından elverişsiz olduğunu belirtir⁴.

Xenophon, Hellenika adlı eserinde, Gorgion ve Gongylos adlı iki kardeşin Thibron'a bağlılık yemini ettiklerini, Gorgion'un Gambriion-Palaegambriion'un, Eretrialı Gongylos'un ise (MÖ 399 yıllarında) Myrina ve Gryneion'un hükümdarı olduğunu belirtir. Ayrıca Gongylos, daha önce Pers yönetimini benimsediği için bu kentlerin hediye olarak verildiğini eklemektedir⁵. Myrina, Attika-Delos Birliği'ne bir talent değerinde katkı sağlamaktaydı⁶.

Strabon, Ephesos, Smyrna, Kyme ve Myrina'nın Amazonlar tarafından kurulduğunu ve kentin kurucusu amazonun isminin verildiğini belirtir⁷. Strabon, kentin adını aldığı Myrina adlı amazonun ayrıca at kullanmadaki başarısı ve hızından bahseder⁸.

Smith'e göre ise Myrina, Myrinus adlı bir kişi tarafından diğer Aiolis Bölgesi kentlerinden daha önce kurulmuştur⁹.

Yaşlı Plinius, Aioli kentlerini sıraladığı 5. kitabının 32. bölümünde, Kyme kentinden sonra gelen Myrina'nın önceki isminin Sebastopolis olduğunu, kentin 40 stadium uzağında ise Gryneion'un olduğunu belirtmektedir¹⁰.

Tacitus, bir deprem sonucunda Anadolu'da bulunan on iki kentin hasar gördüğünü, sonrasında Hierokaesarea, Myrina, Kyme ve Tmolos'un vergiden muaf tutulduğunu belirtir¹¹.

Antik dönem kentleri konusunda antik yazarlar ışığında araştırmalar yapan Smith, Myrina'nın çok güçlü ve küçük bir kent olduğunu, güzel bir limanı olduğunu, Tiberius ve Traian Dönemi'nde kentte depremler olduğunu ancak kentin tekrar eski gücüne kavuştuğunu belirtir¹².

Myrina antik kentinin içinde bulunduğu bölge, Prehistorik dönemden günümüze kadar stratejik bir alanda yer almaktadır. Denize yakın konumu, Gediz ve Bakırçay vadileri aracılığıyla Anadolu kültür grupları ile olan bağı, yörenin önemini arttıran ana etkenler arasındadır. Kuzey'de Yunt ve Güney'de Dumanlı Dağı ile çevrelenen Aliağa'da Helvacı ve Güzelhisar Çayı Ovası gibi verimli araziler yer almaktadır. Bakırçay ve Gediz Nehirleri

⁴ Hdt. 1: 149.

⁵ Xen. Hell: 3. 1.

⁶ Cook 1979, 80.

⁷ Strab: 11. 5.

⁸ Strab: 12. 8.

⁹ Smith 1854: Myrina maddesi.

¹⁰ Plin. Nat: 5. 32.

¹¹ Tac. Ann: 2. 47.

¹² Smith 1854: Myrina maddesi.

arasına sıkışan yörenin başlıca akarsuyu ise Güzelhisar Çayı'dır. Bölgede Neolitik Çağ ve sonrasında artan yerleşimler açısından söz konusu verimli arazilerin tarımsal kullanımı bitki örtüsünün zenginliğine karşın oldukça zor olarak tanımlanmaktadır.

Vardar ve Yavaşlı tarafından yakın zamanda Myrina antik kentinde ve nekropol alanı çevresinde gerçekleştirilen paleocoğrafya, jeoarkeoloji araştırmaları ve jeoloji çalışmalarına göre kentin hemen yakınından geçen Güzelhisar Çayı, taşıdığı alüvyonlarla kentin çevresindeki vadileri doldurmuş ve kıyı çizgisinin batıya doğru ilerlemesine sebep olmuştur. Güzelhisar Çayı ile antik kentin limanı arasındaki düzlükte yapılan çalışmalarda, Öteki Tepe ile Beriki Tepe'nin günümüzden yaklaşık 5.000 -4.000 yıl önce sığ boğaz şeklindeki bir denizle ayrıldıkları anlaşılmaktadır. Günümüzden 4.000-3.000 yıl önce ise lagüner koşulların hâkim olduğu ve daha sonradan malzeme ile dolarak iki tepe arasının kara haline geldiği anlaşılmıştır¹³.

Çalışma kapsamında ele alınan Myrina'nın konumu, kuruluşu, kalıntıları, yapılan kazı çalışmaları ve nekropol alanı hakkında birçok araştırma gerçekleştirilmiştir. Freely, kentin çevresindeki tarihi coğrafyayı değerlendirdikten sonra Myrina'nın tıpkı diğer Kuzeybatı Anadolu kentleri gibi Aiol göçlerinden önce kurulmuş olduğunu belirtir. Araştırmacı, İlyada'nın 2. kitabında amazon prensesi Myrina'nın, Troia surlarının dışında bir mezarı hakkındaki anlatımlardan yola çıkarak mezarın antik kentte görünmediğinden bahseder. Ayrıca Fransızlar tarafından yapılan mezar kazılarında bulunan Hellenistik Dönem buluntularına değindikten sonra ele geçen figürinlerin ünlü Tanagra figürinleriyle olan benzerliğinden bahseder. Ele geçen figürin grupları arasında tanrılar, insanlar, hayvanlar, karikatür figürler, tiyatro maskları ve diğer tipteki örnekler bulunmaktadır. Freely, mezarlardan bulunan iyi korunmuş örneklerin Louvre ve İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde sergilendiğini belirtmektedir¹⁴.

Corso, diğer araştırmacılarla benzer şekilde nekropol ele geçen figürinlere değinmektedir. Araştırmacıya göre mezarlardan ele geçen Aphrodite figürinleri, minyatür boyutlarıyla dönemin önemli mezar armağanları arasındadır. Hellenistik Dönem'de yoğun görülen figürin üretimi özellikle Augustus Dönemi'nde de aynı şekilde devam eder. Corso aynı zamanda yerel atölyelerden Diphilos ve Papias'ın Augustus Dönemi üretimlerine değinmektedir. Araştırmacı, bu dönemdeki komşu kent Kyme figürinlerinin Myrinalı koroplastlar tarafından üretildiğini tespit etmiştir. MS 17 yılında, Tiberius

¹³ Vardar - Yavaşlı 2016, 164 vd. Şekil 1-8.

¹⁴ Freely 2004, 87 vd.

Dönemi'nde kentte meydana gelen şiddetli depreme rağmen üretimlerin devam ettiğini ve nekropol alanında bulunan figürinlere göre Myrina'nın, Aiolis Bölgesi'nin en önemli figürin üretim merkezlerinden biri olduğunu belirtir¹⁵.

Bell, figürinleri değerlendirdiği çalışmasında Myrina nekropol alanından bulunan çelenkli Eros ve Nike figürinlerinin Geç Hellenistik Dönem'de sevilen tiplerden olduğunu tespit etmiştir¹⁶.

Romano, Gordion buluntusu figürinleri değerlendirdiği çalışmasında, Myrina nekropolü ve buradan bulunan figürinler arasında karşılaştırmalar yaparak tipler arasındaki benzerlikleri belirlemiştir¹⁷.

Myrina nekropolündeki mezar buluntuları konusundaki ilk çalışmalarından birini 1883 yılında, Pottier ve Reinach gerçekleştirmiştir¹⁸. 1903 yılında, Winter, Myrina nekropolü buluntusu Tanagra tipindeki figürinleri değerlendirdiği çalışmasında tip ve stil özelliklerine değinmektedir¹⁹.

Kleiner, figürinleri ele aldığı çalışmasının ilk bölümünde Eretria ve Olynthos gibi merkezlerde bulunan Tanagra stilindeki figürinleri değerlendirmiştir. İkinci bölümde ise Alexandria, Myrina, Atina ve Tanagra'nın nekropollerini ve buluntularını ele almıştır. Üçüncü bölümde Erken Hellenistik Dönem tiplerini ve figürinlerin stil gelişimlerini ele alan yazar son bölümde Yüksek ve Geç Hellenistik Dönem'e tarihlenen Myrina buluntusu Tanagra figürinlerini irdelemiştir²⁰.

Alexandria'da bulunan Erken Hellenistik Dönem Tanagra figürinlerini değerlendiren Kassab-Tezgör ise karşılaştırmalı olarak Tanagra, Myrina, Atina ve diğer bölgelerin figürinlerine değinmiştir²¹. Uhlenbrock, aynı nekropolden bulunan Eros figürinleri ile birlikte Myrina'daki Tanagralıların atölyesi üzerinde durmaktadır²².

Myrina nekropolü ve buradan bulunan figürinler konusundaki en kapsamlı çalışmalar ise Hutton, Mendel, Sieveking, Burr, Poulsen, Baudat, Nicholson, Mollard - Besques ve Leyenaar - Plaisier tarafından gerçekleştirilmiştir²³.

¹⁵ Corso 2007, 75 vd.

¹⁶ Bell 2014, 172 vd.

¹⁷ Romano 1995, 32 vd.

¹⁸ Pottier - Reinach 1885, 81-95.

¹⁹ Winter 1903, 216 vd.

²⁰ Kleiner 1984, 1 vd.

²¹ Kassab-Tezgör 2007, 17 vd.

²² Uhlenbrock 1990, 138 vd.

²³ Hutton 1895, 1 vd; Mendel 1908, 1 vd; Sieveking 1916, 35; Burr 1934, 1 vd; Poulsen 1949, 30 vd; Baudat 1953, 1 vd; Mollard-Besques 1963, 21 vd; Nicholson 1968, 36 vd; Mollard-Besques 1972, 1 vd; Leyenaar-Plaisier 1979, Pl. 94, Nr. 673.

Mollard Besques, Batı Anadolu'daki önemli üretim merkezlerinden Myrina'da bulunan figürinler üzerinde yapılan incelemeler sonucunda kilin mika katkılı, erken figürinlerde soluk portakal rengine daha geç olan örneklerde ise kırmızı tonlarında olduğunu belirlemiştir²⁴. Myrina nekropolünden ele geçen figürinler konusundaki en kapsamlı çalışmalardan birini de Kassab gerçekleştirmiştir. Araştırmacı, Myrina buluntusu olan ve bugün Atina'daki Fransız Okulu Koleksiyonu'nda yer alan figürinleri değerlendirmiştir²⁵.

Işın, Patara örneklerini değerlendirirken Myrina figürinlerine de değinmiştir. Araştırmacı, Tanagra terrakottalarını taklit eden dörtgen formlu pişirme deliklerinin daha sonra Myrina ve Troia'daki figürinlerde de görüldüğünü belirlemiştir²⁶. Vafopoulou-Richardson, figürinleri incelediği çalışmasında Myrina'daki Aglaophon atölyesi üretimlerine de değinmektedir²⁷. Walters, MÖ 2. yüzyılın sonlarına tarihlenen terrakotta İsis figürinlerini değerlendirmiştir²⁸. Price ise Myrina antik kentinin kuzeyinde, nekropol alanı içerisindeki İn Tepe mezarlarından bulunan kourotraphos ve Aphrodite figürinlerini değerlendirmiştir. Araştırmacıya göre kourotraphos figürinleri, Klasik ve önceki dönemlerin kopyaları şeklinde olup figürinler daha çok Kyme ve diğer Aiolis kentlerinde de görülen Kybele ve onunla ilgili tanrıçaları betimlemektedir²⁹.

Özyiğit, Bergama Müzesi dışında İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde korunan altı adet, Louvre Müzesi koleksiyonundaki sekiz adet, Dresden'deki bir adet Nike heykelciğinin seri üretim sonucu meydana geldiğini düşünmektedir. Özyiğit, İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde bulunan ve Aglaophon Atölyesi imzasını taşıyan bir Nike heykelciğinden yola çıkılarak burada bulunan toplam on beş adet, Bergama Müzesi'nde korunan beş adet; toplamda ise yirmi adet Nike heykelciğinin Aglaophon Atölyesi üretimi olduğunu tespit etmiştir³⁰. Batı Anadolu'da MÖ Geç 2. yüzyıl - Erken 1. yüzyıldan başlayarak koroplastların isimlerini figürinlerin arka yüzüne yazdıkları bilinmektedir. Anadolu'da, MÖ Geç 2. yüzyılda başlayan ve MÖ 1. yüzyıl boyunca kullanılan 40 isim ve 20 monogramı tespit edilen en önemli merkez Myrina'dır³¹.

²⁴ Mollard-Besques 1963, 21 vd.

²⁵ Kassab 1980, 335 vd.

²⁶ Işın 2007, 24 vd.

²⁷ Vafopoulou-Richardson 1991, 54.

²⁸ Walters 1998, 14 vd.

²⁹ Price 1978, 161 vd.

³⁰ Özyiğit 1986, 504.

³¹ Kassab 1988, 10 vd; Uhlenbrock 1990, 13 vd.

Figürinler dışındaki nekropol buluntuları ise Ajootian tarafından değerlendirilmiştir. Araştırmacı, Myrina Nekropolü'nden bulunan ve MÖ Erken 3. yüzyıla tarihlenen bronz bir hydria kulbu eklentisindeki Eros figürünün, Praksiteles'in Eros yontusu ile aynı tipte olduğunu tespit etmiştir³². Larson, Nympheleri değerlendirdiği çalışmasında Myrina isminin bir amazona ait olduğunu ve kentin ismini ondan aldığını belirtir. Araştırmacı, Myrina nekropolünde yapılan kazılarda bulunan çok sayıdaki figürin arasında yer alan terrakotta Nymphe mağarasından söz etmektedir. Özellikle mezarlardan ele geçen buluntuların yerel kültürle bağlantılı olabileceğini belirtir³³. Bilindiği gibi Myrina nekropolünde, Atina Fransız Okulu (L'École Française D'Athenes) araştırmacıları E. Pottier ve S. Reinach tarafından 1880-1882 yılları arasında çok sayıda (yaklaşık 5.000 civarında) mezarın kazısı yapılmıştır. Araştırmacılar daha sonra yaptıkları çalışmaları ve elde edilen buluntuları, 1887 yılında iki cilt halinde (metin ve levhalar) yayınlamışlardır³⁴. "Myrina Nekropolü" adlı yayında, kazı sırasında tutulan günlük raporlarla birlikte günlük kazı gözlemleri, arazi ve topografyaya ait araştırmalar, arkeolojik kalıntılar, kentin tarihçesi, tarihi coğrafyası ile birlikte levhalar bölümünde kazılar sırasında bulunan figürinler ele alınmıştır. Çalışmanın ilk bölümünde kazılar başlamadan önceki olaylar ve kazıların geçmişi anlatılır. İkinci bölümde Myrina kentinin topografyası ve tarihçesi ele alınır. Özellikle bu bölümde antik yazarların anlatımları ışığında kentin tarihi coğrafyası ile birlikte mezarların bulunduğu alanın jeolojik yapısı incelenmiştir. Üçüncü bölümde çalışmalar sırasında görülen ve kazı gerçekleştirilen mezarlar ele alınmıştır. Mezarların yapım teknikleri, formları ve boyutları ayrıca değerlendirilmektedir.

Araştırmacılar, yapılan kazılarda bulunan mezarları başlıca 6 grup içerisinde değerlendirirler³⁵ (Fig. 3-4).

- a) Dörtgen çukur şeklindeki mezarlar,
- b) Yuvarlak çukur form,
- c) Mezar odası formu,
- d) Kesme blok taştan yapılmış form,
- e) Taş lahit formu,
- f) Pişmiş toprak lahit formu,

³² Ajootian 1999, 114.

³³ Larson 2001, 197 vd.

³⁴ Pottier-Reinach-Veyrier 1887, 1 vd.

³⁵ Pottier-Reinach-Veyrier 1887, 60 vd, Fig. 3-4 vd.

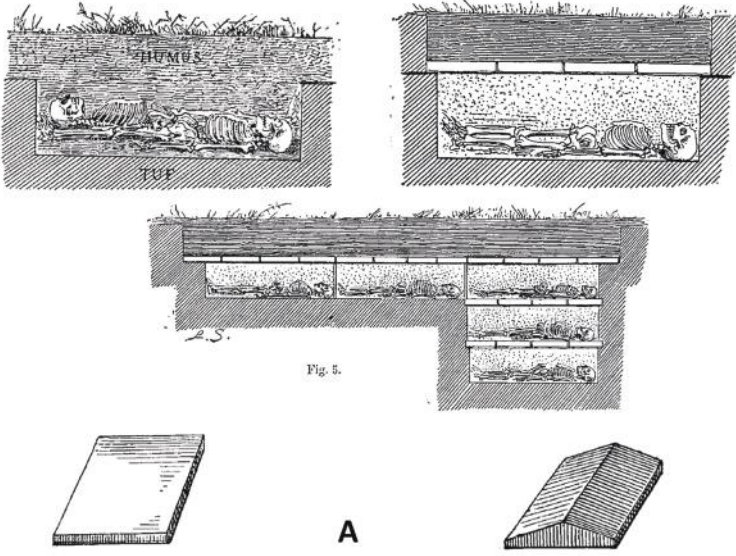

Fig. 3. E. Pottier ve S. Reinach'a göre mezar tipleri (Pottier-Reinach 1887, 60 vd.).

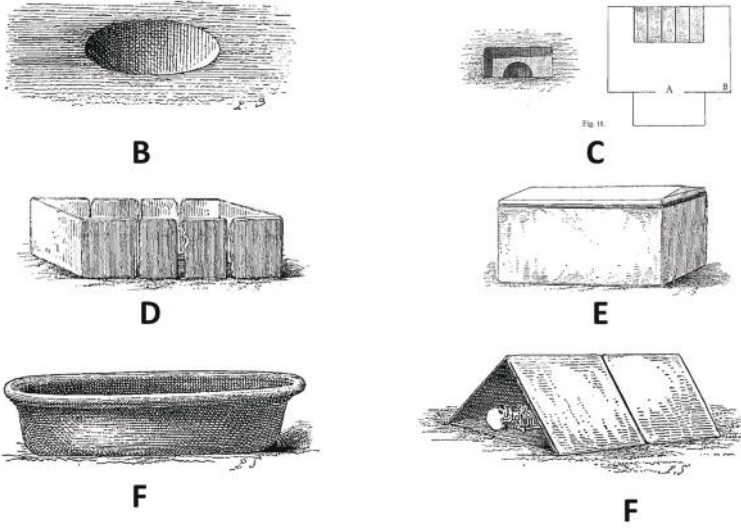

Fig. 4. E. Pottier ve S. Reinach'a göre mezar tipleri (Pottier-Reinach 1887, 60 vd.).

Tespit edilen mezar tiplerinden ilk üç formun (*a, b, c*) volkanik ana kaya olan tüfün işlenmesiyle oluşturulduğunu, diğer üç formun (*d, e, f*) ise toprak zemine açılan çukurlara gömüldüklerini tespit etmişlerdir³⁶.

Araştırmacıların ilk grupta (*a grubu*) değerlendirdiği dörtgen çukur ya da sanduka olarak adlandırabileceğimiz mezar formu nekropol alanında en yaygın tiptir. Özellikle nekropol alanı sahasında tüf ana kayanın yoğun

³⁶ Pottier - Reinach - Veyrier 1887, 60 vd.

olması, bu kayaç tipinin diğerlerine göre daha kolay şekil verilebilir nitelikte olması ve mezar tipinin en basit özelliklerden oluşması bu formun yaygınlaşmasına sebep olmuştur. Mezar formu, boyuna dörtgen şeklindeki tütün işlenmesiyle oluşturulan mezar çukuru ve üzerinin tüften yapılmış mezar kapaklarıyla kapatılmasından oluşan en basit formdur. Mezarın ana kayanın işlenmesinden oluşturulması nedeniyle diğer tiplere göre daha uzun yıllar form bozulmadan günümüze kadar korunabilmiştir. Çoğunlukla tek kişilik gömüler için kullanılan bu mezar formuna ait kazılmış durumdaki örnekler yüzey araştırmaları sırasında Apar Tepe'nin kuzey etekleri ile Andız Tepe'nin güney etekleri arasındaki vadide tespit edilmiştir. 2015 yılında yapılan yüzey araştırmaları sırasında bu tipteki mezarlardan yedi tanesi arazide yerinde gözlemlenmiştir. Genellikle tek kişilik gömüler için kullanılan bu mezarlara ait kapaklar sonradan kırıldığı için mezarların kapakları yerinde bulunamamıştır. Mezarlar, 1 metreden 2 metreye kadar değişen uzunluklara sahipken genişlikleri 30 cm'den 135 cm'ye, derinlikleri ise 30-70 cm arasında değişen boyutlardadır. Mezarların dört tanesi doğu-batı yönünde işlenirken biri kuzey-güney, diğer ikisi ise kuzey doğu-güney batı doğrultusudur. Dolayısıyla daha çok doğu-batı doğrultusu mezar yönü olarak seçilmekle birlikte tüm mezarlarda yön birlikteliğinden söz edilemez. Değerlendirilen örneklerden **MYR15NAM5** nolu kuzey doğu-güney batı doğrultulu mezar, 1,30 m uzunluğunda, 0,38 m genişliğinde, 0,22 m derinliğindedir. Olasılıkla tek bir kişinin gömülmesi için yapılmış olan bu dikdörtgen şeklindeki mezar çukurunun tuf ana kayanın işlenmesiyle oluşturulduğu tespit edilmiştir. Kapağı sonradan tahrip olan mezarın kapağına rastlanmamıştır ancak bilinen örneklerle göre kapağının tuf taşının kesilmesiyle oluşturulmuş kesme taş bloklardan oluşturulduğu anlaşılmaktadır (Fig. 5).

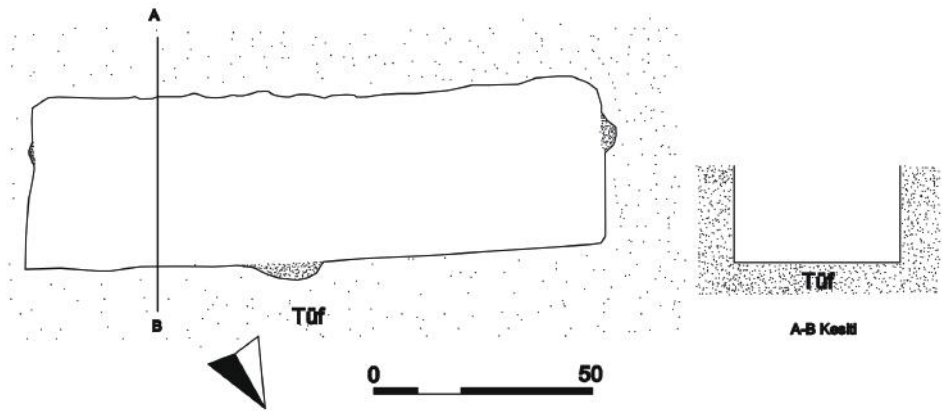

Fig. 5. MYR15NAM5 Araştırma envanter numaralı mezarın çizimi.

2016 yılı yüzey araştırmalarında ise nekropol alanının büyük bir bölümünü kapsayan Andız Tepe'nin güney eteklerinde sekiz adet dikdörtgen sanduka şeklindeki mezar tespit edilmiştir. Kazılmış durumdaki bu mezarlarda kapaklara rastlanmamıştır. Boyutları 1,50-2 m arasında değişen mezarların ortalama 0,50 m derinlik ve 0,60 m genişlikte oldukları görölmektedir.

Pottier ve Reinach'ın tespit ederek 2. grupta (**b grubu**) değerlendirdiği yuvarlak çukur formundaki mezarlara³⁷ araştırmalar sırasında rastlanmamıştır.

Pottier ve Reinach'ın 3. grupta değerlendirdiği (**c grubu**) tuf ana kayaya işlenen oda mezarlar sayıca önemli bir grubu oluşturmaktadır. Antik kentte 2015 ve 2016 yıllarında gerçekleştirilen yüzey araştırmalarında nekropol alanının sınırları belirlenmeye başlanmıştır. Özellikle Apar Tepe'nin kuzey etekleri ve Andız Tepe arasındaki vadi ile birlikte Kalem ve İntaşı Tepe'ye uzanan çok geniş bir mezarlık alanı tespit edilmiştir. 2015 yılında Myrina antik kentin nekropol alanındaki araştırmalar, İntaşı Tepe, Andız Tepe, Ak-yar ve Kızılyar Mevkii ile Apar Tepe'nin kuzey yamaçlarında sürdürölmüştür. İntaşı Tepe'de oldukça korunaklı bir kaya kütesinin alt tarafında, kaya kütesinin güney tarafına, tuf ana kaya oyularak inşa edilmiş **MYR15NAOM01** araştırma envanter numaralı bir mezar odasına rastlanmıştır (Fig. 6).

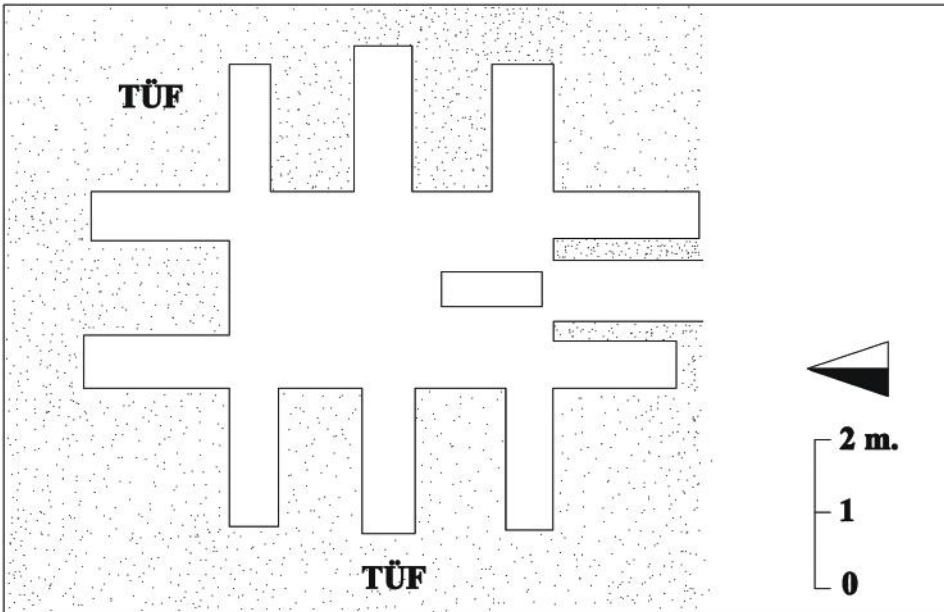

Fig. 6. MYR15NAOM01 Araştırma envanter numaralı mezar odası çizimi.

³⁷ Pottier - Reinach - Veyrier 1887, 60 vd.

Antik kentin çevresine göre en yüksek mevkisi olan Andız Tepe’de kolay işlenebilen tuf ana kayanın yoğunlukta olması ve çevredeki tepelere göre hâkim olan konumu nedeniyle çok sayıda mezar yapıldığı tespit edilmiştir. Kuzey-güney doğrultusunda uzanan oda mezarın daha önceki yıllarda kaçak kazılarla açıldığı ve buradan çıkan toprağın mezarın içine ve etrafına atıldığı görülmüştür. Dromoslu ve tek odalı olan mezarın içerisinde tuf ana kaya oyularak duvarların farklı alanlarına açılmış değişik boyutlarda 10 adet sekiye rastlanmıştır. Kaçak kazıcılar tarafından tahrip edilen mezar odasının taban kısmı ise çıkan toprağın odanın içerisine atılması nedeniyle belirlenememiştir. Genellikle birden fazla kişi için yapılan Andız Tepe’deki oda mezarların dromosu, genellikle deniz yönüne, güneye bakmaktadır. 5,10x2,55 m ölçülerindeki odanın tavan yüksekliği 1,83-1,91 m arasında değişmektedir. Dromos ise 2,05x1,05 m boyutlarında olup 1,95 m yüksekliğindedir. Aynı oda mezarın çevresinde 5 adet envanterlik nitelikte bronz sikke bulunmuştur. Bulunan sikkelerden dördü Klasik Dönem’e, bir tanesi ise Hellenistik Dönem’e tarihlenmektedir. Sikkelerin, Myrina’ya komşu kentler olan Pitane, Gambirion, Kyme ve Lebedos kenti basımı oldukları tespit edilmiştir.

2016 yılında Andız Tepe’nin güney eteklerinde yürütülen çalışmalar sırasında oldukça korunaklı bir kaya kütesinin alt tarafında, kaya kütesinin güney tarafına, tuf ana kaya oyularak inşa edilmiş **MYR16NAOM01** araştırma envanter numaralı bir mezar odasına rastlanmıştır (Fig. 7).

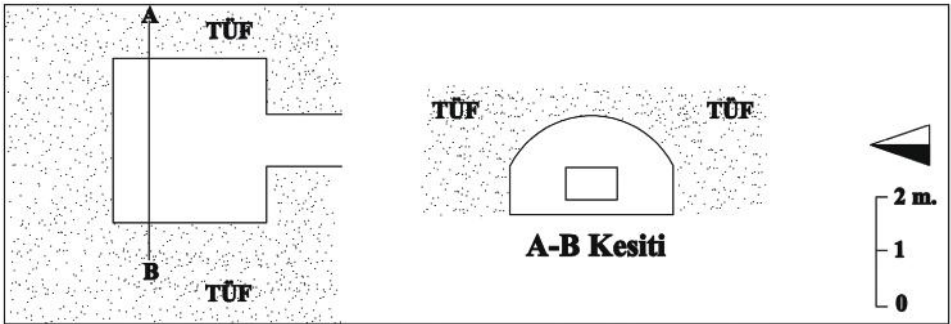

Fig. 7. MYR16NAOM01 Araştırma envanter numaralı mezar odası çizimi.

Kuzey-güney doğrultusunda uzanan oda mezarın daha önceki yıllarda kaçak kazılarla açıldığı ve buradan çıkan toprağın mezarın içine ve etrafına atıldığı görülmüştür. Dromossuz, alçak girişli ve tek odalı olan mezarın iç kısmı kaçak kazılar nedeniyle tahrip olmuştur. Myrina nekropolündeki diğer oda mezarlarda görülen ana kayaya işlenmiş sekilerden farklı olarak oda içerisinde kırık durumda mermer kline parçalarına rastlanmıştır. Mezarın

girişinden odaya iki küçük basamakla inilmektedir. Kaçak kazıcılar tarafından tahrip edilen mezar odasının taban kısmı ise çıkan toprağın odanın içerisine atılması nedeniyle belirlenememiştir. Kuzeyde yer alan oda, 2,88 m uzunluğunda, 3,07 m genişliğinde ve 84 m yüksekliğindedir. Güneybatıdaki deniz manzarasına bakan mezarın girişi, 1,41x0,97 m boyutlarında ve 0,60 m yüksekliğindedir.

2016 yılındaki araştırmalar sırasında İzmir Çanakkale kara yolunun kenarında, Myrina'nın doğusundaki Kalem Tepe üzerinde 8 m kodunda, kaçak kazılarla açılmış durumda **MYR16NAOM2** araştırma envanter numaralı bir mezar odasına rastlanmıştır (Fig. 8).

Fig. 8. MYR16NAOM2 Araştırma envanter numaralı mezar odası.

Diğer oda mezarlardan farklı olarak kesme blok taşlardan harçsız örülen duvarlarda bağlayıcı olarak büyük kenetler kullanılmıştır. Oda mezarın daha önceki yıllarda kaçak kazılarla açıldığı ve buradan çıkan toprağın mezar odasının içine ve etrafına atıldığı görülmüştür. Kuzeyde yer alan 3,70 m uzunluğunda, 3,13 m genişliğinde ve 2,71 m yüksekliğindeki odanın tavanı kesme blok taşlardan, kenet kullanılarak tonoz şeklinde örülmüştür. Güneyde yer alan mezarın girişi ya da dromosu ise kaçak kazılar ve tahribat nedeniyle belirlenememiştir. Mezar odasının yüzeyden aşağıda toprak içerisine açılmış bir çukurda yer aldığı tespit edilmiştir. Özellikle mezar odasının üst kısmının en az 2-3 metrelik kısmının kazıldığı

bu nedenle tepenin bütünü düşünülduğünde 10-12 m yüksekliğe sahip bir tümölüs olabileceği anlaşılmaktadır.

Pottier ve Reinach'ın 4. grupta değerlendirdiği (*d grubu*) kesme blok taştan yapılmış mezarlar sayıca önemli bir grubu oluşturmasına rağmen büyük bir çoğunluğunun tahrip olduğu ya da kırık parçalar halinde yüzeyde görüldükleri tespit edilmiştir. Ayrıca 2015 ve 2016 yıllarında gerçekteştirilen yüzey araştırmalarında, Pottier ve Reinach'ın kazdığı çok sayıdaki mezarın geçen zaman içerisinde yaklaşık 1,5-2 m toprağın altında kaldığı ve çoğunun kırılarak tahrip edildiği anlaşılmıştır. 2015 yılı araştırmaları sırasında nekropol alanı içerisinde, Kızılyar mevkiinde dörtgen formlu, düzensiz büyük bloklar yan yana getirilerek ve bir kısmı ana kayaya oyularak işlenmiş bir mezara rastlanmıştır. Mezarın daha önceki yıllarda kaçak kazılar yapılarak kazıldığı ve daha sonra mezarın içinden çıkan toprak ve taş parçalarının mezarın etrafına düzensiz olarak atıldığı görülmüştür.

Andız Tepe'nin güney yamaçları ve Apar Tepe'nin kuzey yamaçları arasındaki derin vadide yer alan nekropol alanında araştırmalara devam edilmiştir. Bu alanda Atina Fransız Okulu üyeleri E. Pottier ve S. Reinach tarafından 1880-1882 yılları arasında kazılarak açılmış mezarlar tespit edilmiştir. Tüf bloklar yan yana getirilerek oluşturulan söz konusu mezarların birçoğu günümüzde kapaksız, üzeri açık ve tahrip edilmiş durumdadır (Fig. 9).

Fig. 9. E. Pottier ve S. Reinach Tarafından 1880-1882 yılları arasında Myrina Nekropol Vadisi.

Pottier ve Reinach'ın 5. grupta değerlendirdiği (*e grubu*) tüften yapılmış lahitler ise sayıca en az grubu oluşturur. 2015 yılı araştırmaları sırasında Myrina nekropolünden getirilerek devşirme malzeme olarak kullanıldığı anlaşılan üç adet taş lahit tespit edilmiştir. Bunlardan Myrina'nın kuzeyindeki Çaltılıdere Köyü'ne bağlı olan, Karşıyaka Mahallesi'ndeki, Ebru Tatil Sitesi'nin bahçesi içerisinde iki adet taş lahit bulunmuştur. Tüf taşından özenle işlenerek yapılan **MYR15NATL17** araştırma etüt numaralı lahdin bir kişinin rahatça gömülebileceği biçimde yapıldığı anlaşılmıştır³⁸. Üzerinde her hangi bir bezeme olmayan ve yan yüzleri kabaca işlenen lahdin kapağına rastlanmamıştır. Diğer **MYR15NATL27** araştırma etüt numaralı lahit ise daha küçük boyutlu olmak üzere benzer şekilde dörtgen formundur³⁹. **MYR15NATL72** araştırma etüt numaralı üçüncü lahit ise Çaltılıdere Köyü'nde Okul Sokak, No. 2A adresindeki kahvehanenin önündeki bahçede bulunmuştur. Diğerlerinden farklı olarak perlitten yapılan lahit daha küçük boyutlarıyla olasılıkla çocuklar için kullanılmış olmalıdır.⁴⁰ Diğerlerinden farklı olarak lahdin tabanı geniş tutulmuş, cidarı ise tam tersine daha ince verilmiştir. Üzerinde her hangi bir bezeme bulunmayan ve bazı bölümleri kırık olan lahdin kapağına rastlanmamıştır. Benzer tipteki lahitler araştırma sahası içerisinde kalan Gryneion'un nekropol alanında 1992 yılında yapılan kazı çalışmaları sırasında bulunmuştur⁴¹.

2015 ve 2016 yılı yüzey araştırmaları sırasında, Pottier ve Reinach'ın 6. grupta değerlendirdiği (*f grubu*) pişmiş toprak lahit formuna rastlanmamıştır. Mezar tipleri dışında yüzey araştırmaları sırasında farklı tipteki nekropol buluntuları tespit edilmiştir. 2015 yılı yüzey araştırmaları sırasında, Myrina nekropol alanı sınırları içerisinde kalan Karşıyaka Mahallesi, No. 51 adresindeki Ebru Sitesi'nin bahçesinde bir adet Aiol-Lesbos kymationu bezemeli andezitten yapılmış mimari yapı parçasına rastlanmıştır (**Fig. 10**)⁴². Benzer tipteki örnekler Larissa, Ephesos, Lesbos, Neandria, Thasos, Smyrna, Kyzikos, Siphnos ve Klozomenai'de tespit edilmiştir⁴³. Myrina nekropol alanı içerisinde yer alan Karşıyaka Mahallesi'ndeki, Ebru Tatil Sitesi'nin bahçesi içerisinde, çoğunluğu Hellenistik ve Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlenen mimari parçalar yer almaktadır. Bunlardan 21 adet sütun parçası, 1 adet üzerinde haç bezemesi olan Bizans Dönemi'nden lon-İmpost başlık, Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlenen 1 adet yazıtlı mezar

³⁸ Uzunluk: 150 cm, Genişlik: 90 cm, Yükseklik: 64 cm, Cidar: 11 cm

³⁹ Uzunluk: 121 cm, Yükseklik: 32 cm, Genişlik: 58 cm, İç uzunluk: 92,5 cm, İç genişlik: 32 cm, Cidar: 10 cm

⁴⁰ Uzunluk: 113 cm, Genişlik: 54 cm, Yük: 45 cm, Kalınlık: 8 cm, İç gen: 40 cm, İç uzunluk: 100 cm, İç derinlik: 24 cm

⁴¹ Özkan 1994, 1-16.

⁴² Ölçüler: Yükseklik: 27 cm, Genişlik: 48 cm, Uzunluk: 72 cm, Bezeme Kuşağı Yüksekliği: 11 cm

⁴³ Arseven 2013, 114 vd. 4.92-4.100.

altarı, Roma İmparatorluk Dönemi'nden 3 adet Attik-lon kaide, aynı dönemden 1 adet Korint ve lon başlığı tespit edilmiştir. Myrina nekropolü içerisinde kalan söz konusu tatil sitesindeki bu mimari parçaların mezarlara ait parçalar olduğu ve sonradan tatil sitesinin bahçesine taşındığı düşünülmektedir.

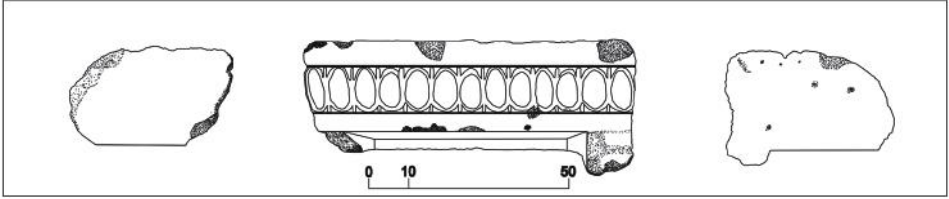

Fig. 10. Nekropol alanı sınırlarında, Karşıyaka Mahallesi Ebru Sitesi bahçesinde bulunan mimari parça.

2016 yılı yüzey araştırmaları kapsamında, Myrina'nın yakınındaki Çaltıldere Mahallesi, Cami Sokak, No.29 adresinde bulunan Eski Köy Cami yerinde incelenerek fotoğraflanmıştır. Caminin kotu yaklaşık 41 m'dir. İncelemeler sırasında Caminin bahçesinde yer alan Osmanlı Dönemi'ne ait mezarlık içerisinde Myrina nekropolünden taşınarak burada devşirme olarak kullanılmış mezar stellerine rastlanmıştır⁴⁴. Bunlardan **MYR16NAMS7** etüt numaralı, ince tanecikli beyaz mermerden yapılmış mezar steli, naiskos şeklinde düzenlenmiş şematik formuyla Geç Hellenistik Dönem özellikleri sergilemektedir (Fig. 11).

Bu mezar stelinin alt kısmı toprağın içine gömülerek devşirme olarak burada tekrar kullanılmıştır. Soldaki akroter kırık ve eksik, tepe akroterinin bir bölümündeki kırık dışında sağlam olan mezar steli, en üstte tepe akroteri ve yanlarda alınlık akroterleriyle çevrelenmiştir. Kalın bir sima ve geison ile çevrilen alınlık kısmı diğer bölümlere göre dışa taşkın işlenmiştir. Kademeli bir silmeyle birlikte resim alanına geçilir. Betimleme alanının yanlarında çerçeve yer almazken her hangi bir kabartma ve yazıta rastlanmamıştır. Bu nedenle bezemeli alanda kabartma yerine boya ile betimleme ve yazıların işlendiği ancak uzun süre kullanılan mezar stelinde doğal şartlar nedeniyle boyanın zaman içerisinde yok olduğu anlaşılmaktadır. Arka yüz, öne göre daha kaba bırakılmıştır. Stel, şematik naiskos şeklindeki formu, dışa taşkın alınlık yapısı, yukarıdan aşağıya genişleyen tipi ve genel form özellikleriyle Geç Hellenistik Dönem'e ait olmalıdır. 2016 yılındaki araştırmalar sırasında, nekropol alanı sınırları içerisindeki Apar Tepe'nin kuzey eteklerinde üzerinde iki satır yazıtı olan tüften yapılmış bir mezar steline daha rastlanmıştır⁴⁵.

⁴⁴ Ölçüler: Alınlık Yüksekliği: 11,5 cm, Alınlıkla Birlikte Genişlik: 32,5 cm, Tüm Yükseklik: 67,5 cm, Resim Alanı: 55 cm, Kalınlık: 7,5 cm, Alt, Genişlik: 32,5 cm, Üst Genişlik: 30,5 cm

⁴⁵ Mezar steli ve yazıtı ile ilgili çalışmalar Adnan Menderes Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü öğretim üyesi, Klasik Filolog, Epigraf Yrd. Doç. Dr. Murat Aydaş tarafından yayına hazırlanmaktadır.

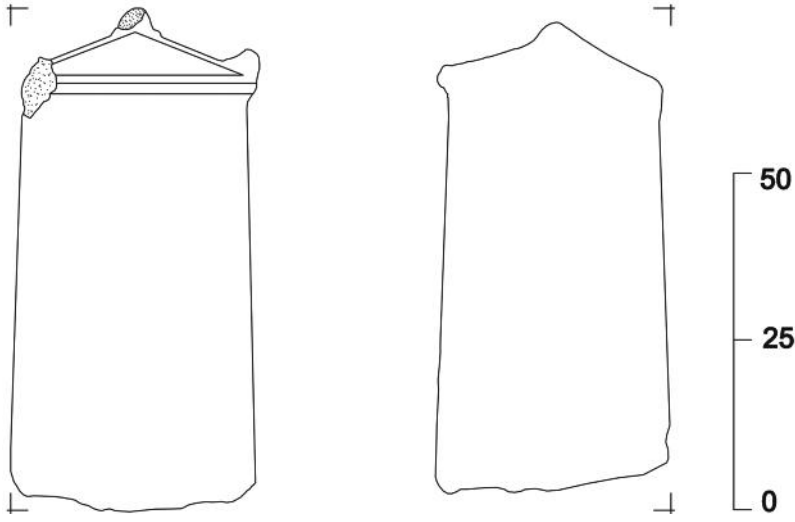

Fig. 11. Çaltılıdere Eski Köy Cami bahçesinde bulunan mezar stelinin çizimi.

Nekropol alanında yürütülen araştırmalar sırasında bulunan farklı tipteki buluntulardan biri de mimari terrakotta entefiks parçasıdır. İyi pişmiş, kalın cidarlı, kalıp yapımı mimari terrakotta parçasının hamuru mika, kum, kireç ve taşçık katkılıdır. Sadece ön yüzünden bir bölümün korunduğu parça üzerinde köşede kıvrık dal ile birlikte üzerinde iki yılanın kafa ve gövdesine ait betimleme görülmektedir (Fig. 12). Beyaz astar üzerine kıvrık dalın üzerinde kırmızı, yılanların üzerinde ise siyah boya belirlenmiştir. Arkaik Dönem mimari terrakotta antefisklerine göre köşelerde kıvrım dal içerisinde ortada bir Gorgo ve ondan çıkan yılan vücutları işlenmiş olmalıdır. Bu mimari terrakotta antefiks parçası, Myrina nekropolü ve çevresinde ahşap bir yapı/mabedin çatısını koruması amacıyla üretilmiş olmalıdır.

Sonuç olarak bu çalışmada 2015 ve 2016 yıllarında Myrina antik kentinde gerçekleştirdiğimiz yüzey araştırmaları kapsamında elde edilen ilk veriler bilim dünyasına sunulmaya çalışılmıştır. Nekropol alanı coğrafi ve mimari olarak incelenmiş ve bulunan seramik parçaları ve diğer materyaller veri olarak toplanmıştır. Yoğun bir maki bitki örtüsü ve sonradan ekilen çam ağaçlarıyla tamamen kaplanmış nekropol alanı deniz kıyısından iç kesime doğru 10 m kadar sokulan kayalık bir vadide yayılım göstermektedir. Nekropol alanı ve mezarlar 1880'li yıllardan itibaren günümüze kadar yoğun tahribata maruz kalmış bunun sonucu olarak mezarlar ve bağlantılı yapılar zarar görmüştür. Bu nedenle söz konusu alanlarda bir an önce kazı çalışmalarına başlanması ve koruma önlemlerinin alınması gerekmektedir. Yapılan araştırmalarda geleceğe yönelik çalışmalar planlanmaya başlanmıştır. Bu doğrultuda nekropol alanının öncelikli olarak yıl boyunca oluşan doğal

tahribat ve bitki örtüsünden tamamen temizlenmesi gerekmektedir. Bunun dışında nekropol alanının gerekli ölçümler ve konumlandırma yapıldıktan sonra kent karolajına dâhil edilmesi planlanmıştır. Gelecek yıllarda Myrina ve çevresinde yapılacak kazı ve koruma çalışmaları nekropol alanının önemi ve zenginliği hakkında ipuçları verecektir.

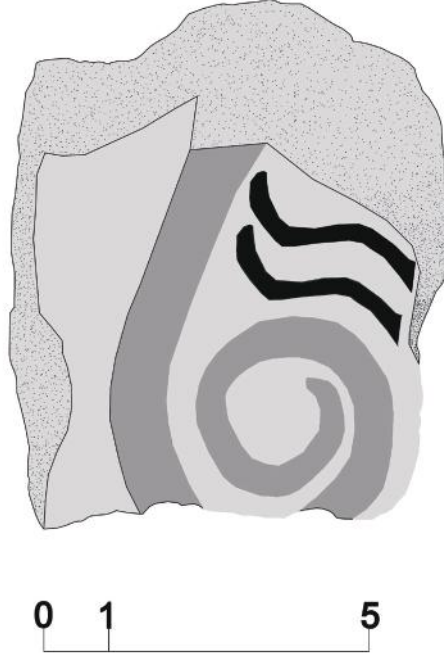

Fig. 12. Nekropol alanında yürütülen araştırmalar sırasında bulunan mimari Terrakotta Antefiks parçasının çizimi.

Myrina-Gryneion Arasında Bir Höyük Yerleşimi: Çaltıldere Höyüğü 2016 Yılı Araştırmaları

Emre ERDAN¹

Çaltıldere Höyüğü, İzmir İli, Aliağa İlçesi'nin kuzeyinde, Çaltıldere Mahallesi sınırları içerisinde². Güneyinden, höyüğe ismini veren ve yaz aylarında kuruyan Çaltıldere geçmekte, yaklaşık olarak 200 m batısında ise Çandarlı Körfezi sınırları içerisindeki Mersinli Koyu yer almaktadır. Höyük, Güzelhisar Çayı (Pythikos) Deltası ile deltayı kuzeyden sınırlandıran yaklaşık 100 metrelik tepe arasında kalır. Korunan yüksekliği yaklaşık olarak 2-3 m olan höyük³, İzmir 1 No'lu Koruma Kurulu tarafından 09.02.2005 tarihli ve 444 sayılı karar ile tescil edilmiştir. Buna karşın yerleşimin keşfi çok daha erken bir tarihe dayanmaktadır. 20. yy'ın ortalarında tespit edilen merkez, J. Mellaart⁴, J. Driehaus⁵, D. French⁶, R. Meriç⁷ - E. Doğer⁸ ve son olarak B. Horejs⁹ tarafından incelenmiştir. Bugüne değin yürütülen çalışmalar farklı dönemlere ait buluntulara işaret etmektedir.

Kuzey		Koordinatlar Güney		Tepe	
Doğu:	35 0502136	Doğu:	35 0502125	Doğu:	35 0502166
Kuzey:	43 00634, 00	Kuzey:	43 0064, 00	Kuzey:	43 00734, 00

Tablo 1. Çaltıldere Höyüğü'nden alınan koordinat bilgileri.

¹ Yrd. Doç. Dr. Adnan Menderes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, erdanemre@gmail.com.

² 18.08.2016 Perşembe günü, Yrd. Doç. Dr. Murat Çekilmez'in başkanlığında sürdürülmekte olan "Myrina ve Gryneion Antik Kenti" başlıklı yüzey araştırmaları kapsamında, anılan antik çağ kentlerinin öncül yerleşmesini saptamak amacıyla höyük ziyaret edilerek kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. Söz konusu höyükte gerçekleştirilen çalışma sonrasında araştırma imkânı sunan Yrd. Doç. Dr. Murat Çekilmez'e teşekkür ederim.

³ Çaltıldere Höyüğü günümüzde tarım arazisi ve depo olarak kullanılmaktadır. Höyük üzerinde tahribat yoğun miktardadır. Ne zaman gerçekleştiğini bilmediğimiz tahribat, en çok höyüğün tepe noktasında gözlemlenmekte, burada yer yer 1 m'ye kadar kültür toprağının kazıldığı ve konut inşaat faaliyetleri için yer açıldığı görülmektedir.

⁴ Lloyd-Mellaart 1962, 70, Map. 1.

⁵ Driehaus 1957, 92.

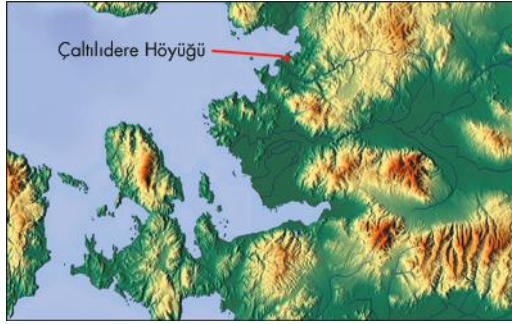
⁶ French 1961, 103, dn:11.

⁷ Meriç 1993, 145, 149; Fig. 2.

⁸ Doğer 1998.

⁹ Horejs 2010, 52.

Ege Denizi'ne kıyı konumda yer alan Aliağa, uygun iklim ve topografik yapısı itibarıyla çağlar boyunca iskâna uygun bir alan olagelmıştır. Bölge, prehistorik çağlardan günümüze oldukça stratejik bir alanda yer almaktadır. Denize yakın konumu, Gediz (Hermos) ve özellikle Bakırçay (Kaikos) vadileri aracılığıyla Anadolu kültür grupları ile olan bağı, yörenin önemini arttıran ana etkenler arasındadır¹⁰. Kuzey'de Yunt (Aspordene) ve Güney'de Dumanlıdağ (Sardene) ile çevrelenen Aliağa'da Helvacı ve Güzelhisar Çayı Ovası gibi verimli araziler yer almaktadır. Bakırçay ve Gediz Nehirleri arasına sıkışan yörenin başlıca akarsuyu ise Güzelhisar Çayı'dır.

Harita. 1: Çaltılıdere ve çevresinin topografyasını gösterir harita.

Z. Derin, yörede yer alan ve bataklık konumunda olan sulak arazilerin, hayvancılık ya da avcılık gibi geçim kaynakları için daha uygun olabileceğine değinir¹¹. Z. Derin'in belirttiği kıstaslara uygun bir coğrafi alanda yer alan Çaltılıdere Höyüğü'nün yüzey buluntuları yaklaşık olarak 110x100 m boyutlarında geniş bir alanda görülmektedir. Buna karşın gerçekleştirdiğimiz araştırmalar bize höyüğün kapladığı alanın daha dar olduğu, yüzey buluntularının höyük üzerinde gerçekleştirilen tarımsal faaliyetler sebebiyle olduğundan daha geniş bir dağılım gösterdiğini düşündürmektedir.

Kimi yayınlarda *Akhaion Limen* olabileceği de öne sürülen¹² Çaltılıdere, 2011 yılında Aliağa ve çevresinde yer alan arkeolojik yerleşmelerin mekânsal analizi konusunda çalışan G. Pişkin tarafından ziyaret edilmiş, höyüğün batı yönlü ve yaklaşık 5 m eğimli bir araziye kurulduğu saptanmıştır. G. Pişkin tarafından höyüğün batıya bakışı "*Kuzey yarım kürede bulunan ülkemizde, özellikle denizel etkilere açık olan yamaçlar ile solar iklim (güneşlenme ve güneşlenme sürelerinin yaşam koşulları üzerindeki etkileri) açısından güneye, güneybatıya ve batıya bakan yamaçlar yerleşime daha elverişlidir.*" sözleriyle açıklanmaktadır¹³.

¹⁰ Çaltılıdere Höyüğü, Aşağı Bakırçay Vadisi prehistorik yerleşimleri arasında değerlendirilmektedir.

¹¹ Derin 2010, 59.

¹² Umar 1993,37.

¹³ Pişkin 2011.

Çaltılıdere Höyüğü'nde gerçekleştirdiğimiz yüzey araştırması bugüne değin farklı bilim insanları tarafından edinilen bilgileri doğrulamakta, elde edilen seramik parçaları Çaltılıdere Höyüğü'nün Neolitik, Geç Kalkolitik, Erken Tunç ve Bizans dönemlerinde iskan edildiğine dair izler sunmaktadır. Her ne kadar N. P. Bayne burada MÖ 2. binyıl başlarına tarihlenen bir parça bulmuş olduğunu belirtse de¹⁴, çalışmalarımız sırasında böyle bir buluntuya ulaşılmamıştır. Buna karşın Çaltılıdere'ye en yakın konumda yer alan Şakran ve Gryneion'un güncel çalışmalarda Geç Tunç Çağı buluntu merkezleri arasında gösterildiğini hatırlamak gerekmektedir¹⁵. Ekibimiz tarafından yürütülen çalışmalar sırasında yüzeyden 19 seramik parçası toplanmıştır.

Yüzey Araştırması Sırasında İncelenen Parçalara Dair Katalog:

1- Hafif dışa çekik ağız kenarlı çanak parçası. Hamuru kum, mika, kuvars, organik katkı ve gri renktedir. İçte ve dışta kırmızı renk astarlıdır. Orta derecede pişirilmiştir. El yapımıdır.

2- Hafif dışa yuvarlatılmış ağız kenarlı çanak parçası. Hamuru kum, mika, taşçık katkı ve kahverengi renktedir. Kahverengimsi-gri renk astarlıdır. Orta derecede pişirilmiştir. El yapımıdır.

3- Hafif dışa yuvarlatılmış ağız kenarlı çanak parçası. Hamuru kum ve taşçık katkı, kahverengi renktedir. Kahverengimsi-gri renk astarlıdır. Orta derecede pişirilmiştir. El yapımıdır.

4- Hafif dışa yuvarlatılmış ağız kenarlı çanak parçası. Hamuru kum ve taşçık katkı, kahverengi renktedir. Kahverengimsi-devetüyü renk astarlıdır. Orta derecede pişirilmiştir. El yapımıdır.

5- Hafif dışa çekik ağız kenarlı çanak parçası. Hamuru kum ve taşçık katkı, kahverengi renktedir. Kahverengimsi-kırmızı renk astarlıdır. Orta derecede pişirilmiştir. El yapımıdır.

6- Hafif dışa çekik, dikey duruşlu ağız kenarlı kase parçası. Hamuru kum ve taşçık katkı, gri renktedir. İçte ve dışta gri renk astarlıdır. İyi derece pişirilmiştir. El yapımıdır.

7- Yuvarlatılmış ağız kenarlı, omurgalı çanak parçası. Hamuru kum, mika ve kuvars katkı, devetüyü-gri renktedir. İçte ve dışta kahverengi-gri renk astarlıdır. Orta derecede pişirilmiştir. Çark yapımıdır.

8- Yuvarlatılmış ağız kenarlı, omurgalı çanak parçası. Hamuru kum ve taşçık katkı, gri renktedir. İçte devetüyü, dışta ise gri-devetüyü renk astarlıdır. Kötü derecede pişmiştir. Çark yapımıdır.

¹⁴ Bayne 2000, 90.

¹⁵ Horejs 2014, 260-261; Horejs-Weninger 2016, 139.

9- Yuvarlatılmış ağız kenarlı, omurgalı çanak parçası. Hamuru kum, mika ve az miktarda kuvars katkılı, gri renktedir. Gri-devetüyü renk astar ve perdahlıdır. Orta-iyi derecede pişmiştir. Çark yapımıdır.

10- Yuvarlatılmış ağız kenarlı, omurgalı çanak parçası. Hamuru kum, kuvars ve organik katkılı, gri renktedir. İçte ve dışta devetüyü-gri renk astar ve perdahlı, kahverengi renk alacalıdır. Orta derece pişmiştir. Çark yapımıdır.

11- Düzleştirilmiş ağız kenarlı, omurgalı kase parçası. Hamuru, kum, mika ve kuvars katkılı, devetüyü-gri renktedir. İçte ve dışta gri renk astarlıdır. Kötü derecede pişirilmiştir. Çark yapımıdır.

12- Düzleştirilmiş ağız kenarlı, omurgalı sıg tabak parçası. Hamuru, kum, mika ve kuvars katkılı, devetüyü-gri renktedir. İçte ve dışta gri renk astarlıdır. Orta derecede pişirilmiştir. Çark yapımıdır.

13- Dışa çekik ağız kenarlı çömlek parçası. Hamuru katkısız ve gri renktedir. İçte ve dışta siyah renk astarlıdır. İyi derecede pişirilmiştir. Çark yapımıdır.

14- Dışa yuvarlatılmış ağız kenarlı kase parçası. Hamuru katkısız ve pembe renktedir. Yeşil renk sırlıdır. İyi derece pişirilmiştir. Çark yapımıdır.

15- Dışa uzatılmış, kalınlaştırılmış ağız kenarlı kase parçası. Hamuru katkısız ve pembe renktedir. sarı ve yeşil renk sırlıdır. İyi derece pişirilmiştir. Çark yapımıdır.

16- Gövde parçası. Hamuru kum, mika katkılı, sarımsı gri renktedir. İçte ve dışta gri-siyah renk astarlıdır. Yüzeyinde kazıma bezeme bulunmaktadır.

17- Kulp. Hamuru kum ve kuvars katkılı, sarımsı-gri renktedir. Gri-siyah renk astarlıdır. Yüzeyinde kazıma zik zak bezeme bulunmaktadır.

18- Ayak. Hamuru kum, mika ve kuvars katkılı, gri-pembe renktedir. Kahverengi renk astarlıdır. İyi derecede pişirilmiştir.

19- Kaide. Hamuru yoğun kum ve az miktarda kuvars katkılı, gri renktedir. Kırmızımsı-kahverengi renk astarlı, siyah renk alacalıdır. Orta derecede pişirilmiştir.

Neolitik dönem malzemeleri (?) (Fig. 3-4: 1) oldukça kısıtlıdır ve tek bir örnek, kaba, el yapımı çanağa işaret etmektedir. Höyüğün Geç Kalkolitik Çağ buluntuları oldukça yoğundur. Yerleşimin Geç Kalkolitik Çağ seramiği (Fig. 3-4: 2-6) genellikle gri, ya da kahverengi renk astarlı mallardan oluşmaktadır. Bazı örneklerde kabın hem iç, hem de dış kısmında astara rastlanılır. Kum, mika, taşçık, kuvars ve organik katkı içeren mallar yaygındır. Pişirme kalitesinin genellikle orta-iyi düzeyde olduğu görülmüştür. Az miktardaki Neolitik Çağ malzemesine kıyasla daha uygun bir pişirme seviyesi izlenmiştir. Formlar arasında dışa çekik ağız kenarlı çanaklar, yuvarlatılmış ağız kenarlı çanaklar, dışa çekik ağız kenarlı dikey duruşlu

çanaklar yaygındır. Bunların yanı sıra içe yuvarlatılmış ağız kenarlı çanaklar, dışa yuvarlatılmış ağız kenarlı çömlekler, yuvarlatılmış ağız kenarlı, içe eğik duruşlu çömlekler ve hafif dışa çekik ağız kenarlı kaseler de görülmektedir.

Erken Tunç Çağı yerleşimlerinde baskın ekonomik değerler, yerleşimlerin bulundukları coğrafya ile doğrudan ilişkilidir. Örneğin deniz ya da akarsu, göl gibi yerleşimlere yakın bölgelerde yer alan merkezlerin ekonomisinin daha çok deniz ticareti ya da deniz mahsullerine dayandığı bilinmektedir. Buna paralel olarak Çaltılıdere Höyüğü üzerinde gerçekleştirilen çalışmalar sırasında bol miktarda deniz kabuğunun varlığına dair gözlemlerimize değinmek gerekir. Bu dönem yerleşimlerinin ekonomik faaliyetler sürdürebilmelerini ve iletişim içinde kalmalarını birbirleri arasında yer alan yollar sağlamaktadır. Kuzeyde Troia ve Yortan Kültür bölgeleri ile doğrudan etkileşim içinde olması muhtemel olan Çaltılıdere Höyüğü'nün Erken Tunç Çağı yüzey buluntularının bu doğrultuda anılan bölgelerle uyumlu olduğu söylenebilmektedir.

Farklı çalışmalarda da vurgulandığı üzere¹⁶ höyükten toplanan malzeme içerisinde Erken Tunç Çağı'na tarihlenenler en büyük grubu oluşturmaktadır. Çaltılıdere genelinde en sık karşılaşılan gruplar (Fig. 3-4: 7-13, 17-20) gri ve devetüyü-gri astarlı mallardır. Kahverengi ve kahverengi-kırmızı renk astar ve perdahlı mallar ilk grubu takip eder. Yalın yüzeyli seramiklerin dışında Erken Tunç Çağı'nın karakteristik bezemeli örneklerinden de elde edilmiştir. Anılan örnekler arasında kazıma bezemeli, kazıma bezemeli beyaz macun doldurmalı parçalar bulunmakta, bezemeler geometrik şekillerden oluşmaktadır. Önceki dönemlerde olduğu gibi seramik hamurunda çeşitli boyutlarda kum, taşçık, mika, kuvars taneleri görülebilmekteyken organik katkı nadirdir.

Çaltılıdere Höyüğü Erken Tunç Çağı formları çanak, çömlek ve kaselerden oluşmaktadır. En yoğun görülen form, yuvarlatılmış ağız kenarlı, keskin bir şekilde içe çekik ağızlı (omurgalı) çanaklardır. Çanaklarda görülen diğer gruplar; düzleştirilmiş ağız kenarlı çanaklar, yuvarlatılmış ağız kenarlı çanaklar, içe yuvarlatılmış, kalınlaştırılmış ağız kenarlı çanaklar, dışa uzatılmış ağız kenarlı çanaklardır. Çömleklerde ise dışa çekik ağız kenarlı çömlekler ile içe kalınlaştırılmış ağız kenarlı çömleklerin baskın olduğu görülmektedir. Diğer bir grup olan kase parçaları dışa yuvarlatılmış ağız kenarlıdır.

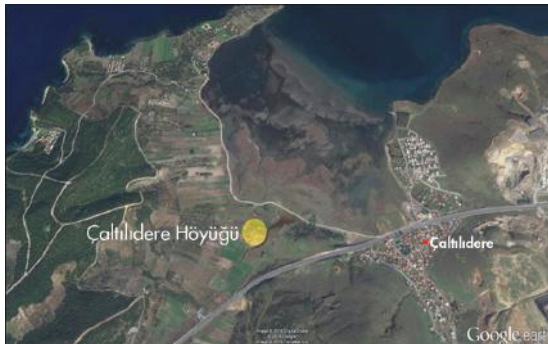
Höyüğün antik çağlarda da iskan gördüğü, üzerinde tespit edilen Hellenistik (Fig. 3-4: 14) ve Bizans (Fig. 3-4: 15-16) dönemi seramikleri sayesinde anlaşılmaktadır. Siyah renkli, astar ve perdahsız, ince cidarlı Hellenistik Dönem seramiğinin paralellerine höyüğü neredeyse iki yandan çevreleyen

¹⁶ Bonanno 2006, 50.

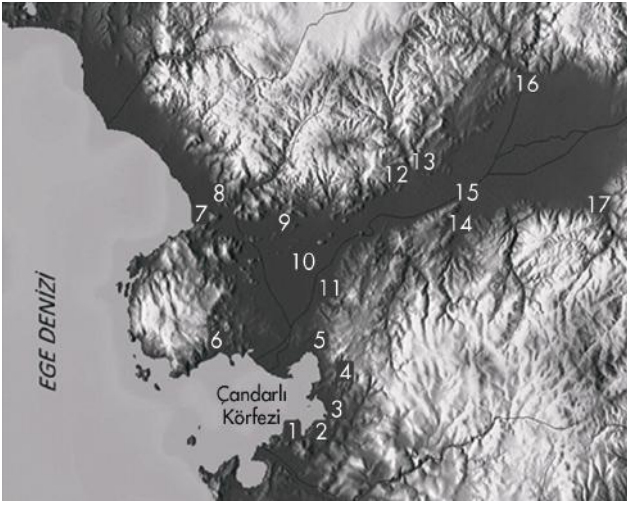
ve araştırmanın ana amacını oluşturan Myrina ve Gryneion'da da rastlanılmaktadır. Höyük yüzeyinde bol miktarda görülen yeşil sırlı Bizans seramiği ise Çaltılıdere Höyüğü'nün MS 12-13. yy'larda da yerleşim alanı olarak kullanıldığını göstermektedir.

Genel Değerlendirme:

Çaltılıdere Höyüğü, konumu itibarıyla önemli bir prehistorik merkez olarak dikkati çekmektedir. Burada gerçekleştirilen çalışmalar sırasında buluntuların özellikle kuzey ve güney düzlüklerde yoğunlaştığı görülmektedir. Yakın çevresinde yer alan Panaztepe, Höyücek, Ege Gübre ve Arap Tepe gibi önemli prehistorik merkezlerin yanı sıra, höyüğün özellikle kuzeyinde yer alan Aşağı Bakırçay Vadisi prehistorik yerleşimleriyle doğrudan bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Çaltılıdere'de tespit edilen Geç Kalkolitik ve Erken Tunç Çağı seramikleri buranın güneyde Beycesultan'dan kuzeyde Troia ve adalara kadar geniş bir alan ile etkileşimli yapısını ortaya koymakta, ilgili dönemler içerisindeki yeri, önemi, sosyo-kültürel yapısı hakkında bilgiler sunmaktadır. Aynı zamanda höyüğün Çandarlı Körfezi aracılığı ile Ege Denizi ile olan bağı, erken dönemlerde "liman" hüviyeti taşıyan bir merkez olduğunu ve gerek kıyı Ege, gerekse adalar arasında ticari faaliyetler açısından değerlendirilmiş bir nokta olabileceğini düşündürmektedir. Yukarıda değindiğimiz üzere kuzeyden Troia-Yortan kültür bölgeleri ile çevrili olan Çaltılıdere Höyüğü'nün güneyde İzmir ve doğuda Akhisar-Manisa kültür bölgeleriyle sosyo-ekonomik ve kültürel ilişkiler içerisinde olması oldukça doğal bir sonuçtur. Çaltılıdere Höyüğü, Aiolis Bölgesi'nde yer alan pek çok merkezin aksine MÖ 2. binyıla dair herhangi bir buluntu sunmamaktadır. Höyüğün yaklaşık 100-150 m batısında yer alan delta alanı, hemen yanındaki Çaltılıdere'nin taşkın tarihi, merkezin farklı mevsimlerde jeofizik yöntemler kullanılarak araştırılması gerekliliğini de ortaya koymaktadır. Yörede gelecek yıllarda Çaltılıdere Höyüğü'nün olası mezarlık sahasının tespiti başta olmak üzere, diğer disiplinlerin de desteğiyle çalışmaların genişletilmesi düşünülmektedir.

Harita 2: Çaltılıdere uydudan görünüm (Google Earth'den alınarak düzenlenmiştir).

- 1- Çaltılıdere
- 2- Şakran (Çakran)
- 3- Gryneion
- 4- Gavur Evleri
- 5- Elaia
- 6- Üyüektepe
- 7- Başantepe
- 8- Atarneus
- 9- Çiftlik
- 10- Yeni Yeldeğirmenitepe
- 11- Değirmenitepe
- 12- Asklepion
- 13- Pergamon
- 14- Gümüşova Tepe 1
- 15- Gümüşova Tepe 2
- 16- Ayazköy
- 17- Tavşantepe

Fig. 1. Çaltılıdere Höyüğü, doğudan görünüm (Myrina - Gryneion Yüzey Araştırması Arşivi).

Fig. 2. Çaltılıdere Höyüğü, Doğudan, Çanakkale - İzmir karayolundan görünüm (Myrina - Gryneion Yüzey Araştırması Arşivi).

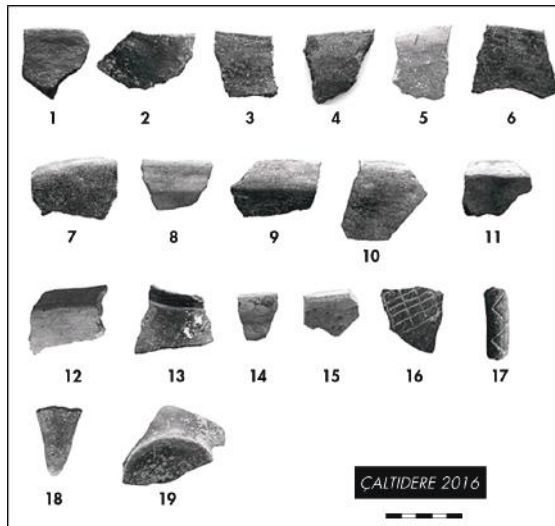

Fig. 3. Çaltılıdere 2016 araştırmalarında incelenen seramik parçalar (Myrina-Gryneion Yüzey Araştırması Arşivi).

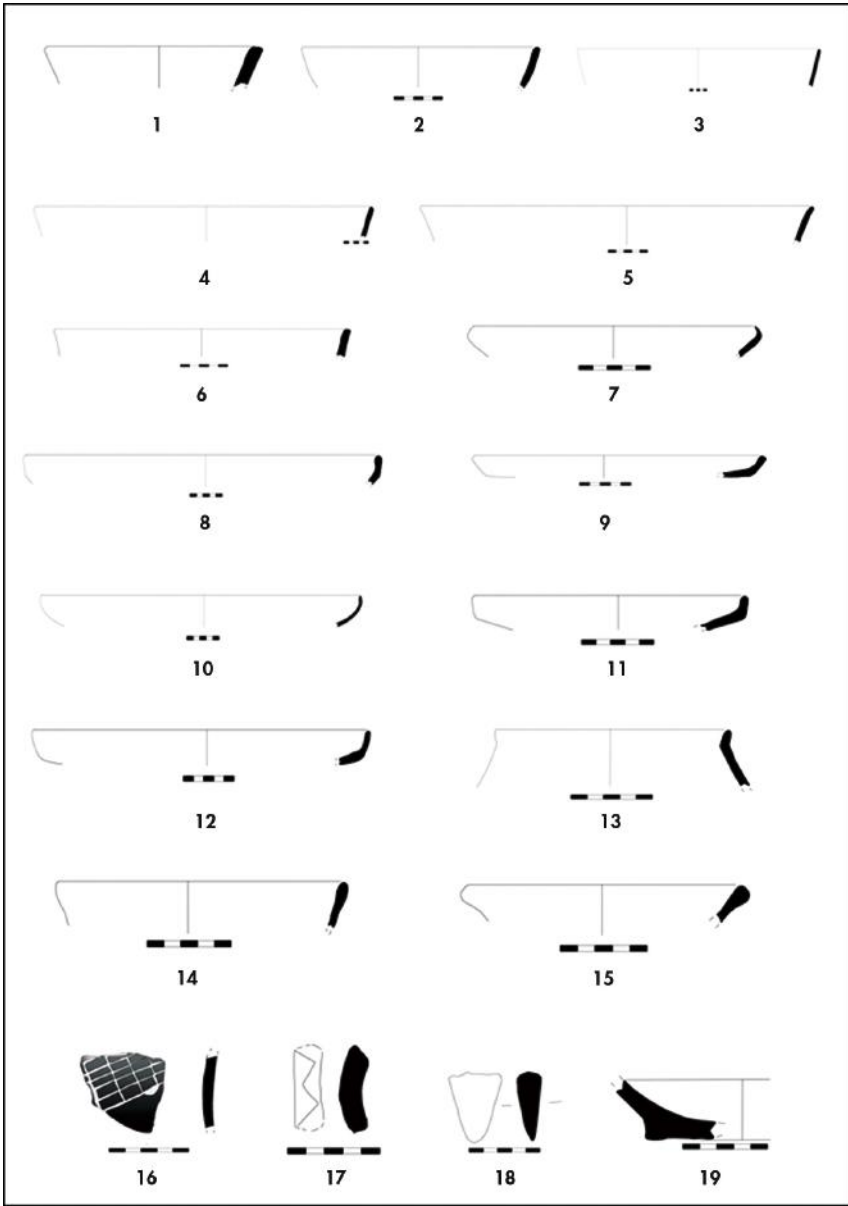

Fig. 4. Çaltılıdere 2016 araştırmalarında incelenen seramik parçaları, çizim (Myrina-Gryneion Yüzey Araştırması Arşivi).

2015-2016 Yılı Myrina ve Gryneion Yüzey Araştırmalarında Ele Geçen Mühürlü Amphora Kulpları

Gonca CANKARDEŞ-ŞENOL¹

Emel DEREBOYLU POULAIN²

Myrina ve Gryneion’da, 2015-2016 yıllarında kısa süreli yüzey araştırmaları gerçekleştirilmiş ve bu araştırmalarda yüzeyde yoğun seramik buluntularına rastlanmıştır. Seramik buluntuları içinde, az sayıda da olsa, mühürlü amphora kulpları yer almaktadır. Yedi adet mühürlü kulptan oluşan bu küçük buluntu grubu, Myrina araştırmalarına yeni bilgiler ekleyecek niteliktedir.

Yeni dönem buluntularını incelemeye geçmeden önce, 19. yüzyılın sonlarında, Myrina antik kentinde gerçekleştirilen ilk kazı çalışmalarına göz atmak ve kazı buluntuları içinde yer alan amphora mühürlerinden kısaca bahsetmek yerinde olacaktır. E. Pottier ve S. Reinach’ın yayınlarından, 1880 ve 1882 yılları arasında, dört kampanya olarak gerçekleştirilen Myrina kazılarında 43 adet mühürlü amphora kulbunun ele geçtiği anlaşılmaktadır³. Bu mühürlerden söz eden üç yayın bulunmakta⁴ ve mühür çalışmaları en son 1913 yılında J. Paris tarafından yayınlanan makale ile son bulmaktadır⁵. Bu çalışmada, E. Pottier, S. Reinach ve J. Paris’in tanıtım ve yorumlarına kısaca yer verilecek ve ardından 2015-2016 yıllarında ele geçen buluntular ele alınacaktır. Söz konusu mühürler, ilk kez 1885 yılında *Bulletin de correspondance hellénique*’de IV. *Poteries* başlığı altında yayınlanmıştır⁶. Ardından, 1887 yılında, Myrina makalelerinin bir araya getirilerek yayınlandığı, *La Necropole de Myrina* adlı kitapta birkaç değişiklikle yeniden ele alınmıştır⁷.

¹ Prof. Dr. Gonca Cankardeş-Şenol, Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı, Bornova-İzmir-TÜRKİYE, e-mail: gonca.senol@ege.edu.tr; goncasenol@yahoo.fr

² Dr. Emel Dereboyul-Poulain, Arkeolog, Lausanne, İsviçre, e-mail: edereboyulpoulain@gmail.com

³ Pottier, Reinach 1885, 184-188; Pottier, Reinach, Veyrier, 1887, 199, 223-227.

⁴ Pottier, Reinach, Veyrier, 1885, 184-188; Paris 1913, 376-381.

⁵ Söz konusu mühürler J.Paris tarafından en son incelendiğinde Atina Fransız Okulu’nda oldukları belirtilmiştir. Ancak yapılan görüşmelerde mühürlerin ne Atina Fransız Okulu’nda ve ne de bazı eserlerin sonradan gönderildiği Louvre Müzesi’nde olmadıkları anlaşılmıştır. Şimdilik akıbeti belli olmayan bu buluntu grubu yeni bir incelemeyi hak etmektedir ve ulaşılması halinde bu makalenin yazarları tarafından tekrar incelenip, yeni verilerle yayınlanması planlanmaktadır.

⁶ Pottier, Reinach 1885, 184-188.

⁷ Pottier, Reinach, Veyrier 1887.

Pottier ve Reinach, Myrina'da lokal üretim olan ya da başka merkezlerde üretilip kente ulaşmış olan kaplar içinde kökeni en kesin şekilde belli olan malzeme grubunun, mühürlü amphora kulpları olduğunu belirtmektedirler. Yazarlar, Myrina'dan ele geçmiş mühürlü kulplardan yola çıkarak, amphoraların özellikle Rhodos, Knidos ve Thasos'tan ithal edildiğini söylemektedirler⁸. Bu da Myrina'nin bu kentlerle olan ticari ilişkilerini ortaya koyması bakımından önem taşımaktadır. Buluntular, Myrina'da kazısı gerçekleştirilen mezarların daha çok içinden ele geçmiş ve sadece kulp parçalarından oluşmaktadır⁹.

Ele geçen 43 adet mühürden 32'sinin kökeni hakkında bilgi veren yazarlar, mühürler üzerindeki yazıtlardan ve kulpların kil özelliklerinden hareketle, 32 adet kulpun 12'sinin Rhodos, 11'inin Knidos ve 9'unun da Thasos kökenli olduğu belirtmektedirler¹⁰. Pottier ve Reinach'ın mühürlü kulplarla ilgili verdikleri bu bilgilerin, kentte ele geçen ve yayınlanan mühürlü amphora kulplarına ilişkin ilk bilgiler olması ve kentin ticari faaliyetlerine ışık tutması açısından önem taşımaktadır. Yayınlarında, kenti tanımak üzere yaptıkları kronolojik ve topoğrafik araştırmalara ve özellikle nekropolisden gelen figürinlere daha çok yoğunlaştıkları görülmektedir. 1913 yılındaki yayınında Paris'in de belirttiği gibi, mühür araştırmalarının yeni başladığı o dönemde karşılaştırma yapılabilecek çok fazla örnek ve yayın bulunmaması

⁸ Age, 199.

⁹ Age, 223.

¹⁰ Age, 1887, 227. Söz edilen üç yayında herhangi bir mühürün fotoğrafı ya da çizimi yer almamaktadır. Yazıtlara dayanarak yaptığımız kısa çalışma sonucu, 16 amphora mühürünün Rhodos, 9 mühürün Knidos, 8 mühürün Thasos, 3 mühürün Khios kökenli olduğu tespit edilmiştir. 1 mühür Alkanor Grubuna ait olup, 6 mühürün de henüz kökenleri saptanamamıştır. Buna göre, Pottier, Reinach, Veyrier 1887, 224-227'de yayınlanan bazı mühürleri aşağıdaki şekilde belirlemek ve tarihlemek mümkündür: **1.** Rhodos, eponym Timagoras I, ay adı Dalios, Pr. Vb (MÖ c. 120-c. 108), **2.** Thasos ?, **3.** Rhodos, üretici, Timo II, Pr. IV-V (MÖ c. 145-c. 108-c. 107-c. 88/86), **4.** ?, **5.** Rhodos, üretici, Aristarchos, Pr. III (MÖ c. 198-c. 161), **6.** Khios, Hikesios, MÖ 3. yüzyıl, **7.** Knidos, pruvallı mühür, Pasikrates, MÖ c. 325-c. 280, **8.** Knidos, KT 442, eponym Karneodotos, üretici Dionysios (MÖ 2. yüzyıl), **9.** Rhodos, üretici Agathon Pr. V (MÖ c. 145-c. 108), **10.** Knidos, **11.** Thasos, **12.** ?, **13.** Rhodos, üretici Molesis, Pr. III (MÖ c. 198-c. 161), **14.** Knidos ?, **15.** ?, **16.** Rhodos, üretici Agoranaks, ay adı Dalios, Per. III (MÖ c. 198-c. 161), **17.** Rhodos, eponym Philokrates, Pr. IIa (c. 233-c. 220 BC), **18.** Knidos, KT 342, eponym Politas, üretici Gorgias (MÖ 2. yüzyılın sonu-1.yüzyılın başı), **19.** Rhodos, eponym Thrasydamos, ay adı Agrianos, Pr. IIb (MÖ c. 219-c. 211), **20.** Rhodos ?, üretici. Antigonos II ?, ay adı Sminthios, Pr. II/III (MÖ c. 234-c. 199-c. MÖ c. 198-c. 161), **21.** Thasos, Krinomenes, c. 325-310, **22.** Rhodos, sadece Helios başı, **23.** Rhodos, eponym Pausanias II veya III, ay adı Panamos (MÖ c. 201-c. 199 veya MÖ c. 152), **24.** Thasos, Pythion, MÖ c. 310-300 (?), **25.** Rhodos, eponym Da[, **26.** Knidos, **27.** Rhodos, eponym Aristonidas, ay adı Pedageitnyos, Pr. IIc (MÖ c. 209-c. 199), **28.** Thasos, **29.** Thasos, Kleophon, MÖ c. 270-260, **30.** Rhodos, üretici Pausanias II, Pr. II/III (MÖ c. 234-c. 199-c. MÖ c. 198-c. 161), **31.** Alkanor Grubu, MÖ 4. yüzyılın sonu-MÖ 2. yüzyıl, **32.** Knidos?, **33.** Thasos, Leomedon, MÖ c. 270-260, **34.** Rhodos, eponym Aleximachos, ay adı Agrianos, Pr. IVb (MÖ c. 152-c. 146), **35.** Rhodos, eponym Pausanias I veya II veya III, **36.** Thasos, **37.** Knidos ?, **38.** Knidos, Athe (MÖ 3. yüzyıl), **39.** Knidos, Athe (MÖ 3. yüzyıl), **40.** Rhodos, üretici Philostephanos II, Pr. V (MÖ c. 145-c. 108), **41.** Khios, Hikesios, MÖ 3. yüzyıl, **42.** Khios, Hikesios, MÖ 3. yüzyıl, **43.** ?.

da mühür üzerindeki yazıtların tümünün tamamlanamamasına ve daha detaylı bir çalışma yapılamamasına neden olmuştur¹¹.

Günümüze kadar Myrina buluntuları arasında en dikkat çekici eserler figürinler olmuştur. 1887 yılında kitaplaştırılmış makalenin ardından, ancak 1913'de J. Paris'in kısa bir düzeltme yazısı ile mühürler tekrar gündeme gelebilmiştir¹². Paris'in ilgili makalesinde, bazı düzeltmeler, yazıtlardaki harf eksikliklerinin tamamlanması ya da düzeltilmesi şeklinde olmuştur. Paris, amphora mühürlerinin Atina'daki Fransız Arkeoloji Okulu'nda olduğundan ve onları bizzat gördüğünden söz etmektedir. Amphora mühürlerini tekrar gözden geçiren Paris, yazıtları, çoğunlukla, Pottier ve Reinach'ın okuduğu gibi okumuştur. Yine de bazı değişiklikler yakalayabildiğini belirten Paris, bu değişiklikleri Pottier ve Reinach'ın yayınladığı numaraları vererek belirtmiştir¹³. Bunu yaparken, çoğu zaman, diğer iki yazarın ihmal ettiği semboller de belirtmeye özen göstermiştir.

Myrina'da bulunan söz konusu 43 mühür, yukarıda da belirtildiği gibi, tekrar ele alınıp, detaylı bir şekilde incelenmeyi hak etmektedir. Bunu gerçekleştirmek için gerekli resmi başvurular yapıp, mühürlere ulaşma şansı elde edildiğinde çalışmaların başlatılması planlanmaktadır.

Bölgede ele geçen son buluntulara dönülecek olursa, 2015 yılında gerçekleştirilen araştırmalarda, biri Myrina nekropolis alanından (**No. 6**), diğeri ise Gryneion'dan olmak üzere (**No. 7**) iki adet kulp ele geçmiştir. 2016 yılında Myrina ve civarında gerçekleştirilen yüzey araştırmalarında ise ele geçen kulp sayısı 5 adettir (**No. 1-5**). 1-4 nolu kulplar Myrina'nın nekropol alanından ele geçmişken 5 nolu kulp, yine nekropol sınırları içinde, Andız Tepe'nin kuzeyinde yer alan ve bugün üzerinde bir tatil sitesi bulunan kısımda bulunmuştur¹⁴.

¹¹ Paris 1913, 376. Paris, Pottier ve Reinach'ın araştırmalarındaki ana başvuru kaynaklarının A. Dumont'un kitabı olduğunu belirtmektedir (A. Dumont, *Inscriptions céramiques de Grèce*, dans les *Archives des Mission*, 2eme serie, Tome VI 1871). Paris ise referans olarak 1909 yılında Nilsson tarafından yayınlanan ve hala Rhodos amphora mühür çalışmalarında zaman zaman başvurulmuş Lindos amphora mühür buluntularını içeren yayını kullanmıştır (M. Nilsson *Timbre amphoriques de Lindos dans le Bulletin de l'Academie royale des Sciences et des Lettres de Danemark*, 1909).

¹² Age, 376-381.

¹³ Age, 377-381.

¹⁴ 2016 yüzey araştırmaları kapsamında incelenen Pınarcık Mahallesi, Myrina antik kentinin nekropolis alanı sınırları içerisinde, Andız Tepe'nin kuzeyinde yer almaktadır. Andız Tepe'nin zirvesindeki 85 m kodundan Pınarcık Mahallesi'ndeki 5 m koduna kadar farklı yüksekliklere sahiptir. Pınarcık Mahallesi'nde günümüzde tatil sitesi bulunmaktadır. Mahalle'nin güneyinde yer alan burunda, denize yaklaşık 10 m uzaklıkta bulunan 10 m kodundaki tepe üzerinde MÖ 4. yüzyıldan Bizans Dönemi'ne kadar tarihlenebilen seramik ve çatı kiremiti parçalarına rastlanmıştır. Tepe üzerinde herhangi bir mezar ve mimari yapıya rastlanmamıştır. Farklı dönemlere ait seramik parçalarının yüzeyde bulunması, eserlerin dolgu toprak içerisinde tepeye yayıldığını göstermektedir.

Bunlardan ikişer tanesi Rhodos (No. 3 ve 5) ve Knidos (No. 1 ve 4), birer tanesi Thasos (No. 6) ve olasılıkla Khios (No. 2) kökenli olarak tespit edilmiştir. Bir örneğin ise (No. 7), üretim merkezi kesin olarak bilinmeyip, bölgede üretilen yerel bir amphoraya ait olabileceği tarafımızdan önerilmiştir.

1885 ve 1887 yıllarında yayınlanan mühürler ışığında, bu çalışmada görülebileceği gibi, Hellenistik Dönemde Myrina antik kentinde daha çok Rhodos ürünlerinin tüketiminin gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Bunu Knidos ve Thasos ürünleri takip etmektedir. Khios ve Alkanor grubuna ait mühürlü kulplardan tespit edildiği üzere, bölgesel ürünler de Myrina'da alıcı bulmuştur. Henüz saptanamayan 6 adet mühürlü kulpun kökenine ilişkin ileride ulaşacağımız bilgiler, kentte tüketilen diğer ürünlerin ve dolayısıyla kent ile ticari ilişkileri bulunan diğer merkezlerin hangileri olduğunun belirlenmesine yardımcı olacaktır. Söz konusu kazılarda ele geçen amphora mühürlerinden ele geçen bu verilere paralel olarak, yüzey buluntuları da kentin ve yakın çevresinin öncelikli ürünlerinin Rhodos ve ardından Knidos olduğunu desteklemektedir. Thasos ve olasılıkla Khios kökenli iki amphora mühürlü kulpu da kentin az da olsa bu merkezlerle olan ticari bağlantısını sergilemektedir.

KATALOG

No. 1. Myrina Nekropol Alanı 2016. Dikdörtgen formlu mühür, 3,0x2,0 cm¹⁵. Kil: Kırmızı-turuncu renkli, siyah taşçık, şamot ve ince kireç katkılı. Astar: Orta kalın sarı-krem astar yer yer korunmuştur.

[Ἐπὶ] Δαμ(ι)όργω-

lobut ?

[υ.....]κλε-

[υς.....Κνίδι]οῦ

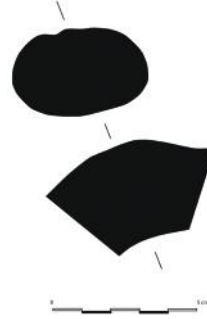
Knidos kökenli olduğu anlaşılan bir amphoraya ait mühürde Damiorgos ünvanı, iota ihmal edilerek hatalı biçimde yazılmıştır. Yönetici adı okunamamaktadır. İlk satırın altında yer alan sembol olasılıkla lobuttur. Amphora mühürünü, stilistik özelliklerden dolayı, MÖ 2. yüzyıla tarihlemek mümkündür.

¹⁵ Mühür fotoğrafları 1/1 ölçeklidir.

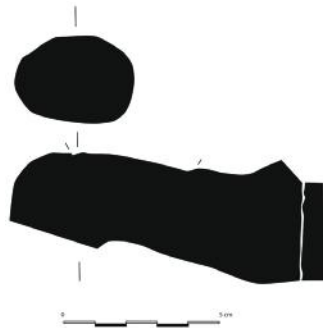
No. 2. Myrina Nekropol Alanı, 2016. Dikdörtgen formlu mühür, 4,0 x3,0 cm Kil: koyu kırmızı-turuncu renkli, ince taşçık ve ince kireç katkılı. Astar: İnce, koyu kırmızımsı renkli astar.
[.....]

Tek satır olduğu düşünülen yazıtı restore etmek mümkün değildir. Kil rengi ve özelliklerinden hareketli mühürlü kulpun Khios kökenli bir ampho-
raya ait olduğu düşünülmekte ve MÖ 2.-1. yüzyıllara tarihlemek mümkün
olmaktadır.

No. 3. Myrina Nekropol Alanı 2016. Dikdörtgen mühür, 4,0x1,4 cm Kil: kırmızı-turuncu renkli, yer yer belirgin ince kireç ve taşçık katkılı. Astar: Orta kalın, krem renkli astar.
[.....]
[.....]

Rhodos kökenli bir amphoraya ait olan mühür üzerindeki yazıtı restore edilememektedir. Yazıtın birden fazla satırdan oluştuğu düşünülmektedir. Kulp profilinden hareketle MÖ 2. yüzyılın ilk yarısına tarihlemek mümkündür.

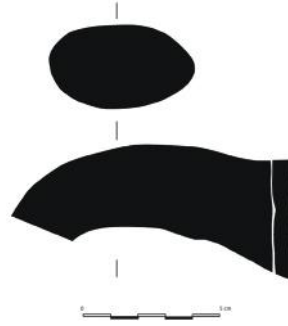
No. 4. Myrina Nekropol Alanı 2016. Eşkenar dörtgen formlu mühür, 4,0x1,0 cm Kil: Koyu turuncu-kırmızı renkli, ince kireç, şamot ve siyah taş-çık katkılı. Astar: Astarsız ya da korunmamıştır.

[Ἐπὶ Εὐφρα]γόρα Κνίδ[ιον Μένητο]-

[ς]

arı

Knidos kökenli bir amphoraya ait bu mühürde (KT 1001), eponym Euphagoras II ve üretici Menes'in adı yer almaktadır. Merkezde arı sembolü yer almaktadır. Aynı kalıptan elde edilen mühürler Delos'da ele geçmiştir¹⁶. Mühür, Period VI B'ye (MÖ c. 97-88) tarihlenmektedir.

No. 5. Myrina, Pınarcık Mahallesi güneyindeki tepe üzerinden 2016, 4,3x3,0 cm Dikdörtgen mühür. Kil: Çok yoğun kireç katkılı.

Ἐπ[ι.....]-

τα[.....]

[.....]

Rhodos kökenli amphoraya ait mühürün sağ tarafı kırıktır. Yazıtın ilk ve ikinci satırlarının baş kısımları korunmuştur. Korunan edattan hareketle mühürde bir eponymin adının yer aldığı anlaşılmaktadır. İkinci satırın başında yer alan harflerden yola çıkarak bu yöneticinin Aristakos veya Aristanax II olabileceği düşünülmektedir. Her iki yönetici de Period V'de, MÖ 2. yüzyılın ikinci yarısında, görev yapmıştır¹⁷. Mühürde son satırda yer alması gereken ay adı ise okunamamaktadır.

¹⁶ TD 1324, TD 1339, TD 5972, TD 6979 ve TD 7114. Delos'da ele geçen mühürler 2013-2016 yılları arasında G.C.-Şenol başkanlığında Ege Üniversitesi Arkeoloji Bölümünden bir grup öğrenci ile çalışılmış ve www.amphoralex.org sitesinde yayınlanmaya başlamıştır.

¹⁷ Her iki yöneticiye ait mühürler için bkz. Cankardeş-Şenol 2015, 294-303 ve 305-313.

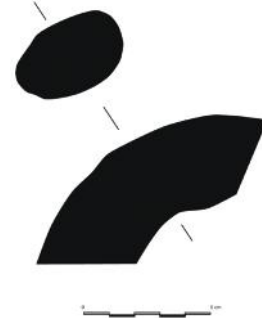
No. 6. Myrina, 2015. Dikdörtgen mühür, 3,0x3,5 cm Kil : Kırmızımsı sarı renkli, mika, kum ve kireç katkılı. Astar: Kırmızı renkli astar.

[Θασίων]

üzüm salkımı?

[M]εγακ[λ]εῖ / δης

Mühürde Thasoslu yönetici Megakleides'in adı görülmektedir. Yazıtta, Thasos amphora mühürlerinde tarihleyici kriterlerden biri olan dört kollu sigma kullanılmıştır. Ortada meşe palamudu (pelit) ya da belki üzüm salkımı yer almaktadır. Yönetici, MÖ 4. yüzyılın sonu-3. yüzyılın başlarına tarihlenmektedir.¹⁸

¹⁸ Aynı adı taşıyan bir mühür için bkz. Lungu 1994, 143, no. 16. Üreticiye ait mühürde Phryg başlığı sembol olarak kullanılmış ve mühürlü kulp, İ. Ö. c. 285-275'e tarihlenmiştir. Ayrıca bkz. Canarache 1957, 54, no. 45 (Phryg başlığı) ve 55, no. 47-48 (sembol saptanamamıştır ancak herme olmalıdır). No. 47'de yazıtın mühür üzerinde yer alışı biçimi ile Myrina'dan ele geçen kulpdaki aynıdır; Balkanska 1984, 119, fig. 1.10 ve 148, no. 10; Garlan 2007, 188, no. 57 (sembol belirsiz, MÖ 4. yüzyılın sonu ya da MÖ 295-290); Garlan 1993, 160 ve 165, fig. 57 (bu mühürde görülen sembolün, baldır zırhı/dizçek olduğu belirtilmiş ve yönetici, Thasos'daki Kounophia atölyesinin faaliyetinin başına MÖ c. 290'a tarihlendirilmiştir. Dört kollu sigmadan hilal biçimde sigmaya geçiş tarihinin MÖ c. 280'den kısa bir süre önce olduğunu belirten (169) yazarın verdiği bu bilgiye göre ve Myrina'dan ele geçen mühür üzerinde dört kollu sigmanın yer almasına dayanarak, yöneticinin görev yılı olarak MÖ 290-280 yılları arasında önermek mümkün görünmektedir); Debidour 1986, 330 ve 342 (yönetici için Grup III'ü, MÖ c. 325-310 yılları arasında, önermektedir). Farklı sembol taşıyan yönetici mühürleri için bkz. Bon, Bon 1957, s. 293-295, no. 1128-1139; Garlan 1986, 216.

No. 7. Gryneion. Sarmaşık yaprağı formunda mühür, 2,5x2,5 cm Kil: Kırmızımsı sarı renkli, sıkı, yoğun, ince kireç ve taşçık katkılı. Astar: Orta kalınlıkta, ince beyazımsı krem rengi astarlı.

E *retr.*

Sarmaşık yaprağı formundaki mühürde retrograd olarak yazılmış epsilon harfi yer almaktadır. Mühür, olasılıkla, Hellenistik Dönemde bölgede üretilmiş bir amphoraya ait olmalıdır.

Myrina ve Gryneion Antik Kentleri 2015-2016 Yılları Yüzey Araştırması Seramik Buluntuları

Emel DEREBOYLU POULAIN¹

2015 ve 2016 yıllarında Myrina ve Gryneion'da gerçekleştirdiğimiz yüzey araştırmalarında, özellikle Myrina'da daha yoğun olmak üzere, her iki antik kentin arazisinin de kaçak kazıcılar, tarım işçileri, plajlardan faydalanmak isteyen yöre halkı ve balıkçılar tarafından oldukça tahrip edildiği gözlemlenmiştir. Bu nedenle, yüzey buluntuları çoğunlukla arazinin genelinde yer değiştirmiş ya da kaybolmuştur. Ancak tarım amaçlı, sürülen alanlarda buluntuların yüzeye taşınmış olması zaman zaman araştırmalarımızda avantaj sağlamıştır. Her iki kentte yürütülen araştırmalarda yüzeyde görülen seramik ve diğer buluntular mümkün olduğunca belgelenmeye çalışılmıştır. 2015 yılındaki yüzey araştırması sırasında bulunan eserler tekli olarak ya da buluntu grupları halinde yerinde incelenmiş, nitelikli eserler fotoğraflanmış, çizimleri, basit tanımları yapılmış ve bulundukları yerde bırakılmışlardır². 2016 yılında ise değiştirilen yönetmeliğin ilgili bendi geçince eserlerden etüt ve envanter niteliğindeki gruplar toplanıp müzeye teslim edileceği için etüt alanında çizim, fotoğraflama ve basit kataloglama yoluna gidilebilmiştir³.

¹ Dr. Emel DEREBOYLU POULAIN, Chemin des Allinges 8, 1006 Lausanne/İSVİÇRE.

² Adnan Menderes Üniversitesi Rektörlüğü, Personel Daire Başkanlığı'nın 08.12.2014 tarih ve 31906847-903.07.02/8054 sayılı yazısı ile ilgili Kültür ve Turizm Bakanlığı 94949537-161.01-135169 sayılı yazının 4. bendinde belirtildiği üzere « Kültür ve Tabiat Varlıklarıyla İlgili Yapılacak Yüzey Araştırması, Sondaj ve Kazı Çalışmalarının Yürütülmesi Hakkında Yönergenin 12. Maddesi (b) bendi ; «Yüzey araştırmalarında tespit edilen envanterlik kültür varlıkları envanter listesi ve envanter fişi ile ilgili Müzesine teslim edilir. Envanterlik kültür varlıkları dışındaki buluntular toplanmaz, gerekli belgeleme ve ölçümler yapılarak yerinde bırakılır» hükmüne uyularak eserler yerinde bırakılmıştır.

³ Adnan Menderes Üniversitesi Rektörlüğü, Personel Daire Başkanlığı'nın 08.12.2015 tarih ve 31906847-605/8014 sayılı yazısı ile ilgili Kültür ve Turizm Bakanlığı 94949537-161.01-165637 sayılı yazının 4. bendinde belirtildiği üzere «Kültür ve Tabiat Varlıklarıyla İlgili Yapılacak Yüzey Araştırması, Sondaj ve Kazı Çalışmalarının Yürütülmesi Hakkında Yönergenin 9. Maddesi (v) bendi ; «Yüzey araştırmasında tespit edilen envanterlik kültür varlıkları envanter listesi ve envanter fişi ile birlikte ilgili Müzeye teslim edilir. Bunların dışındaki buluntuların toplanmaması esastır. Ancak Bakanlık temsilcisinin de görüşü alınarak bilimsel çalışmaları destekleyici nitelikteki etütlük veya amorf malzemelerden yeteri kadar örnek seçilerek, incelenmek üzere ilgili Müzeye getirilebilir.» hükmüne uyularak eserlerin toplanmasına izin verilmiştir.

Buluntuların büyük çoğunluğu hem arazinin daha geniş olması ve hem de çalışma süresinin daha uzun tutulması bakımından Myrina'dan gelmektedir. Gryneion çalışmaları ise sadece Apollon kutsal alanının bulunduğu yarımada üzerinde gerçekleştirildiği için daha kısıtlı buluntu içermiştir⁴.

Burada Myrina ve Gryneion'da tespit ettiğimiz buluntular, her iki kent için de ortak bir başlık altında, eser tipleri ve formları şeklinde bir genelleme ile verilmiştir⁵. Seramikler çoğunlukla tekli gruplardan oluştuğu için, burada tipolojik tanımlara girmeksizin ve yorum yapmaya çalışmaksızın yüzeyde görülen eserleri gözler önüne sermek amaçlanmıştır⁶. Yüzey buluntuları genellikle seramik kaplar ağırlıklı olmak üzere, çatı kiremitleri, ağırlıklar, maltız ve ocaklar, figürinler, mimari parçalar, taş buluntular, az sayıda cam ve metal eserlerden oluşmaktadır.

Seramik buluntular içinde günlük kullanım kaplarına ait parçalar, amporalara ait gövde, kulp ve kaide parçaları oldukça yoğundur. Bunun yanında Klasik Dönem Siyah Firnisli Attika Seramikleri ve Roma Dönemi Kırmızı Astarlı Sigillata Seramikler ve Geç Roma Seramikleri de çok yoğun olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Genel çerçevede her iki kentte de tekli eserlerle bile olsa, görülen seramiklerle Geometrik dönemden MS 13. yüzyıla dek uzanan bir sürecin varlığı izlenebilmektedir.

Aşağıda bu seramik tipleri tanıtmaya çalışılmıştır:

Gri Monokrom Kaplara (Fig. 1) ait az sayıdaki örnek Gryneion'dan gelmektedir⁷. Bu parçalar genellikle gövde, kaide, ağız ve kulp parçalarından oluşmaktadır. Karşılaştığımız formlar içinde kapalı kaplar⁸, yonca

⁴ Bununla birlikte her iki antik kentin civarındaki alan ve köyler de yüzey araştırması kapsamında taranmış ancak buralarda rastlanan seramik buluntular çoğunlukla kaba kaplara ait gövde parçaları olduğu için çoğunlukla burada değinilme gereği duyulmamıştır.

⁵ Türdeş olan bu seramikleri iki kent için ayrı başlıklar altında toplamak yerine, tek başlık altında toplamak ve metin içinde Myrina ya da Gryneion'dan bulunmuş olduğunu belirtmek yoluna gidilmiştir. Genellikle tekli örneklerden yola çıkarak değindiğimiz bu tip ve formlar her iki kentte de çokça sayıda gözlenmiş, ancak burada çok eserli ve detaylı bir kataloglama çalışmasına girilmemiştir.

⁶ Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Klasik Arkeoloji Ana Bilim Dalı Öğretim üyelerinden Prof. Dr. A. Kaan Şenol'a, Doç. Dr. M. Neziha Aytaçlar'a, Doç. Dr. Yasemin Polat'a, Sanat Tarihi Bölümü Öğretim üyelerinden Doç. Dr. Lale Doğer'e, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Arkeoloji Ana Bilim Dalı Öğretim üyesi Prof. Dr. Kaan İren'e seramiklerle ilgili katkılarından dolayı teşekkür ederim.

⁷ "Phokaia grilisi", "İonia-Phokaia grilisi" ya da en yaygın kullanımıyla "Aiolis grilisi" olarak anılan "gri monokrom" arkaik seramik grubu Greko-Oriental kökenli olup, oldukça rafine bir kile, kendine özgü formlara ve tarakla yapılmış, çoğunlukla yatay basit dalga bezemelere sahiptir: Py 1993, 445. Kyme'de MÖ 8. yüzyıl ortalarından itibaren görülen bu seramik türü Lagona ve Frasca tarafından yerel olarak tanıtılmaktadır. Yapılan arkeometrik araştırmalarda bölgede tek bir üretim yeri olmadığı anlaşılmıştır: Lagona-Frasca 2009, 291. Gri Monokrom seramiklerle ilgili genel detaylı bilgi için Bkz: Bayne, N., The Grey Wares of North-West Anatolia in the Middle and Late Bronze Age and the Early Iron Age and their Relation to the Early Greek Settlements (Asia Minor Studien, 37), Bonn 2000. Aiolis Bölgesindeki yerleşimlerden gelen örnekler için: İren 2008, 33.

⁸ (Fig. 1)'de sol sıranın en üstteki seramik parçası. MÖ 6. ve 5. yüzyıla tarihli aynı kaide formuna sahip Urne türdeki kaplar için Bkz: Py 1993, 451, GT-MONO 9a-9b.

ağızlı kaplar⁹, dudaktan başlayan yatay kulplu kaplar¹⁰, ikiz kulplar ve yüksek ayaklı tabaklar¹¹ belirgindir. Bezemesi korunmuş tek örnek olasılıkla dekoratif bir altlık olarak düşünebileceğimiz ajurlu ve düz gövdeli bir kap (?) parçasıdır¹². Burada alışılmış dalga bezeme yerine verrev çentiklerle bir bezeme oluşturulmuştur¹³.

Myrina'dan ele geçen erken dönemlere ait diğer seramik parçaları arasında, genellikle kaba yapılmış kapalı kaplara ait gövde parçaları gözlenmektedir (Fig. 2 a-d). Bu seramik parçalarının üzerindeki bezeme genellikle iri ve düzensiz boya bantlardan oluşmaktadır ve Arkaik Dönem karakterindedir. Fırça sürüşler gelişigüze'dir. Bu nedenle yer yer inceli-koyulu renk geçişleri oluşmuştur. Olasılıkla MÖ 550 ve sonrasına tarihlenebilecek kapalı bir kaba ait korunmuş gövde parçası üzerinde, bantlı örneklerden daha farklı bir bezemenin var olduğu görülmektedir¹⁴. Gövde parçası olarak korunmuş seramik parçası MÖ 6. yüzyılın 2. yarısına ait Fikellura seramik örneklerini hatırlatmaktadır ve yerel bir uygulama olabilir¹⁵. İçte çekik ağızlı kâse ya da çentikli skyphos tipine ait ağız parçasında korunan bezeme sıralı ince dikey boyama çizgilerden oluşmaktadır¹⁶. Bir kulp parçası yüzeyinde görülen ince yatay çentikler belki de bir boya bandı sınırlandırmaktaydı¹⁷. Bir başka kulp parçası üzerinde çapraz boyanmış kahverengi bir bezeme dikkat çekmektedir. Olasılıkla bu bezeme kulp üzerinde yatay bantlarla sınırlandırılmış bir çapraz bezemeye ait olmalıdır¹⁸. Tipik Aiolis seramiği olarak nitelendirebileceğimiz iki seramik parçası olasılıkla amphoralara ait omuz parçalarıdır. Farklı bir bezeme unsuru içeren bu omuz

⁹ (Fig.1)'de sağ sıradan ikinci seramik parçası. MÖ 6. ve 5. yüzyıla tarihli yonca ağızlı benzer türdeki kaplar için Bkz: Py 1993, 450, GT-MONO 8a, 8b, 8c, 8d.

¹⁰ Bayne 2000, 57, Fig.4.7.

¹¹ (Fig.1)'de sol sıradan alttaki yüksek ayaklı seramik parçası. Olasılıkla MÖ 7. yüzyıldan: İren 2003, 190-191, Taf.70, 356-357, 359-364.

MÖ 6. ve 5. yüzyıl benzerleri için Bkz: Py 1993, 448, GT-MONO 5c ve 5d ve Kyme örnekleri için: Lagona-Frasco 2009, 289 ve 295, Fig.3.9.

¹² (Fig.1)'de sağ sıranın ortasındaki seramik parçası. Benzer türde ajurlu yüksek ayak örnekleri Troya'dan ele geçmiştir. Geç Protogeometrik döneme ait bu örneklerden biri boyalı bezemeye sahiptir: Chabot Aslan 2009, 269, Fig.3 ve 4.

¹³ Benzer türde bezeme için Bkz.: Lagona-Frasco 2009, 289, 298, Fig.6.

¹⁴ (Fig.2a)'da en üst sırada soldan ikinci parça. Korunan kısımdan anlaşıldığı kadarıyla bezemede beyaz boya bant üzerine kırmızı boya ile iri-dikey damla motifleri sıralanmıştır. Bu damla motiflerinin üzerindeki rezerv alanda korunmuş olan kırmızı boyadan iki uzantı toynak formunu andırmaktadır.

¹⁵ (Fig.2a)'da üst sırada en sağdaki seramik parçası.

¹⁶ (Fig.2a)'da ikinci sırada en sağdaki seramik parçası. Thasos'tan yakın benzerlerini bulduğumuz bu seramik tipi MÖ 8. yüzyıl sonlarında görülmeye başlanmış ve MÖ 7. yüzyılda sık kullanılan bir bezeme haline gelmiştir: Ghali-Kahil 1960, 55-57, Pl.XX.10-21; XXI.21 bis-29.

¹⁷ (Fig.2a)'da alt sırada en soldaki seramik parçası.

¹⁸ (Fig.2a)'da ikinci sırada en soldaki seramik parçası. İonya seramiği olarak bilinen dalga bezemeli bu tipe örnekler Küçük Asya'nın hemen hemen her kentinde görülmektedirler. MÖ 7. yüzyıl ortaları ve 6. yüzyılda karşımıza çıkmaktadırlar; Ghali-Kahil 1960, 27. Thasos'tan belirsiz bir kaba ait benzer bezemedeki kulp parçası örneği için: Ghali-Kahil 1960, 33, Pl.XI.43. Benzer bir diğer örnek için Pitane nekropolünden ele geçen bir amphora kulbundan bahsedilebilir; İren 2008, 32, 36, Fig.2.3.6.

parçalarından ilki beyaz astar üzerine yapılmış çoklu yatay kahverengi bantlar arasında yer alan dalgalı çizgi motifi içermektedir (Fig. 2c). Yine geniş bir kapalı kaba ait omuz parçasında bu kez boyun-omuz geçişi geniş bir kırmızı bantla belirginleştirilmiştir (Fig. 2d). Bu kısmın altında verilen ikinci bir bant daha ince kontura sahiptir. Bu bandın altında ise korunan bezeme düzensiz kıvrımlarla yapılmış iri volüt bezemeden oluşmaktadır.

Az sayıda Klasik Dönem Kırmızı Figürlü Seramik gözlemlenmiştir (Fig. 3 a-b). Gryneion'dan ele geçen ve olasılıkla kratere ait gövde parçasında uçuşan yatay kumaş kıvrımları olarak nitelendireceğimiz bir bezeme detayı görülmektedir (Fig. 3a). Myrina'dan ele geçen bir açık kap parçası üzerinde ise sadece ince iki dikey çizgi korunmuş olup, figür detayının da ne olduğu tam olarak anlaşılamamaktadır (Fig. 3b).

Oldukça kaliteli siyah firnise sahip Klasik Dönem Siyah Firnisli Seramikleri (Fig. 4) yüzeyde en yoğun rastlanan buluntu gruplarından ve çok çeşitli formlardadırlar. Hem Myrina ve hem de Gryneion'da yüzeyde özellikle Skyphoslara ait çok sayıda kaide parçası tespit edilmiştir¹⁹. MÖ 5. yüzyıl içlerine ve 4. yüzyıl başlarına tarihlenen bir grup, halka kaideli ve dik gövde profilli olup, bazı örneklerde kaide altında dairesel ince firnis bantlar yer almaktadır (Fig. 4 a-d).

Kaliteli ve parlak bir firnise sahip ve MÖ 4. yüzyıl başlarına ait olabilecek bir Cup - Skyphos (Fig. 4e) ağız parçası²⁰, MÖ 4. yüzyıla tarihlenen Kantharos ağız parçası (Fig. 4f)²¹, MÖ 4. yüzyılın ikinci çeyreğinden Kantharos gövde parçası (Fig. 4g)²², yine MÖ 4. yüzyılın ikinci çeyreğine ait olabilecek Balık Tabağı ağız ve gövde parçası (Fig. 4h)²³, kırmızı ve siyah firnisin birlikte kullanıldığı, MÖ 4. yüzyılın ikinci yarısı ya da erken 3. yüzyıla tarihlenebilecek balık tabakları²⁴, MÖ 5. yüzyıla ait dışa çekik geniş kaideli Kylix ayak parçası (Fig. 4i)²⁵, MÖ 4. yüzyılın ikinci yarısına verebileceğimiz yüksek profilli kaideye sahip Kantharos ayak parçası (Fig. 4j)²⁶, yine MÖ 4. yüzyıl başlarına ait palmet baskılı bir başka Cup - Skyphos kaide parçası (Fig. 4k)²⁷ MÖ 4. yüzyıl ortalarına veya ikinci

¹⁹ Sparkes & Talcott, 1970, 25, Fig.4:342, 349, (MÖ 470-460) -260 (MÖ 400-375).

²⁰ Sparkes & Talcott 1970, 280, Fig.6, 621; Cook 1965, 145, Fig.1:2.

²¹ Ghali-Kahil 1960, 127-128, Pl.LV. 29-30, 33-34, 36 (Thasos örnekleri MÖ 4. yüzyıl).

²² Ghali-Kahil 1960, 127 Pl.LV.31.

²³ Ghali-Kahil 1960, 128-129, Pl.LVI. 41-42 (Thasos örnekleri MÖ 4. yüzyılın ikinci çeyreği).

²⁴ Benzer örnekler için: Rotroff 1997, 316, Fig.50:715.

²⁵ Sparkes & Talcott 1970, 263-264, Fig.4:401, 415, 420; 266, Fig.5:440; Ghali-Kahil 1960, 124, Pl.LII.3-4 (Limenaria'dan bir örnek Droop Cup, MÖ 4. yüzyılın son çeyreği); Keene 1959, 55-59, Lev. XXVIII. Fig.2; XXIX. Fig.3-4; XXX ve Fig.5.

²⁶ Rotroff 1997, 242-243, Fig.4:8-9.

²⁷ Sparkes & Talcott 1970, 278, Pl.55:603.

yarısına tarihlendirebileceğimiz içe çekik ağızlı ve hafif kalın cidarlı kaseler (Fig. 4l)²⁸ ve yine bu formlara ait çok sayıda gövde ve kulp parçaları yüzeyde gözlemlenen seramik parçaları arasındadır (Fig. 4l-m).

Hellenistik Dönem'in sevilen uygulamalarından olan Batı Yamacı Saramiği çok az sayıda kendini göstermektedir. Myrina'dan ele geçen ve bezemesi korunmuş tek belirgin örnek (Fig. 5) Guttus'a benzer, yüzük formulu bir tutamağa sahip küçük bir kapalı kap parçasıdır. Keskin profil dönüşlü bir omuz ve kulp başlangıcı olarak korunmuştur²⁹. Omuzda bezeme olarak Hellenistik dönemin sevilen bir uygulaması olan ve beyaz boya ile yatay yapraklardan oluşan bir sarmaşık dalı görülmektedir.

Myrina'dan ele geçen Gri Kil-Siyah Firnisli Seramiklere ait bir tabak kaide parçası tek örnekle temsil edilmektedir (Fig. 6). Geniş servis tabakları tarzında üretilmiş, benzer örnekleri Delos ve Ephesos'ta yoğun olarak karşımıza çıkan, Geç Hellenistik Dönem'e ait bu tabaklar oldukça sığ bir gövdeye sahiptirler³⁰.

Myrina'dan iki farklı tipte Kandil parçası bulunmuştur (Fig. 7a-c). Bunların ilki gövde bezemesi korunmamış Ephesos kandil tipine aittir (Fig. 7a)³¹. İkinci tip ise yuvarlak omuzlu profile sahip kandil örneğidir (Fig. 7b)³². Bu iki kandil Hellenistik Dönem'e aittir. 2016 yılında Gryneion'dan bulunmuş bir diğer kandil (Fig. 7c) ise siyah firnisli olup ortada geniş diskus açıklığı bulunan kandil tipidir ve üçüncü tipi oluşturmaktadır³³.

Hem Myrina'dan ve hem de Gryneion'dan çok sayıda Amphora parçaları gözlemlenmiştir (Fig. 8a-d). Bunlar ağız, gövde, kulp ve dip parçalarıdır³⁴.

²⁸ Grup halinde çekilmiş fotoğrafta sol sıranın en altındaki ağız parçası: Marchese 1995, 15, Fig.4.1:6; Rotroff 1997, 340, Fig.62:984; Rotroff & Andrew 2003, 21,33, Pl.5:14, 15:76.

²⁹ Guttus olarak form ismi verilmiş Ephesos örnekleri için bkz: Mitsopoulos-Leon 1991, 53, Taf.57. B126-127 (Hellenistik).

³⁰ Bruneau 1970, 248, Taf.43. D53; Mitsopoulos-Leon 1991, 79, Taf.98.F44 ve Taf.99.F46 (MÖ geç 2. yüzyıl-erken 1. yüzyıl).

³¹ Erken örneklerden: Gassner 1997, 194, Taf.63.796-797, 799 (Hellenistik). Thür 2005, 268-269, Taf.148, K27-K28 (Augustus Dönemi), 293-295, Taf.165, K273-290 (Augustus Dönemi); MS 4. yüzyıldan 7. yüzyıla dek olan geç örnekler için Bkz. Meriç 2002, IX.3 ve 126, Taf.99. L17, 20, 29.

³² Schafer 1968, 127-128, Taf.55.M1-M4 (rillendisciuslampen MÖ geç 4. yüzyıldan 1. yüzyıla kadar görülen bir tip).

³³ Howland 1958, 73, Pl.38, Type 25 B, 309 (MÖ 4. yüzyıl).

³⁴ Bu amphora ağız, dip ve gövde parçası buluntuların dışında, 2015 yılında biri Myrina'dan diğeri ise Gryneion'dan olmak üzere iki adet, 2016 yılında ise Myrina'dan ve civardan 5 adet Mühür Baskılı kulp ele geçmiştir. Sozkonusu kulplar burada adet belirtilmekle yetinilmiş, fotoğraf ve bilgileri bu kitap içinde ayrı bir makale olarak değerlendirilmiştir.

Özellikle Rhodos, Knidos ve Khios Amphoralarına ait amphora ağız parçaları bulunmuştur (Fig. 8d)³⁵. Rhodos amphoralarının dipleri genellikle düğme diplidir (Fig. 8d)³⁶. Aynı zamanda sivri dipli örnekler de bulunmaktadır³⁷. Kulplar, genellikle ağız kenarının altında hafif yükselerek çıkıp keskin bir açı ile omuza doğru inmektedir.

Çoğunluğu Myrina'dan gözlemlenmiş olan Günlük Kullanım Kapları (Fig. 9a-c) genellikle dışa çekik, kademeli ağız tablasına sahip yuvarlak gövdeli pişirme kapları, yani Çömleklerdir³⁸. Yüzeyde gözlemleyebildiğimiz pişirme kapları içinde üç form belirgindir. Gryneion'da da benzer tipte örnekleriyle karşılaştığımız bu çömlekler genel karakterleriyle Hellenistik ve Roma dönemlerine tarihlenmektedirler³⁹.

Dar ağızlı kapalı kaplara ait olması gereken, Geç Hellenistik-Roma dönemine ait kaba üretilmiş iki adet kapak, Myrina'dan ele geçmiştir (Fig. 10a-b)⁴⁰. Dar ağızlı kapalı kaplara ait bu iki kapaktan biri gri killi olup, diğerine nazaran daha özenli işçilik göstermektedir (Fig. 10a). Diğer kapak daha özensiz ve kaba bir kile sahiptir (Fig. 10b)⁴¹. Her iki örneğin de tutamak kısımları çok kaba bir şekilde oluşturulmuştur.

Tek Kulplu Testiler, çiftli düz ya da burğu kulplara sahip Kapalı Kaplar günlük kullanım kapları içinde yer almaktadır⁴². Kapalı bir kaptan korunmuş kulp parçasında, kulpun eklenti yerine yakın yapılmış üç adet delik, belki bir onarım denemesi olarak düşünülmelidir (Fig. 11).

³⁵ Genel formlar için bkz: Martine Sciallano-Patricia Sibella, *Amphores, Comment les identifier?* Aix-en-Provence, 1991; Doğer, E., *Antik Çağda Amphoralar*, İzmir 1990. Düğme dipli amphora için: Anderson-Stojanovic 1992, 92, Pl.77.655 (Hell-Erk.Roma); sivri dipli amphora Ephesos örnekleri için bkz: Gassner 1997, 110, Taf.37.418-420 (Hellenistik Rhodos Amphoraları). Knidos amphoraları için ayrıca Bkz.: Doğer 1990, 93, R.89; Gassner 1997, 112, Taf.37.423-426 (Hellenistik Knidos Amphoraları).

³⁶ MÖ 3. yüzyıl amphoraları: Doğer 1990, 89, R.81-83.

³⁷ MÖ 2. yüzyıl amphoraları: Doğer 1990, 90, R.84-86.

³⁸ Tip 1: Ağız belirgin şekilde dışa ve hafif yukarı çekiktir ve ağız tablasından gövdeye geçişte, iç kısımda keskin bir dönüş profili vardır. (Lev.1.1.1). Tip 2: Dış kısmı derin yivlendirilmiş ağız profili dik bir şekilde yükselir. Gövdeye geçiş, hafif bir boyun oluşturur şekilde belirgin bir S kavisle verilmiştir (Lev.1.1.2). Tip 3: Ağız profili dik yükselir. Dış kısımda gövdeye keskin bir geçiş verilmiştir (Lev.1.1.3): Gasparetti 2003, 152-153, Pl.XCVI. (MÖ 2. yüzyıl).

³⁹ Burada Tip 3 olarak tanımladığımız pişirme kabı örneği Hayes tarafından "Ege tipi çömlekler" olarak adlandırılmıştır ve benzer örnekleri tüm Batı Anadolu'da ve Anemurium, Berenice gibi merkezlerde karşılaşılmaktadır. Tekocak 2010, Fig. 2.6 (Erken Roma Dönemi). Atina Agorası'nda MS 3. yüzyıl ortalarına tarihlenen örnekler için Bkz.: Robinson 1959, 1. Phokaia örnekleri ise MS 2. yüzyıla tarihlenmektedir: Özyiğit 1993, 6-7, Çiz.7.

⁴⁰ Robinson 1959, 33-34, Pl.6. G109, 110, 122 (Atina Agorası örnekleri MS 1-2. yüzyıl); Riley 1979, 321 Pl.119.762-764 (Genellikle Ege Bölgesi'nde yaygın olan Berenice örnekleri MS 1-3. yüzyıllar arası); Meriç 2002, 102-107 Pl.58, 676-684 (Ephesos örnekleri MS 1. yüzyıl); Anderson-Stojanovic 1992, 108-109, Pl.95.811-813 (Stobi örnekleri MÖ 1. yüzyılın ortaları).

⁴¹ Gassner, 101, Taf.29.358.

⁴² Çok sayıda profil belirtmeyen gövde ve kulp parçaları şeklinde oldukları için fotoğraflama gereği duyulmamıştır. Profil vermeyen eserler üzerine yorum yapmaktan kaçınırsak da burada varlıklarını belirtmekle yetinilmiştir.

Myrina ve Gryneion'da Roma dönemi Kırmızı Firnisli "Sigillata" Seramiklerden tabaklara ait ağız, gövde ve kaide parçaları çokça görülmektedir⁴³. Tek örnekle burada değineceğimiz geniş ağız çeperli tepsi formundaki bir tabak dik ve sıg gövde duruşu ile Kuzey İtalya Sigillata kap *Atlante Forma Dragendorff 17B* ve *Forma Dragendorff 15/17* formlarına benzemektedir (Fig. 12)⁴⁴. Bunun dışında genellikle karşılaşılan Sigillata üretim formları Çandarlı üretimi olarak tanınan *ESC Atlante Form A4*⁴⁵, *ESC Atlante Form L 15* ve *19*⁴⁶, *ESC Atlante Form H1, H3*⁴⁷ tipteki kâse ve tabaklardır (Fig. 13 a-j). Bu zengin grubun içinde Gryneion'dan ele geçen hatalı üretim bir tabak parçası yakın civarda üretimin varlığına işaret etmektedir (Fig. 13 d).

Geç Roma Dönemi Kırmızı Astarlı Tabaklarına her iki kentte de yoğun olarak rastlanmaktadır. Çok sayıda ağız parçası görülmektedir (Fig. 14)⁴⁸. Bu formun ağız kenarı düz veya dışta iç bükey profillidir. Ağız çapları 20 cm civarındadır. Phokaia Geç Roma seramiğinin en yaygın tipleridir ve ağız kenarlarının dış yüzü ve erken örneklerde tondo rulet baskılı bezemeye sahiptir⁴⁹. Gryneion'dan *Baskılı Geç Roma Dönemi kırmızı astarlı tabaklarına* ait beş parça örnek tespit edilmiştir (Fig. 15a-e). Bunlardan ilki, bir tabak tondosunda görülen ve olasılıkla yaprak baskı dizisi içeren bir bezemeye ait korunmuş tek yaprak baskı örneğidir (Fig. 15a)⁵⁰. Gryneion'dan kırmızı firnisli baskılı bir tabak parçası (Fig. 15b), tıpa ikinci kullanım malzeme olarak karşımıza çıkmaktadır.

⁴³ Doğu Sigillataları olarak anılan seramik türü MÖ 150'lerde, Doğu Akdeniz'de üretilmeye başlanmıştır: Hayes 1997, 41-58. Doğu Sigillataları ile ilgili genel bilgi için Bkz.: Hayes, J., *Late Roman Pottery*. London: British School at Rome 1972; Hayes, J., *Sigillate Oriental* in *Enciclopedia dell'arte antica classica e orientale. Atlante delle Forme Ceramiche II, Ceramica Fine Romana nel Bacino Mediterraneo (Tardo Ellenismo e Primo Impero)*, Rome 1985; Heath, S. and Tekkök, B., *Eastern Sigillata C (Çandarlı) in Greek, Roman and Byzantine Pottery at Ilion (Troia)*, 2007.

Myrina ve Gryneion'da sıklıkla karşılaşılan ESC (Doğu Sigillata C grubu) kapların üretim yerleri Çandarlı (Pitane) olarak kabul edilmektedir. Bu grup seramikler açık kırmızı veya koyu kahverengi renkte az mikali kile sahiptirler ve açık ya da koyu kırmızı-kahverengi firnislidirler.

ESC grubu seramikler hakkında genel bilgi için Bkz.: Loeschke, S., *Sigillata-Töpfereien in Çandarlı, Athenische Mitteilungen* 37, 1912, pp. 344-407.

⁴⁴ Mazzeo Saracino 1985, 200-202, Tav.LXI.15-20, Tav. LXII.1-2, 10-14. Pergamon örnekleri için: Meyer-Schlichtmann 1988, 155, Taf.19. 332 T36 (MÖ 1. yüzyılın son çeyreği). Abadie-Reynal 2007, 316-317, Pl.6 42.2.-43.2 (Buradaki Phokaia Sigillataları, en geç olanı MS 4. yüzyıla ait sikkeler ile gelmiştir.).

⁴⁵ Hayes 1985, 73, Tav. XVI.5 (Augustus Dönemi).

⁴⁶ Hayes 1985, 76, Tav. XVII.4-5 (MS ve 2. yüzyıl); Meriç 2002, 67, Taf.29, K323, 325-327 (ESC Atl L19).

⁴⁷ Hayes 1985, 77-78, Tav. XVIII.1-3 (MS ve 2. yüzyıl).

⁴⁸ Benzer ağız profilleri için Bkz.: Vaag 2003, 203-207, Pl.CXII-CXIII.

⁴⁹ Hayes 1972, 334, Fig. 69. Form 3. 23.

⁵⁰ Atina Agorasındaki örneklerin tersine yaprak çentiklerinin duruş yönü bizdeki örnekte yukarı doğru verilmiştir: Carandini 1981, 232, Lev.CXIV.15-17; Hayes 1972, 350, fig. 72 d-f (Atina Agorasından).

Olasılıkla *LRC (Çandarlı) (Forme Hayes 9)*⁵¹ tabağa ait olan bu tondo parçasının üzerinde şematik bitkisel baskı bezeme bulunmaktadır⁵². Spiral sarmal ve baklava motifini andıran köşeli motiflerin birleştirildiği benzer bir motif bir tondo parçasında daha farklı bir şekilde karşımıza çıkmaktadır (Fig. 15c)⁵³. İki adet haç baskılı tabak ele geçmiştir (Fig. 15d-e). Bunların ilki (Fig. 15d) 54 (Motif Hayes 72), diğeri ise (Fig. 15e)⁵⁵ (Motif Hayes 79) türde haç bezeme elemanlarına sahiptir⁵⁶.

Myrina'da, denize yakın olan vadi içerisinde, Berikitepe'nin kuzeybatısında konumlanmış tonozlu dikdörtgen bir yapı bulunmaktadır. Özellikle bu yapının doğusunda, sahil şeridine paralel uzanan düzlük alanda yüzeye çıkmış çok sayıda seramik ve mermer kaplama plakalar gözlenmiştir. Bu grup malzemenin içinde yer alan birkaç parça Bizans Sırlı Seramiği yüzey araştırmasında saptadığımız en geç tarihli gruptur (Fig. 16a-d). Genel karakteriyle bu seramikler MS 12-13. yüzyıllara aittir⁵⁷.

Myrina ve Gryneion'da sadece beş adet amorf tarzda Figürin buluntu-ya rastlanmıştır (Fig. 17 a-d). Bu parçalar gövde, kol ve giysi kıvrımlarına ait parçalardır. Myrina'da, Nekropol alanından ele geçen giyimli kadın figürinine ait gövde arka parçasında figürinin giysisinin bir bölümü ile buhar deliği korunmuştur (Fig. 17)⁵⁸.

Kaba bir kilden ve özensizce üretilmiş büyük Maltız ve Ocaklara ait tencere oturma ayak parçaları ve nispeten daha zarif diyebileceğimiz Izgara parçaları Myrina'da yoğun olarak karşımıza çıkmaktadır (Fig. 18).

Yine Myrina'da, Berikitepe ve Kalabasartepe arasında yer alan düzlükte, yıkık balıkçı barınağını çevreleyen modern yığma taş duvarın doğu kısmında bulunan kapı açıklığının dışında, atık taş yığının içinde pişmiş toprak Pithos parçalarının varlığı gözlenmiştir (Fig. 19)⁵⁹. Çok kalın cidarlı yapılmış olması nedeniyle muhtemelen erzak stoklama amacıyla kullanılmıştır.

⁵¹ Carandini 1981, 232, Tav. CXIV.10 (MS yaklaşık 520-600'ler).

⁵² Bezeme (Hayes Motivo 16 ve 17)'nin farklı bir varyasyonunu içermektedir. Motifte volüt iç uçları merkezde birleşerek merkezi noktanın etrafında baklava motifini oluşturuyorken bizim örneğimizde alt ve üst volütler birbirine değmemektedir: (Hayes Motivo 16 için): Carandini 1981, 232, Tav. CXV.20-21; Hayes 1972, 352, Fig.73 t-u. (Hayes Motivo 17 için): Carandini 1981, 232, Tav. CXV.22-23; Hayes 1972, 352, Fig.73 v-w (Atina Agorası'ndan).

⁵³ Carandini 1981, 232, Lev.CXV.40; Hayes 1972, 354, Fig.74 j-k (Atina Agorası'ndan).

⁵⁴ Carandini 1981, 232, Lev.CXVII.23-27. Özellikle 27; Hayes 1972, 366, fig.79 f. (Korinth'ten).

⁵⁵ Carandini 1981, 232, Lev.CXVII.37-39. Özellikle 37; Hayes 1972, 366, fig.79 p-r (Atina Agorası'ndan).

⁵⁶ MS 5 ve 6. yüzyıla tarihli benzer türde çift konturlu haç motifli bezemeler için Bkz.: Topoleanu 2003, 216, Pl.CXIV-CXV, 22-25.

⁵⁷ Bezeme olarak benzerleri için Bkz. Spieser 1996, 82, Taf.47.433, 76-77, Taf.32.352.

⁵⁸ Kil, 5YR 5/6-8 sarımsı kırmızı, mika, kum ve kireç katkılı kile sahip olup dış yüzeyde 2,5 YR 5/6-8 kırmızı astar korunmuştur.

⁵⁹ Ağız çapı 90 cm civarında olan pithosun ağız tablası dışa doğru genişletilmiştir. İri taş ve şamot katkılı, oldukça kaba bir kile sahiptir.

Myrina'da yüzeyde sıklıkla karşılaştığımız Çatı Kiremitlerine (Fig. 20a-c) ait parçalar genelde düz kiremitler olarak nitelendirilen Tegula tipleridir⁶⁰. Bunların yanında üst düzeyi fırça darbeleriyle açıklı-koyulu, kırmızı-kahve mat firnisle boyanmış örneklerle, Hellenistik dönemin siyah firnisli düz çatı kiremitlerine de hem Myrina ve hem de Gryneion'da rastlanmıştır.

Gryneion'da karşılaştığımız büyük Cüruf parça ve üzerine yapışmış olan Sigillata tabak ağız parçası (Fig. 21a) (*ESC Hayes Form.3 ?*) da Roma döneminde Sigillata yerel üretimi konusunda ipucu niteliğindedir⁶¹. Myrina'da ise, tiyatronun batısında, Berikitepeden Kalabasar Tepe yönüne ilerlendiğinde, solda bulunan zeytin bahçesinde, yüzeyde yoğun şekilde Seramik Cürufları (Fig. 21b) tespit edilmiştir. Güzelhisar (Pythikos) deresinin kenarında bulunan bu kesimde bu denli yoğun cüruf ve ısıdan kaynaklanan camlaşmış yüzeye sahip çatı kiremitlerinin varlığı, bu alanda seramik üretimi yapan bir atölyenin var olabileceğini düşündürmektedir.

Yukarıda, 2016 ve 2017 yıllarında yüzey araştırmalarını gerçekleştirdiğimiz iki kentin, Myrina ve Gryneion'un yüzeydeki seramik buluntularının çeşitliliğine örnekler verilmeye çalışılmıştır.

Yüzeyde görülen bu seramik buluntular doğal tahribata maruz kaldığı için oldukça aşınmıştır. Bununla birlikte daha önceki yıllarda Gryneion'da yapılan müze kazılarında ve 19. yüzyıl sonunda Fransız ekibin gerçekleştirdiği kazılarda Myrina'da iyi korunmuş tüm kapların ele geçmiş olması iki kentin seramik potansiyelini ortaya koymaktadır. Bu da ileriki yıllarda yapılması planlanan kazılarda seramik eserlerin yelpazesini genişletecek ürünlerle karşılaşma umudumuzu güçlendirmektedir. Bunu söylerken, alabil-diğine yağmalanmış her iki kentin toprak altında korunmuş birçok veri barındırdığına olan inancın kaybedilmediğini de vurgulamak gerekmektedir.

⁶⁰ Coşkun 2007, 10, Res.1-6.

⁶¹ Gassner 1997, 137, Taf. 44.532-533 (MS 3. yüzyıl).

Fig. 1

Fig. 2a

Fig. 2b

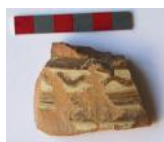

Fig. 2c

Fig. 2d

Fig. 3a

Fig. 3b

Fig. 4a

Fig. 4b

Fig. 4c

Fig. 4d

Fig. 4e

Fig. 4f

Fig. 4g

Fig. 4h

Fig. 4i

Fig. 4j

Fig. 4k

Fig. 4l

Fig. 4m

Fig. 5

Fig. 6

Fig. 7a

Fig. 7b

Fig. 7c

Fig. 8a

Fig. 8b

Fig. 8c

Fig. 8d

Fig. 9a

Fig. 9b

Fig. 9c

Fig. 10a

Fig. 10b

Fig. 11

Fig. 12

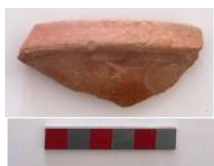

Fig. 13a

Fig. 13b

Fig. 13c

Fig. 13d

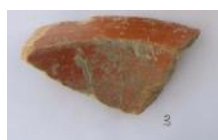

Fig. 13e

Fig. 13f

Fig. 13g

Fig. 13h

Fig. 13i

Fig. 13j

Fig. 14

Fig. 15a

Fig. 15b

Fig. 15c

Fig. 15d

Fig. 15e

Fig. 16a

Fig. 16b

Fig. 16c

Fig. 16d

Fig. 17a

Fig. 17b

Fig. 17c

Fig. 17d

Fig. 18

Fig. 19

Fig. 20a

Fig. 20b

Fig. 20c

Fig. 21a

Fig. 21b

2015 Yılı Myrina ve Gryneion Antik Kentleri Arkeolojik Yüzey Araştırması

Murat ÇEKİLMEZ*
Emrah ÖZDEMİR

İzmir'in Aliağa ilçesi sınırlarında yer alan Myrina ve Gryneion antik kentleri 2015 yılı yüzey araştırmaları, 15-29 Eylül 2015 tarihleri arasında sürdürülmüştür. Kültür ve Turizm Bakanlığı temsilcisi olarak Aydın Arkeoloji Müzesi uzmanlarından Aynur Akkan'ın görev aldığı çalışmalar, Myrina ve Gryneion antik kentleri ile territoriumlarında gerçekleştirilmiştir.

İlk defa Herodotos, Kyme, Larisa, Neonteikhos, Temnos, Killa, Notion, Aigiroessa, Pitane, Aigai, Smyrna ve Gryneion ile birlikte on iki Aioli kenti arasında saydığı Myrina'nın bulunduğu bölgenin yerleşim açısından İonia'ya göre daha elverişli ancak iklim bakımından elverişsiz olduğunu belirtir.¹ Xenophon, Hellenika adlı eserinde, Gorgion ve Gongylos adlı iki kardeşin Thibron'a bağlılık yemini ettiklerini, Gorgion'un Gambrion-Palaegambrion'un, Eretrialı Gongylos'un ise (MÖ 399 yılları) Myrina ve Gryneion'un hükümdarı olduğunu belirtir. Ayrıca Gongylos daha önce Pers yönetimini benimsediği için bu kentlerin hediye olarak verildiğini eklemektedir². Strabon, Ephesos, Smyrna, Kyme ve Myrina'nın amazonlar tarafından kurulduğunu ve kentin kurucusu amazonun isminin verildiğini belirtir³.

* Yrd. Doç. Dr. Murat ÇEKİLMEZ, Adnan Menderes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Aydın/TÜRKİYE, e-mail: mcekilmez@gmail.com.

Uzman Arkeolog Emrah ÖZDEMİR, Adnan Menderes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Aytepe Aydın/TÜRKİYE, e-mail: emrahozdemir@gmail.com.

Myrina ve Gryneion araştırmaları, Adnan Menderes Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından desteklenmektedir. Sağladıkları destekten ötürü T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne, Adnan Menderes Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Cavit Bircan ve Fen Edebiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Sabri Kılınç'a, Aliağa Kaymakamı Bayram Yılmaz'a, Aliağa Belediyesi Sosyal Kültürel ve İdari İşler Müdürlüğü'ne, İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'ne, İzmir Müzesi Müdürlüğü'ne, İzmir İl Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'ne, Çaltılıdere Mahallesi Muhtarı Selahattin Yıldız'a, Hacıömerli Mahallesi Muhtarı Ali Dündar'a, yüzey araştırmasını destekleyen tüm kurum ve kuruluşlara ve yardımlarını esirgemeyen Çaltılıdere, Hacıömerli ve Yenişakran Beldesi halkına içtenlikle teşekkür ederiz. Çalışmalarımızda Adnan Menderes Üniversitesi Arkeoloji Bölümü Lisans Programı öğrencileri Kemal Ersavaş, Buse Ulufi ve Zeynep Özbek görev almışlardır. Özverili çalışmaları nedeniyle kendilerine teşekkür ederiz.

¹ Hdt. 1. 149.

² Ksen. Hell. 3. 1.

³ Strab. 11. 5.

Strabon, kentin adını aldığı Myrina adlı amazonun ayrıca at kullanmadaki başarısı ve hızından bahseder⁴. Smith'e göre ise Myrina, Myrinus adlı bir kişi tarafından diğer Aiolis Bölgesi kentlerinden daha önce kurulmuştur⁵. Yaşlı Plinius, Aiolis kentlerini sıraladığı 5. kitabının 32. bölümünde, Kyme kentinden sonra gelen Myrina'nın önceki isminin Sebastopolis olduğunu, kentin 40 stadium uzağında Gryneion'un olduğunu belirtmektedir⁶. Tacitus, bir deprem sonucunda Anadolu'da bulunan on iki kentin hasar gördüğünü, sonrasında Hierokaesarea, Myrina, Kyme ve Tmolos'un vergiden muaf tutulduğunu belirtir⁷. Antik dönem kentleri konusunda antik yazarlar ışığında araştırmalar yapan Smith, Myrina'nın çok güçlü ve küçük bir kent olduğunu, güzel bir limanı olduğunu, Tiberius ve Traian Dönemi'nde kentte depremler olduğunu ancak kentin tekrar eski gücüne kavuştuğunu belirtir⁸.

Çandarlı Körfezi'nde yer alan Myrina antik kenti, İzmir ili, Aliağa ilçesinin 5 km kuzeyinde, Çaltılıdere Mahallesi'nin 4 km güney batısındadır. Bölge, Prehistorik dönemden günümüze kadar stratejik bir alanda yer almaktadır. Denize yakın konumu, Gediz ve Bakırçay vadileri aracılığıyla Anadolu kültür grupları ile olan bağı, yörenin önemini arttıran ana etkenler arasındadır. Kuzey'de Yunt ve Güney'de Dumanlı Dağı ile çevrelenen Aliağa'da Helvacı ve Güzelhisar Çayı Ovası gibi verimli araziler yer almaktadır. Bakırçay ve Gediz Nehirleri arasına sıkışan yörenin başlıca akarsuyu ise Güzelhisar Çayı'dır. Bölgede Neolitik Çağ ve sonrasında artan yerleşimler açısından söz konusu verimli arazilerin tarımsal kullanımı bitki örtüsünün zenginliğine karşın oldukça zor olarak tanımlanmaktadır.

İzmir'de günümüze kadar gerçekleştirilen çalışmalar, kentin Paleolitik Çağ'dan bu yana iskâna uğradığını ortaya koymasından son derece önemlidir⁹. Ulucak Höyük¹⁰ ve Yeşilova¹¹ kazıları ile İRERP¹² Projesi kapsamında gerçekleştirilen araştırmalar, bölgenin prehistorik-protohistorik çağlarına ışık tutmaktadır. Çalışma sahamız olan Aliağa yöresinde tespit edilen önemli prehistorik merkezler arasında Çaltılıdere Höyüğü¹³,

⁴ Strab. 12. 8.

⁵ Smith 1854, Myrina maddesi.

⁶ Plin. Nat. 5. 32.

⁷ Tac. Ann. 2. 47.

⁸ Smith 1854, Myrina maddesi.

⁹ Kansu 1963, 485 vd; Derin 2010, 57.

¹⁰ Çilingiroğlu-Çevik-Çilingiroğlu 2012, 158 vd.

¹¹ Derin 2012.

¹² İzmir Region Excavations and Research Project.

¹³ Meriç 1993, 145, 149; Fig. 2.

Helvacı Höyücek¹⁴, Bozköy Höyücek¹⁵, Ege Gübre¹⁶, Arap Tepe¹⁷ ve Melengiç Sekisi¹⁸ bulunmaktadır. Söz konusu merkezlerin sunduğu bulgular çoğunlukla yüzey araştırmalarına dayanmaktaysa da Şenyürek tarafından Helvacı Höyücek ve Bozköy Höyücek’de ayrıca Sağlantımur tarafından Ege Gübre’de kazı çalışmaları da gerçekleştirilmiştir.

1. Myrina, Kalabasar (Öteki) Tepe Araştırmaları

Myrina antik kentinin batısında ve deniz kenarında yer alan tepede araştırma çalışmalarına başlanmıştır. Zirvesi 65 m kodunda yer alan tepenin deniz seviyesine kadar farklı seviyelerdeki teraslanmış alanlardan oluştuğu tespit edilmiştir (Fig. 1).

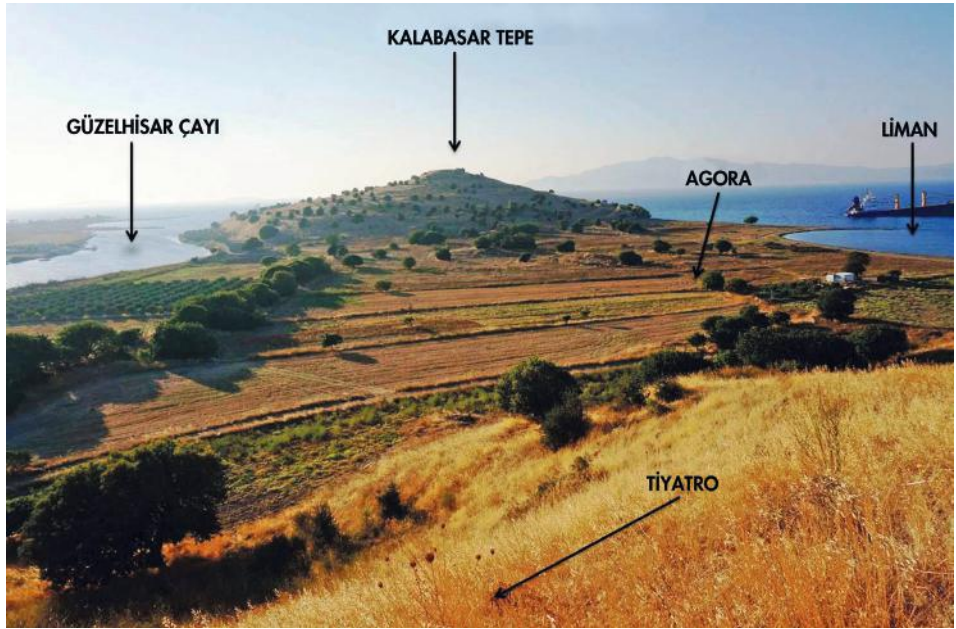

Fig. 1. Myrina antik kentinde Kalabasar Tepe ve çevresi.

Tepenin 1 ve 2 numaralı terasında kapalı kap gövde parçaları, çatı kiremidi parçaları, sigilata kap parçaları, amphoralara ait ağız, kulp ve kaide parçaları, siyah firnslilekane ve krater benzeri kap parçalarına rastlanmıştır (Fig. 2-3).

¹⁴ Şenyürek ve diğerleri 1950; Höyük, J. Yakar tarafından Helvacı; Yakar 1985, 152; M. Korfmann tarafından Höyücek; Korfmann vd. 1994; E. Doğer tarafından ise Helvacıköy Höyücek; Doğer 1995, 51 vd. olarak isimlendirilmiştir.

¹⁵ Şenyürek ve diğerleri 1957, 343.

¹⁶ Sağlantımur 2012, 197 vd.

¹⁷ Caymaz 2006.

¹⁸ Derin 2010, 62. Kimi yayınlarda Höyücek II olarak tanımlanmaktadır; Meriç 1987, 301; Caymaz 2010, 199.

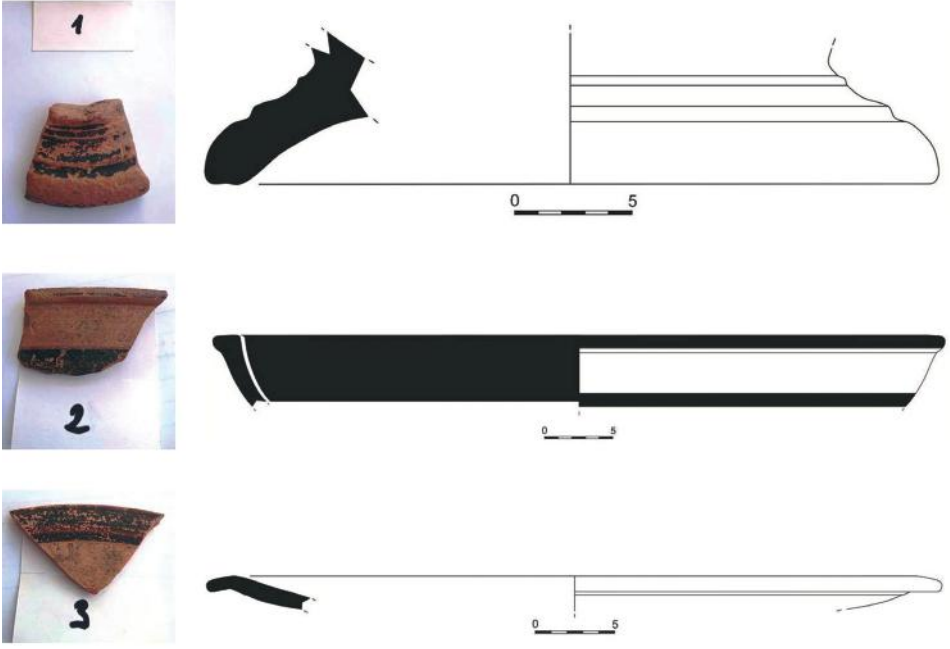

Fig. 2. Kalabasar Tepe’de bulunan seramik parçaları.

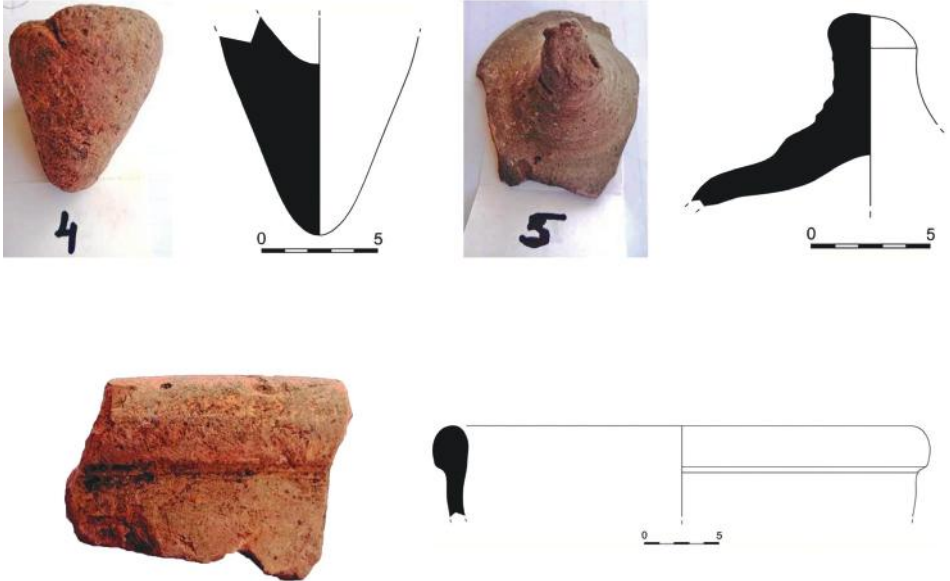

Fig. 3. Kalabasar Tepe’de bulunan seramik parçaları.

Bunun dışında teraslı alanlarda her hangi bir mimari yapı ya da parça tespit edilememiştir. Tepenin kuzey batı yamaçlarında rastlanan bir kaçak kazı çukuru içerisinde Hellenistik Dönem'e ait kent surlarının olduğu görülmüştür (Fig. 4). Denizden yaklaşık 10 m kodunda, 34 cm yüksekliğinde, 63 cm genişliğinde ve 30 cm kalınlığında dikdörtgen kesme blok taşlardan atkı tekniği ile bir sıra yatay bir sıra dikey olacak şekilde inşa edilmiştir. Duvarın korunan yüksekliği: 133 cm, korunan genişliği ise 80 cm'dir.

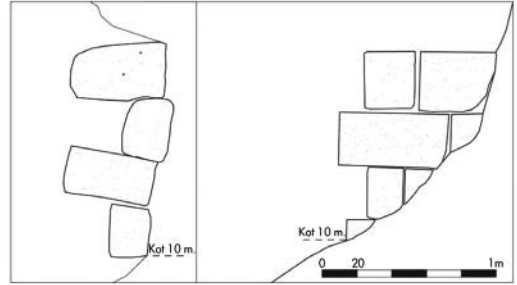

Fig. 4. Kalabasar Tepe'de tespit edilen Hellenistik Dönem kent surları.

2. Myrina Agorası Araştırmaları

Kentin kuzey doğusunda, limanının güneyinde, Kalabasar (Öteki) ve Apar (Öteki) Tepe arasındaki düzlükte kentin agorasına ait olduğu düşünülen kalıntılara rastlanmıştır. Burada yapılan araştırmalar sırasında Dor düzenli bir sütun tamburu ile birlikte sağlam durumda bir Dorik başlık tespit edilmiştir. Aynı alanda belirli bir düzende devam eden tambur kalıntıları nedeniyle söz konusu buluntuların agoranın dorik düzenli stoasına ait olabileceği düşünülmektedir. Aynı alandaki kaçak kazılar sırasında bulunan ve bir kısmı yüzeyde görülebilen kireç taşından kesme taş bloklar olasılıkla agoranın alt yapısına ait olmalıdır (Fig 5).

Fig. 5. Myrina Agorası buluntuları.

Agora ile tiyatro arasındaki modern toprak yol üzerinde, kentin akropolünün batı yamacında çakmak taşından yapılmış bir kesiciye rastlanmıştır. Bu kesici üzerinde değerlendirme çalışmaları devam etmektedir. Aynı alanda opus sectile parçaları ile birlikte Güzelhisar Çayı'nın kenarında yanmış seramik atıklarına rastlanmıştır (Fig. 6). Aynı alanda bulunan moloz taşlar kullanılarak harçla örülmüş Bizans Dönemi'ne ait sur duvarı kalıntıları, kentin Bizans Dönemi'nde sınırlarının daraldığını ve Myrina'nın daha küçük bir alan içerisinde konumlandığını göstermektedir.

Fig. 6. Agora ve tiyatro arasında tespit edilen buluntular.

3. Myrina Tiyatrosu Araştırmaları

Myrina tiyatrosu, sırtını akropolün batı (Apar-Öteki Tepe) yamacına yaslamıştır. Tiyatronun 85x75 m ölçülerinde ve 75 m çapındaki bir alan üzerinde kurulu olduğu tespit edilmiştir. Günümüzde yoğun moloz taş, toprak ve otlar altında kalan kalıntılar seçilememektedir. Ancak tiyatronun üst kısımlarında oturma basamaklarının ana kayadan işlendiği görölmüştür. Sahne binası, oturma sıraları ve diğer mimari elemanlar tamamen toprak altındadır (Fig. 7).

Fig. 7. Myrina Tiyatrosu.

4. Myrina Nekropolü Araştırmaları

Myrina antik kentin nekropol alanındaki araştırmalar, İntaşı Tepe, Andız Tepe, Akıyar ve Kızılyar Mevkii ile Apar Tepe'nin kuzey yamaçlarında sürdürölmüştür. İntaşı Tepe'de oldukça korunaklı bir kaya kütleinin alt tarafında, kaya kütleinin güney tarafına, anakaya oyularak inşa edilmiş bir mezar odasına rastlanmıştır. Kuzey-güney doğrultusunda uzanan oda mezarın daha önceki yıllarda kaçak kazılarla açıldığı ve buradan çıkan toprağın mezarın içine ve etrafına atıldığı görölmüştür. Dromoslu ve tek odalı olan mezarın içerisinde ana kaya oyularak duvarlara açılmış farklı boyutlarda 10 adet sekiye rastlanmıştır (Fig. 8). Aynı oda mezarın çevresinde 5 adet envanterlik nitelikte bronz sikke bulunmuştur. Bulunan sikkelerden dördü Klasik Dönem'e, bir tanesi ise Hellenistik Dönem'e tarihlenmektedir. Sikkelerin, Pitane, Gambrión, Kyme ve Lebedos basımı oldukları tespit edilmiştir.

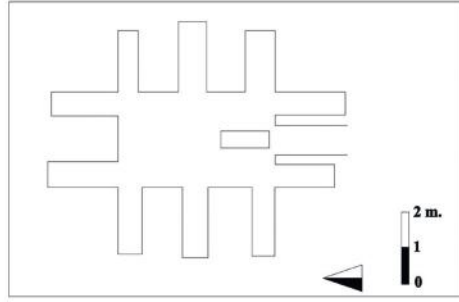

Fig. 8. Myrina Nekropolü, İntaş Tepe’de tespit edilen oda mezar.

Kızılyar mevkiinde ise dörtgen formlu, düzensiz büyük bloklar yan yana getirilerek ve bir kısmı ana kayaya oyularak işlenmiş bir mezara rastlanmıştır. Mezarın daha önceki yıllarda kaçak kazılar yapılarak kazıldığı ve daha sonra mezarın içinden çıkan toprak ve taş parçalarının mezarın etrafına düzensiz olarak atıldığı görülmüştür.

Andız Tepe’nin güney yamaçları ve Apar Tepe’nin kuzey yamaçları arasındaki derin vadiye yer alan nekropol alanında araştırmalara devam edilmiştir. Bu alanda Atina Fransız Okulu üyeleri E. Pottier ve S. Reinach tarafından 1880-1882 yılları arasında kazılarak açılmış mezarlar tespit edilmiştir. Kireç taşından ana kaya oyularak yapılmış söz konusu mezarların birçoğu günümüzde kapaksız ve açık durumdadır. Nekropol alanında rastlanan bir kaçak kazı çukuru içerisinde bir figürin parçası ile birlikte yüzeyde mühürlü bir amphora kulp parçası bulunmuştur.

5. Ebru Sitesi Araştırmaları

Myrina antik kentinin kuzeyinde yer alan Karşıyaka Mahallesi’ne bağlı Ebru Sitesi’nin bahçesinde, site görevlisi tarafından Myrina Antik Kenti’nin çeşitli alanlarından bulunduğu belirtilen mimari elemanlara rastlanmıştır. Tespit edilen parçalar arasında sütun tamburları, lahit kapağı, Attik İon kaside, İon başlığı, Korinth başlığı, mermer mimari eleman parçaları ve yazıtlı bir mezar altarına rastlanmıştır. Yapılan incelemede tespit edilen mimari parçalar, yerinde ölçülerek fotoğraflanmış ve kataloglanmıştır.

6. Çaltılıdere Mahallesi Araştırmaları

Myrina territoriumu içerisinde kalan Aliağa ilçesine bağlı Çaltılıdere Mahallesi'nde yürütülen araştırmalarda modern evlerin bahçesinde, duvarlarında ve çevresinde yer alan antik dönem malzemesi yerinde incelenerek arkeolojik envanter çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Yapılan çalışmalarda arkeolojik envantere kaydedilebilecek nitelikte 4 adet Dorik sütun başlığı, 12 adet Dorik sütun tamburu, 1 adet Attik-lon kaide, 1 adet lahit, 2 adet lahit kapağı, 1 ostothek kapağı, 1 adet değirmen taşı ve 1 adet mermer kapı parçası olmak üzere farklı tipte eserler ve bunlara ait parçalar tespit edilmiştir (Fig. 9).

Fig. 9. Çaltılıdere Mahallesi'nde tespit edilen mimari parçalar.

Çaltılıdere Mahallesi, Cami Sokak, No. 29 adresinde yer alan Eski Çaltılıdere Köyü Cami'nin içerisinde ve çevresinde devşirme malzemelere rastlanmıştır. Bu cami, köy tüzel kişiliğine ait olup 669 Parsel numarasında yer alır. Caminin yapım tarihi Hicri 1291 - Miladi 1873-1874 tarihleri arasındadır. Doğu-batı yönünde eğimli olan bir avlu içerisinde yer alan yapı, yığma taş ile örülerek kareye yakın dikdörtgen planlı olarak inşa edilmiştir. Yapı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, İzmir İl Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 31.01.2014 tarih ve 3314 sayılı kararıyla taşınmaz

kültür varlığı olarak tescillenmiş, koruma grubu I (Bir) olarak belirlenmiş, 669 no.lu taşınmaz parsel sınırları koruma alanı olarak belirlenmiştir. Caminin son cemaat yerinde yer alan cephe düzenlemesinde kaide olarak Dor başlıkları ters çevrilerek kullanılmış aynı alanda lon başlıkları devşirme kullanılmıştır.

7. Gryneion Araştırmaları

Gryneion antik kentinin batısındaki arazi yüzeyi taranmıştır. Yaklaşık 200x200 m boyutlarındaki güneybatı teras üzerinde, MÖ 5. yüzyıldan MS 5. yüzyıla uzanan seramik parçaları bulunmuştur (Fig. 10).

Fig. 10. Gryneion güneybatı terasta tespit edilen seramik parçaları.

Antik kentin limanı, sur duvarları ve antik kaynaklarda bahsedilen Apollon Tapınağı'nın mimari elemanları saptanmıştır. Yaklaşık 200x200 m boyutlarındaki Bizans Dönemi yapısının üzerinde yer aldığı düşünülen Apollon Tapınağı kalıntılarına ait dağınık şekilde duran tamburlar fotoğraflanıp ölçülerek envanterlenmiştir (Fig. 11).

Araştırmalar sırasında karadan denize doğru uzanan, kuzey-güney doğrultusunda, 11,70 m uzunluğunda, 70 cm genişliğinde bir sur duvarı parçası tespit edilmiştir. Aynı alanda sur duvarına ait bir kule tespit edilmiştir. 9x5,50 m uzunluğunda korunan kulenin bir bölümü denizin içinde kalmıştır (Fig. 12).

Fig. 11. Gryneion Apollon kutsal alanı mimari parçaları.

0 1m.

Fig. 12. Gryneion'da tespit edilen sur parçaları.

Gryneion'un batısındaki nekropol alanında yüzey araştırmalarına devam edilmiştir¹⁹. Nekropol sınırları içerisinde karayoluna yakın olan alanda 1 adet lahit kapağı parçasına rastlanmıştır. Aynı alanda, İzmir Çanakkale

¹⁹ Lenore 1960, 55 vd.

karayoluna yaklaşık 50 m mesafede, İsmail Hakkı Uçar adlı vatandaşın 3 parsel numaralı tarlası içerisinde 1992 yılında İzmir Müzesi tarafından yapılan kurtarma kazılarında bulunan kalıntılar saptanmıştır²⁰. Bu alanda yapılan gözlemlerde yaklaşık 10x10 m boyutlarındaki eski sondaj alanı içerisinde sağlam durumda iki adet perlitten yapılmış lahit bulunmuştur. Aynı alanda kırık lahit ve kapak parçaları yer almaktadır. Aynı bölgede yivli gövde parçaları, ağız parçaları, kaide parçaları, siyah firnisli kulp parçası ve kandil parçasına rastlanmıştır.

8. Değerlendirme ve Yayın Çalışmaları

2015 yılı araştırmaları kapsamında toplam 104 parça arkeolojik etüt-lük eserin belgelenmesi yapılmıştır. Ayrıca araştırmalar sırasında envanterlik nitelikte 5 adet bronz sikke bulunarak İzmir Müzesi'ne teslim edilmiştir. 2015 yılında araştırmaların başlamasıyla birlikte yayın ve eserlerin değerlendirilmesi konusuna ağırlık verilmektedir. Bu kapsamda Adnan Menderes Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi'ne yüzey araştırması hakkında proje başvurusu gerçekleştirilmiştir. 2016 yılından geçerli olmak üzere FEF-16001 kodlu Myrina ve Gryneion antik kenti araştırmaları adlı proje kabul edilmiştir.

2015 yılında yapılan araştırmalarda bulunan arkeolojik envanter konusunda Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde araştırma başkanının danışmanlığında bir yüksek lisans tezi yürütülmektedir. Bunun dışında heyet üyelerimizden Dr. Emel Dereboylu Poulain, Myrina ve Gryneion seramikleri, Yrd. Doç. Dr. Aydın Erön araştırmada bulunan mimari eserler, Dr. Emre Erdan prehistorik ve protohistorik araştırmalar, Arş. Gör. Nurdan Akbulut, sanat tarihi kapsamındaki eserler konusunda araştırma ve değerlendirme çalışmalarına devam etmektedir.

²⁰ Özkan 1994, 1 vd.

Myrina ve Gryneion Yüzey Araştırmaları Sırasında Tespit Edilen Aiol Kymation Bezemeli Bir Mimari Parça Üzerine İlk Gözlemler

Aydın ERÖN¹

Myrina ve Gryneion antik kentlerinde 2015 ve 2016 yıllarında gerçekleştirilen yüzey araştırması çalışmalarında yüzeydeki mimari parçaların tespit ve envanterleme çalışmalarına büyük önem verilmiştir². Bu amaç doğrultusunda yüzeyde bulunan mimari parçaların yanı sıra günümüz yapılarında devşirme malzeme olarak kullanılan mimari yapı parçaları da incelenmiştir. Yüzey araştırmaları sırasında değişik dönemlere ait geison, tavan kasedi, Dor sütun başlığı, Ion sütun başlığı, Korinth sütun başlığı, sütun, sütun tamburu ve Attik-ion düzenli sütun kaidesi parçaları tespit edilmiştir.

Fig. 1. Ebru Sitesi'nin uydu fotoğrafı.

¹ Yrd. Doç. Dr., Adnan Menderes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, 09100 Aytepe-Aydın-TÜRKİYE. e-mail: aeron@adu.edu.tr

² Söz konusu yüzey araştırmaları kapsamında mimari yapı parçalarının envanter çalışmalarına büyük önem verilmiştir. Yüzeydeki mimari parçaların koordinatları alınarak envanter kayıtlarına eklenmiştir.

Söz konusu mimari parçaların önemli bir bölümü yüzey araştırması sahası içerisinde yer alan “Ebru Sitesi”³ içerisinde yer almaktadır (Fig. 1). Sitenin ortak kullanım alanında sergileme amacıyla dizilen mimari yapı parçaları oldukça dikkat çekicidir. Sergilenen parçalar arasında yer alan “Aiol kymationu” bezemeli bir parça, gerek bezeme işçiliği gerekse de yapıldığı dönemiyle diğer eserlerden ayrılmaktadır. Söz konusu parçanın genel özelliklerine değinmeden önce “Aiol kymationu” bezemesi ile ilgili genel bir bilgi verilmesi yararlı olacaktır.

Aiol Kymationu Bezemesi

İnsanoğlu estetik kaygılar taşımaya başladığı andan itibaren önem verdiği yapıları ve eserleri bezemeye başlamıştır. Basit bir ifadeyle insanoğlunun beğenilerinin bir yansıması olarak adlandırabileceğimiz bezemeler, tarihlemeye yardımcı özellikleri itibariyle arkeoloji bilimi açısından her dönem önemli olmuştur.

Söz konusu bezemeler arasında yer alan “Aiol kymationu” genel olarak yan yana dizilmiş ana yaprak ve ince ara yaprak⁴ sıralarından oluşmaktadır⁵. Aiol kymationu bezemesinin terminoloji sorunu oldukça dikkat çekicidir. Mimari bezeme konusunda çalışma yapan araştırmacıların oldukça önemli bir bölümü söz konusu bezemeyi “Lesbos kymationu”⁶ bezemesinin öncülü olarak değerlendirmişlerdir⁷. Bu sebeple Aiol kymationu bezemesi genellikle Lesbos kymationu başlığı altında değerlendirilmiştir. Aiol kymationu bezemesinin Lesbos kymationu bezemesi ile benzerlikleri bulunmasına rağmen genel bezeme özellikleri ve kullanım tarihi dikkate alındığında farklı bir isimle anılması daha uygundur. Koenigs de bu duruma dikkat çekerek söz konusu bezemenin “Aiol kymationu” olarak adlandırılmasının daha uygun olacağını ifade etmektedir⁸. Adından da anlaşılacağı üzere söz konusu bezemenin isimlendirmesinde, buluntuların yayılım alanının büyük etkisi vardır. Fakat buluntu yerlerine göre bezemelere isim verilmesi sıkıntısı burada

³ Ebru Sitesi Aliğa İlçesi, Çaltılıdere Köyü, Karşıyaka Mevkiinde, 38°51’51” Kuzey- 27°00’41” Doğu koordinatlarında yer almaktadır.

⁴ Ana yaprak sıralarının aralarında yer alan ara yaprak sıraları bazı yayınlarda “kama” veya “ince yaprak sırası” olarak da adlandırılmaktadır.

⁵ Söz konusu bezemenin genel düzenleniş i itibariyle “İon Kymationu” ve “Lesbos Kymationu” ile benzerlikleri bulunmaktadır.

⁶ Lesbos Kymationu bezemesi genel olarak kalp şeklindeki yaprak sıraları aralarındaki kamalardan oluşur. Söz konusu bezeme genel özellikleri itibariyle Aiol Kymationu bezemesine benzemektedir.

⁷ Weickert 1913, 13. Weickert’in Daslesbische Kymation isimli kitabı Lesbos Kymationu bezemesi konusunda yapılmış en kapsamlı yayınlardan bir tanesi olma özelliğini korumaktadır. Weickert söz konusu yayınında Aiol Kymationu bezemesini Lesbos Kymationu bezemesinin öncülü olarak değerlendirmiştir.

⁸ Koenigs 1981, 128. Koenings bu tip kymation örneklerinin Ephesos, Larisa, Phokaia, Neandria yerleşimlerinde bulunmasından yola çıkarak bezemeyi Aiol Kymationu olarak adlandırmıştır.

da karşımıza çıkmaktadır⁹. Aiol kymationu bezemesine sahip parçalar¹⁰, Aiolis Bölgesi kentlerinin yanı sıra Ionia Bölgesi kentlerinde de karşımıza çıkmaktadır. Yapılan araştırmalar sonucunda Teos¹¹, Kyzikos¹², Smyrna¹³, Neandria¹⁴, Ephesos¹⁵, Larisa¹⁶, ve Phokaia¹⁷ gibi Arkaik Dönem'in önemli yerleşimlerinde söz konusu bezemeye sahip parçalar tespit edilmiştir.

Aiol Kymationu Bezemeli Parça

Makale konusunu oluşturan, Ebru Sitesi bahçesinde sergilenen Aiol kymationu bezemeli parçanın nereden getirildiği belli değildir (Fig. 2-4). Eser tüf taşından yapılmıştır. Şu ana kadar tespit edilen Aiol kymationu bezemeli parçaların büyük bir çoğunluğu kireç taşı veya tüf taşından yapılmıştır. Söz konusu malzemelerin Arkaik Dönem içerisinde yoğun olarak tercih edildiği bilinmektedir. Ephesos¹⁸, Kyzikos¹⁹ ve Teos'da²⁰ bulunmuş örnekler ise mermerden yapılmıştır. Ebru Sitesi bahçesinde sergilenen eserin üzerinde yoğun aşınmalar dikkati çekmektedir. Tüf taşının kolay aşınabilen bir malzeme olduğu bilinmektedir. Taşın gözenekli bir yapıya sahip olması, bu aşınmayı kolaylaştırmaktadır.

Fig. 2.

⁹ Aiol sütun başlıklarının isimlendirme problemi bu duruma güzel bir örnektir. Clark'ın Neandria'da bulunduğu başlıktan yola çıkan diğer araştırmacılar söz konusu başlığı "Aiol Başlığı" olarak adlandırmışlardır. Aiol Başlığı ifadesini ilk kullanan kişi Koldewey'dir (Koldewey 1890, 45). Fakat yapılan araştırmalar sonucunda bu başlık tipinin kökeninin Filistin ve çevresi olduğu anlaşılmıştır. Söz konusu başlık tipi literatüre "Aiol" tipi sütun başlığı olarak girdiği için bu şekilde kullanılmaya devam etmektedir.

¹⁰ Aiol Kymationu bezemesinin ana motifini yaprak sıraları oluşturmaktadır. Söz konusu motif kymation bezemesinin yapılabileceği bölümler dışında sütun başlıkları ve sütun kaideleri üzerinde de karşımıza çıkmaktadır. Sütun başlıklarının abaküs kısımlarında ve Aiol başlıkları üzerinde motive yer verilmiştir. Bezemenin daha iyi anlaşılabilmesi için çalışmaya sütun başlıkları ve sütun kaideleri üzerindeki aiol kymationları da dahil edilmiştir.

¹¹ Koenigs 2007, 671, Taf. 89.2; Kadioğlu - Özbil - Kerschner - Mommsen 2015, 354-357, 360-362, Res. 13, Res. 15-16, Res. 19.

¹² Koenigs 1981, 125, 127-128, Fig. 3.

¹³ Akurgal 1997, 103, Lev. 175a.

¹⁴ Koldewey 1891, 29, 34-38, Abb. 59-62.

¹⁵ Hogarth 1908, Pl. 4-6.

¹⁶ Boehlau - Schefold 1940, 145; Arseven 2013, 43-118, Şek. 4.2-4.100.

¹⁷ Akurgal 1997, Lev. O1.

¹⁸ Hogarth 1908, Pl. 4-5, 7, 16.

¹⁹ Koenigs 1981, Fig. 3, Pl. 19.

²⁰ Kadioğlu - Özbil - Kerschner - Mommsen 2015, Res.13, 16, 19.

Fig. 3.

Fig. 4.

Aiol kymationu bezemeli bölüm söz konusu parçanın en dikkat çekici alanıdır. Eser her ne kadar aşınmış olsa da Aiol kymationu bezemesinin çok derin olmayan dış bükey profilli bir alan üzerine yapıldığı anlaşılmaktadır. 10 cm yüksekliğindeki bir bezeme alanı üzerinde yan yana dizilmiş ana ve ince ara yaprak sıralarına yer verilmiştir. Ana yapraklar aşağıya doğru hafif genişleyerek torba formu aldıktan sonra uç kısma doğru daralmıştır. 5,5 cm genişliğinde olan ana yaprakların orta damarları belirgindir. İnce ara yapraklar ana yaprakların şişkin yapısı nedeniyle arka planda kalmıştır.

Söz konusu eserin ana yaprak düzenlemesinin net bir benzeri bulunamamıştır. Fakat yapılan incelemeler sonucunda ana yaprak düzenlemesinin en çok Neandria III ve V No.lu sütun başlıkları²¹, Thasos buluntusu duvar profili parçası²² ve Smyrna L, M ve N tipi başlıkların²³ üst bölümündeki yapraklar ile benzerlik gösterdiği saptanmıştır. Yukarıda belirtilen eserlerden Smyrna buluntusu başlıklar MÖ 600 yıllarına²⁴, Neandria örnekleri MÖ 575-550 arasına²⁵ ve Thasos örneği MÖ 6. yüzyılın ortasına²⁶ tarihlenmiştir.

Ebru Sitesi'nde sergilenen Aiol kymationu bezemeli parça işçilik olarak en çok Neandria ve Thasos örneklerine benzemektedir. Benzer örnekler yardımıyla söz konusu parça MÖ 6. yüzyılın ortasına tarihlendirilebilir²⁷.

²¹ Koldewey 1891, 38, Abb. 62; Wesenberg 1971, 80-81.

²² Altekamp 1991, 167, Abb. 151.

²³ Akurgal 1997, 73, Şek. 55 d; Lev. 150 a-b, 151 a.

²⁴ Akurgal 1997, Lev. 150 a-b, 151 a.

²⁵ Akurgal 1997, 75, dipnot 269; Baran 2010, 10, dipnot 46. Neandria başlıkları genel olarak MÖ 7. yüzyıl ile 6. yüzyılın üçüncü çeyreği arasına tarihlenmektedir. Akurgal Smyrna başlıklarının tarihlendirmesinden yola çıkarak Neandria örneklerini MÖ 6. yüzyılın üçüncü çeyreğine tarihlenmiştir.

²⁶ Altekamp 1991, 167, Abb. 151.

²⁷ Söz konusu çalışmada Aiol kymationu bezemeli mimari parçanın bilim dünyasına tanıtılması amaçlanmıştır. Parçanın hangi yapıya ait olduğu konusunda çeşitli öneriler olmakla birlikte yayın içerisinde bu konuya değinilmemiştir. Söz konusu parça konusunda çok daha kapsamlı bir yayın hazırlanmaya başlanmıştır. İlgili yayında bezemenin ait olduğu yapı ve tarihi konusunda çok daha kapsamlı bir değerlendirme yapılması planlanmaktadır.

KATALOG

Araştırma Envanter No	: 6 No.lu parça,
Bulunduğu Yer	: Çaltılıdere Köyü, Karşıyaka Mahallesi, Ebru Sitesi, No. 51,
Yapıldığı Madde	: Tüf taşı,
Ölçüleri	: Yükseklik: 29 cm, Genişlik: 71 cm, Derinlik: 48. 5 cm, Bezeme Kuşağı Ölçüleri: Yükseklik: 10 cm, Genişlik: 71 cm, Yaprak Genişliği: 5,5 cm, Kama Yüksekliği: 2,5 cm

2015 - 2016 Yılı Myrina ve Gryneion Yüzey Araştırmalarında Bulunan Pişmiş Toprak Ağırlıklar

Nihan AYDOĞMUŞ¹

İzmir ilinin 60 km kuzeybatısında bulunan Aliğa ilçesi sınırları içerisinde yer alan Myrina antik kenti, Çandarlı Körfezi'nde (Elaitikos) deniz kenarında kurulan önemli bir Aiol kentidir. Liman kenti olmasıyla dikkati çeken kent², deniz kenarındaki Güzelhisar (Titnaios) çayının denize döküldüğü alanda, batıda Kalabasar (Kalabassary/Öteki) Tepe, doğuda Apar (Beriki) ve Kalem Tepe, kuzeyde Andız Tepe, Sarıkaya ve Kömürcü adlı alanlar üzerinde konumlandırılmıştır (Fig. 1).

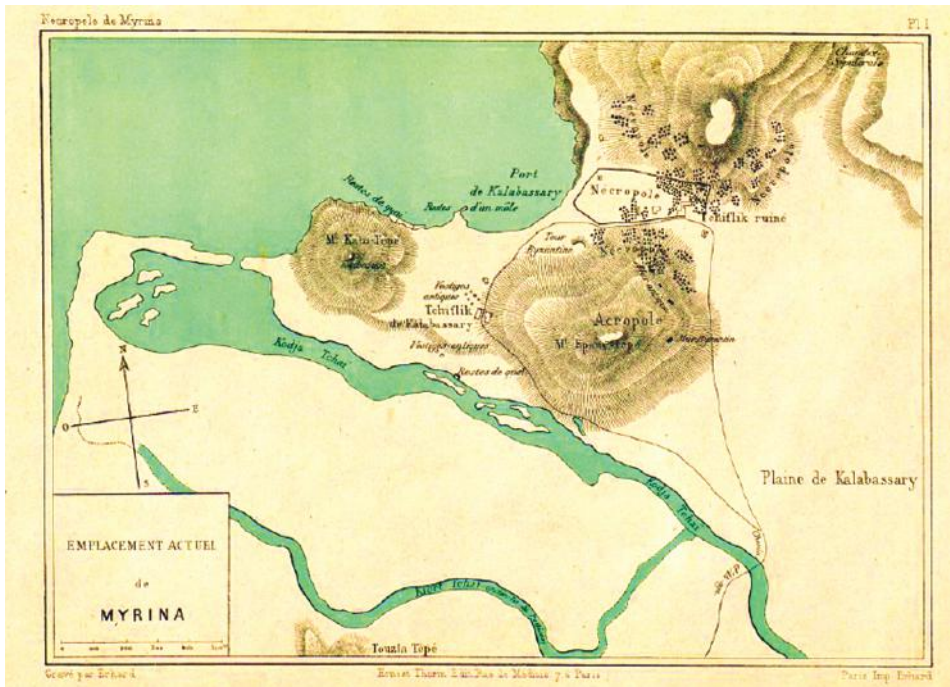

Fig. 1. Pottier ve Reinach'a göre Myrina Kenti Topografik Haritası (Pottier - Reinach 1887).

¹ Arş. Gör. Nihan AYDOĞMUŞ, Adnan Menderes Üniversitesi, Fen - Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, 09100, AYDIN, TÜRKİYE, e-mail: aydogmusnihan@gmail.com

² Strab: XIII.3, 5.

Herodotos'un Kyme, Larisa, Neonteikhos, Temnos, Killa, Notion, Aigiroessa, Pitane, Aigai, Smyrna ve Gryneion ile birlikte saydığı, toprakları bereketli ancak iklimi İonia'ya göre elverişsiz Aioli kentleri arasında Myrina'nın da adı geçer³. Kentin kuruluş efsanesinde, kentin eponym kahramanı olarak gösterilen Myrinos⁴ ile Amazonlar kraliçesi Myrina⁵ olmak üzere iki farklı öykü yatmaktadır. Xenophon, Hellenika adlı eserinde Thibron'a bağlılık yemini eden Eretrialı Gongylos'un (MÖ 399 yıllarında) Myrina ve Gryneion'un hükümdarı olduğunu ifade eder ve Pers yönetimini benimsemesi nedeniyle bu iki kentin kendisine hediye olarak verildiğini ekler⁶. Myrina kentinden bahseden bir diğer antik yazar olan Yaşlı Plinius, bir dönem Sebastopolis adıyla anılan kentin 40 stadium uzağında Gryneion antik kentinin bulunduğunu söyler⁷. Tacitus ise, Anadolu'da gerçekleşen büyük bir depremin ardından hasar gören ve bu nedenle vergiden muaf tutulan kentler arasında Myrina'nın adını da sayar⁸. Antik dönem kentleri konusunda antik yazarlar ışığında araştırmalar yapan Smith, Myrina'nın çok güçlü ve küçük bir kent olduğunu, güzel bir limanı olduğunu, Tiberius ve Traian Dönemi'nde kentte depremler meydana gelse de kentin tekrar eski gücüne kavuştuğunu da belirtir⁹.

Myrina'nın konumu, kuruluşu, kalıntıları, yapılan kazı çalışmaları ve nekropol alanı hakkında birçok araştırma gerçekleştirilmiştir. Freely, kentin çevresindeki tarihi coğrafyayı değerlendirdikten sonra Myrina'nın diğer Kuzeybatı Anadolu kentleri gibi Aioli göçlerinden önce kurulmuş olduğunu belirtir¹⁰. Myrina nekropolü ve nekropolden ele geçen buluntular hakkında en kapsamlı çalışma, 1880-1882 yıllarında bölgede gerçekleştirilen kazılar sonucunda elde edilen verilerle hazırlanmıştır¹¹. Nekropol buluntuları içerisinde en çok dikkat çeken objeler olan figürinler konusunda detaylı bilgiler ise, Mendel¹², Burr¹³, Mollard-Besques¹⁴, Özyiğit¹⁵, Walters¹⁶ ve Bell¹⁷ gibi araştırmacılar tarafından aktarılır. Söz konusu buluntular dışında, 2016 yılı yüzey araştırmalarında tespit edilen ve bu çalışmada ele alınan tezgâh ağırlıklarıyla ilgili her hangi bir araştırma bulunmamaktadır.

³ Hdt: 1: 149.

⁴ Stephanos Byzantios, Myrina.

⁵ Strab: 11. 5.

⁶ Xen. Hell: 3. 1.

⁷ Plin. Nat: 5. 32.

⁸ Tac. Ann: 2. 47.

⁹ Smith 1854: Myrina maddesi.

¹⁰ Freely 2004, 87.

¹¹ Pottier - Reinach 1887.

¹² Mendel 1908, 1.

¹³ Burr 1934, 1.

¹⁴ Mollard - Besques 1963, 21.

¹⁵ Özyiğit 1986, 504.

¹⁶ Walters 1998, 14.

¹⁷ Bell 2014, 172.

Kentin nekropol alanında 1880-1882 yılları arasında Atina Fransız Okulu (L'Ecole Française D'Athenes) araştırmacıları E. Pottier ve S. Reinach tarafından yürütülen çalışmalar sonucunda, Myrina nekropolünde tufin oyulmasıyla oluşturulan dörtgen çukurlara, yuvarlak çukurlara ve oda mezarlara yapılan gömüler ile toprak üzerinde kesme taş bloklardan inşa edilen mezarlar, taş ve pişmiş topraktan lahitler şeklinde pek çok farklı mezar tipinin kullanıldığı tespit edilmiştir¹⁸. Mezarlardan ele geçen buluntular doğrultusunda, Myrina Nekropolü'nün MÖ 2. yüzyıldan itibaren kullanım gördüğünün anlaşıldığı; ancak bu alanın çok daha erken dönemlerden itibaren mezarlık olarak kullanılmış olduğunun düşünüldüğü belirtilir¹⁹ (Fig. 2).

Fig. 2. *Myrina* kenti sınırları.

¹⁸ Pottier - Reinach 1887, 59, 60.

2015 ve 2016 yıllarında gerçekleştirilen yüzey araştırmalarında ise, nekropol alanının sınırlarını belirlemeye yönelik çalışmalar yapılır ve kentin nekropol alanının, Apar Tepe'nin kuzey etekleri ve Andız Tepe arasındaki vadi ile Kalem ve İntaşı Tepe'ye kadar uzanan oldukça geniş bir alanı kapladığı sonucuna ulaşılır²² (Fig. 3). Antik kentte gerçekleştirilen 2016 yılı yüzey araştırmalarında, nekropol alanından pişmiş topraktan yapılmış çeşitli buluntular ele geçmiştir. Çalışma kapsamına alınan altı adet pişmiş toprak ağırlık, bu buluntular arasında sayılabilir.

Fig. 3. Buluntuların ele geçtiği Myrina nekropol alanı.

Pişmiş Toprak Dokuma Tezgâhı Ağırlıkları

İnsanın varoluşuyla birlikte ortaya çıkan zorunlu ihtiyaçlardan biri olan giyinme, başlarda oldukça basit şekilde, avlanılan hayvanların derilerinden karşılanıyorken; insanların yerleşik yaşama geçmesinin bir sonucu olarak hayvanların evcilleştirilmesi ve üretimin başlaması ile birlikte gelişme göstermiştir. Böylelikle, Neolitik Dönem'den itibaren evcilleştirilen hayvanların yünlerinden ve keten gibi bitkilerin liflerinden yararlanılarak dokuma faaliyetleri başlamıştır²³. Anadolu'da Kalkolitik Dönem içerisinde, Neolitik Dönem'deki dokuma teknolojisi pek bir değişikliğe uğramadan devam etse de, Erken Tunç Çağ'a gelindiğinde durum değişir. Bu dönem ile birlikte,

²² Çekilmez 2016, 28.

²³ Çayönü'nde MÖ 7. binyıla tarihlenen tabakadan ele geçen bir orak sapı üzerinin ketenden dokunmuş kumaşla sarılı olduğu tespit edilir (Özdoğan 1999a, 83; Özdoğan 1999b, 32, Fig. 54); Doğu Çatal Höyük'te gerçekleştirilen kazılarda, Neolitik Dönem'e ait olduğu düşünülen dokuma parçaları bulunur (Wild 1988, 21).

yerleşim yerlerinden ele geçen dokuma tezgâhı ağırlıklarının hem sayısında hem de çeşitliliğinde büyük bir artış gözlenir²⁴. Ayrıca Korinth'te Neolitik Dönem'e tarihlendirilen pişmiş topraktan üretilmiş, dokuma tezgâhı ağırlığının ele geçmesi, dokumacılığın Anadolu dışındaki merkezlerde de oldukça erken bir dönemde başladığını göstermesi bakımından önemlidir²⁵.

Dokumacılıkta kullanılan hammaddenin çeşitlenmesi ve üretim teknolojisinin gelişmesi ile birlikte, bu faaliyet bir meslek olma yoluna girer. Dokumacılığın MÖ 2. binyıl başından itibaren bir sanayi kolu haline geldiği ve kumaş ticaretinin yapıldığı Hitit yazılı kaynaklarından bilinir²⁶. Genellikle kadınlar tarafından icra edildiği ve kadınların hayatının çok önemli bir parçası olduğu anlaşılan dokumacılık, antik dönem kadınının toplumdaki yeri hakkında önemli bilgiler sunar²⁷. Özellikle antik dönemde Hellen toplumunda, evlerin bir bölümünün dokuma işine ayrılmasıyla, kadının günün her saati üretim yapmasına olanak sağlanmış ve kadının dış hayata karışmadan üretim yapması amaçlanmıştır.

Antik Hellen toplumunda dokuma işinin kadınlara, *Hellen pantheonu*'da dokuma ile ilişkili tanrıça Athena *Ergane* tarafından atfedildiğine inanılır²⁸. Athena kutsal alanlarından, üzerinde Athena'nın kutsal hayvanı olarak kabul edilen baykuş figürü baskılı pek çok dokuma tezgahı ağırlığının ele geçmesi, bu görüşü destekleyen en önemli veridir²⁹.

Dokuma tezgâhlarında iplerin uçlarına bağlanıp, ipliklerin birbirine karışmasını engelleyerek, düzgün durmasını sağlayan, basit olarak şekillendirilmiş pişmiş toprak buluntu grubunun kullanım alanı, ele geçtikleri kontekstler ile ilişkili olarak değerlendirilir. Şu an New York Metropolitan Müzesi'nde bulunan ve üzerinde siyah figür tekniği ile yapılmış dokuma tezgâhındaki ipliklerin ucuna bağlanan ağırlıkların betimlendiği lekythos³⁰ örneğinden de anlaşılacağı gibi bu eserler esas olarak dokumacılıkta kullanılan materyallerdir³¹. Ancak bahsedilen temel işlevi dışında bu eserlerin, farklı işlevler yüklenerek kullanıldığına işaret edecek buluntu durumları da mevcuttur. Buna göre agoralardan ele geçen pişmiş toprak ağırlıklar, alış-veriş işlerinde ağırlık olarak kullanım görürken³²; kutsal alanlarda tespit edilen ve üzerlerinde kalıplaşmış isteklerin yer aldığı pişmiş toprak tezgah

²⁴ Fazlıoğlu 2001, 3.

²⁵ Davidson 1952, 147, Pl. 146, c.

²⁶ Fazlıoğlu 2001, 4.

²⁷ Şahin 2013, 192.

²⁸ Şahin 2013, 193.

²⁹ Fazlıoğlu 2001, 9.

³⁰ Davidson - Thompson - Thompson 1943, 67, Fig.29.

³¹ Davidson - Thompson - Thompson 1943, 66.

³² Agoralardan ele geçen pişmiş toprak ağırlıklara örnek olarak bkz. Aslan 2007, Lev. 8, Kat. 1 - Lev. 100, Kat. 47.

ağırlıkları adak eşyası olarak³³, deniz kenarındaki alanlarda tespit edilenler ise balıkçı ağılarında ağırlık olarak³⁴ kullanılmış olmalıdır. Ayrıca nekropol alanlarından ele geçen ağırlıkların, mezar hediyesi olarak kullanıldığı düşünülür.

Temelde diskoid, piramidal ve konik olmak üzere üç farklı formda üretilen pişmiş toprak dokuma tezgâhı ağırlıklarının, üretildikleri formun antik kentlerdeki dağılımına bakıldığında, bazı kentlerde her üç forma ait buluntulara rastlanırken; bazılarında iki farklı form, bazılarında ise sadece tek bir form ile karşılaşıldığı dikkati çeker³⁵.

Anadolu, Kıta Yunanistan ve Adalar'ı kapsayan coğrafya düşünüldüğünde, bu objelerin en erken örneklerinin Anadolu'daki Çatalhöyük'ten MÖ 6. binyılın başlarına tarihlenen seramikli Neolitik Çağ tabakalarından tabakadan geldiği görülür³⁶. Bunun yanında Neolitik Dönem içerisine tarihlenen dokuma tezgâhı ağırlıklarına Köşk Höyük³⁷ ve Ulucak Höyük'te³⁸ de rastlanır. Peoloponnesos Yarımadası'ndaki Korinth merkezinde ise Neolitik Dönem'den itibaren konik formda şekillendirilen ağırlıklar ile karşılaşılır³⁹. Kalkolitik döneme gelindiğinde, kayda değer buluntu grubu Alişar Höyük'te tespit edilir⁴⁰. Tunç Çağ ile birlikte dokuma tezgâhı ağırlıkları oval, kare, dikdörtgen, disk, piramidal gibi farklı formlarda üretilmeye başlanır ve hemen her merkezde bulunabilen objelerden biri haline gelir⁴¹. MÖ 2. binyılda, Batı Anadolu kentlerinden olan Aphrodisias, Beycesultan, Çeşme-Bağlararası, lasos, Kusura, Liman Tepe, Miletos, Panaztepe, Troia, Kömüradası ve Rhodos'ta çeşitli mekanlar ile çöp çukurlarından bulunan dokuma tezgah ağırlıkları piramidal, yuvarlak-oval, dikdörtgen prizma ve hilal formudur⁴². Anadolu'da en erken örneklerinin Erken Tunç Çağı'nda görüldüğü hilal formdaki ağırlıkların, İtalya, İspanya ve Kıta Yunanistan'da Neolitik Dönem'den itibaren kullanım görmesi dikkat çekicidir⁴³.

Diskoid ve piramidal formda olanların elde, konik formda olanların ise çarkta şekillendirildiği pişmiş toprak dokuma tezgâhı ağırlıkları⁴⁴, basit

³³ Fazlıoğlu 2001, 9.

³⁴ Sofianou 2012, 77.

³⁵ Korinth, Delpi, Ephesos ve Olynthos gibi kentlerde bahsedilen her üç formdaki ağırlık da bulunurken; Lindos, Myrina, Olympia gibi kentlerde piramidal ve konik formdaki ağırlıklar ele geçmiş, Argos Heraeum ve Pergamon gibi kentlerde ise sadece piramidal ağırlıklar tespit edilmiştir (Davidson 1952, 147).

³⁶ Tütüncüler 2005, 39.

³⁷ Silistreli 1986, 133.

³⁸ Çilingiroğlu vd. 2004, 49, 50.

³⁹ Davidson 1952, 147, Pl. 146, c.

⁴⁰ Von der Osten 1937 (a), 93, fig. 44, 99.

⁴¹ Tütüncüler 2005, 40.

⁴² Tütüncüler 2005, 42.

⁴³ Lassen 2015, 127.

⁴⁴ Fazlıoğlu 2001, 25; Piramidal forma yapılan ağırlıkların geç dönemlerde kalıpta üretildikleri de bilinir (Erol - Tamer 2012, 120, dpn. 44).

şekilde üretilmeleri ve dayanıklı ürünler olmaları nedeniyle, uzun yıllar aynı şekilde kullanım görmeye elverişli ürünlerdir. Bu sebeple de tarihlendirme konusunda pişmiş toprak vazolarda olduğu gibi net çıkarımlar yapılması her zaman için mümkün olmayabilir⁴⁵. Ancak dokuma tezgâhı ağırlıklarının, zaman içerisinde, her bir form için ayrı olmak üzere, belirli bir gelişim gösterdikleri söylenebilir. Buna göre, diskoid ağırlıklar erken dönemlerde büyük ve ortadan tek delikli üretilirken; MÖ 6. yüzyıldan itibaren delikler kenarlara çekilir ve formda küçülme görülür⁴⁶. Daima tek asma delikli üretilen konik ağırlıkların, MÖ 6. yüzyılın sonuna kadar taban ve tepe kısımları tamamen düz, yüzeyleri hafif eğimli iken; MÖ 5. yüzyılın başlarında tepe kısımları sivrileşir ve taban kenarları profillenmeye başlar⁴⁷.

Myrina antik kenti nekropol alanında 2016 sezonunda gerçekleştirilen yüzey araştırmalarında ele geçen ve bu çalışmada ele alınan pişmiş toprak dokuma tezgâhı ağırlıkları piramidal formdadır. Piramidal ağırlıklar, kare ya da kareye yakın taban kesitine, tabandan tepeye doğru hafif bir eğimle daralarak yükselen forma, birbirine keskin hatlarla bağlanan dört yüzlü gövdeye sahiptir.

Daha önce de bahsedildiği gibi Tunç Çağ'lardan itibaren kullanıldığı bilinen piramidal formdaki ağırlıkların, dört eşit yüzlü, yuvarlak kenarlı, tek delikli⁴⁸; bodur, daha eğimli keskin kenarlı, tek delikli⁴⁹; daha geniş formlu, iki delikli⁵⁰ ve oldukça geniş tabanlı, dar tepeli, iki delikli⁵¹ olmak üzere dört farklı tipte üretildiği söylenebilir. Ele geçtikleri kontekstler doğrultusunda, MÖ 5. ve 4. yüzyıllarda daha küçük boyutlu ve hafif olarak üretildikleri anlaşılan piramidal ağırlıkların, Hellenistik Dönem'e gelindiğinde daha yüksek ve daha büyük olarak üretildikleri, bununla birlikte tepe kısımlarının da genişlediği görülür⁵². Bu durum olasılıkla MÖ 4. yüzyıldan sonra dokuma tezgâhlarında farklı cins kumaşların dokunmaya başlanmasıyla birlikte, farklı boyutlarda ağırlıklara ihtiyaç duyulmasıyla ilişkilidir⁵³. Tek ve çift asma delikli olarak üretilen piramidal ağırlıklar, ilk olarak sadece tek delikli üretilirken; MÖ 6. yüzyıldan itibaren çift delikli olanların üretimi başlar⁵⁴. Tek delikli piramidal ağırlıkların, çift deliklilerle birlikte üretimi devam eder.

⁴⁵ Davidson 1952, 146.

⁴⁶ Fazlıoğlu 2001, 26.

⁴⁷ Fazlıoğlu 2001, 28.

⁴⁸ Davidson - Thompson - Thompson, 80, Fig. 32, 52 (A).

⁴⁹ Davidson - Thompson - Thompson, 80, Fig. 32, 4 (B).

⁵⁰ Davidson - Thompson - Thompson, 80, Fig. 32, 9 (C).

⁵¹ Davidson - Thompson - Thompson 1943, 80, Fig. 32, 55 (D).

⁵² Davidson - Thompson - Thompson 1943, 73.

⁵³ Fazlıoğlu 2001, 28.

⁵⁴ Fazlıoğlu 2001, 27.

Myrina nekropolünde bulunan piramidal pişmiş toprak dokuma tezgâhı ağırlıkların tümü tek asma delikli üretilmiş olup, yükseklikleri 7 ile 7,9 cm arasında değişir. Kareye yakın taban kesitine sahip olan ağırlıkların taban genişlikleri 3,4 ile 4,5 cm arasında değişirken, tepe özelliklerinin de belirli farklılıklar gösterdiği söylenebilir. Kat. No. 1, 3 ve 5 kenarları yuvarlatılmış tepeli ağırlıklar arasında sayılırlar. Bunlardan Kat. No. 3 ve 5 dar tepeli olup, Kat. No. 1 daha geniş tepelidir. Kat. No. 2, 4 ve 6 ise, kare formda tepe yapısına sahip olup, bunlardan Kat. No. 4 ile Kat. No. 6 dar tepeliyken; Kat. No. 2 daha geniş tepelidir. Ağırlıkların kil yapısına bakılacak olursa; Kat. No. 1, 2, 3, 5 ve 6 olarak adlandırılan pişmiş toprak ağırlıklar kırmızımsı sarı kil renginde olup, Kat. No. 4 açık gri kil rengiyle farklılık gösterir. Buluntuların kilinde katkı maddesi olarak, miktarı ve iriliği değişmekle birlikte, kireç ile taşıyıcı kullanılmıştır.

Genel form özellikleri ile ölçüleri dikkate alındığında 2016 yılı Myrina yüzey araştırmalarında tespit edilen dokuma tezgâhı ağırlıkları (Kat. No. 1-6), Klasik Dönem sonu ile Hellenistik Dönem başlarına tarihlendirilebilir. Ancak Myrina nekropolünde bugüne kadar gerçekleştirilen kazılar sonucunda nekropolün, MÖ 2. yüzyıldan itibaren kullanım gördüğünün ifade edilmesi, çalışma kapsamına alınan altı pişmiş toprak dokuma tezgâhı ağırlığının Hellenistik Dönem sonlarına tarihlendirilebileceği düşüncesini de doğurur. Bu durum, pişmiş toprak dokuma tezgâhı ağırlıkları formlarının ve boyutlarının dönemler içerisindeki kullanımının kentlere göre çeşitlilik göstermesi ya da dayanıklı ürünler olmaları nedeniyle uzun yıllar kullanılmış olabilecekleri şeklinde açıklanabilir.

Değerlendirme

Myrina Nekropolü'ndeki yüzey araştırmaları sırasında bulunan pişmiş toprak ağırlıklar, buluntu yeri açısından değerlendirilmek istendiğinde, ölü gömme gelenekleriyle ne gibi bir ilişkisi olabileceği düşünülür. Kişinin yaşamı hakkında oldukça önemli bilgiler sunan ölü gömme gelenekleri ölen kişinin cinsiyeti, toplumdaki yeri, günlük hayatı ve mesleği gibi konularda fikir sahibi olunmasına yardımcı olur.

Antik dönem toplumunda, bireye doğduğu andan itibaren yüklenen belli görevler bulunur. Bu görevler cinsiyetle ilişkili olup, insanın sadece tüm yaşamını etkilemekle kalmaz, ölümünden sonra kişiye ne gibi ritüeller uygulanacağını ve mezarına ne tür hediyeler bırakılacağını dahi belirler. Buna göre doğumdan sonra evlerinin kapısına, ailenin genişlediğinin habercisi olarak, pamuk iplikleri ya da yün çilesi asılan kız çocuklarının⁵⁵ hayatlarını evin içerisinde dokumacılık ve ev işleri yaparak geçirecekleri, öldüklerinde

⁵⁵ Söğüt 2003, 19.

de hayatlarının çoğunu geçirdikleri ev hayatından izler taşıyan eşyalarla birlikte gömülecekleri öngörülebilir. Ayrıca Homeros'un İlyada ile Odysseia adlı eserlerinde kadınların, evlerde ya da avlularda dokuma işiyle uğraşır şekilde betimlenmeleri de kadın ve dokumacılık arasındaki ilişkiyi göstermesi açısından önemlidir⁵⁶. Kadın ile dokumacılık arasındaki sıkı ilişki, olasılıkla ölümden sonra da devam etmiş ve ölü gömme geleneklerine yansımış olmalıdır. Böylelikle dokuma tezgâhı ağırlığı gibi dokumacılıkta kullanılan nesnelerin ele geçtiği mezarların cinsiyet açısından yorumlanması yapılırken, bu mezarların kadınlara ait olduğu söylenebilir.

Myrina nekropol alanından 2016 yılı yüzey araştırmaları sezonunda ele geçen ve çalışmanın konusunu oluşturan pişmiş toprak dokuma tezgâhı ağırlıkları, her ne kadar yüzey buluntusu olsalar da bulundukları alan itibarıyla değerlendirildiklerinde, mezarlara ölü hediyesi olarak bırakılmış olma ihtimalleri söz konusudur. 1880-1882 yılları arasında Atina Fransız Okulu (L'Ecole Française D'Athenes) araştırmacılarının Myrina nekropolünde tespit edilen mezarlarda gerçekleştirdikleri kazılar sonucunda ele geçen buluntulardan tarihleyici kriter taşımayanların nekropol alanında bırakılmış olması ve bu sebeple bahsedilen eserlerin yüzey buluntusu olarak ele geçmiş olması mümkündür.

Dokuma tezgâhı ağırlıklarının, antik dönem kadınının hayatının ayrılmaz bir parçası olduğu dikkate alındığında, Myrina nekropolünde bulunan bu eserlerin kadınlara ait mezarlara ölü hediyesi olarak bırakılmış olabileceği düşünülür. Ancak Myrina buluntularının yüzeyden gelmesi sebebiyle, nekropol alanından ele geçen pişmiş toprak ağırlıkların, bu alandaki işlevi ve ölü gömme geleneklerindeki yeri hakkında kesin bir yargıya varmak olası değildir.

KATALOG

Katalog No: 1 / Envanter No: MYR16.AG.01

Ölçü: Taban genişliği: 4,5 cm, Y: 7, 8 cm, İp deliği Ç.: 0,9 cm

Kil: Kırmızımsı sarı (7,5 YR 7/6), yoğun ince kireç ve az miktarda ince taşçık katkılı, ince gözenekli.

Tanım: Yüzeyindeki aşınmalar haricinde tam olarak ele geçmiş, yukarıya doğru daralan formda, yuvarlatılmış geniş tepeli, tepe noktasından biraz aşağıda merkezi ip delikli, piramidal ağırlık.

Karşılaştırma Örneği: Erol - Tamer 2012, Lev.3, Fig.15, Kat.No.14.

⁵⁶ Hom. Il: VI. 490-495; Hom. Od: XXI, 350-355.

Fig. 4

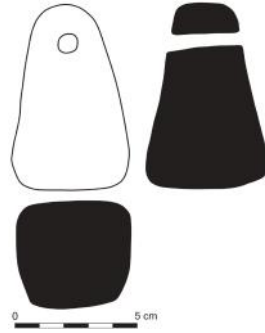

Fig. 5

Katalog No: 2 / Envanter No: MYR16.AG.02

Ölçü: Taban genişliği: 4 cm, Y: 7 cm, İp deliği Ç.: 0,8 cm

Kil: Kırmızımsı sarı (5 YR 7/8), yoğun orta irilikte kireç, orta yoğunlukta orta irilikte taşçık katkılı, gözenekli.

Tanım: Yüzeyindeki aşınmalar haricinde tam olarak ele geçmiş, yukarıya doğru hafifçe daralan formda, kenarları yuvarlatılmış geniş kare tepeli, tepe noktasının hemen altında merkezi ip delikli piramidal ağırlık.

Karşılaştırma Örneği: Türkmen 2011, 275, Res. 14, 2004 buluntusu.

Fig. 6

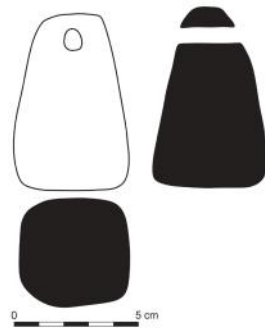

Fig. 7

Katalog No: 3 / Envanter No: MYR16.AG.03

Ölçü: Taban genişliği: 3,4 cm, Y: 7 cm, İp deliği Ç.: 0,7 cm

Kil: Kırmızımsı sarı (7,5 YR 7/8), yoğun orta irilikte kireç, az miktarda orta irilikte taşçık katkılı, gözenekli.

Tanım: Yüzeyindeki aşınmalar haricinde tam olarak ele geçmiş, yukarıya doğru daralan formda, yuvarlatılmış dar tepeli, tepe noktasının biraz altında merkezi ip delikli piramidal ağırlık.

Karşılaştırma Örneği: Davidson - Thompson - Thompson 1943, 82, Fig. 33, No. 28.

Fig. 8

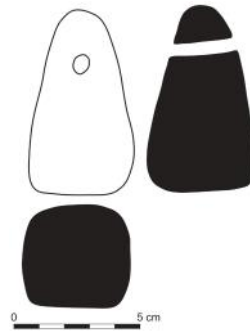

Fig. 9

Katalog No: 4 / Envanter No: MYR16.AG.04

Ölçü: Taban genişliği: 4 cm, Y: 7,9 cm, İp deliği Ç.: 0,7 cm

Kil: Açık gri (2,5 YR 7/2), az miktarda ince kireç katkılı, ince gözenekli.

Tanım: Yüzeyindeki aşınmalar haricinde tam olarak ele geçmiş, yukarıya doğru daralan formda, dar kare tepeli, tepe noktasının hemen altında merkezi ip delikli piramidal ağırlık.

Karşılaştırma Örneği: Davidson - Thompson - Thompson 1943, 82, Fig. 33, No. 30.

Fig. 10

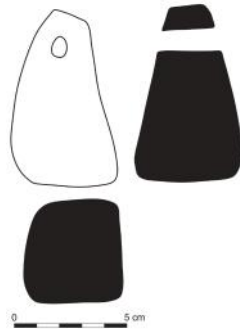

Fig. 11

Katalog No: 5 / Envanter No: MYR16.AG.05

Ölçü: Taban genişliği: 4 cm, Y: 7,4 cm, İp deliği Ç.: 0,7 cm

Kil: Kırmızımsı sarı (7,5 YR 7/8), yoğun orta irilikte kireç ve az miktarda ince taşçık katkılı, ince gözenekli.

Tanım: Yüzeyindeki aşınmalar haricinde tam olarak ele geçmiş, yukarıya doğru daralan formda, yuvarlatılmış dar tepeli, tepe noktasının hemen altında merkezi ip delikli piramidal ağırlık.

Karşılaştırma Örneği: Davidson - Thompson - Thompson 1943, 82, Fig. 33, No. 28.

Fig. 12

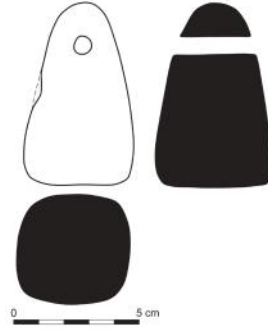

Fig. 13

Katalog No: 6 / Envanter No: MYR16.AG.06

Ölçü: Taban genişliği: 4,5 cm, Y: 7,5 cm, İp deliği Ç.: 0,7 cm

Kil: Kırmızımsı sarı (5 YR 6/6), yoğun ince kireç katkılı, ince gözenekli.

Tanım: Yüzeyindeki aşınmalar ve tabanının bir bölümündeki kırık haricinde tam olarak ele geçmiş, yukarıya doğru daralan formda, dar kare tepeli, tepe noktasının biraz altında merkezi ip delikli piramidal ağırlık.

Karşılaştırma Örneği: Erol - Tamer 2012, Lev.3, Fig.12, Kat.No.11.

Fig. 13

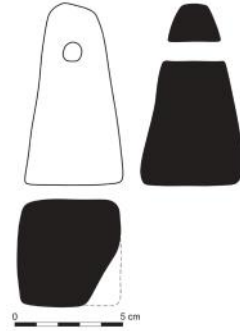

Fig. 14

Myrinalı Koroplastlar

Murat AYDAŞ¹

Önsöz yerine

Anlamsız yazı fragmanları dâhil edilmemiştir. İsimler alfabetik sıralanmıştır. Ph, f okunur; γ, ü okunur. Misal, Diphilos, Difilos; Amyntas ise Amüntas okunur. Eser sayısına göre düzenlenen tablo alfabetik değildir. Eski Yunanca'dan tercümeler, bu çalışmanın yazarına aittir.

Terra Cotta Heykellerin Buluntu Yeri: Birki & Öteki Tepe. **Tarihi:** MÖ ca. 2'nci yüzyıl - MS ca. 1'inci yüzyıl. **Bibliyografya:** Kassab 1988; epigraphy. packhum.org

1. Ἀγαθημέρου Agathemeros'un (eseri).
2. Ἀγαθόβουλος Agathobulos (yaptı).
3. Ἀγέλης Ageles (yaptı).
4. Ἀγεστράτου Agestratos'un (eseri).
5. Ἀγλαοφῶντος Aglaophon'un (eseri).
6. Ἀμύντου Amyntas'ın (eseri).
7. Ἀμφιλόχου Amphilokhos'un (eseri).
8. Ἀντιπάτρου Antipatros'un (eseri).
9. Ἀντιστίου / Ἀντιστίου Antisstios'un / Antistios'un (eseri).
10. Ἀρτέμωνος / Ἀρτέμωνος Artemon'un (eseri).
11. Ἀτταλικοῦ Attalikos'un (eseri).
12. Ἀττίνου Attinas'ın (eseri).
13. Βάσσου Bassos'un (eseri).
14. Γάϊου Gaius'un (eseri).
15. Δεξικράτους Deksikrates'in (eseri).
16. Δῖος Dios (yaptı).
17. Διφίλου / Διφίλω² Diphilos'un (eseri).
18. Ἑρμογένης Hermogenes (yaptı).

¹ Yrd. Doç. Dr. Murat AYDAŞ, Klasik Filolog, Epigraf, Adnan Menderes Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, 09100, AYDIN, TÜRKİYE, e-mail: murataydas@hotmail.com

² Aioli lehçesinde Genitivus (ç.n.).

19. Ἑρμοκράτους / Ἑρμοκράτης Hermokrates'in (eseri). / Hermokrates (yaptı).
20. Εὐτύχου Eutykhes'in (eseri).
21. Ζοΐλου Zoilos'un (eseri).
22. Θεογόνου Theogonos'un (eseri).
23. Θεοδότου Theodotos'un (eseri).
24. Ἱέρωνος / Ἱέρονος Hieron'un (eseri).
25. Μαικίου / Μαΐκιος Maecius'un (eseri). / Maecius (yaptı).
26. Μηνοφίλου³ Menophilos'un (eseri).
27. Μηνοφίλου Ὑμνωδοῦ İlahi şarkıcısı Menophilos'un (eseri).
28. Μητρᾶ Metras'in (eseri).
29. Νικοστράτου Nikostratos'un (eseri).
30. Νύμφης Nymphis (yaptı).
31. Οὐαρίου Varius'un (eseri).
32. Παιδέροτος Paideros'un (eseri).
33. Παπίου Papias'in (eseri).
34. Ποπλίτου Poplitos'un (eseri).
35. Πυθοδώρου τοῦ Μηνοφίλου⁴ Menophilos'un oğlu Pythodoros'un (eseri).
36. Πυθοδώρου⁵ Pythodoros'un (eseri).
37. Σπίνθακος Spintaks'in (eseri).
38. Σωδάμου Sodamos'un (eseri).
39. Σωσιβίου Sosibios'un (eseri).
40. Σώφρωνος Sophron'un (eseri).
41. Ὑπερβόλου Hyperbolos'un (eseri).
42. Φάβερ Faber (yaptı).
43. Φανίτου Phanites'in (eseri).
44. Φιλίππου Philippos'un (eseri).
45. Φοῖνιξ ἐπόει Phoiniks yaptı.

Graffito İsimler

1. Ἀντίπατρος Antipatros.
2. Ἀρτέμων Artemon.
3. Ἀριάδνη Ariadne.
4. Κύπριος Δαφναγόρας Kıbrıslı Daphnagoras.
5. Διοκλῆς Diokles.

³ Bk. nu. 35, 36.

⁴ Bk. nu. 26.

⁵ Bk. nu. 35, 26.

SONUÇ

45 koroplast tespit edilmiştir. Nymphis tek kadın koroplasttır (nu. 30). Koroplast Menophilos, Myrina'da Men'in ve diğer ilahların kült törenlerinde ilahi söylemektedir (nu. 27). Diğer koroplast Menophilos (nu. 26) ile karıştırılmamak için, hymnodos-ilahi şarkıcısı olduğunu belirtmiştir. Koroplast Menophilos ile Pythodoros aynı aileden olabilir. Muhtemelen Pythodoros, rüşünü ispat edince, sadece kendi ismini kullanmıştır (nu. 26, 35, 36). Myrina'da 4 Romalı koroplast vardır (nu. 14, 25, 31, 42).

Rağbet edilen Koroplastlar	Ürettikleri Terrakotta Figürin Sayısı
Diphilos	29
Menophilos Ailesi	8
Menophilos	5
Menophilos'un oğlu Pythodoros	11
Pythodoros	Toplam: 24
Artemon	7
Hieron	7
Aglaophon	5
Antisstios	5
Nikostratos	5
Amyntas	4
Sosibios	4
Attalikos	3
Maecius	3
İlahi şarkıcısı Menophilos	3
Metras	3
Hermokrates	2
Theodotos	2
Papias	2

Öteki koroplastların birer terrakotta figürini ele geçmiştir. Myrina kazıları, adları geçen koroplastların eser sayılarını attıracağı gibi, yeni koroplast isimleri de verecektir.

Myrina Antik Kenti (Aliağa-İzmir) ve Yakın Çevresinin Jeolojik Özellikleri

Barış SEMİZ¹

Myrina Antik Kenti (Aliağa-İzmir), Batı Anadolu volkanik provensinin en batı ucunda, Menderes Masifinin kuzey kenarında, Yuntdağ volkanik kompleksinin batı kesiminde ve doğu-batı doğrultulu Güzelhisar grabeni içinde yer alan bir antik liman kentidir. Bu çalışmada, Myrina (Aliağa) Antik Kenti çevresindeki volkanik kayaların mineralojik ve petrografik özelliklerinin belirlenmesi ve yapı malzemesi olarak kullanılıp kullanılmadığının araştırılması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda bölgede önceki yıllarda yapılan jeolojik çalışmalarının bilgileri derlenmiş ve yapılan arazi çalışmaları ile beraber değerlendirilerek yorumlanmıştır.

Myrina (Aliağa) Antik Kenti çevresindeki volkanik birimler başlıca üç gruba ayrılmaktadır. Bunlar; (1) Yuntdağ volkanitleri (2) Foça volkanitleri ve (3) Foça alkali kayalarıdır. Foça volkanitlerinin üst kesimleri beyazımsı renkli riolititik tüfler, zeolitik tüfler ve simektitik tüflerden oluştuğu tespit edilmiştir. Riolititik tüflerin, pomza parçacıkları, cam kırıkları ve ince kül matrisi içerisinde litik parçalar içerdikleri, zeolitik tüflerinde benzer mineralojik bileşimde oldukları ve egemen zeolit mineralinin klinoptilolit-höylendit olduğu belirlenmiştir. Sonuç olarak, Myrina antik kentinin kuzey doğusunda Foça volkanik kayalarına ait riolititik tüflerde oyulmuş birçok mezar yapısının bulunması ve mezar kapaklarının işlenmiş tüflerden olması antik dönemde bu kayaların muhtemelen işlenmesinin kolay olmasından dolayı etkin şekilde kullanıldığı şeklinde yorumlanmıştır. Ayrıca, bölgede, bu volkanitlerin üretildiği ve taş işlemeciliği yapıldığı düşünülen iki adet antik ocak alanı tespit edilmiştir.

¹ Yrd. Doç. Dr. Barış SEMİZ, Pamukkale Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Jeoloji Müh. Bölümü, 20070, DENİZLİ/TÜRKİYE, e-mail: barissemiz@gmail.com

1. Giriş

Batı Anadolu'da yaygın olan Senozoyik magmatizmanın, bölgenin gelişiminde önemli derecede etkin bir rol oynadığı bilinmektedir. Bölgedeki magmatik aktivite Orta Eosen'den önce İzmir - Ankara - Erzincan sutur zonu² boyunca Sakarya Kitası ile Anadolu-Torid karbonat platformunun çarpışmasını takiben Marmara kuzeyinde görülen magmatik yay ürünleri ile başlamıştır. Çarpışma sonrası magmatizma, Marmara güneyine doğru Orta Eosen yaşlı magmatik birimler (volkanik ve plütonik) ile başlamış, Oligosen-erken Miyosen sonlarında yoğunlaşmış ve günümüze kadar devam etmiştir. Batı Anadolu'daki volkanik aktivite kuzeyden güneye doğru gençleşmektedir³ (Fig. 1).

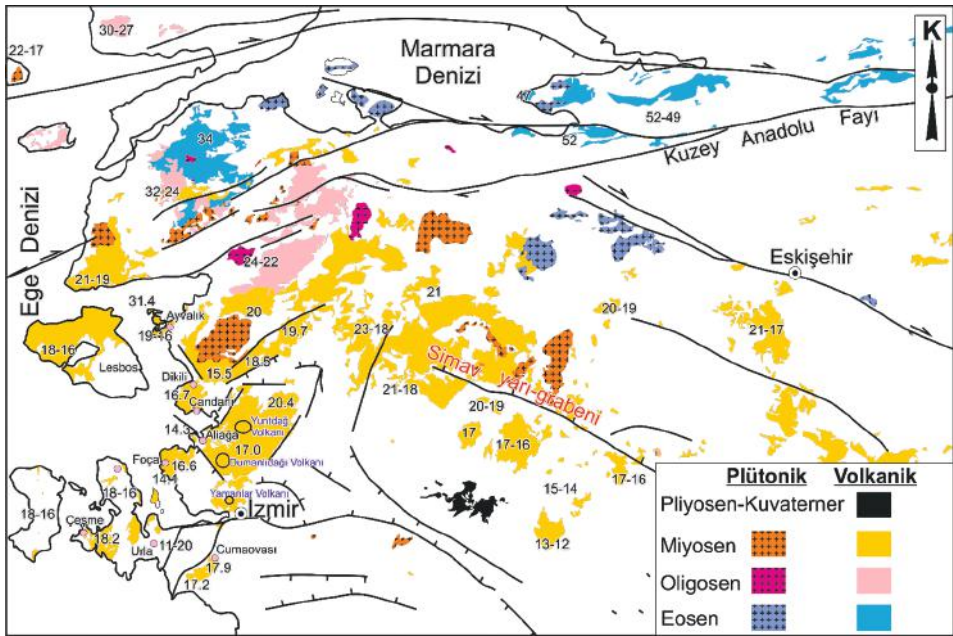

Fig. 1. Batı Anadolu'da Miyosen magmatik kayalarının dağılımı ve radyometrik yaşları⁴

Erken Miyosen'den günümüze kadar çeşitli yaşlar ve bileşimlerde meydana gelmiş olan magmatik kayalar Batı Anadolu volkanik provensini (BAVP) oluşturur. BAVP, Miyosen öncesi sıkışma rejimi ile bir araya gelmiş olan çeşitli tektono-stratigrafik birimler ve bunları uyumsuzlukla veya yer yer düşük açılı normal faylar ile üzerleyen Neojen yaşlı volkanik ve sedimanter kayalardan oluşmaktadır⁵. Batı Anadolu'daki Geç Oligosen-Erken ve Orta

² Sengör - Yılmaz 1981.

³ Borsi vd. 1972; Ercan vd. 1996; Harris vd. 1994; Genç 1998; Altunkaynak vd. 2010; Ersoy vd. 2012.

⁴ Semiz vd. 2015'den değiştirilerek.

⁵ Ersoy vd. 2012.

Miyosen yaşlı volkanitlerin kalkalkali ve şoşonitik karakterde olduğu, Geç Miyosen-Pliyosen-Kuvaterner volkanitlerinin ise alkalin karakterde olduğu birçok araştırmacı tarafından kabul edilmektedir⁶.

Myrina Antik Kenti (Aliağa-İzmir), bu volkanik provensin en batı ucunda, Menderes masifinin kuzey kenarında ve Yuntdağ volkanik kompleksinin batı kesiminde ve doğu-batı doğrultulu Güzelhisar grabeni içinde, bir akarsu vadisinin denize açıldığı bölümde yer alan bir antik liman kentidir (Fig. 1). Kent, bulunduğu çevrenin litolojik unsurlarından yapılmış çeşitli arkeolojik materyali ve/veya yapı malzemelerini barındırmaktadır⁷. Geçmiş dönem medeniyetleri yerleşim alanlarının inşasında prensip itibarıyla, yakınlarındaki doğal taşları değerlendirmişlerdir.

Ülkemizin pek çok yöresinde yaygın olarak gözlenen ve her dönemin taş ustalarının ilgisini çeken volkanitler; kale surları, anfi-tiyatro ve odeonlar yanı sıra özellikle Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde de hem yapı taşı hem de tezyin (süsleme) taşı olarak yoğun bir biçimde kullanılmıştır. Aliağa-Foça çevresinde bulunan tüfler, Alaçatı-Çeşme çevresindeki tüfler, Menemen yöresinde bulunan andezitler ve Aliağa-Çaltılıdere yakınlarında yer alan bazaltlar günümüzde ve antik dönemde yoğun şekilde pek çok yerde ve yapıda kullanıldığı bilinmektedir⁸.

Bu bilgiler ışığında, Myrina (Aliağa) Antik Kenti çevresindeki volkanik kayaçların mineralojik ve petrografik özelliklerinin belirlenmesi ve yapı malzemesi olarak kullanılıp kullanılmadığının araştırılması amaçlanmaktadır. Önceki çalışmalarda yer verilmeyen bu amaç doğrultusunda bölgede önceki yıllarda yapılan jeolojik çalışmalarının bilgileri derlenmiş ve yapılan arazi çalışmaları ile beraber değerlendirilerek yoruma gidilmiştir.

2. Myrina Antik Kenti Jeolojik Özellikleri

Çalışma alanı ve yakın çevresinde yüzlek veren Neojen öncesi temel kayalarını İzmir-Ankara Zonu'na ait Bornova Karmaşığı'na (Bornova filiş zonu) ait tektono-stratigrafik birimleri oluşturur⁹. Bornova Karmaşığı'na ait birimler geç Kretase-Paleosen yaşlı filiş fasiyesinde çökelmiş kumtaşı-şeyl ardalanmaları ve bunların içinde yer alan blok konumlu ve yaşları Triyas'tan Kretase'ye kadar değişen kireçtaşlarından oluşur¹⁰. Filiş fasiyesi kayaları Myrina antik kenti çevresinde gözlenmemiştir. Temel birimler Miyosen yaşlı volkanik ve kömür içeren sedimanter kayalar tarafından uyumsuzlukla üstlenir.

⁶ Güleç 1991; Seyitoğlu vd. 1997; Ersoy vd. 2008; 2010; Semiz vd. 2015

⁷ Vardar - Yavaşlı 2016.

⁸ Türkmen - Kun 2001.

⁹ Erdoğan 1990.

¹⁰ Ersoy vd. 2012.

Bu bölgenin jeolojisi ve jeotermal sistemin özellikleri birçok çalışmacı tarafından detaylı olarak incelenmiştir¹¹ ve istifin farklı kısımları değişik lokal isimlere göre adlandırılmıştır. Aliağa bölgesindeki Miyosen yaşlı kayalar Akay ve Erdoğan¹² tarafından yapılan çalışmada 4 birim altında toplanmıştır: (1) Yuntdağ volkanitleri (2) Foça volkanitleri (3) Foça alkali kayaçları ve (4) Aliağa kireçtaşları. Bu birimler Kuvaterner yaşlı tortullar tarafından uyumsuz olarak üstlenmektedir (Fig. 2).

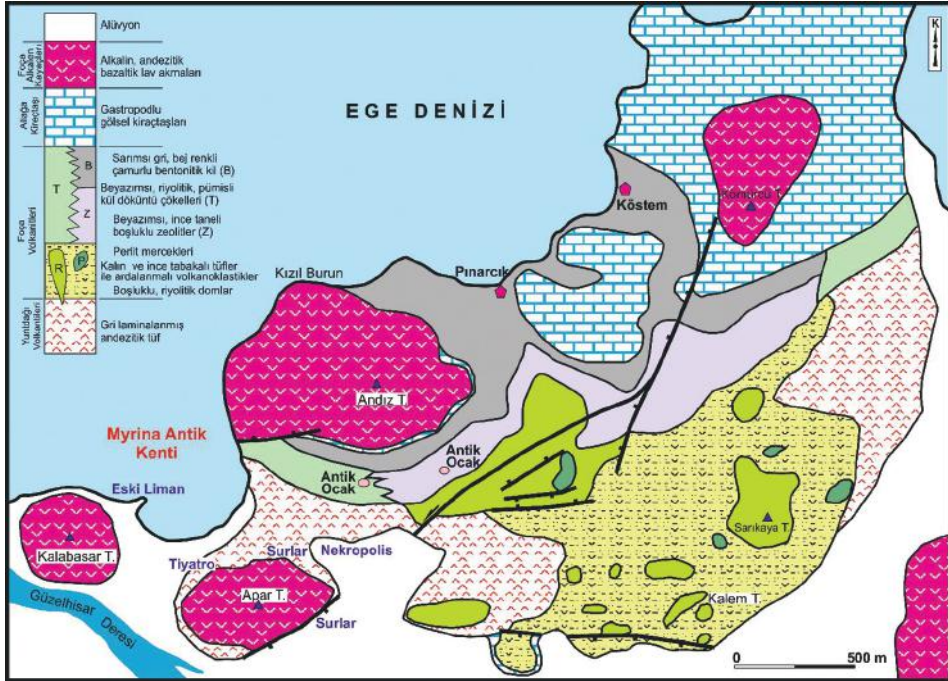

Fig. 2. Myrina Antik Kenti ve yakın çevresinin ayrıntılı jeoloji haritası¹³

2.1. Yuntdağ Volkanitleri

İzmir-Bergama arasında yaygın olarak yüzeyleyen ve genelde andezitik-dasitik-riyolitik lav, dom ve bunlarla ilişkili piroklastik birimlerden oluşan kalın bir volkanik istifdir. Riyolitik ürünler volkanik istifin genelde en üstünde yer alır Akyürek ve Soysal¹⁴, Yuntdağ volkanitlerine ait kayalar Soma Formasyonu'na ait ince kırıntılı birimler ile geçişli olarak bulunmaktadır.

¹¹ Kaya 1981; Kaya - Savaşçın 1981; Yılmaz 1989, Eşder vd. 992; Akay - Erdoğan 2004; Altunkaynak vd. 2010; Özkan vd. 2011; Albayrak - Özgüner 2013.

¹² Akay - Erdoğan 2004.

¹³ Albayrak - Özgüner 2013'den değiştirilerek.

¹⁴ Akyürek - Soysal 1983.

Yuntdağ volkanitleri erken Miyosen (18,5-17,6-17,3-16,7 My) olarak yaşlandırılmışlardır¹⁵. Son yıllarda Foça bölgesindeki kalkalkalen karakterli mafik kayaçların bu gruba dahil olduğu ve yaşlarının 16,6-16,5 My olduğu belirtilmiştir¹⁶.

Yuntdağ volkanitlerine ait porfirik dokulu lav örnekleri baskın olarak pembe, yer yer de gri renkli bir hamur içinde plajiyoklaz (andezin), biyotit, amfibol (hornblend) ve az oranda sanidin ile kuvars fenokristalleri içerir. Bazı andezitik örneklerde mafik mineral olarak klinopiroksen (ojit-diyopsit) gözlenir. Plajiyoklaz kristallerinde zonlanmalar ve elek dokuları, kuvarslarda ise körfez yapıları yaygındır. Andezit ve bazaltik andezitlerin hamuru yaygın olarak mikrolitik dokuludur. Stratigrafik olarak en üst düzeylerden alınan kayaç örnekleri plajiyoklaz yanında bol miktarda sanidin ve kuvars içerir¹⁷. Yuntdağ volkanitleri jeokimyasal olarak kalkalkalen karakterli ve genellikle bazaltik andezit ve andezit bileşimli kayaçlar olarak tanımlanmaktadır. Yuntdağ volkanitlerinin farklı lavlarının jeokimyasal bileşimleri genellikle benzer özellikler göstermektedir¹⁸ (Fig. 3).

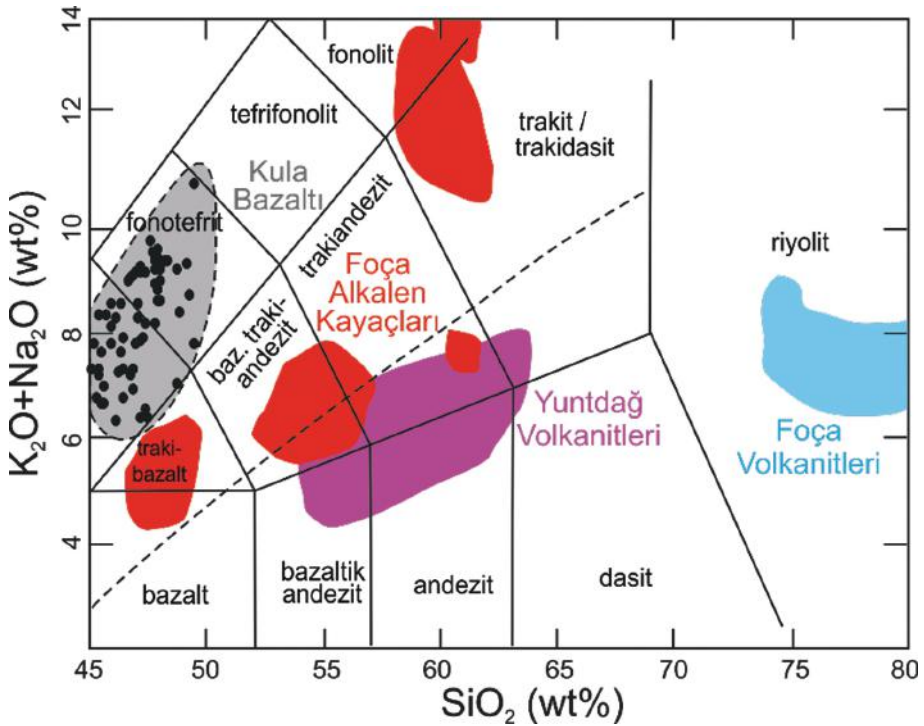

Fig. 3. Aliağa-Foça Bölgesi volkanik kayaçların sınıflama diyagramı¹⁹.

¹⁵ Borsi vd. 1972; Savaşçın 1978; Ercan vd. 1984, 1995.

¹⁶ Altunkaynak vd. 2010.

¹⁷ Akay - Erdoğan 2004; Altunkaynak vd. 2010.

¹⁸ Akay - Erdoğan 2004; Altunkaynak vd. 2010.

¹⁹ Veriler: Akay - Erdoğan 2004; Altunkaynak vd. 2010'dan alınmıştır.

Myrina antik kentinin yerleşim alanının olduğu yerde ve güney kesiminde gözlenmektedir. Bu volkanitler, Yuntdağ volkanitlerinin üst kesimlerinde gözlenen beyazımsı renkli pümis taneleri içeren piroklastik akma çökelleri ile tanınmaktadır. Bu birimler muhtemelen Dumanlıdağ volkanik merkezinden gelen piroklastik akma çökelleri olduğu belirtilmektedir (Fig. 1)²⁰.

2.2. Foça Volkanitleri

Foça volkanitleri egemen olarak riyolitik piroklastikler ve bu piroklastiklerle ilişkili küçük riyolitik domlar, dayklar ve lav akıntıları içermektedir. Yuntdağ volkanitleri, yanal ve düşey geçişli olarak, Foça volkaniklerinin kalın ve yaygın gözlenen riyolitik istifine giriklik sunmaktadır. Foça çevresinde yaygın olarak yüzeyleyen riyolitik piroklastikler, Kaya²¹ ve Kaya ve Savascın²² tarafından Foça tüf birimi olarak adlandırılmış ve daha sonra sözü edilen çalışmalarda riyolitik domlar ve lavlar Akay ve Erdoğan²³ tarafından ayırtlanmıştır. Foça volkanitlerine ait birimlerin radyometrik yaşları 16,1-16,5 My olarak tanımlanmıştır²⁴.

Riyolitik piroklastikler ve bunlarla ilişkili domlar ile lav akıntıları Dumanlıdağ volkanin yan tarafını oluşturur ve benzer şekilde yönlendirilmiş Yuntdağ volkanizmasının batı yamacında kabaca bir NE-SW eğilimi gösterir. Bu zon boyunca Foça volkanitleri, Yuntdağ volkanikleri ile yanal ve düşey olarak iç içe geçmişlerdir. Yuntdağ volkaniklerinin mafik lavları Foça volkanitlerinin riyolitik piroklastik kayalar ve ince kireçtaşı mercikleri ile ardalanmalı olarak gözlenmektedir. İstifin üst bölümlerinde, Yuntdağ volkaniklerinin çeşitli ince andezitik lav akıntıları, Foça volkanitlerinin piroklastik istifiyle iç içe geçmiş ve bu riyolitik piroklastik istif, dereceli olarak görsel kireçtaşlarına geçmektedir²⁵.

Foça volkanitleri, jeokimyasal olarak kalkalkali, felsik karakterli ve riyolit türü kayalardan oluşmaktadır (Fig. 3). Riyolitler petrografik olarak, %20 öz şekilli fenokristallerden ve yer yer 2 mm'ye kadar uzunluğa kadar körfez dokulu kuvars, K-feldispat (sanidin), plajiyoklas (oligoklas) ve biyotit minerallerinden oluşmaktadır. Hamur genelde camsıdır ve iyi gelişmiş akma bantları ile güçlü bir şekilde devitrifiye olmuştur²⁶.

Foça Yarımadası'nda ve Aliğa kuzeyinde belli alanlarda riyolitik piroklastik istif ile yakın ilişki içinde birkaç riyolitik domlar, dayk ve lav akıntıları bulunur. Hem masif riyolitleri hem de piroklastikleri kesen bazı

²⁰ Albayrak - Özgüner 2013.

²¹ Kaya 1981.

²² Kaya - Savaşçın 1981.

²³ Akay - Erdoğan 2004.

²⁴ Altunkaynak vd. 2010.

²⁵ Akay - Erdoğan 2004.

²⁶ Akay - Erdoğan 2004; Altunkaynak vd. 2010.

kabaca N-S doğrultulu riyoitik dayklar bulunur²⁷. Myrina antik kenti kuzeydoğu ve doğusunda yaygın şekilde Foça volkanitleri gözlenmektedir. Çalışma alanında ayrıntılı çalışma yapan Albayrak ve Özgüner²⁸, volkanik istifi, altta volkanoklastikler ve bunları kesen riyoitik dom ve perlit mercekleri ile üst kesimlerde tüfler ve tüflerde zeolitleşme ve killeşmelerden bahsetmektedir (Fig. 2). En büyük dom yapısı Sarıkaya tepe civarında gözlenmekte ve etrafında irili ufaklı birçok riyoitik sokulum tespit edilmiştir. Bu sokulumlar oval küçük domlar şeklinde olup çekirdekleri kuvars ve sanidin porfirlerinden oluşmaktadır. Ayrıca bu sokulumlar yanında perlit mercekleri de tespit etmiştir. Bu perlit oluşumları Sarıkaya domunun yerleşimi sırasında su-magma etkileşimi ile ilişkilendirilmiştir. Bu volkanoklastik serinin üst kesiminde beyazımsı renkli riyoitik tüfler yer almaktadır. Bölgede sadece bu bölgedeki riyoitik tüfler hidrotermal olarak zeolitleşmiştir. Zeolitik tüflerin üst kesimlerinde ise simektitik tüfler yer almaktadır. Riyoitik tüfler ortalama ince volkanik cam kıymıklı pümis taneleri içeren, tabakalı, düşey olarak derecelenme gösteren boşluklu yapıdadır (Fig. 4a ve b). Bu birim içerisinde herhangi bir akma izi tespit edilmediğinden, derecelenmesinden geri düşme çökelleri olarak tanımlanmışlardır. Riyoitik tüfler ile riyoitik domlar içeren volkanoklastikler arasındaki geçiş keskindir²⁹. Bu birimden alınan örneklerin ince kesitlerinin incelenmesi sonucunda pomza parçacıkları, cam kırıkları ve ince kül matrisine yerleştirilmiş litik parçaları içerdikleri tespit edilmiştir (Fig. 5). Pomza parçaları yerel olarak kaynak edilmekte ve düzleştirilmektedir³⁰.

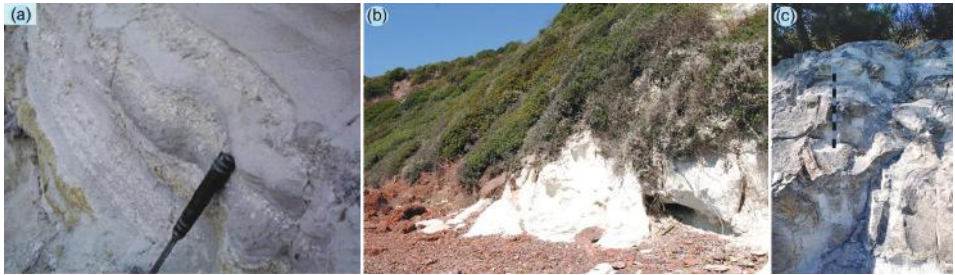

Fig. 4. (a) Riyoitik tüfler ile pümis çökellerinin ardalanması (Resim; Albayrak ve Özgüner 2013'den alınmıştır). (b) Pümisli Tüflerin Foça Alkalen Kaçaklarla Dokanağı. (c) Konkoidal Kırılanmalı Altere Zeolitik Tüflerin Görünümü.

Zeolitik tüflerde beyazımsı renkli, ince taneli, masif ve boşluklu yapıda gözlenmekte ve düzlemsel ve konkoidal kırılanmalı altere zeolitik tüflerle

²⁷ Akay - Erdoğan 2004.

²⁸ Albayrak - Özgüner 2013.

²⁹ Albayrak - Özgüner 2013.

³⁰ Akay - Erdoğan 2004.

beraber bulunmaktadır (Fig. 4c). Zeolitik tüfler yatay olarak riylolitik tüflerle geçişli olarak gözlenmektedir. Zeolitik tüflerde yapılan XRD analizleri sonucunda klinoptilolit-höylandit, opal, volkanik cam, simektit türü killeri, feldispat ve kuvars mineralleri tespit edilmiştir³¹. Simektitik tüf seviyesi ise sarımsı griden bej renge değişen çamurlu bentonitik kil ile yukarı doğru ince şeyl ve karbonatlarla ardalanmalı olarak gözlenmektedir. Bentonitik tüf seviyesi zeolitik tüf ve gölsel kireçtaşları arasında yer yer geçişli olarak gözlenmektedir³².

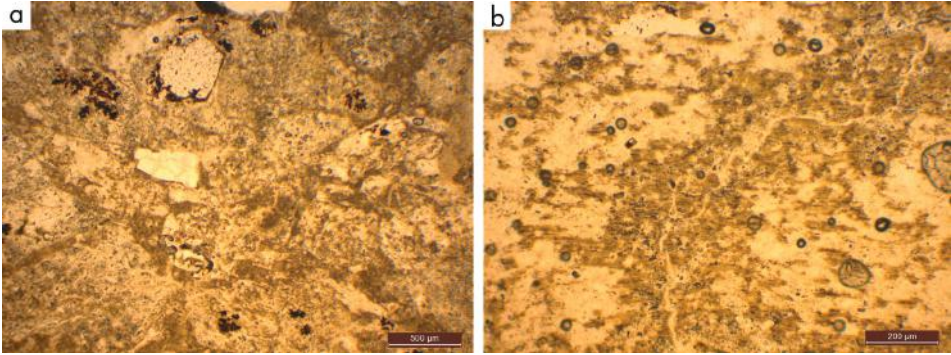

Fig. 5. Riylolitik tüflerin ince kesit görünümüleri (Tek nikol).

Myrina antik kenti çevresinde yapılan arazi gözlemleri sırasında iki adet antik ocak alanı tespit edilmiştir (Fig. 2 ve 6a-b). Birinci ocağın olduğu alan beyaz renkli riylolitik tüflerde olduğu belirlenmiştir. Bu alanın yakın çevresinde tüfler içerisine açılmış çok sayıda mezar tespit edilmiştir (Fig. 6c). Bu ocak alanının duvarlarında keski izleri belirlenmiş ve ayrıca orta kesiminde şekillendirilmiş mezar kapağı bulunmuştur (Fig. 6d). Bu alana yakın kesimde tespit edilen mezarın kapağı şeklinde olan ve kırılmış kapaklar gözlenmektedir (Fig. 6e). Antik dönemlerde tüf türü malzemelerin işlenmesi kolay olduğu için mezar veya yapı malzemesi olarak kullanıldığı bilinmektedir. Bu kapsamda bu ocaklardan çıkarılan malzemelerde büyük oranda bu amaç için kullanılmıştır. İkinci ocak alanında ise beyaz renkli zeolitik tüflerin olduğu alanda tespit edilmiştir (Fig. 6b). Bu ocaktaki incelemelerde duvarlarda antik keski izlerinin tespit edilmesi ve duvarların ön kısımlarında taş işlemeciliği yapıldığı belirlenmiştir. Ocak alanının orta kesiminde üst üste yığılmış, çeşitli ebatlarda şekillendirilmiş yapı malzemesi olabilecek birikintiler tespit edilmiştir (Fig. 6e). Bu verilerin değerlendirilmesi sonucunda bu iki ocağında antik dönemde kullanıldığı şeklinde yorumlanmıştır.

³¹ Albayrak - Özgüner 2013.

³² Albayrak - Özgüner 2013.

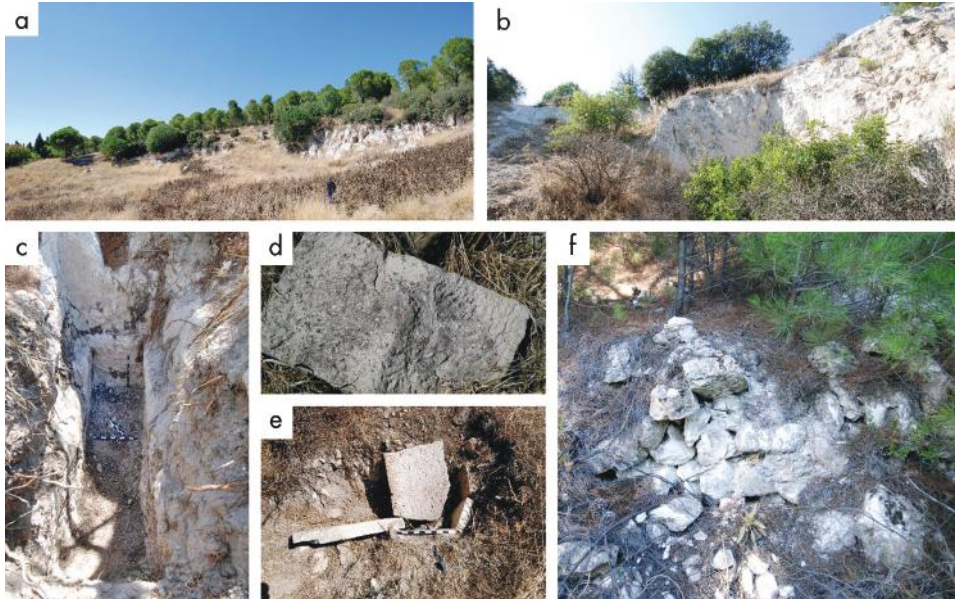

Fig. 6. (a) Riyoilitik tüflerde açılmış antik ocağın görünümü. (b) Zeolitik tüflerde açılmış antik ocağın görünümü. (c) Riyoilitik tüflerde açılmış mezar (d) Birinci antik ocakta işlenen mezar kapağı. (e) Tüflerde açılmış mezar ve üzeri kırılmış kapağın görünümü (f) İkinci antik ocağın orta kesiminde gözlenen yapı malzemesi olabilecek t f birikintileri.

2.3. Foça Alkalen Kayaçları

Riyoilitik Foça volkanitlerinin üst kesimlerinde, mafik ve felsik alkali lavlar, riyoilitik piroklastikler ile ardalanmalı olarak görülmekte ve Aliağa kireçtaşları tarafından üzerlenmektedir. Ayrıca piroklastikleri ve kire ta larını kesen NE-SW doğrultulu mafik dayklar da vardır. Dayklar 1-10 m kalınlık ve 0,5-1 km uzunluğundadır. İyi geli mi  lavlarda, 10-50 cm kalınlıkta akış yönlenmesi gözlemlenmiştir. Felsik alkalın lavlardan yapılan ya  analizi sonucunda bu volkanitlerin 14,6-14,7 My ya ında oldukları belirlenmi tir³³. Ayrıca, Aliağa bölgesindeki Toptepe bazaltı olarak adlandırılan mafik alkali bazaltların 14,3 My ya ında oldukları belirtilmektedir³⁴.

Petrografik olarak hem lav akıntıları hem dayklar bazaltik bile imindedir. Baskın mafik mineral düşük s nme açılı klinopiroksendir. Hamur, camsı ve/veya mikrolitiktir ve mikrolitlerde akı la ilgili paralel yönlenmeler gözlenmektedir. Camsı kısımlarda ise yeniden kristalleşme yaygın olup, plajiyoklas fenokristalleri körfez dokuludur. Ana felsik mineral,    ekilli, tipik polisentetik ikizlenmeli kısmen zonlanan bazik plajiyoklasdır. Az miktarda amfibol ve seyrek biyotit ve olivin mineralleri mafik bileşenler olarak da gözlenmektedir. Açıktan koyu ye ile paleokroizma gösteren klinopiroksen

³³ Akay - Erdoğan 2004; Altunkaynak vd. 2010.

³⁴ Ercan vd. 1996.

fenokristalleri ejirin-ojit bileşimindedir³⁵. Foça alkaliyen kayaçları jeokimyasal olarak genellikle alkaliyen bazı örnekler ise kalkalkaliyen alanda yer almaktadır. Örnekler bölgenin genç volkanik fazını oluşturmakta ve genellikle mafik olanlar; trakiandezit, bazaltik trakiandezit, bazaltik andezit, felsik olanlar ise fonolit ve trakit olarak adlandırılmaktadır³⁶ (Fig. 3).

Myrina antik kenti çevresindeki en genç volkanitler mafik alkaliyen kayaçlar olarak gözlenmektedir. Bu birim Kalabasar tepe, Apar Tepe, Andız Tepe ve Kömürcü Tepede yaygın olarak bulunmaktadır (Fig. 2). Çalışma alanında görsel kireçtaşlarını üzerler şeklinde gözlenmektedir. Andız tepenin güneybatı yamacında riolitik tüfler ile keskin dokanak yapmaktadır (Fig. 4b).

2.4. Aliğa Kireçtaşı

Foça Yarımadası'nda ve Aliğa çevresinde Miyosen istifinin en üst kesimlerinde, beyazdan sarıya kadar iyi tabakalı Aliğa kireçtaşı birimi gözlenmektedir. Aliğa kireçtaşları, killi kireçtaşları ile ara katkılı, orta - kalın tabakalı kireçtaşlarından oluşmaktadır. Tabakaların ortalama kalınlığı 20 ila 80 cm arasında değişir ve birimin toplam kalınlığı 100 m'ye kadar çıkabilmektedir. Aliğa kireçtaşları, Yuntdağ volkaniklerinin ve Foça volkaniklerinin farklı seviyelerinde 40 cm-20 m kalınlığında mercekler olarak görülmektedir. Yuntdağ volkaniklerinin volkaniklastik kısımları da benzer görsel kireçtaşlarıyla ardalanmalıdır. Üstteki kısımlarında, Aliğa kireçtaşları, Yuntdağ volkanikleri ve Foça volkanitlerini uyumlu ve dereceli olarak üzerlemektedir. Bununla birlikte, bölgesel bir ölçekte, Aliğa kireçtaşlarının Yuntdağ volkanikleri ve Foça volkanikleri ile yanall olarak birbirine girdiği açıktır³⁷ (Fig. 2).

3. Sonuçlar

Myrina (Aliğa) Antik Kenti çevresindeki volkanik birimler (1) erken Miyosen yaşlı kalkalkaliyen karakterli ve genellikle bazaltik andezit ve andezit bileşimli ve bunlarla ilişkili piroklastik birimler (Yuntdağ volkanitleri) (2) erken-orta Miyosen yaşlı kalkalkaliyen karakterli, riolitikpiroklastikler ve bu piroklastiklerle ilişkili küçük riolitik domlar, dayklar ve lav akıntıları (Foça volkanitleri) ve (3) orta Miyosen yaşlı mafik ve felsik alkaliyen lavlar (Foça alkaliyen kayaçları) olarak sınıflandırılmıştır.

Myrina antik kenti kuzeydoğu ve doğusunda yaygın şekilde Foça volkanitleri, altta volkanoklastikler ve bunları kesen riolitik dom ve perlit mercekleri ile üst kesimlerde tüfler ve tüflerde zeolitleşme ve killeşmeler

³⁵ Akay - Erdoğan 2004.

³⁶ Akay - Erdoğan 2004; Altunkaynak vd. 2010.

³⁷ Akay - Erdoğan 2004.

tespit edilmiştir. Beyazımsı renkli riyolitik tüflerin pomza parçacıkları, cam kırıkları ve ince kül matrisine yerleştirilmiş litik parçaları içerdikleri, zeolitik tüflerinde beyazımsı renkli, ince taneli, masif ve boşluklu yapıda oldukları ve egemen zeolit mineralinin klinoptilolit-höylandit olduğu bunun yanında opal, volkanik cam, simektit türü killeri, feldispat ve kuvars mineralleri tespit edilmiştir. Simektitik tüf seviyesi ise sarımsı griden bej renge değişen çamurlu bentonitik kil ile yukarı doğru ince şeyl ve karbonatlarla ardalanmalı olarak gözlemlendikleri belirlenmiştir.

Bilindiği üzere, geçmiş dönem medeniyetleri yerleşim alanlarının inşasında prensip itibarıyla, yakınlarındaki doğal taşları değerlendirmişlerdir. Bu açıdan İzmir bölgesi volkanik kayalar da (Aliağa-Foça tüfleri, Alaçatı-Çeşme tüfleri, Menemen andezitleri ve Aliağa-Çaltılıdere bazaltları vb.) taş ustalarının ilgisini çekmiş ve günümüzde ve antik dönemde yoğun şekilde pek çok yerde ve yapıda kullanılmıştır. Myrina (Aliağa) Antik Kenti kuzey-doğusunda yer alan Foça volkanitlerinin (riyolitik tüf ve zeolitik tüf) yayılımının fazla olması ve işleminin kolaylığı açısından antik dönemde etkin şekilde kullanıldıkları belirlenmiştir.

Foça volkanik kayalarına ait riyolitik tüflerde oyulmuş birçok mezar yapısı ve ayrıca, beyaz renkli riyolitik ve zeolitik tüflerin olduğu alanda iki adet antik ocak belirlenmiştir. Antik ocakların yakınlarında işlenmiş tüflerden mezar kapaklarının olması ve çeşitli ebatlarda şekillendirilmiş yapı malzemesi olabilecek taşların gözlenmesi Foça volkanitlerinin antik dönemde yaygın şekilde kullanıldığını göstermektedir.

Son olarak da zeolitik tüflerin içerisinde ve üst seviyelerinde simektitik killerin gözlenmesi antik kentte kullanılan seramik malzemelerin üretiminde bu bölgedeki killerden yararlanılmış olabileceğini düşündürmektedir. İleride seramikler üzerinde yapılacak çalışmalarda ham madde kaynakları olarak göz önüne alınması önerilmektedir.

Myrina Antik Kenti Bitki Örtüsü: 2016 Yılı Çalışmaları

Mesut KIRMACI¹
Mithat Evrim DEMİR²

Çalışma alanı, Aliağa ilçesinin kuzeyinde, ilçe merkezine 8 km uzaklıktadır. 1960'lı yılların başına kadar tarımsal yoğunluklu ekonomik etkinliğe sahip olan Aliağa, 1961 Anayasası'nın ardından başlayan 5 yıllık Kalkınma Planlarıyla birlikte "Ağır Sanayi Bölgesi" olarak kabul edilmiş ve paralelinde, 1970'lerden itibaren sanayi yoğunluklu ekonomiye dayalı bir karakter kazanmaya başlamıştır³. Çalışma alanımızda hala tarımsal faaliyetler devam etmekte olup, geçmişte doğal bitki örtüsünün tahribine bağlı olarak birçok alan tarlaya ve zeytinliklere dönüştürülmüştür (Fig. 1).

Fig. 1. Çalışma alanının uydu görüntüsü.

¹ Doç. Dr. Mesut KIRMACI, Adnan Menderes Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü, AYDIN, TÜRKİYE, e-mail: mkirmaci@gmail.com

² Yrd. Doç. Dr. Mithat Evrim DEMİR, Adnan Menderes Üniversitesi, Buharkent Meslek Yüksek Okulu, Buharkent, AYDIN, TÜRKİYE, e-mail: medemir@adu.edu.tr

³ <http://www.alto.org.tr/aliaga/aliaga-ekonomi.html>

Bölgenin en önemli geçim kaynaklarından biri olan zeytin antik dönemden itibaren Akdeniz ikliminin hâkim olduğu Batı Anadolu'da yetiştirilmiş ve yetiştirilmeye devam etmektedir (Fig. 2).

Yine de tarla kenarları, tepelikler gibi tarıma elverişli olmayan veya terkedilen alanlarda doğal vejetasyona ait kalıntılar en azından burada bir yorum yapmamıza olanak verecek şekildedir. İzmir ilinin hemen hemen tamamı Akdeniz ikliminin özelliklerini taşır. Yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlıdır. İklim bir bölgedeki bitki örtüsünün şekillenmesinde temel faktördür. İzmir meteoroloji istasyonundan alınan verilere göre hazırlanmış iklim diyagramı Fig 3'de verilmiştir.

Fig. 2. Araştırma alanı içerisinde bulunan zeytin plantasyonları.

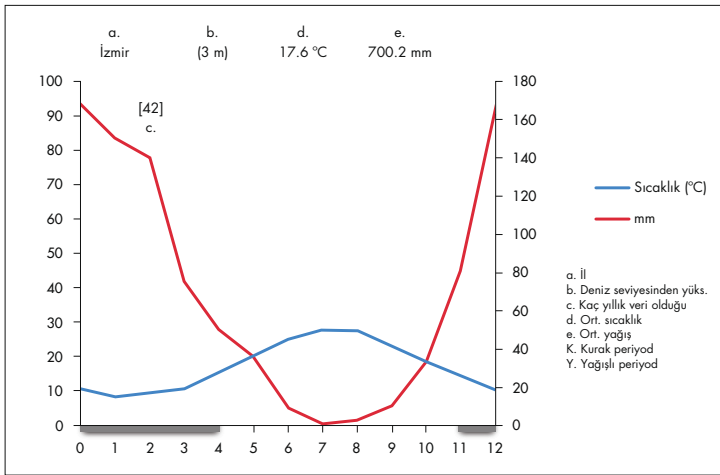

Fig. 3. Aliağa İlçesi İklim Diyagramı.

Şekilde kırmızı ile görülen alan kurak periyodu göstermektedir. Nisan, Mayıs aylarından Ekim ayına kadar süren uzun kuraklık dönemi Akdeniz ikliminin tipik özelliğidir ve bu iklimde yaşayan bitkiler bu kurak periyodu en az zararlarla atlatacak şekilde adapte olmuştur. Yağışın neredeyse tamamı kış aylarında düşer. En fazla yağışın görüldüğü ay ortalama 167,5 mm

ile Aralık ayıdır ve bu yağışın tamamı yağmur şeklindedir. Yıllık ortalama yağış ise yaklaşık 700 mm olup Emberger'e göre, az yağışlı Akdeniz iklimi biyokatına tekabül etmektedir. Sadece çalışma alanında değil, Akdeniz ikliminin görüldüğü tüm kıyı şeridi boyunca şekillenen formasyon hemen hemen benzerlik gösterir. İklimin yanında bu formasyonu şekillendiren diğer önemli 2 faktörden biri toprak yapısını oluşturan anakaya, diğeri ise antropojenik baskıdır. Antropojenik baskı yakma, otlatma ve kesme şeklinde tüm Anadolu'da kendini gösterir. Özellikle yerleşik hayata geçme ile beraber Anadolu'nun büyük bir kısmı doğal yapısını kaybetmiş, antipastorik özellik gösteren bir örtü ile yer değiştirmiştir. Bu baskı Batı Anadolu'da kalker ve silisli topraklar üzerinde farklı formasyonların şekillenmesiyle sonuçlanır. Kalker topraklar üzerinde kızılçam ormanının ortadan kaldırıldığı bölgelerde garik formasyonu olarak karşımıza çıkar. Bu formasyonun en tipik bitkisi otlatma baskısı altında ağaççık ve çalı formunda görülen Pırnal meşesidir (*Quercus coccifera* L.) (Fig. 4).

Fig. 4. *Quercus coccifera* L.

Silisli topraklar üzerinde, deniz neminin ulaştığı alanlarda ise maki formasyonu gelişirken, bu formasyonun tahribi boyları 1 metreye ancak ulaşan frigana formasyonuna dönüşür. Çalışma alanının toprak yapısı analiz edilmemesine rağmen bu iki formasyonun karıştığını göstermektedir. Pırnal meşesinin yanında, genellikle silisli topraklardan bilinen *Cistus creticus* L. (laden), *Pistacia lentiscus* L. (sakız) (Fig. 5a), *Arbutus unedo* L. (koca yemiş), *Myrtus communis* L. (mersin) (Fig. 5b), *Coridothymus capitatus* (L.) Rchb. f. (kekik), *Spartium junceum* L. (katırtırnağı) alanda görülen diğer taksonlardır.

Fig. 5. A. *Pistacia lentiscus*, B. *Myrtus communis*.

Alanda en dikkat çekici taksonlardan bir tanesi *Pistacia terebinthus* L. (menengiç)'dur. Bu bitkiye ait iyi gelişmiş bireyler tarla kenarlarında ve tarımın elverişli olmadığı tepelik yamaçlarda görülmektedir. Tarla kenarlarında izole taksonlar şeklinde görülen bu ağaçlar özellikle yaz aylarında tarım faaliyeti gösteren çiftçiler için bir gölge ağacı olarak muhafaza edilmiştir. Ayrıca birçok kültürde bu ağaçlar dilek ağacı olarak da kullanılmaktadır. Bu nedenle kutsal sayıldıklarından korunmuşlardır (Fig. 6).

Fig. 6. A. *Pistacia terebinthus*.

Ayrıca bu ağaca yabani armut (*Pyrus sp.*) ağaçları da eşlik etmektedir. Çalışma alanının kuzey batısı ağaçlandırma sahası olarak bırakılmıştır. Bu alanda kullanılan ana bitki fıstık çamı (*Pinus pinea* L.)'dır (Fig. 7). Bu fıstık çamı yapay ormanının çevresi mezarlık selvileri (*Cupressus sempervirens* L.) ile çevrelenmiştir (Fig. 8).

Fig. 7. Fıstık çamı (*Pinus pinea*) Plantasyonu.

Fig. 8. Mezarlık selvisi (*Cupressus sempervirens*).

Zeytinlik alanlarda ve tarla içlerinde ise tarla yabancı otları dikkat çekmektedir. İnsanlığın tarımı keşfinden sonra yaygınlaşan bu taksonlar kozmopolit özellik göstermekte ve dünyada tarım yapılan birçok alanda temsil edilmektedir. Semiz otu (*Portulaca oleracea* L.), kebere (*Capparis ovata* Desf.), Köygöçüren (*Cirsium sp.*) ve antik dönemde de meşale olarak kullanılan çakşır otu (*Ferula sp.*) sık görülen tarla yabancı otlarıdır (Fig. 9).

Fig. 9. Çakşır otu (*Ferula sp.*).

Myrina’da (Aliağa - İzmir) Jeoarkeoloji Araştırmaları ve Planlanan Çalışmalar

Serdar VARDAR¹

1- Myrina’da Jeoarkeoloji Araştırmaları

Ege kıyılarında batıdan doğuya doğru uzanan akarsular graben çukurluklarını doldurarak kıyı bölümlerinde deltalar ve kıyı ovaları oluşturmaktadır. Bu alanlar Holosen boyunca doğal çevre değişimlerinden etkilenen yerlerdir. Son buzul devrinden sonra deniz seviyesinin giderek yükseldiği Holosen boyunca bu gibi kıyı alanları ve özellikle kıyı çizgisi önemli değişimler göstermiştir. Ege kıyılarında antik çağlara ait birçok liman kentinin kalıntıları bulunmaktadır. Efes, Milet ve Troia gibi ünlü antik yerleşimlerde uzun yıllar boyunca süren arkeoloji projeleri önemli sonuçlara ulaşılmasını sağlamıştır. Bu projelerin yanında Kyme, Elaia, Myrina gibi kıyı yerleşimlerinde de önemli çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmalarda arkeolojik verilerin değerlendirilmesinde yerbilimlerinin çeşitli dallarına ait araştırmalar yaygın olarak kullanılmaktadır. Bunlardan biri olan jeoarkeoloji çalışmaları antik yerleşimlerin doğal çevre ile ilişkisinin değerlendirilmesidir. Jeoarkeoloji çalışmalarında; karotlu delgi sondaj çalışmaları ve el burgusu sondajları ile kıyı düzlüklerindeki alüvyal dolguların gelişimi açıklanabilmekte ve kıyı çizgisinin değişimi belirlenebilmektedir.

Myrina kenti kenarında bulunan Güzelhisar çayı, Ege denizine dökülen akarsulardan biridir. Myrina antik kenti, Güzelhisar çayının içinden geçerek denize ulaştığı doğu-batı doğrultulu depresyonun içinde, akarsuyun denize döküldüğü delta bölümünde yer almaktadır (**Fig. 1, 2**). Bu alan daha çok Pleistosen ve Holosen boyunca meydana gelen doğal çevre değişimleriyle şekillenmiş ve Myrina, Güzelhisar vadisinin denize açıldığı kesimde uygun koşullarda gelişmiş bir liman kenti olarak ortaya çıkmıştır. Kent, bulunduğu çevrenin litolojik unsurlarından yapılmış çeşitli arkeolojik materyali ya da yapı malzemelerini barındırmaktadır.

¹ Yrd. Doç. Dr. Serdar VARDAR, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Coğrafya Bölümü, İZMİR, TÜRKİYE, e-mail: serdarvardar@yahoo.com

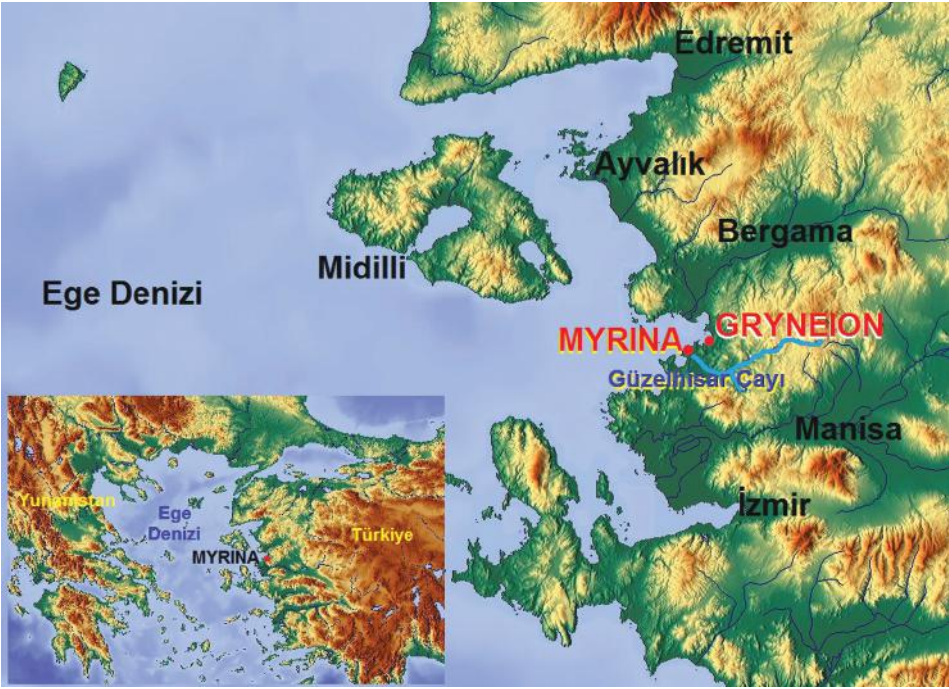

Fig. 1. Myrina antik kentinin konumu.

Fig. 2. Myrina antik kentinin uydu görüntüsü.

Bundan, çevredeki kayaçların litolojik özelliklerinin yapı malzemesi olarak kullanıma uygun olduğu anlaşılmaktadır. İnsanın öncelikle yakın doğal çevreye ait litolojik unsurları kullandığı dikkate alındığında kentin bulunduğu alanın çevresinin jeolojik özellikleri ayrı bir anlam kazanmaktadır.

Çalışmamızın amacı üç başlık altında toplanmaktadır. İlki, Myrina çevresindeki yapısal birimler arasındaki ilişkilerin ortaya konulması ve bunların yapısal morfolojiye etkilerinin belirlenmesidir. Bu yaklaşımla, bölgede yapılan jeoloji çalışmalarının bilgileri derlenmiş, değerlendirilmiş ve yaptığımız arazi gözlemleri-çalışmaları ile birleştirilmiştir. Temel jeolojik birimler ele alındıktan sonra yapısal ve jeomorfolojik özellikler değerlendirilmiştir. Amacın ikinci başlığı, Kuvaterner’de daha çok Holosen boyunca Güzelhisar çayı vadisi ve deltasındaki alüvyal dolguların gelişiminin aydınlatılmasıdır. Myrina antik kenti bu çayın delta bölümünün kuzey kenarındaki iki tepe (Öteki ve Beriki tepeler) ve çevresine kurulu olduğu için Holosen’de meydana gelen delta gelişimi doğrudan antik yerleşimi etkilemektedir (Fig. 2). Üçüncü başlık ise Holosen boyunca Güzelhisar çayı vadisinde ve deltasındaki şekillenme ile Sarıkaya boğazının şekillenmesine ait problemlerin ve önerilen çalışmanın ana hatlarının ortaya konulmasıdır.

Bu çalışmada antik yerleşimin büyük bölümünün kurulu olduğu iki tepenin arasında kalan deniz seviyesine yakın düzlüğün gelişimi ve değişimi üzerinde durulmuş ve bu alanda sondajlar yapılmıştır. Bu sondajlar (delgi ve el burgusu sondajları) ile iki tepenin arasında denizel ortamın bulunup bulunmadığı ve karasal koşulların ne kadar zamandır var olduğu anlaşılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın bu bölümünde element analizleri, tane boyu, mikro fosil analizlerinden yararlanılmıştır. Böylece çalışmanın yapısal jeomorfoloji ve jeoarkeoloji-paleocoğrafya özelliklerinin ortaya konulması şeklinde iki temel başlığı ortaya çıkmaktadır. Güzelhisar çayı deltasının gelişimi ve vadisinde meydana gelen değişimler ise çok daha detaylı bir sonraki çalışmaya bırakılmıştır.

Çalışma Alanı ve Arkeolojik Özellikleri

Aiolis bölgesinin önemli bir kenti olan Myrina, Aliağa yakınlarındaki Güzelhisar (Kocaçay, Pythikos) çayı deltasının kuzey kenarında, küçük bir tepenin (Kalabasar ya da Kalabak tepe=Öteki tepe) yamacındadır² (Fig. 2-3). Myrina’daki yerleşim Beriki (Birki) ile Öteki tepelerin üzerinde, yamaçlarında kurulmuş ve gelişmiştir. Topografya haritalarında, Beriki tepe yerine Kalabaksaray tepe, Öteki tepe yerine ise Apar tepe adı ile belirtilmektedir. Bu çalışmada Beriki ve Öteki tepe isimleri de kullanılmıştır. Kentin nekropolü Beriki tepenin kuzey eteğinden kuzeye doğru yayılmıştır. Akropol ise Beriki tepe üzerinde yer almaktadır³ (Fig. 2-3).

Kıyıda kurulan Myrina antik kenti, Kyme, Larissa, Neonteikhos, Temnos, Killa, Notion, Aigiroessa, Pitane, Aigai, Grynaion ve Smyrna gibi kentlerden

² Umar 1980.

³ Umar 2002.

oluşan Aiolis bölgesinin (ya da Aioli birliğinin) bir parçasıdır. Aiolis kolonizasyonu MÖ 1050 yıllarda Kuzey Ege kıyılarında ortaya çıkmıştır⁴. Güzelhisar çayının (antik adıyla Titnaios veya Pythikos) ağzındaki yerleşim ve mezarlık alanı sürekli ekilip biçildiğinden bu bölümde antik kalıntılara ulaşabilmek çok zordur. Bununla beraber Myrina akropolünün 750 m kuzeydoğusundaki tepede, kayalıkta tonozlu bir oda mezar bulunmuştur⁵. Çevredeki tepelerde kaya mezar odalarına da rastlanmaktadır. Taşa oyulmuş bu mezarların yanı sıra İlk Çağ ve Bizans sur kalıntıları yanında, tiyatronun yeri de belli olmaktadır⁶.

Myrina antik kentinin Limanı kuzey kenarındaki küçük koyun kıyısında-
dır (Fig. 2, 4). Myrina'nın toprak üstü kalıntılarının çoğunluğu yüzyıllar bo-
yunca yakınındaki diğer kentlerin yapımında kullanılmış ve şehir bütünüyle
yok edilmiştir. Bu yüzden liman taşları dışında kentin mimari parçaları bü-
yük oranda günümüze ulaşamamıştır (Fig. 5).

Fig. 3. Myrina Kalabasar tepeden doğusundaki Apur tepeye bakış ve günümüzden 5.000 yıl önce boğaz görünümünde olan düzlük.

⁴ Umar 2002.

⁵ Umar, 2002.

⁶ Umar 1980; Umar 2002.

Fig. 4. Myrina Kalabasar tepeden kuzeydoğuya liman ve koya bakış.

Fig. 5. Myrina limanı kalıntıları ve andezit-marn dokunağı (D).

Toprak üstü kalıntılarının yok denecek kadar az olmasına karşılık, seramik parçaları ve terrakotaların (pişmiş toprak heykel) çevrede yaygın olması⁷ araştırmacıların dikkatini buraya çekmiştir. Bu özelliklere sahip olan Myrina, yapılarıyla değil, pişmiş toprak heykelcikleriyle tanınmıştır. Myrina'nın terrakotaları İstanbul arkeoloji ve Paris Louvre müzelerinde sergilenmektedir. Myrina kentinin bir zamanlar yaşadığı tepelere (Fig. 2) yayılmış çanak çömlek parçaları, figürinler, mimari frizler, lahit kapakları kentin zengin düzeydeki kültürünü kanıtlamaktadır⁸.

Myrina, Batı Anadolu'daki çoğu antik yerleşme gibi depremlerden etkilenmiştir. MS 17'de diğer Aiolis kentleriyle birlikte büyük bir deprem felaketine uğramış ve İmparator Tiberius'un yardımlarıyla yeniden kurulurken yeni yapılarla değişik bir görünüm kazanmıştır. MS 106'da Myrina ikinci bir depremle harap olmuş, yeniden onarılmış, ancak Hristiyanlığın yayılmasıyla önemini yitirmiş ve ortadan kalkmıştır⁹.

Myrina'da bilinen en eski kazı olan Baltazi'nin 1874'te yaptığı sondajlarda 5.000'e yakın terrakota bulmuştur. 1880-1882 yılları arasında Atina Fransız Okulu üyeleri Pottier ve Reinach tarafından Nekropol bölümünde arkeolojik kazılar yapılmış, 1970'te Bergama Arkeoloji Müzesi kurtarma kazısı yapılmış, son yıllardaki kazılar İdil ve Lagona tarafından gerçekleştirilmiş ve buluntular İstanbul arkeoloji ve Bergama müzelerinde sergilenmiştir¹⁰.

Myrina Çevresinin Jeolojik Özellikleri

Myrina çevresinde yapılmış jeoloji araştırmaları tortul ve volkanik birimlerin krono-stratigrafik özelliklerini ele almakta ve yapısal birimler hakkında bilgiler vermektedir.

Myrina (Aliağa) çevresi ile ilgili olarak bugüne kadar; Savaşçın ve Dora¹¹ (1979), Ercan ve arkadaşları (ark.)¹², Ercan¹³, Ögdüm¹⁴, Kaya¹⁵, Eşder ve ark.¹⁶, Şaroğlu ve ark.¹⁷, Genç ve Yılmaz¹⁸ ve Emre ve ark.¹⁹ önemli bilgiler veren çalışmalar yapmışlardır.

⁷ Umar 1980.

⁸ Umar 2002.

⁹ Umar 1980.

¹⁰ Umar 2002.

¹¹ Savaşçın - Dora 1979.

¹² Ercan vd. 1984.

¹³ Ercan 1986.

¹⁴ Ögdüm 1983.

¹⁵ Kaya 1982.

¹⁶ Eşder vd. 1991.

¹⁷ Şaroğlu vd. 1992.

¹⁸ Genç - Yılmaz 2000.

¹⁹ Emre vd. 2005.

Bölgedeki en yaşlı jeolojik birim, yer yer ofiyolitleri de içinde bulunduran İzmir-Ankara Mesozoik Zonu'na ait fişiş formasyonlarıdır. Bu birim Myrina (Aliağa) çevresinin yapısal temelini oluşturmaktadır.

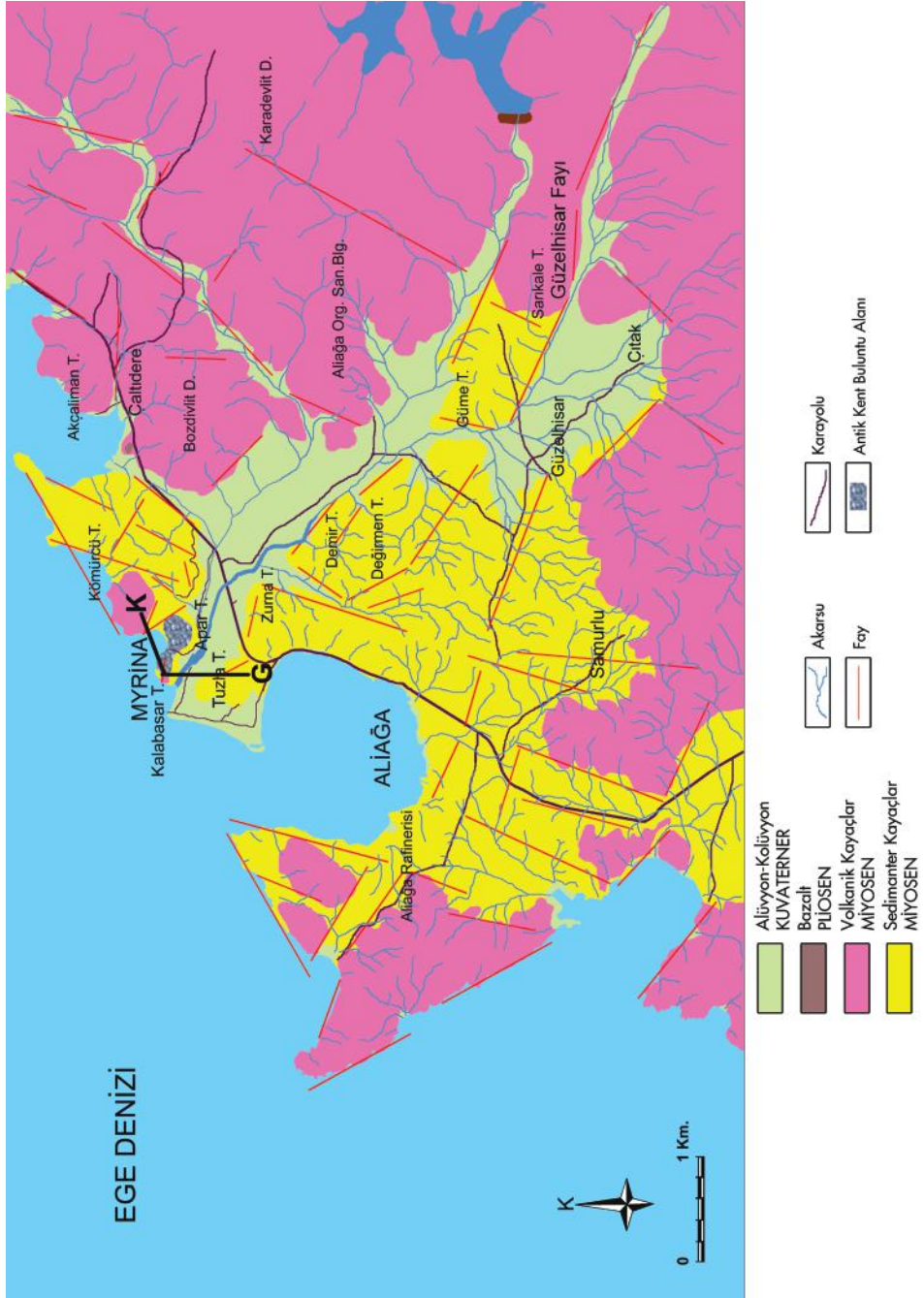

Fig. 6. Myrina çevresinin jeoloji haritası (MTA 1:500.000 ölçekli jeoloji haritasından yararlanılarak ve ana birimleri göstermek amacıyla sadeleştirilerek hazırlanmıştır).

MYRINA-ALIAĞA ARASININ SADELEŞTİRİLMİŞ JEOLOJİK KESİTİ

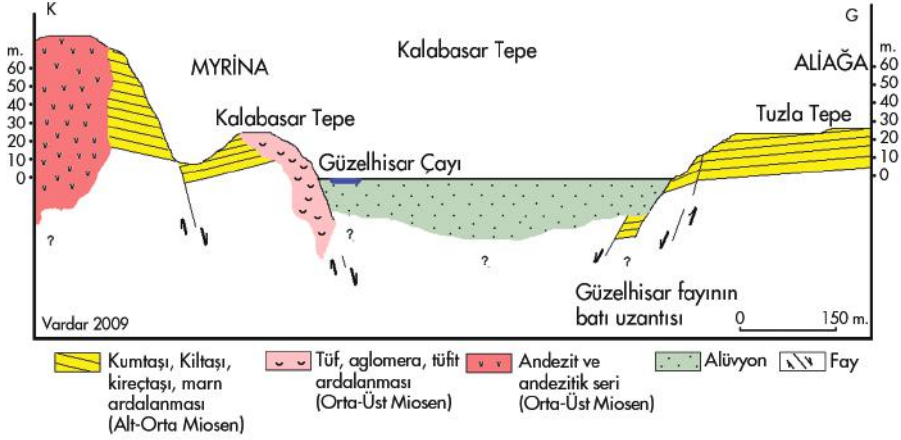

Fig. 7. Myrina-Aliaga arasındaki sadeleştirilmiş jeolojik kesiti.

Fig. 8. Güzelhisar fayının İzmir-Çanakkale yolu üzerinde, Aliaga'nın 3 km kuzeyindeki yol yarmasından bir görünümü (Myrina'nın 1 km kuzeyinde). Fayın, fotoğrafta görülen koyu renkli Aglomeratik tabaka ile açık krem renkli marn-kireçtaşı katmanları arasında tabaka alınlarnı bükecek bir etki yaptığı görülmektedir.

Bu kuşakta Tersiyer boyunca gerçekleşen volkanizma ve Miyosen görsel sedimentasyonu bu temelin üzerine gelen daha genç jeolojik unsurları oluşturmaktadır. Temele ait flişler, Güzelhisar çayı vadisinin doğusunda sınırlı,

dar bir alanda bulunmaktadır (Filişler jeoloji haritası için seçilen alanın dışında kalmakta olup gösterilmemiştir). Miyosen yaşlı kayalar bu temel birime göre çok daha geniş alanlarda görülmekte ve Tersiyer volkanizmasına ait birimler diğerlerine göre daha da geniş alanlara yayılan karmaşık bir birim olarak dikkati çekmektedir (Fig. 6). Temeldeki filişlerin üzerine gelen Orta Miyosen volkanizmasına ait Aliğa-Foça volkanitleri; andezitler, aglomeralar ve bazaltlar ile temsil edilirler²⁰.

M.Y.	ZAMAN	İKLİM	PALEOCOĞRAFİ ÖZELLİKLER	Ortam-Süreç
0	Kuaterner H.			
5	Pliosen	Kurak	Bloklu sel tipi karasal dolguların oluşumu	Karasal Birikme
10	NEOJEN		Şiddetli volkanizma - Tektonizma Volkanizma	Aşınma
15	Miosen Üst			
20	Miosen Orta	Nemli	Çevrede göller - Volkanizma	Gösel sedimantasyon + Volkanizma
25	Miosen Alt	Nemli	Göl havzalarının oluşumu ve gösel sedimantasyon	
30	PALEOJEN		Hızlı Tektonizma	
35	Oligosen			
40				
45	Eosen		Korelan tabaka - formasyonlar yok,	Aşınma
50				
55	Paleosen			
60				
65				
70	KRETASE		İzmir - Ankara Mesozoik Kuşağı (Orojenez) Filiş	Sedimantasyon ve Orojenez (Filiş)
75				

Fig. 9. Myrina (Aliğa) Çevresinin Jeolojik Fasiyes (Paleocoğrafya) Özellikleri²¹.

²⁰ Yılmaz 1997.

²¹ Kaya 1979; Ercan vd. 1984; Eşder vd. 1991; Emre vd. 2005'den sadeleştirilmiş ve arazi gözlemleri eklenerek bir tablo halinde düzenlenmiştir.

Myrina çevresindeki volkanik birimler ile sedimanter unsurlar karmaşık bir yapıya sahiptirler. Bu karmaşık yapı içinde, Myrina çevresinde yer alan kireçtaşları Dasien yaşlı fosiller içermektedir²².

Myrina antik kenti yakın çevresindeki jeolojik bilgiler bir kesit üzerinde toplanarak ele alınmıştır (Fig. 7). Kabaca K-G yönlü kesit üzerinde sedimanter birimler ve volkanik unsurlar gösterilmiş ve Güzelhisar fayının batı uzantısı kesit içerisine alınmıştır (Fig. 7). Burada kumtaşı, kilitaşı, çamurtaşı, kireçtaşı ardallanması gözlemlenmiştir. Kesitin kuzey bölümünde ise Kalabasar (Öteki) tepede tüf, tüfit, aglomera ardallanması tepenin kuzey bölümündeki kilitaşı, kireçtaşı ardalanmalı tortul birimi keserek yüzeye çıkmış gibi görünmektedir (Fig. 7). Ancak tepenin batı yamacında bazı katmanlarda sedimanter matriks içinde volkanik çakıllar da görülmektedir. Bu daha çok sedimantasyon ve volkanizmanın eş zamanlı bir gelişme gösterdiği şeklinde yorumlanabilir.

Jeolojik verilere göre, antik kent çevresinde, Kretase'de sedimantasyon ve orojenezin, Paleojen'de aşınmanın, Neojen'de gölsel sedimantasyon ve volkanizmanın, Üst Miyosen'de aşınmanın, Pliyosen ve Kuvaterner'de ise birikmenin etkili olduğu ifade edilebilir (Fig. 9).

Myrina çevresinde yapılan araştırmalarında, tektonik hatların yöredeki sedimantasyonu ve volkanizmayı kontrol ettiği anlaşılmıştır. Yöredeki tektonik hatlarla volkanizma ve sedimantasyon arasındaki ilişki üzerinde duran Brinkmann ve İzdar²³, Borsi ve ark.²⁴, Savaşçın²⁵ gibi araştırmacılara göre, Ege bölgesinde GB-KD uzanımlı graben tektoniğine bağlı olarak Neojen tortulları çökelmiş ve volkanik aktiviteler gelişmiştir. Nitekim Myrina yakın çevresinde bu uzanımlara bağlı olarak kıvrımlar, faylar, dayklar, eğimlenmeler ortaya çıkmıştır. KB-GD uzanımlı yapısal çizgiler geç oluşumlardır. Bölgedeki en genç tektonik oluşumlar D-B uzantılıdır. Batı Anadolu'nun temelini teşkil eden birimlerin tümü Kuzey Anadolu plakası adı altında günümüzde GB'ya doğru hareket etmektedir. Bölgesel tektonik hareketler Batı Anadolu'daki volkanizmaların karakterlerini, başlangıç ve bitiş zamanlarını büyük ölçüde belirlemektedir. Neotektonik evrede KD-GB, KB-GD ve B-D doğrultulu fay hatları ve bunlar boyunca gelişen volkanizma temel yapısal özellikleri oluşturmaktadır. Bu fay kuşakları Neojen havzalarını ortaya çıkarmıştır. Bu faylar havzaları keserek deformasyona uğratmıştır. Bu tektonik çizgiler günümüzde var olan grabenlerin oluşumu ve gelişimi için kalıp rolü oynamıştır. Güzelhisar çayının içinde aktığı Kuvaterner havzası bu genç faylar ile oluşmuş ve şekillenmiş genç bir morfolojik oluşumdur.

²² Akartuna 1962.

²³ Brinkmann - İzdar 1971.

²⁴ Borsi vd. 1972.

²⁵ Savaşçın 1975.

Bu yapısal özelliklere bağlı olarak Myrina çevresi, tektonik olarak çok aktiftir. Myrina çevresindeki depremler de graben gelişimine bağlı olarak, KB-GD ve D-B doğrultulu tektonik hatlar üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu fay zonları jeotermal açıdan da zengin bir alan oluşturmaktadır. Çalışma alanında morfolojiye belirgin etkisi olan Güzelhisar fayı bu sistemin bir parçasıdır. Güzelhisar fayı, Aliağa ilçesi ile Manisa'nın Osmanlı beldesi arasında yaklaşık 25 km uzunluğundadır (Fig. 7-8). Bu fay Myrina'nın kuzey ve güney bölümüne iki parça halinde uzanmaktadır (Fig. 6).

Fay bugün D-B doğrultusunda kıyıya uzanan depresyonun gelişiminde belirleyici bir etkiye sahiptir. Myrina bu fay zonunun üzerinde kurulmuştur. Myrina güneyinde Tuzla tepe kuzey yamaçlarından geçen fay Miyosen yaşlı gölsel tortulları kesmektedir (Fig. 7). Myrina yakınında, Güzelhisar fayının doğu bölümünde, Plio-Kuvaterner yamaç dolgularında belirgin eğim kırıklıkları şeklinde gözlenmesi, jeomorfolojik bir bulgu olarak fayın Kuvaterner'de etkin olduğuna işaret etmektedir. Nitekim Emre ve arkadaşları²⁶, Güzelhisar fayının Kuvaterner aktivitelerinin genel olarak belirgin olduğunu belirtmişlerdir. Bu nedenle Güzelhisar fayı olası diri fay olarak kabul edilmektedir. Tarihsel dönem deprem bilgilerine²⁷ ve arkeolojik bulgulara göre²⁸ Ege denizi kıyısındaki diğer antik kentlerde görülen yıkıcı depremlerin benzerleri Myrina'da da yaşanmıştır.

Myrina çevresindeki Kuvaterner birimleri, alüvyal-kolüvyal dolgular ve yamaç molozlarından oluşmaktadır. Vadilerde genişçe alüvyal düzlükler bulunmaktadır. Alüvyonu oluşturan kayaların büyük çoğunluğu, akarsu ve derelerin taşıdığı volkanik ve sedimanter çakıl ve bloklardan oluşmaktadır. Yamaç molozları ise volkanik-sedimanter bloklar içeren yükseltelerin etekleri boyunca çevresinde gelişen kırmızımsı killi matriksli içeren dolgulardan oluşmaktadır.

Myrina ve çevresinde paleocoğrafya-jeoarkeoloji değerlendirmeleri

Myrina antik kenti çevresinde Pleistosen-Holosen çevre değişimleri büyük bir öneme sahiptir. Öteki ve Beriki tepeler üzerine ve çevresine kurulu olan antik kentin hem kurulu olduğu yer hem de güney kenarındaki Güzelhisar çayı deltası ile vadi tabanı dolgularının Holosen boyunca gelişimi jeoarkeolojik ve Paleocoğrafi açıdan önemlidir.

Güzelhisar çayı Kuvaterner boyunca getirdiği alüvyonlarla vadisinin tabanını ve denize açıldığı bölümü doldurmuştur. Holosen transgresyonu

²⁶ Emre vd. 2005.

²⁷ Genç - Yılmaz 2000.

²⁸ Umar 2002.

ve beraberinde kıyının dolarak batıya doğru ilerlemesi kıyı çizgisini daha batıya taşımış ve kıyı çevresindeki doğal çevre değişimleri Myrina'yı etkilemiştir. Güzelhisar çayı deltasının gelişimi başta liman koşulları olmak üzere kıyının insanlar tarafından kullanımı üzerinde etkili olmuştur. Bu etkilerin insan-doğal çevre ilişkisi bazında ele alınması ve değerlendirmeler yapılabilmesi için Myrina çevresinde ve Güzelhisar çayı deltasında daha sonraki çalışmamız için sondajlar planlanmıştır. Literatür bilgileri değerlendirildiğinde Batı Anadolu'da yoğunlaşan jeoarkeoloji ve paleocoğrafya çalışmalarının sondaj yöntemi ile önemli sonuçları ortaya çıkardığı görülmektedir²⁹.

Bu çalışmada ise Myrina antik kentinin kurulu olduğu alanın ve özellikle kentin orta bölümünün yer aldığı Öteki ve Beriki tepeler arasındaki boğazda ve antik limanın yer aldığı kıyıda meydana gelen Holosen doğal çevre değişimleri üzerinde durulmuştur. Bu amaçla Öteki ve Beriki tepeler arasındaki dar düzlükte Güzelhisar deresinin kuzey kenarından başlayarak kuzeye liman kalıntılarına doğru 7 sondaj yapılmıştır (Fig. 10).

Bu sondajlar K-G doğrultulu bir kesit üzerinde ele alınmış (Fig. 10-11) ve Aiolis kolonizasyonu ile ilk yerleşimin yaklaşık 3.000 yıl önce başladığı alanda bu yerleşim katmanlarının altında kalan kesimde meydana gelen değişimler değerlendirilmiştir. Bu alanda arkeolojik dolgular ve liman kalıntıları kronostratigrafik birer referans olarak ele kullanılmış ve Öteki ve Beriki tepeler arasında Marn ana kayanın üzerinde biriken alüvyal-kolüvyal dolgu katmanları detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Fig. 10. Myrina antik kenti ve sondaj noktaları.

²⁹ Öner - Kayan 2006; Kayan - Öner 2013; Öner 1997; Öner 1999.

Sondaj verileri Öteki ve Beriki tepelerin arasındaki dar dolgunun altında tepelerin birbirine uzantısı şeklinde gelişmiş Marn ana kayadan oluşan silik sırt şeklinde bir eşğin var olduğunu ortaya koymuştur (Fig. 11). Denizden 180 cm yüksekte yapılan M4 sondajında 250 cm derinlikte marn ana kayaya ulaşılmıştır. M1, M2, M3 sondajlarında ana kayanın giderek yüzeye yaklaştığı M4 sondajından kuzeye geçildiğinde M5, M6 ve liman kalıntıları içinde yapılan M7 sondajında ise tekrar derinleştiği anlaşılmıştır. Bu sondajlarda marn ana kaya üzerinde dekompoze bir yüzeyin bulunmaması ve doğrudan denizel çamura geçilmesi (Fig. 11) oldukça genç tektonik etkilerle çöktüğü ve deniz tarafından kaplandığı şeklinde yorumlanmıştır. Bu kesimde doğrudan ana kaya üzerinde arkeolojik dolgunun bulunmaması iki tepe arasındaki boğazın dolarak kara haline gelmesinden sonra liman ve yerleşim izlerinin ortaya çıktığını göstermektedir. Bu zaman limanın arkeolojik döneminin yaşına dayanarak yaklaşık 3.000-3.100 yıl önceye karşılık gelmektedir.

Denizel ortam (GÖ. 5000-4000)

Sondajlarda günümüz deniz seviyesinin ortalama 1 m altında denizel ortamı temsil eden koyu renkli çok ince kumlu ve kohesif dolgulara ulaşılmıştır. Öteki ve Beriki tepeler arasında M4 sondajı denizel katmanın en ince olduğu yer olmakla birlikte direk ana kaya üzerinde denizel koşulların var olduğunu işaret etmektedir (Fig. 11). Bu durumda her iki tepe bir dönem sığ boğaz şeklindeki bir deniz ile ayrılmış olarak bulunmaktaydı (Fig. 12). Bu katmanlardan alınan mikrofosil örnekleri olan *Cyprideis torosa* (JONES) türünün çok sayıda olmasının yanında *Elphidium* sp., *Quinqueloclina* D'ORBIGNY ve *Triloculina Trigonula* (LAMARACK) varlığı sığ bir denizel ortamı yansıtmaktadır. Kuzey Ege kıyılarındaki Altınova'da yapılmış çalışmalarda da³⁰ benzer sığ denizel mikro fosillerin bulunduğu dikkati çekmektedir. Bu dönemi tarihlendirebilmek için M7 ve M6 sondajlarında denizel birimin üzerine gelen liman kalıntıları ve kültür katının yaşı ele alınmıştır. Tarihi GÖ. 3000 olarak bilinen bu kalıntılar üzerinde ortalama 1 m ve altında ortalama 1,5-2 m çamur biriktiği için göreceli olarak alanda yerleşim öncesi 1.000'er yıldan oluşan iki dönem belirlenmiştir. Denizel ortamın tamamen dolarak kara haline gelmesi 2.000 yıl sürdüğü şeklinde yorumlanmıştır. Bu durumda GÖ. 5.000-4.000 yılları arası denizel ortam olarak değerlendirilmiştir (Fig. 11-12). Bu safha Fig. 12'de 1. Numaralı evre olarak gösterilmiştir. Denizel ortam Batı Anadolu kıyılarında yapılan çalışmalarda tespit edilen³¹ Orta Holosen transgresyonundan Bronz çağı regresyonuna geçiş dönemine rastlamaktadır.

³⁰ Erol 1975; Gökçen 1976; Vardar 2010.

³¹ Öner - Kayan 2006; Kayan - Öner 2013.

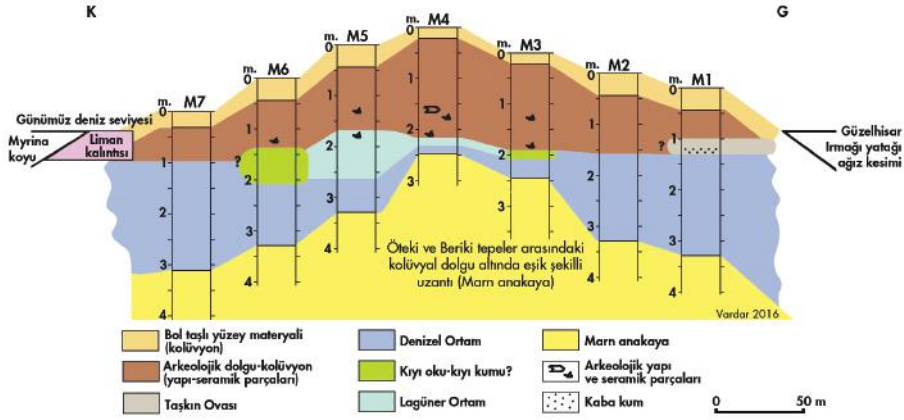

Fig. 11. Myrina antik kentinde Öteki ve Beriki tepeler arasında K-G doğrultulu paleocoğrafya kesiti.

Lagüner ortam ve tombolo gelişimi (GÖ. 4000-3000)

Myrina sondajlarında denizel birim üzerinde lagüner koşulları yansıtan sedimanlara ulaşılmıştır. M6 ve M3 sondajlarında rastlanan kumlu kıyı oku materyali ve içerdiği *Ammonia beccarii* (LINNE) örnekleri Beriki ve Öteki tepeler arasında GÖ. 4.000-3.000 yılları arasında lagüner koşulların var olduğunu ortaya koymuştur. Lagüner koşulların Bronz çağı regresyonun³² etkisi ile hızlı geliştiği ifade edilebilir. Bu koşulların tombolo gelişimi şeklinde ilerlemesi ile kolüvyal malzeme çukur alanları doldurarak kara haline getirmiştir (Fig. 11-12). Bu safha Fig. 12’de 2. Numaralı evre ile gösterilmiştir. Lagüner ortamı temsil eden katmanın en üst kesiminde az miktarda arkeolojik materyalin bulunması günümüzden 3.000 yıl önce alanın büyük ölçüde kara haline gelmesiyle birlikte yerleşimin başladığını doğrulamaktadır.

Karasal ortam (GÖ. 3000 den günümüze)

Myrina sondajlarında antik yerleşimin ilk yerleşim izlerinin Beriki ve Öteki tepelerin arasının kara haline gelmesi ile birlikte kolüvyal malzeme ile dolmaya başlamasına denk geldiği görülmektedir (Fig. 11-12). Limana ait temel izleri ve yapı temelleri kolüvyal dolgunun alt bölümünde bulunmaktadır. Aolis kolonizasyonuna karşılık gelen bu katman günümüzde 3.000 yıl öncesini temsil etmektedir. M7 sondajında görülen bu durum M1 sondajında farklılık göstermiştir. Sondajda 150 cm derinlikte Güzelhisar çayına ait kaba kumlu taşkın-delta sedimanlarına rastlanmıştır. Taşkın ovasına ait bir dolgu olarak yorumlanan bu birim diğer 6 sondajda bulunmamaktadır (Fig. 11). M3, M4, M5, M6 sondajlarında liman ile aynı yüzeye karşılık gelen katmanda bol seramik parçası, odun kömürü ve pişmiş toprak parçaları bulunmuştur.

³² Kayan - Öner 2013.

M4 sondajından ise bol taş parçası, yapı malzemesi ve sıva parçalarına elde edilmiştir. Öteki ve Beriki tepeler arasındaki kesim son 3.000 yıl boyunca kolüvyal malzemenin biriktiği yer yer alüvyal dolgulara da rastlanan bir ortam olmuştur (Fig. 12). Bu ortama ait karasal dolgular Aolis kültürü ile başlayan Myrina yerleşiminin farklı evrelerine ait unsurları da içermektedir. Yapılan analizlerde hem doğrudan yapı unsurları hem de yamaçlardan taşınarak gelen arkeolojik materyalleri içeren kolüvyal dolguda çok küçük kırıntılar halinde kemik parçacıkları da bulunmuştur.

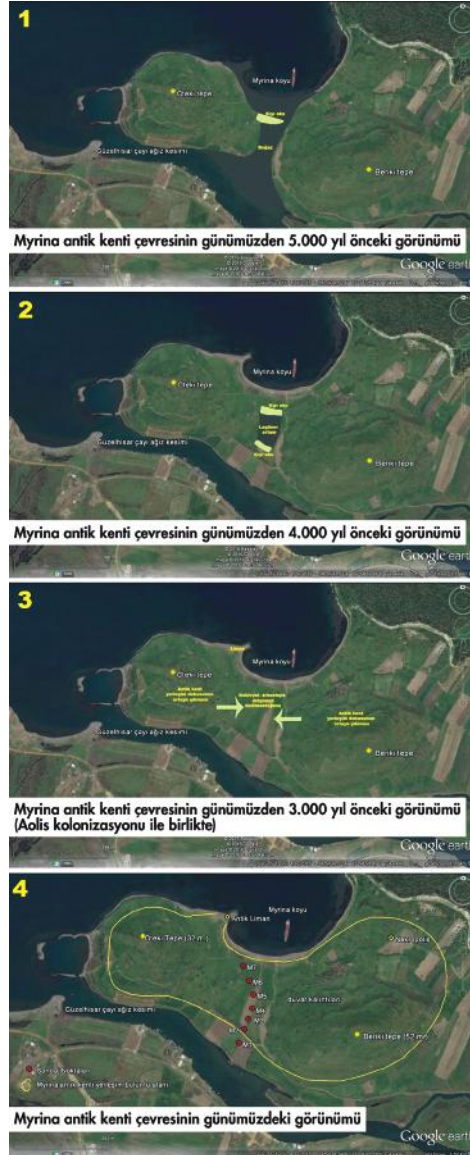

Fig. 12. Myrina antik kenti çevresinde son 5.000 yıl boyunca meydana gelen doğal çevre değişimleri.

Seramik buluntuların malzeme element analizleri

Kolüvyal materyal içinde bulunan seramiklerden element analizleri yapılmıştır. Sondaj verileri, analizler ve yüzey gözlemlerinin ışığında arkeolojik malzeme-çevre ilişkisi açısından şunlar ifade edilebilir. Myrina güneyindeki Güzelhisar çayı deltası ve gerisindeki kıyı düzlükleri ile bataklıklar bol kil içermektedir. Myrina'nın ünlü pişmiş heykellerinin malzemesi büyük ölçüde buradan alınmış görünmektedir. Nitekim yapılan element analizlerinde, farklı bataklık alanlardan alınan kiler ile Myrina'da kullanılmış seramik örneklerinin uyumlu olduğu belirlenmiştir. Pişmiş toprak örneklerindeki kavkı kırıkları bunu pekiştiren önemli bir göstergedir. Daha açık renkli masif görünümlü seramiklerin dokusundan, Miyosen kil taşlarından da yararlandığı anlaşılmaktadır. Bu örneklerdeki element analizleri de bu uyumu doğrulamaktadır. Analizler sonucunda, Myrina çevresindeki seramik-pişmiş toprak arkeolojik unsurların ve yapı malzemelerinin hemen yakın çevredeki kaynakların kullanımı ile yapıldığı anlaşılmıştır. Veriler Aolis kolonizasyonundaki tüm kentlerde gözlemlenen bu özelliğin³³ Myrina'da da olduğunu ortaya koymaktadır.

Myrina ve çevresi için paleocoğrafya sonuçları

Myrina çevresinde temelde bulunan Mesozoik birimler geniş bir alana yayılan volkanik unsurlarla ve sedimanter birimlerle kaplanmıştır. Fasiyes yaklaşımıyla, jeolojik verilerin ve arazi gözlemlerinin ışığında, Myrina çevresinde; Kretase'de sedimantasyon ve orojenezin, Paleojen'de aşınmanın, Neojen'de gölsel sedimantasyon ve volkanizmanın, Üst Miyosen'de aşınmanın, Pliyosen ve Kuvaterner'de ise birikmenin etkili olduğu belirlenmiştir. Bu dönemlere ait litolojik birimlerin Aolis kültüründe yapı malzemesi olarak kullanıldığı görülmektedir. Myrina antik kentinde kullanılan yapı malzemelerinin yakın çevrede bulunan volkanik ve sedimanter kayalardan elde edildiği anlaşılmıştır. Bunun yanında antik kentte çok sayıda bulunan terakotaların yine yakın çevredeki bataklık alanlardan alınan kilerin kullanımı ile yapıldığı belirlenmiştir.

Myrina çevresinde ana yeryüzü şekilleri olan yüksek alanlar ve çukurlukların oluşumu tamamıyla tektoniğin kontrolünde gerçekleşmiştir. Güzelhisar depresyonunun batıda denize açıldığı bölüm çöken Ege denizi havzasına ait tektonik çizgilerle kesilmiştir (Fig. 6). Myrina aktif bir kuşak olan Güzelhisar fayı ve kesişme alanı üzerinde kurulmuştur. Tarihsel dönem deprem bilgilerinden Myrina antik kentinin birkaç kez yıkılarak depremlerden etkilendiği bilinmektedir.

³³ Umar 2002.

Myrina'da yerleşim önemli olan asıl gelişim Kuvaterner boyunca meydana gelen doğal çevre değişimleridir. Kentin günümüzden 3.000 yıl önce kurulması özellikle Holosen süresince meydana gelen değişimleri ön plana çıkarmaktadır. Alanda yapılan sondaj çalışmalarında Beriki-Öteki tepelerin arasındaki bölümün genç bir tektonik çukurluk olarak geliştiği dikkati çekmektedir. Bu çukurluğun tabanında biriken sedimanlar 3-4 m kalınlığı geçmemekte ve doğrudan anakaya üzerine gelmektedir (Fig. 12). GÖ. 5.000-4.000 yılları arasında Öteki tepenin Beriki tepeden dar ve sığ bir denize ait boğazla ayrıldığı ve bir ada görünümünde olduğu belirlenmiştir. GÖ. 4.000-3.000 yılları arasında bu boğazın önce kuzeyinde beliren kıyı oku daha sonra güneyinde de oluşan kıyı oku ile arasında lagüner bir ortam yaratmış ve alan sığlaştığı için hızla kolüvyal malzeme ile dolmuş ve GÖ. 3.000 yıllarında tamamıyla kara haline gelmiştir (Fig. 12). Bu alan kara haline gelir gelmez liman yapılarının bulunduğu ve diğer yapı malzemelerinin temellerinin görüldüğü bol arkeolojik buluntu içeren kolüvyal kültürel bir dolgu ortaya çıkmıştır. Bu dönem Aolis kolonizasyonunun başladığı evreye karşılık gelmektedir. Alanda bu kolonizasyondan önceye ait herhangi yerleşim döneminin bulgularına rastlanmamıştır. Son 3.000 yıllık evre ise karasal koşullarda kültürel dolguların meydana geldiği evredir (Fig. 12). Günümüzde denizden ortalama 2-2,5 m yüksekte kalan dolguların ilerleyen çalışmalarda daha detaylı olarak araştırılması hedeflenmektedir. Myrina antik kenti çevresindeki bu çalışmada öncelikle kentin kurulu olduğu alanın doğal çevre değişimleri aydınlatılmaya çalışılmıştır. Bu yaklaşımla bir sonraki çalışmamızda Myrina çevresinde daha geniş bir perspektifte, Güzelhisar çayı vadi dolgularının Kuvaterner'deki ve özellikle deltasının Holosen süresince gelişimi üzerinde durulmaktadır. Bu amaçla sondaj çalışmaları yapılmış ve analizleri tamamlanmış, eldeki veriler değerlendirilmektedir.

2- Myrina ve Gryneion çevreleri için planlanan paleocoğrafya ve jeoarkeoloji çalışmaları

Myrina çevresi ve Güzelhisar kıyı ovası çalışmaları

Myrina ve Gryneion antik kentleri Kuzey Ege kıyılarımızda Aliağa'nın kuzeyinde bulunan antik kıyı yerleşimleridir. Daha önce de ifade edildiği gibi Aolis kolonizasyonunun bir parçası olan bu eski yerleşimler bulundukları coğrafi konumlar gereği önemli doğal çevre değişimlerinin etkisinde kalmışlardır. Myrina antik kenti güney kenarındaki Güzelhisar çayı (Fig. 13), muhtemelen Holosen başlarında, denizin kara içine sokulması ile oluşan büyücek bir koyu alüvyal materyalle doldurarak bir kıyı ovasının (ağız kısmında deltası)

ortaya çıkmasını sağlamıştır. Günümüzde küçük bir delta bölümü de bulunan (Fig. 13) bu kıyı ovasının oluşumu ve gelişimi Myrina kenti çevresindeki doğal çevre değişimlerinin açıklanması açısından çok önemlidir.

Fig. 13. Myrina Kalabasar tepeden Güzelhisar çayı deltasına bakış.

Myrina çevresi için, 2009 yılında başlayan alan çalışmaları ve sondajlar ile birlikte genel bir tanıtım amaçlı kısa belgesel hazırlanmıştır. Alan çalışmalarımızı ve Myrina çevresini bir özetle tanıtan belgesel çalışmasıyla alanda yapılabilecek çevre (doğa-kültür) eğitimi için de görsel bir materyal üretilmesi amaçlanmıştır.

Fig. 14. Myrina, Apar ve Kalabasar tepelerin KD yönünden görünümü.

Myrina antik kenti çevresi için paleocoğrafya ve jeoarkeoloji yaklaşımları ile çeşitli sorular belirlenmiştir.

1- Dört ana soru üzerine toplanan çalışmaların ilki; Kalabasar ve Apar tepeler (Fig. 14) arasında diğer bir değişle doğrudan Myrina'nın bulunduğu yerde yapılmıştır. Kalabasar ve Apar tepeler üzerinde ve çevresinde bulunan antik Myrina için öncelikle iki tepe arasında bir boğazın bulunup bulunmadığı sorusu açıklanmaya çalışılmış ve daha önce bölümlerde belirtilen paleocoğrafya çalışması tamamlanmıştır (Fig. 10, 12, 15).

2- Güzelhisar çayı doğudan batıya doğru uzanan vadisini taşıdığı alüvyonlarla doldurarak bir kıyı ovası oluşturmuştur. Alüvyal kıyı düzlüğünün oluşumundan önce, doğu-batı doğrultulu bu çukurluk, Holosen başlarından itibaren yükselen deniz seviyesine bağlı olarak denizin iç kesimlere sokulduğu bir alan olmuştur. Buna göre Holosen başlarında diğer bir değişle Neolitik Çağ'dan başlayarak özellikle Tunç Çağı döneminde çukurluğun doğu-batı uzantısına uygun bir koy-körfez ortaya çıkmış olmalıdır. Bu durumda denizin iç kesimlere doğru en çok nereye kadar sokulduğunun açıklanması gerekmektedir.

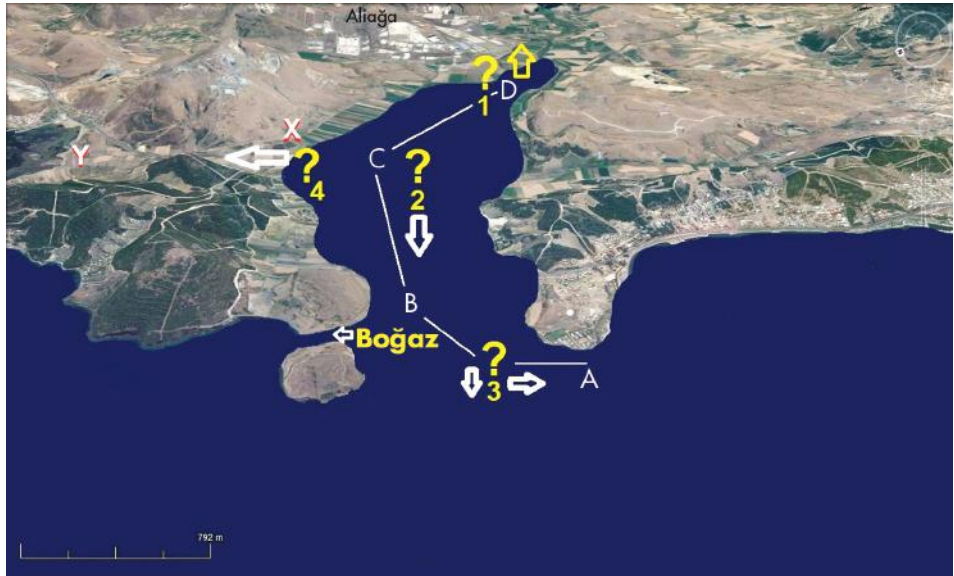

Fig. 15. Myrina antik kenti çevresinde belirlenen sorular ve bunların yanıtlanmasına yönelik halen devam eden paleocoğrafya çalışmalarının sondaj profil hatları.

Bu yaklaşımla Myrina çevresi için denizin vadi boyunca ne kadar içeri sokulabildiği ve kıyı ovasının nasıl oluşup şekillendiği ikinci bir soru olarak belirlenmiştir.

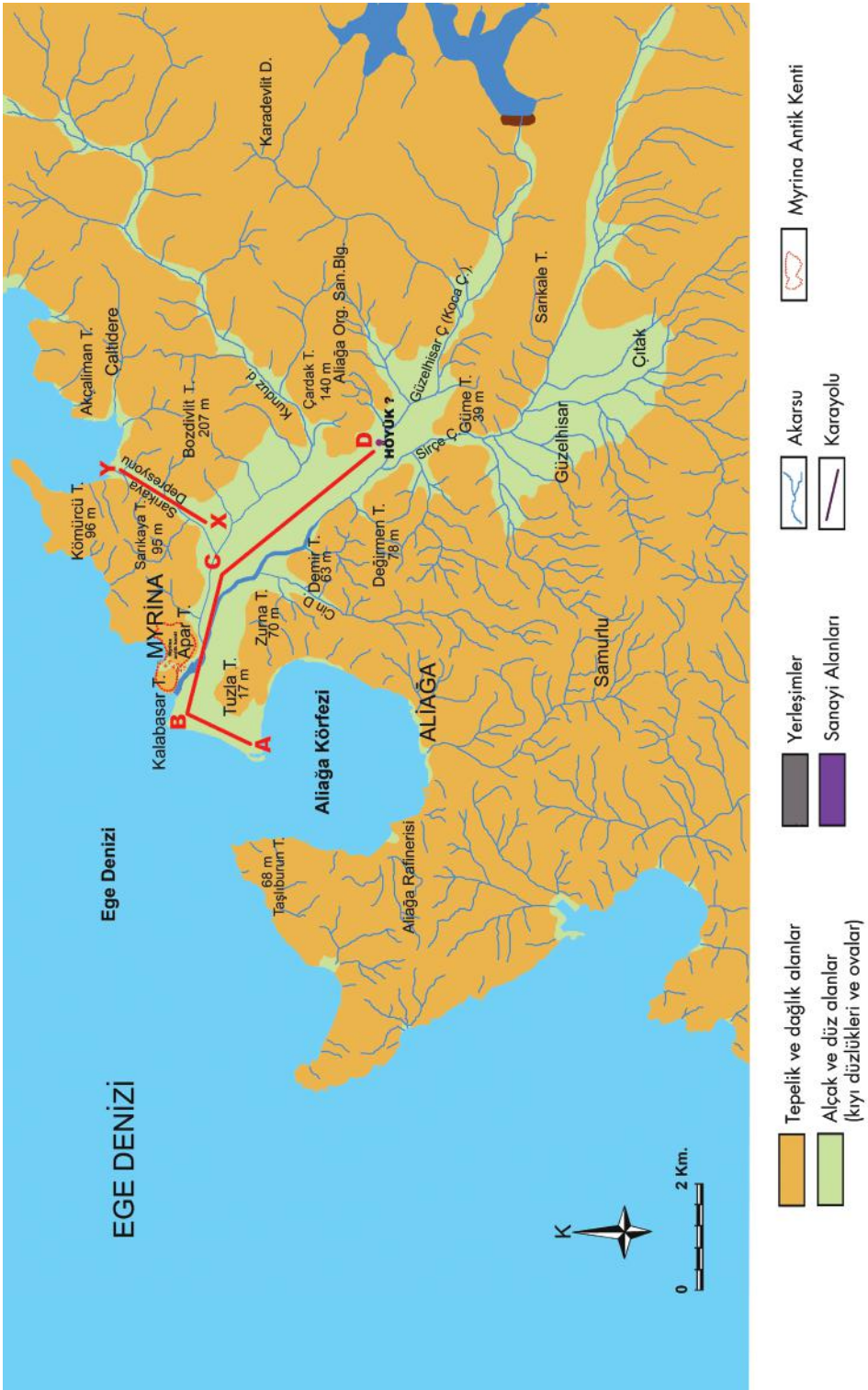

Fig. 16. Myrina antik kenti çevresinde halen devam eden paleocoğrafya çalışmalarının sondaj profil hatları.

Holosen transgresyonu ile iç kesimlerde oluşan ilk kıyıdan bugünkü kıyıya kadar olan değişimin açıklanması için Güzelhisar çayı vadisinde A-B-C-D profillerini birleştiren bir hat boyunca kabaca Batı-Doğu doğrultulu bir paleocoğrafya kesitinin hazırlanması gerekmektedir (Fig. 15-16). Bu kesitlerin oluşturulması delgi sondajlarla elde edilecek alüvyon katmanlarına ait bilgilere dayanmaktadır. Myrina çevresinde, Güzelhisar çayı vadisi boyunca, 2009-2015 yılları arasında toplam 21 adet sondaj yapılarak bu soruya yanıt aranmaya çalışılmıştır. Bu çalışmanın analizleri (tane boyutu, kalsimetre, hidrometre, mikrofosil, organik madde ve element analizleri) halen yapılmaya devam etmektedir.

3- Alandaki üçüncü soru; Güzelhisar çayı vadisinin batı kesiminde Myrina'nın doğusunda kalan kesimde vadinin kuzey kenarında daha kuzeydeki Çaltılıdere mahallesi yönüne uzanan Sarıkaya depresyonu (çukurluğu)'nun Güzelhisar çayının aktığı bir alan olup olmadığı ve bu depresyonu geçerek kuzeydeki koya ulaşip ulaşmadığıdır (Fig. 17-18).

Fig. 17. Myrina, Apar ve Kalabasar tepelerin KD yönünden görünümü.

Bu sorunun yanıtlanabilmesi için denizden sadece 3-4 m yükseklikte bulunan Sarıkaya depresyonu tabanında kuzey-güney doğrultulu sondajlar planlanmıştır. Sondaj yapılacak depresyon dolgularına ait bilgiler bu konunun aydınlatılmasını sağlayacaktır. Bu araştırma 2017-2018 yılları yaz ayları için planlanmıştır.

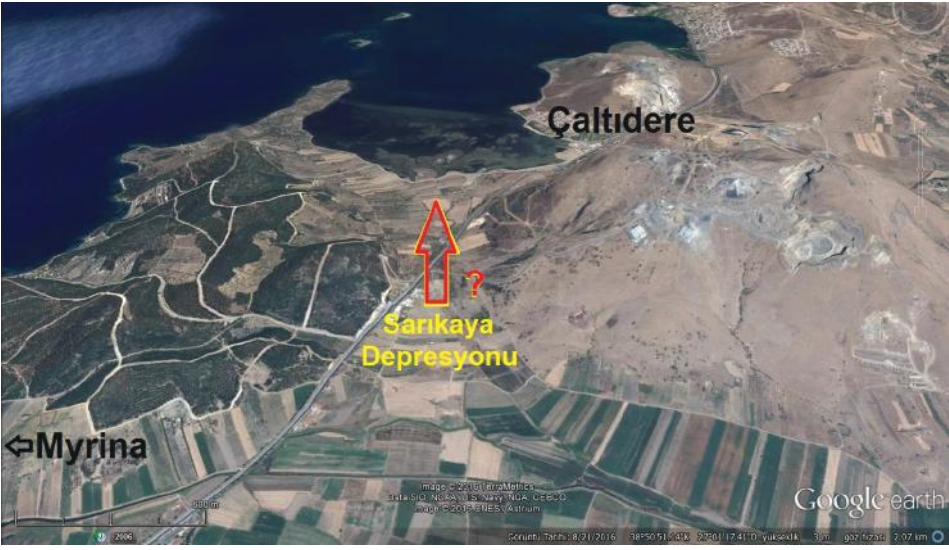

Fig. 18. Güzelhisar Irmağı Myrina antik kenti kuzeydoğusundaki Sarıkaya depresyondan kuzeye doğru bir akışa sahip miydi? Bu depresyon iki sığ koyu bağlayan bir boğaz mıydı?

4- Myrina güneyindeki deltanın güneye doğru gelişiminin ve aktüel sulak alanların araştırılması dördüncü soru olarak belirlenmiştir. Bu sorunun yanıtlanması amacıyla özellikle A-B profil hattında yoğunlaşan kıyı sondajları planlanmıştır (Fig. 15-16). Bu çalışma sırasında aktüel delta yüzeyinin kesitlerinin hazırlanması ve sulak alanlarla ilgili değerlendirmelerin yapılması hedeflenmiştir.

Fig. 19. Gryneion antik kentinin üzerinde bulunduğu kara parçası bir ada ya da yarımada mıydı?

Gryneion'da paleocoğrafya-jeoarkeoloji araştırmaları

Myrina antik kenti çevresi için paleocoğrafya ve jeoarkeoloji yaklaşımları ile belirlenen sorular, bunların yanıtlanmasına yönelik devam eden ve hedeflenen çalışmaların yanında Gryneion antik kenti için de sorular belirlenmiş ve çalışmalar planlanmıştır. Myrina'nın kuzeyindeki kıyılarda Yenişakran kasabası'nın güneyinde bulunan Gryneion antik kenti küçük bir yarımadanın üzerindedir (Fig. 19). Gryneion antik kentinin üzerinde bulunduğu yarımada (Gryneion Yarımadası) bir ada mıydı? Veya daima karaya bağlı olmuş bir yarımada mıydı? Bu soruların yanıtlanması için yarımada'nın bağlantı kısmında bir seri sondajın yapılması planlanmıştır.

Myrina ve Gryneion antik kentlerinin konumları, çevresel ilişkiler, korunmaları, Myrina doğa ve kültür eğitimi kampının yapılandırılması ve öneriler

Myrina ve Gryneion antik kentleri Aliğa ilçesinin sınırları içinde kalmaktadır (Fig. 20). Aliğa çevresi yoğun yerleşim ve sanayi dokusuna sahiptir. Buna karşın Myrina ve Gryneion antik kentlerinin günümüze kadar bu yoğunluğun kenarında ama dışında kalması bir şanstır. İzmir-Çanakkale karayolu kenarında kalan her iki antik kentin Aliğa ilçe merkezine yakın olmaları bu alanların korunması ve buralara hizmet götürülmesi açısından önemlidir.

Koruma kültürü sadece sit alanlarının ve kültürel-doğal değerlerin salt olarak korunmasını değil içinde bulundukları alanda yaşayan insanlarla birlikte bütüncül korumayı hedeflemelidir. Myrina ve Gryneion dönemlerini iyi yansıtan birer antik kent olarak adeta bir zaman makinesi gibidir.

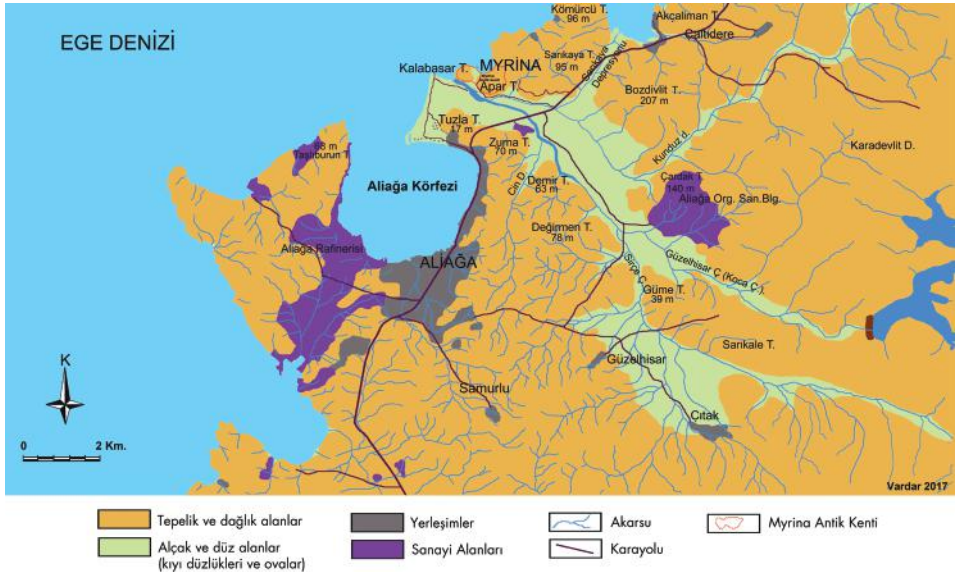

Fig. 20. Aliğa çevresinin yerleşimleri, sanayi alanları ve Myrina antik kentinin konumu.

Ancak bu alanlarda hayat devam etmektedir. Çevrede tarım, hayvancılık, sanayi sektörlerinde çalışan yöre insanları ve yatırımcılar koruma faaliyetlerinin içinde bulunmalı, bu gurupların farkındalıkları artırılmalı, koruma kültürünün önemi vurgulanmalıdır. Böylece yerel tüm aktörlerin katılımı ya da sahip çıkması ile bütüncül koruma farkındalığının yaratılması hedeflenmelidir.

Her iki kentte yapılacak çalışmalarda öncelikle Aliağa çevresinin fiziki ve beşeri tüm coğrafi özelliklerinin araştırılması ve bir monografya olarak yayınlanması gereklidir.

Myrina Doğa-Kültür Eğitimi Merkezi

Myrina antik kentinde limanının izlerinin rekonstrüksiyonu ve gerisinde yaratılacak bir antik doku eşliğinde limandan hareket edip küçük bir koy turu yaptıktan sonra limana dönecek bir deniz aktivitesi ile kıyı kültürleri konusunda farkındalık yaratılması hedeflenebilir (Fig. 21). Burada liman çevresinde orijinal yapıların kullanımı ve bir araştırma merkezi binasının inşası ile **“Myrina Doğa-Kültür Eğitimi Merkezi”** oluşturulmalıdır. Bu konuda Aliağa Belediyesi üstlenici olabilir. Proje arkeologların kontrolünde, eğitim bilimcilerin programlama ve denetiminde, multidisipliner alanların somut destekleri ile hizmet sunabilir. Bu merkez hemen yakınında bulunan İzmir kentinin doğrudan ilgi ve uygulama alanına dönüştürülmelidir. Milli Eğitim Bakanlığı, Belediye ve uygulayıcı üniversite (ya da üniversiteler) işbirliğinde bu aktivitede özellikle 10-12 yaş arası guruplar tercih edilmelidir.

Sürekli eğitim merkezlerindeki öğrencilerin zaman içinde yapılacak arkeolojik kazılara yardımcı olarak katılımı da sağlanabilir. Bu çalışma antik kentlerin ve arkeolojik alanların korunmasına yönelik farkındalığı en üst düzeyde yaratacaktır. Bunun bir koruma kültürü olarak olgunlaşması ve yerleşmesine destek verecektir.

Arkeolojik varlıkların yanında Aliağa çevresi için sulak alanlar da doğal çevre farkındalığının yaratılması için önemli ve bir o kadar da fırsat sunan yerlerdir. Sulak alanlar ekolojik sistemlerin önemli parçalarıdır ve bu açıdan hassas yerlerdir. Myrina’nın hemen güneyinde yer alan Güzelhisar çayı deltası Ramsar Sözleşmesi’nde vurgulanan sulak alanların korunması için belirtilen gerekliliklerin büyük bölümüne sahiptir. Bu durumda bölgedeki tuzlalar ve lagünlerde bulunan Flamingolar ve bazı göçmen kuşların takibine yönelik faaliyetler geliştirilebilir.

Myrina çevresindeki sulak alanlar ve arkeolojik değerlerin tümünü çatısı altında toplayacak **“Myrina Doğa-Kültür Eğitimi Merkezi”** kent için önemli bir kazanım olacaktır. Myrina ve güneyindeki kıyı kuşağının bir kıyı koruma alanı olarak belirlenmesi de uygun bir adım olacaktır.

Biz akademisyenlerin çabaları bilimsel verilerin ortaya konulması ve planlamalar için temel oluşturulmasına yöneliktir. Bu bilgilerin kullanımı ve yukarıda söz edilen merkezlerin çalıştırılması ise yerel yönetim, üniversite, STK ve yerel halkın işbirliğine dayanmalıdır. Bu işbirliği, projelerin sürdürülebilirliği ve hedefleri açısından oldukça önemlidir.

Fig. 21. Antik Myrina limanının canlandırılması (rekonstrüksiyonu) ve Myrina Doğa-Kültür Eğitimi Merkezi yapılanma alanı.

Sonuç

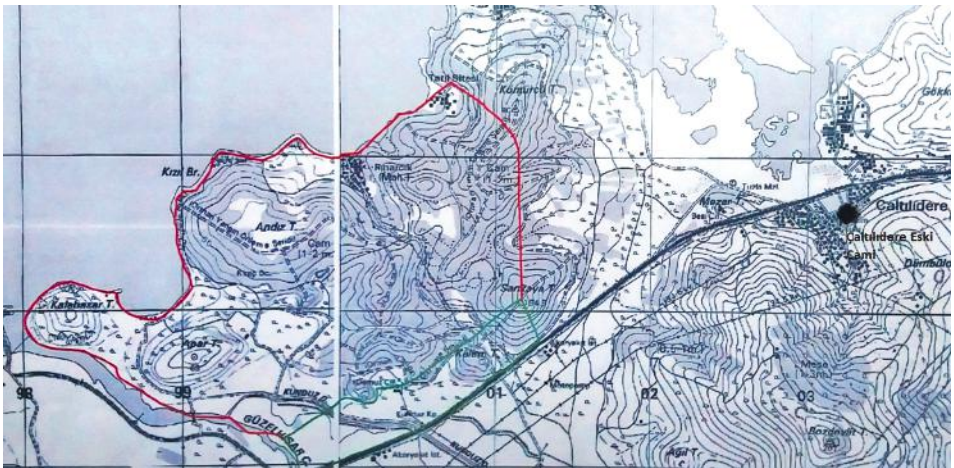
Kitabın bu bölümünde, bilimsel verinin uygulamalar ve eğitimle bütünleşmesi yaklaşımı ile öncelikle Myrina'da yapılan ilk jeoarkeoloji-paleocoğrafya çalışmaları ortaya konulmuştur. Myrina antik kentinin bulunduğu alanda yerleşim öncesinde Kalabasar tepenin bir ada olduğu ve hemen yakınındaki Apar tepenin uzantısı olan kara ile tombolo oluşumu ile birleştiği belirlenmiştir. Myrina'da yerleşimin bu alanın kara haline gelmesi ile başladığı anlaşılmıştır. Daha sonra Güzelhisar çayı deltasının gelişiminin açıklanması ihtiyacı doğmuştur. Bölümün ilerleyen kısmında ilk sondaj çalışmalarının beraberinde getirdiği sorular ve planlanan jeoarkeolojik çalışmalar ele alınmıştır. Son olarak Myrina'nın konumu, çevresindeki yerleşim-sanayi dokusu, korumanın ve doğa-kültürel çevre eğitiminin planlanması ile önemi üzerinde durulmuştur. Doğa-kültürel çevre eğitimi programının devam eden projelerin kendi kaynaklarını yaratmalarına da yardımcı olacağı öngörülmüştür.

Çaltılıdere Köyü Eski Cami

Nurdan AKBULUT¹

Myrina ve Gryneion arkeolojik yüzey araştırmaları kapsamında incelenen caminin bulunduğu Çaltılıdere Köyü (Mahallesi), İzmir İli, Aliaga ilçe merkezinin 11,2 km kuzeybatısında yer almaktadır (**Harita 1**). Çaltılıdere Köyü'nde bulunan Eski Cami günümüzde ibadete kapalıdır. Tapunun 669 parsel numarasında kayıtlı olan cami mülkiyeti köy tüzel kişiliğine ait olup, İzmir İl Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından 31.01.2014 tarih ve 3314 nolu karar ile I. Grup Taşınmaz Kültür Varlığı olarak tescillenmiştir.

Eski Cami doğu-batı yönünde eğimli bir arazi içinde yer almaktadır. Çok sayıda su kuyusunun bulunduğu arazi içinde sonradan yapılmış mezarlar da bulunmaktadır. Yapı, kareye yakın dikdörtgen planlı bir harim, harimin kuzeyinde son cemaat yeri ve batı cephede yer alan minareden oluşmaktadır (**Fig. 1-2**). Üst örtüsü düz ahşap tavanlı olup, dıştan Marsilya tipi kiremit kaplı kırma çatıyla örtülüdür (**Fig. 3**).

Harita 1. Çaltılıdere Köyü Eski Cami'nin konumu.

¹ Arş. Gör. Nurdan AKBULUT, Adnan Menderes Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, 09100 Aytepe - AYDIN, TÜRKİYE, e-mail: nurdan.yilmaz@adu.edu.tr

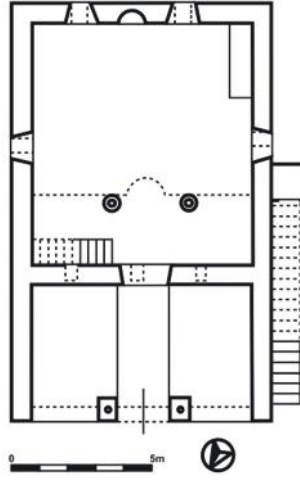

Fig. 1. Çaltılıdere Köyü Eski Cami plan.

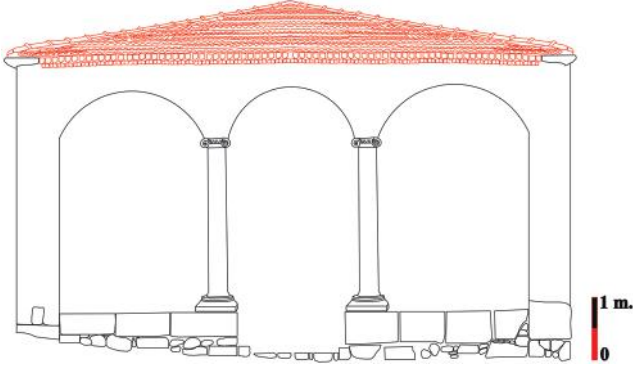

Fig. 2. Çaltılıdere Köyü Eski Cami kuzey cephe.

Fig. 3. Çaltılıdere Köyü Eski Cami genel görünüm.

Yapıda inşa malzemesi olarak yığma taş kullanılmıştır. Beden duvarları sıvalıdır. Yapının kuzey cephesine iki sıra kirpi saçak, diğer cephelerine taş saçak uygulanmıştır. Batı cephesinde yer alan köşk minarenin merdiven kısmı betonarme olarak, köşk kısmı ise tuğla malzemelidir. Hem harim kısmında hem de son cemaat yerinde devşirme blok taşlar ile yine devşirme sütun başlıkları ve ayakları kullanılmıştır.

Yapı, 9x13,5 m boyutlarında, kuzey-güney yönlü kareye yakın dikdörtgen plana sahiptir. Caminin doğu ve batı duvarlarında birer, güney duvarında ise alt sırada ve üst sırada ikişer pencere vardır. Tüm alt sıra pencereleri 0,75 m genişliğinde dikey dikdörtgen biçimindedir ve düz lentoludur. Güney cephenin üst sıra pencereleri 0,55 m ölçülerinde mazgal pencere biçiminde olup alt sıra pencerelerin izdüşümünde yer alır (Fig. 4-5).

Fig. 4. Çaltılıdere Köyü Eski Cami doğu cephe.

Fig. 5. Çaltılıdere Köyü Eski Cami güneydoğu cephe.

Minare, yapının son cemaat yeri ile harim kısmının birleştği batı cephe üzerinde, beden duvarına bitişik olarak inşa edilmiş, köşk minare biçimindedir (Fig. 6). Örtü sisteminin üstünde kare planlı bir kaide üzerinde yükselen köşk kısmı 1,35x1,45 m ölçülerindedir. Minarenin köşk kısmına betonarme olarak inşa edilmiş on dokuz basamaklı merdivenle ulaşılmaktadır. Üst örtüsünü 0,22 m'lik tuğla ayaklar üzerine oturan basık kemerler taşımaktadır. Dört yönde tek sıra kirpi saçak uygulanmıştır.

Fig. 6. Çaltılıdere Köyü Eski Cami batı cephe minare.

Yapının kuzey cephesinde yer alan son cemaat yeri, ortada devşirme iyon başlıklı iki sütun üzerine, yanlarda ise beden duvarları üzerine oturan üç yuvarlak kemerle dışa açılmaktadır (Fig. 7). Düz ahşap tavanla örtülü olan son cemaat yeri giriş ekseninin iki yanındaki birimler, zemin seviyesinden yüksek tutulmuştur. Kuzey duvarının doğu ve batısında, mahfil seviyesinde, sonradan kapatıldıkları anlaşılan dikdörtgen biçiminde birer mazgal pencere yer almaktadır. Son cemaat yerinin güney duvarında dikdörtgen formlu iki tane hadis panosu ile doğu ve batısındaki yan duvarlarda yuvarlak formlu, biri hadis diğeri Rahman suresi 26. Ayetin yer aldığı birer pano yer almaktadır (Fig. 8). Son cemaat yerinin kuzeybatısında zemine toprak bir küp gömülmüştür (Fig. 9).

Kuzey cephenin ortasında düz lentolu ahşap kapıdan geçilerek harim iç mekanına girilmektedir (Fig. 10). Harim, 7,57x8,31 m ölçülerinde kareye yakındır. Üzeri düz ahşap bir tavanla örtülüdür. Harim, güney, doğu ve batı duvarlarında açılan toplam yedi pencere ile aydınlatılmaktadır (Fig. 11).

Fig. 7. Son cemaat yeri devşirme malzemeler.

Fig. 8. Son cemaat yeri hadis ve ayet panoları.

Fig. 9. Son cemaat yeri gömülü küp.

Doğu ve batı cephelerdeki üst sıra pencereleri, sıvalı oldukları için dış cepheden algılanmamaktadır. Harimin kuzeyinde biri düz silindir, diğeri yivli silindir kesitli devşirme bloklar üstüne oturan birer ahşap desteğin taşıdığı kadınlar mahfili bulunmaktadır (Fig. 12). Kuzey duvarı boyunca uzanan mahfile cephenin doğusundaki on basamaklı merdivenle çıkılmaktadır (Fig. 13).

Fig. 10. Çaltılıdere Köyü Eski Cami harim girişi.

Fig. 11. Çaltılıdere Köyü Eski Cami Harim güney duvarı.

Fig. 12. Çaltılıdere Köyü Eski Cami harim devşirme malzeme.

Fig. 13. Çaltılıdere Köyü Eski Cami harim kuzey duvarı. Kadınlar mahfili.

Harimin kible duvarının ortasında yer alan mihrap nişi, 97 cm genişliğinde yarım daire profilidir ve çeyrek küre şekilli bir kavsara ile örtülüdür. Mihrap nişi üç yönden 26 cm genişliğinde çerçeve ile kuşatılmıştır. Mihrapın niş derinliği duvar kalınlığı içinde kalır (Fig. 14).

Caminin minberi harimin güneybatı köşesinde yer almakta olup ahşap malzemelidir. Minberin aynalık bölümü panolar halinde düzenlenmiş ve her panoda kalem işi tekniğinde natüremortlara yer verilmiştir (Fig. 15).

Fig. 15. Çaltılıdere Köyü Eski Cami minber.

Fig. 14. Çaltılıdere Köyü Eski Cami mihrap.

Kitabe: Yapının düz lento ile geçilen giriş açıklığı üzerinde yarım daire biçimindeki çökertme içinde her satırı iki bölüme ayrılmış altı satırlık kitabe yer almaktadır. Kitabede Hicri 1291 (Miladi 1873-74) tarihi okunmaktadır. Çaltılıdere Köyü Eski Cami'nin 14 Şaban 1298 (Miladi 12 Temmuz 1881) tarihli vakfiye kaydı bulunmaktadır². Vakfiyeye göre, yapı Fazlı oğlu

² V.G.M.A., Defter No: 589, Sayfa No: 99, Sıra No: 179. Kadı tarafından tutulan bir şartname niteliğindeki belgede; vakfa, Mehmet oğlu Veli'nin müteveli tayin edildiği, 1000 kuruş nakit ile 10 adet zeytin ağacının gelirinin vakıf için ayrıldığı, bu paranın masraflar ve dörtte birlik kısmı çıktıktan sonra geri kalan kısmının inşa edilen mescide her kim hatip olur ise ona verilmesi, eğer parasızlık nedeniyle bu şart yerine getirilemezse, gelir elde edilemez hale gelinirse, durumun duyurulması, gelir fazlası olursa da fakirlere dağıtılması, eğer müteveli ölür ise seçimle muhtar olan kişinin vakfa müteveli olacağı, mütevellinin görevinin sadece vakfı ayakta tutmak olduğu, başka hiçbir yükümlülüğü olmadığı bilgilerine yer verilmiş ve şahitler huzurunda imza altına alınmıştır.

Ali Hüseyin bin İsa tarafından yeniden inşa ettirilmiştir. Yapıda süsleme sadece minber aynalığında görülmektedir.

Çaltılıdere Köyü Eski Cami, kareye yakın dikdörtgen planlı düz ahşap tavanla örtülü bir harim, harimin kuzeyinde ahşap tavanla örtülü bir son cemaat yeri ve harimin kuzeybatısında yer alan minareden oluşmaktadır. İzmir’de düz ahşap tavanlı cami geleneği XVIII. yy ortalarında başlayıp, XIX. yy’da yaygınlaşmıştır. Bu tip camiler düşük maliyetli olmaları ve basit kuruluşlarından dolayı erken dönemlerden itibaren sıklıkla kullanılmıştır. Düz ahşap tavanlı camiler devletin içinde bulunduğu ekonomik durum en üst seviyede olsa da mahallelerde ve köylerde yaygın kullanım alanı bulmuştur. Bu plan tipinde örtü, yapının beden duvarlarına doğrudan oturmaktadır. Çaltılıdere Köyü Eski Cami dışında İzmir’de düz ahşap tavanlı cami örnekleri arasında, Menderes Yıkık Minare Cami (XIV-XV.yy)³, Foça Hafız Süleyman Mescidi (XVIII.-XIX. yy)⁴, Bergama Selimiye Cami (1890-91)⁵, Özdere Cumhuriyet Mahallesi Cami (1894)⁶, Menderes Gölcükler Cami (1902)⁷, Menderes Görece Merkez Cami (XIX.yy sonu-XX.yy başı)⁸ sayılabilir.

İzmir dışında düz ahşap tavanlı camilere; Zeytinlioğlu Karaosmanoğlu Cami (XVIII.yy ortaları), İstanbul Söğütçe Çavuşbaşı Cami (1538-39)⁹, İstanbul Ferruh Kethüda Cami (1562-63)¹⁰ örnek olarak verilebilir.

Çaltılıdere Köyü Eski Cami’nin minaresi köşk minare biçimindedir. Köşk minareler daha çok İç Anadolu Bölgesi’ndeki cami ve mescitlerde uygulama alanı bulmuştur. Kayseri ve çevresinden başlayarak Nevşehir, Niğde ve Aksaray’a kadar uzanan alanda köşk minare örneklerine rastlamak mümkündür. Minber ile olan biçimsel benzerliğinden dolayı “minber minare” olarak da adlandırılırlar¹¹. Köşk minareli yapıların Anadolu’daki örnekleri arasında; İstanbul Büyük Çekmece Sokullu Mehmet Paşa Mescidi (XVI. yy)¹², Kayseri Develi Ulu Cami (1281-82)¹³, Kayseri Develi Meteris Cami (1844)¹⁴, Nevşehir Ürgüp Şahin Efendi Köyü Cami (1897)¹⁵, Kayseri Develi Dedeman (Çay) Cami (XIX.yy son çeyreği)¹⁶ sayılabilir.

³ Acar 2011, 44.

⁴ Çakmak 1997, 52-53.

⁵ Ersoy 1989, 75.

⁶ Acar 2011, 49.

⁷ Acar 2011, 54.

⁸ Acar 2011, 63.

⁹ Kuran 1986, 33.

¹⁰ Kuran 1968, 48.

¹¹ Elpe 2014, 482.

¹² Konyalı 1948, 102; Eyice 1953, 247-268.

¹³ Topçu 2005, 26.

¹⁴ Topçu 2005, 54.

¹⁵ Pınar 2014, 55-68.

¹⁶ Topçu 2005, 56.

Kısaltmalar ve Kaynakça

Antik Kaynaklar

Herodotos	Historiai, Books I-II, çev. A. D. Godley, Harvard University Press, 1996.
Hmeros	İlyada, çev. A. Erhat - A. Kadir, Can Yayınları, 1996.
Hom. Il.	Hmeros, İlyada.
Hom. Od.	Hmeros, Odysseia
Ksenophon	Hellenica, Books I-IV, çev. C. L. Browson, Harvard University Press, 1985.
Ksenophon	Yunan Tarihi, çev. S. Sinanoğlu, Türk Tarih Kurumu Yayınları. 1999.
Livius	Ab urbe condita libri, recognovit W. Weissenborn, Pars VI. Fragmenta, Teubner, 1892. 4.
Livy	History of Rome by Titus Livius, çev. C. Edmons. Şurada: Books twenty-seven to thirty-six, H.G. Bohn. J. Child and son, printers, Bungay, 1850. 3.
Plato	Cratylus, çev. H.N. Fowler, şurada: Plato in Twelve Volumes, Vol. 12, Harvard University Press, 1921.
Platon	Kratylos, Dil Üstüne, çev. T. Aktürel, şurada: Diyaloglar 1, Remzi Kitabevi, 1993.
Plin. Nat.	Plinius, Naturalis Historia.
Plutarch	Moralia, ed. G.N. Bernardakis, Teubner, 1891, 3.
Stephanos	Byzantinii ΕΘΝΙΚΩΝ, ed. A. Meineke, Ares Publishers, 1992.
Strabon	The Geography of Strabo, Books XIII-XIV, çev. H.L. Jones, Harvard University Press, 1929.
Strabon	Antik Anadolu Coğrafyası (Geographika: Kitap XII-XIII-XIV), çev. A. Pekman, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2015.
Tacitus	Annales ab excessu divi Augusti, ed. Ch. D. Fisher, Clarendon Press, 1906.

Modern Kaynaklar

- Abadie-Reynal 2007
Abadie-Reynal, C., La céramique Romaine d'Argos (fin du IIe siècle avant J.C. - fin du IVe siècle après J.C.), Athènes.
- Acar 2011
AD
Acar, T., "Menderes'teki Türk Eserleri", İzmir. Archaologikon Deltion (Athens).
- Ajootian 1999
Ajootian, A., Praxiteles, The Knidian Aphrodite, Personal Styles in Greek Sculpture, Edt: O. Palagia ve J. J. Pollitt, Cambridge University Press: Cambridge, 98-103.
- Akartuna 1962
Akartuna, M., "On the Geology of İzmir Torbalı-Seferihisar-Urta District" Maden Tetkik Arama Dergisi. 59, 1-18.
- Akay - Erdoğan 2004
Akay, E. - Erdoğan, B., "Evolution of calcalkaline to alkaline volcanism in the Aliğa-Foça region (Western Anatolia, Turkey)", Journal of Asian Earth Sciences, 24, 367-387.
- Akurgal 1997
Akurgal, E., Eski İzmir I. Yerleşme Katları ve Athena Tapınağı, Ankara.
- Akyurt 1998
Akyurt, M. İ., MÖ 2. Binde Anadolu'da Ölü Gömme Adetleri, Ankara.
- Akyurt 2010
Akyurt, A., "İzmir Bölgesi Orta Tunç Çağı Seramiği", Belleten 74/269, Ankara, 1-69.
- Akyürek - Soysal 1983
Akyürek, B. - Soysal, Y., "Biga Yarımadası Güneyinin (Savastepe - Kırkagac - Bergama Ayvalık) Temel Jeoloji Özellikleri", Bulletin of Mineral Research and Exploration Institute of Turkey, v. 95/96, p. 1-12.
- Albayrak - Özgüner 2013
Albayrak, M., - Özgüner, A. M. Geology and Diagenesis of a Zeolitic Foça Tuff Unit Deposited in a Miocene Phreatomagmatic Lacustrine Environment (Western Anatolia) Turkish Journal of Earth Sciences 22, 611 - 631.
- Altekamp 1991
Altekamp, S., Zu griechischer Architektur namentik im sechsten und fünften Jahrhundert v. Chr., Frankfurt.
- Altunkaynak - Rogers - Kelley 2010
Altunkaynak, Ş. - Rogers, N. W. - Kelley, S. P., "Causes and effects of geochemical variations in late Cenozoic volcanism of the Foça volcanic centre", NW Anatolia, Turkey, International Geology Review, 52:4-6, 579 607.
- Anadolu 1988
Anadolu, M. U., Batı Anadolu'da Bulunan Demeter ve Khitonien Tanrılar Tapınakları, 6. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 121-140.
- Anderson-Stojanovic 1992
Anderson-Stojanovic., Virginia R. Anderson Stojanovic, Stobi, The Hellenistic and Roman Pottery, Princeton Üniv. Press.

- Anschnitt
AnSt
Arseven 2013
Aslan 2007
Atalay 1986
Aymerich 2007
Bakır 1989
Balkanska 1984
Baltazzi 1881
Baltazzi 1888
Baltazzi 2002
Baltazzi 2013
Baran 2010
Baudat 1953
Bayne 2000
Bean 1954
Bean 1997
Bell 2014
Berard 1959
Bergama Belleten 2006
- Anschnitt, D., Mitteilungsblatt der Vereinigung der Freunde von Kunst und Kultur im Bergbau. Anatolian Studies.
Arseven, M., Larisa'da (Buruncuk) Bulunan Arkaik Taş Mimari Eserler, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
Aslan, B., "İzmir Agorasındaki Bir Grup Hellenistik Dönem Ağırşak ve Tezgah Ağırlıkları", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
Atalay, E., 1985 Yılı Notion Kazıları, 8. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2, 69-92.
Aymerich, E.G., Les chercheurs de passé 1789-1945 aux sources de l'archéologie, Paris.
Bakır, T., Gryneion'dan Gelme Aiolis Bölgesi 7. ve 6. yüzyıl Seramikleri, Ege Üniversitesi Araştırma Fonu, Yayınlanmamış Proje Çalışması, İzmir.
Balkanska, A., "Amfori i amfoni pečati", Sevtopolis, Tom I, Sofia, 115-157.
Baltazzi, D., Borne des Pergaméniens, BCH 5, 283-284.
Baltazzi, D., "Inscriptions de l'Éolide", BCH 12, 358-376.
Baltazzi, A., Bir İzmir'li Arkeolog : Büyük Dedem Demostene Baltazzi, İzmir Kent Kültürü Dergisi, 340-341.
Baltazzi, G., I Primi scavi di Myrina e Kyme e l'attività di Demostene Baltazzi, Bollettino dell'Associazione, Iasos di Caria, No 19, anno, Bologne, 35-38.
Baran, A., Hekatomnidler Öncesinde Karia Mimarisi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
Baudat, B., Terres Cuites de L'Ecole Francais d'Athènes, BCH XXVII 1, 1-45, pl.I-XX.
Bayne, N. P., The Grey Wares of North-west Anatolia in The Middle and Late Bronze Age and The Early Iron Age and Their Relation to the Early Greek Settlements, Asia Minor Studien, Bonn.
Bean, G. E., "Notes and Inscriptions from Caunus (Continued)", JHS 74, 85-110.
Bean, G. E., Eskiçağda Ege Bölgesi, Arion Yayınları, İstanbul.
Bell, M., Morgantina Studies, Volume I: The Terracottas, Princeton University Press, Princeton, New Jersey.
Berard, J., La Migration Eolienne, Revue Archéologique 1, Paris.
No.15, Bergama Müzesi Özel Sayısı.

- Boehlau - Schefold 1940
Boehlau, J. - Schefold, K., Larisa am Hermos: Die Ergebnisse der Ausgrabungen, 1902-1934, 3-Die Kleinfunde, Berlin.
- Bohn - Schuchhard 1889
Bohn, R. & Schuchhard, C., Altertümer von Aegae, Berlin.
- BCH
Bon 1957
Bulletin de Correspondance Hellénique.
- Bonanno 2006
Bon, A. M., "Bon, A., Les timbres amphoriques de Thasos", Études Thasiennes IV, Paris.
- Borsi - Ferrara - Innocenti - Mazzuoli 1972
Bonanno, P., Aioli: Storia e Archeologia Di Una Regione Dell'asia Minore Alla Fine Del II Millennio A.c.: Una Panoramica Sulla Protostoria dell'Eolide e sui Rapporti che Tale Regione Ebbe tra il II ed il I Millennio con le Principali Civiltà Egee ed Anatoliche, Morrisville.
- Bouché - Leclercq 2003
Borsi, J. - Ferrara, G. - Innocenti, F. - Mazzuoli, R., "Geochronology and petrology of recent volcanics in the eastern Aegean Sea (West Anatolia and Lesvos Iceland)", Bulletin of Volcanology, 36, 473-496.
- Boyana 2006
Bouché-Leclercq, A., Histoire de la divination dans l'Antiquité, Divination hellénique et divination Italique, Grenoble.
- Bruneau 1970
Boyana, H., Vergi listelerine göre Attika-Delos Deniz Birliği ve İonia ilişkileri, Tarih İncelemeleri Dergisi, Vol.XXI.1, 19-48.
- Burr 1934
Bruneau, P., La vaisselle, in: P.Bruneau, u.a., L'ilot de la maison des Comédiens. Delos XXVII, Paris.
- Cagnat 1935
Burr, D., Terra-cottas from Myrina in the Museum of Fine Arts, Boston, Wien.
- Canarache 1957
Cagnat, R., Notice sur la vie et les travaux de M. Edmond Pottier, Comptes rendus des séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres, Année, Vol.79.4, 454-467.
- Cankardeş - Şenol 2015
Canarache, V., "Importul Amforelor Stampilate la Istria", Bucarest.
- Carandini 1981
Cankardeş-Şenol, G., "Lexicon of Eponym Dies on Rhodian Amphora Stamps", Volume 1, Eponyms A, Études Alexandrines 33, Amphoralex 3.
- Caymaz 2006
Carandini, A., I. Ceramica non decorata et decorata a stampo, in: Enciclopedia dell'Arte Antica, Atlante delle Forme Ceramiche I, Ceramica Fine Romana nel Bacino Mediterraneo (Medio et Tardo Impero), 1981, Roma, 233 vd.
- Caymaz 2010
Caymaz, T., "Aliğa-Helvacıköy Bölgesinde Bir Neolitik Yerleşim: Arap Tepe", Arkeoloji Dergisi VII, İzmir, 1 - 12.
- Caymaz 2010
Caymaz, T., Yeni Buluntuların Işığında Orta Batı Anadolu Kalkolitik Dönem Kültürü, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Protohistorya ve Önasya Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.

- Chabot Aslan 2009 Chabot, Aslan, C., Gray Ware at Troy in the Protoegeometric through Archaic Periods, Pontica XLII, Suppl. I, Pontic Grey Wares, International Conference Bucarest - Constantza, pp. 267 - 28.
- Cook 1965 Cook, J. M., "Old Smyrna: Fourth-Century Black Glaze", BSA 60, Fig.1:2, 143 - 153.
- Cook 2008 Cook, J. M., Greek Settlement in the Eastern Aegean and Asia Minor, in: The Cambridge Ancient History, Vol.II, Part.2, History of the Middle East and the Aegean Region, c.1380 - 1000 B.C., Cambridge Univ.Press, 773 - 804.
- Cook- Blackman 1970-1971 Cook, J.M., Archaeology in Western Asia Minor 1965 - 1970, Archaeological Reports, No.17 (1970 - 1971), 33 - 62.
- Corso 2007 Corso, A., The Art of Praxiteles: The Mature Years, L'Erma di Bretschneider, Rome.
- Coşkun 2007 Coşkun, A., Salamis Kenti Çatı Kiremitleri Üzerine Bazı Gözlemler, Anatolia 33, 9 - 24, Res.1 - 6
- Çakmak 1997 Çakmak, Ş., "Foça'daki Türk Eserleri", Geçmişten Günümüze Foça Uluslar arası Sempozyumu", Foça.
- Çekilmez 2016 Çekilmez, M., "2015 - 2016 Yılları Yüzey Araştırmaları Işığında Myrina Nekropolü", Dumlupınar Üniversitesi, V. Arkeoloji Sempozyumu, Bildiri Özetleri Kitapçığı.
- Çetin 2009 Çetin, C., Baltazzi ailesinin iktisadi faaliyetleri ve Osmanlı maliyesi ile ilişkileri (Marmara Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul.
- Çilingiroğlu - Çevik - Çilingiroğlu 2012 Çilingiroğlu, A. - Çevik, Ö. - Çilingiroğlu, Ç., "Ulucak Höyüğü", Ege Üniversitesi Arkeoloji Kazıları, İzmir, 158 - 168.
- D'Anna 2005 D'Anna, N., Pastori, Veggente e muse sicule nella IV Egloga di Virgilio, ARCHÆVS Études d'Histoire des Religions / Studies in the History of Religions IX.
- Davidson - Thompson - Thompson 1943 Davidson, G. R. - Thompson, D. B. - Thompson, H. A., Small Objects from the Pnyx: 1, Hesperia Supplements, Vol. 7,1 - 172.
- Davidson 1952 Davidson, G. R., The Minor Objects, Corint, Vol. XII, New Jersey.
- Debidour 1986 Debidour, M., "En classant les timbres thasiens", BCH Suppl. 13, 311 - 334.
- Demirörer 1972 Demirörer, M., "Dikili-Bergama Jeotermal Sahası Bergama Çevresi Rezistivite Etüdü Jeofizik Arşiv no. 328", MTA, Ankara.
- Derin - Abay - Özkan 2002 Derin, Z. - Abay, E. - Özkan, T., "Kemalpaşa-Ulucak Höyük Kazıları 1999 - 2000", 23. KST - 1, Ankara, 341-350.
- Derin 2010 Derin, Z., "İzmir'in Tarih Öncesi Dönemi ve Yeşilova Höyüğü", Dr. Eren Akçiçek'e Armağan, İzmir, 57-73.

- Derin 2012
- Deschamps 1894
- Doğer 1988
- Doğer 1990
- Doğer 1995
- Doğer - Gezgin 1996
- Drieaus 1957
- Duchêne 1996
- Duchêne 2002
- Duchêne - Mathieux 2007
- Durugönül 2006
- Eldem 2010
- Elpe 2014
- Emre - Özalp - Doğan - Özaksoy - Yıldırım - Gökta 2005
- Ercan 1982
- Ercan 1985
- Ercan - Türkecan - Akyürek - Günay - Çevikbaş - Ateş - Can - Erkan - Özkirişçi 1984
- Derin, Z., "Yeşilova Höyük", The Neolithic in Turkey: Western Turkey, İstanbul, 177-195.
- Deschamps, G., Sur les Routes d'Asie, Paris.
- Doğer, E., İlk İskânlardan Yunan İşgaline Kadar Menemen ya da Tarhaniyat Tarihi, İzmir.
- Doğer, E., "Antik Çağda Amphoralar", İzmir.
- Doğer, E., "Helvacıköy Höyücek'te Bulunmuş Kazıma Figürlü Bir Stel", Arkeoloji Dergisi, Sayı: 3, İzmir, 51-59.
- Doğer E., Gezgin İ., "Aiolis'de Bir Anıt", Arkeoloji Dergisi IV, İzmir, 169-174.
- Drieaus, J., "Prähistorische Siedlungsfunde in der unteren Kaikosebene und am Golfe von Çandarlı", İstanbuler Mitteilungen 7, 76-101.
- Duchêne, H., Un Athénien: Salomon Reinach, BCH. 120, No.1, pp. 273-284, Dijon.
- Duchêne, H., Aventure archéologique et amitié épistolaire: Edmond Pottier, Salomon Reinach et les fouilles de Myrina, Journal des Savants, 379 - 440.
- Duchêne, H. - Mathieux, N., La lettre & l'argile, Autour d'une semaine de fouilles à Myrina, Dijon.
- Durugönül, S., Adana, Tarsus, Mersin ve Silifke Müzelerinde Bulunan Klasik, Hellenistik ve Roma Dönemi Pişmiş Toprak Heykelcikler, 23. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 1, 25-32.
- Eldem, E., Le voyage à Nemrud Dagi d'Osman Hamdi Bey et Osgan Efendi (1883). Recit de voyage et photographie publiés et annotés, İstanbul: İFEA-Georges Dumezil, 1-144.
- Elpe, E., "Kayseri Yapıları Örneğinde Köşk Minareler", Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, S.8, Aralık, 477-493.
- Emre, Ö. - Özalp, S. - Doğan, A. - Özaksoy, V. - Yıldırım, C. - Gökta, F., "İzmir Yakın Çevresinin Diri Fayları ve Deprem Potansiyelleri", Jeoloji Etütler Dairesi, MTA Rapor No: 10754, Ankara.
- Ercan T., "Batı Anadolu'nun Genç Tektoniği ve Volkanizması", Türkiye Jeoloji Kurultayı Ankara.
- Ercan, T., "Batı Anadolu Senezoyik Volkanitlerine Ait Yeni Kimyasal, İzotropik ve Radyometrik Verilerin Yorumu" Türkiye Jeoloji Kurumu Dergisi, 28, 2.
- Ercan, T. - Türkecan, A. - Akyürek, B. - Günay, E. - Çevikbaş, A. - Ateş, M. - Can, B. - Erkan, M. - Özkirişçi, C., "Dikili - Bergama - Çandarlı (Batı Anadolu) Yöresinin Jeolojisi ve Magmatik Kayaçlarının Petrolojisi", Jeoloji Mühendisleri Odası Yayınları. c. 20, 47 - 60. Ankara.

- Ercan - Satır - Türkecan - Akyürek - Çevikbaş - Günay - Ateş - Can 1986
Ercan, T. - Satır, M. - Türkecan, A. - Akyürek, B. - Çevikbaş, A. - Günay, E. - Ateş, M. - Can, B., "Ayvalık Çevresinin Jeolojisi ve Volkanik Kayaçların Petrografisi", Jeoloji Mühendisleri Odası Yayınları. 27, 19 - 30.
- Ercan - Satır - Steinitz - Dora - Sarıfakioğlu - Adis - Walter - Yıldırım 1995
Ercan, T. - Satır, M. - Steinitz, G. - Dora, A. - Sarıfakioğlu, E. - Adis, C. - Walter, H. J. - Yıldırım, T., "Biga yarımadası ile Gökceada, Bozcaada ve Tavşan Adalarındaki (KB Anadolu) Tersiyer Volkanizmasının Özellikleri", MTA Dergisi, v. 117, p. 55 - 86 (in Turkish).
- Ercan - Satır - Sevin - Türkecan 1996
Ercan, E. - Satır, M. - Sevin, D. - Türkecan, A., "Some new radiometric ages from Tertiary and Quaternary volcanic rocks from West Anatolia", Bulletin Mineral Research and Exploration Institute (Turkey), 119, 103 - 112.
- Erdemgil 1981
Erdemgil, S., Kestel Kazısı 1980 Yılı Çalışmaları, 3. Kazı Sonuçları Toplantısı, 63-66.
- Erdoğan 1990
Erdoğan, B., "İzmir-Ankara Yolunun İzmir ile Seferhisar Arasındaki Bölgede Stratigrafik Özellikleri ve Tektonik Evrimi", TPJD Bülteni, 2/1, 1 - 20.
- Erdoğan 2003
Erdoğan, A., Phokaia Kaya Tapınakları, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Erdoğu - Çevik 2015
Erdoğu, B. - Çevik, Ö., "Batı Anadolu Kronolojisi ve Terminolojisi: Sorunlar ve Öneriler", APAD 1, Ankara, 29 - 47.
- Eris 2012
Eris, M.U., Asar-i Atika Nizamnamelerinden 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununa Mevzuatın karşılaştırmalı bir incelemesi, Ankara (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi).
- Erkanal 1987
Erkanal, A., "Panaztepe Kazısının 1985 Yılı Sonuçları", KST VIII/I, Ankara, 253-261.
- Erkanal 1988
Erkanal, A., "Panaztepe Kazıları 1986 Yılı Sonuçları", KST IX/I, Ankara, 345-350.
- Erkanal 1997
Erkanal, A., "1995 Panaztepe Kazısı Sonuçları", KST XVIII/I, Ankara, 281-290.
- Erkanal Öktü - İren 2004
Erkanal Öktü, A., - İren, K., Güney Aiolis Yüzey Araştırması 2003, 22. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 1, 259-270.
- Erol 1975
Erol O., "The Holocene deposits and development of Madra Çay Delta on the Anatolian coast of north Aegean sea, near Ayvalık-Altınova", Coğrafya Araştırmaları Dergisi VII, 1-44.
- Erol - Tamer 2012
Erol, A. F. - Tamer, D., "Fatsa Cingirt Kayası 2012-2014 Sezonu Kazılarında Ele Geçen Ağırlıklar Üzerine Değerlendirmeler", TÜBA-AR 15, 115 - 138.
- Ersoy 1989
Ersoy, B., "Bergama Cami ve Mescitleri", Ankara.

- Ersoy - Helvacı - Sözbilir - Erkül - Bozkurt 2008
Ersoy, Y. - Helvacı, C. - Sözbilir, H. - Erkül, F. - Bozkurt, E., "A geochemical approach to Neogene - Quaternary volcanic activity of western Anatolia", an example of episodic bimodal volcanism within the Selendi Basin, Turkey. *Chem. Geol.* 255, 265 - 282.
- Ersoy - Helvacı - Palmer 2010
Ersoy, E. Y. - Helvacı, C. - Palmer, M. R., "Mantle source characteristics and melting models for the early-middle Miocene mafic volcanism in Western Anatolia", implications for enrichment processes of mantle lithosphere and origin of K-rich volcanism in post-collisional settings. *J. Volcanol. Geotherm. Res.* 198, 112 - 128.
- Ersoy - Dindi - Karaoğlu - Helvacı 2012
Ersoy, E. Y. - Dindi, F. - Karaoğlu, Ö. - Helvacı, C., "Soma Havzası ve Çevresindeki Miyosen Volkanizmasının Petrografik ve Jeokimyasal Özellikleri, Batı Anadolu, Türkiye", *Yerbilimleri*, 33 (1), 59 - 80.
- Eşder - Yakabağ - Sarıkaya - Çiçekli 1991
Eşder, T. - Yakabağ, A. - Sarıkaya, H. - Çiçekli, K., "Aliğa (İzmir) Yöresinin Jeolojisi ve Jeotermal Enerji Olanakları", *Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü Ege Bölge Müdürlüğü, MTA Derleme No: 9467*. İzmir.
- Eşder 1992
Eşder, T., "The geology and petrology of the Neogene aged volcanic rocks of Aliğa (İzmir) area", *Geosound special issue*, 201-217.
- Eyice 1953
Eyice, S., "İstanbul'da Bazı Cami ve Mescid Minareleri", *Türkiyat Mecmuası*, C.10, 247-268.
- Fazlıoğlu 2001
Foça 2011
Fazlıoğlu, İ., *Eskiçağda Dokuma, İstanbul*.
Foça, S., İzmir ili Aliğa ilçesi Kendirci mevkii İDÇ Liman Kurtarma Kazısı'nda Ortaya Çıkarılan Bir Grup Mezarın İncelenmesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Folard 1797
Folard, J. C., *Pausanias: ou Voyage historique, pittoresque et philosophique de la Grece*, Tome I, Paris.
- French 1961
French, D. H., "Late Chalcolithic Pottery in Northwest Turkey and Aegean" *Anatolian Studies* 11, Oxford, 99-141.
- Freely 2004
Freely, J., *The Western Shores of Turkey: Discovering the Aegean and Mediterranean Coasts*, Tauris Parke Paperbacks, London.
- Garlan 1986
Garlan, Y., "Quelques nouveaux ateliers amphoriques à Thasos", *BCH Suppl.* 13, 201-276.
- Garlan 1993
Garlan, Y., "Nouvelles remarques sur la chronologie des timbres amphoriques thasiens", *Journal des Savants*, 151-181.

- Garlan 2007 Garlan, Y., "Les timbres amphoriques étrangers trouvés à Sinope (III)", *Anatolia Antiqua*, Tome 15, 187-195.
- Gaspaterri 2003 Gasparetti, G., "Osservazioni preliminari sulla ceramica romana di lasos di Caria. Materiali dal quartiere a sud del teatro", *Varia Anatolica* XV, No.1, Ed.: C, Abadie-Reynal, *Les céramiques en Anatolie aux Epoques Hélienistiques et Romaine*, Actes de la Table Ronde d'Istanbul, 23-24 Mai 1996, p.141-163, Pl.XC-XCVII.
- Gassner 1997 Gassner, V., *Das Südtor der Tetragonos-Agora, Keramik und Kleinfunde*, FiE XIII/1/1, Wien.
- Genç 1998 Genç, SC., "Evolution of the Bayramic, magmatic complex, northwestern Anatolia", *Journal of Volcanology and Geothermal Research*, v. 85, no. 1-4, p. 233-249.
- Genç - Yılmaz 2000 Genç, C. - Yılmaz, Y., "Aliğa Dolaylarının Jeolojisi ve Genç Tektoniği" Batı Anadolu'nun Depremşelliği Sempozyumu (BADSEM) Bildiriler Kitabı, 152-159, İzmir.
- Ghali-Kahil 1960 Ghali-Kahil, L., *La ceramique grecque (Fouilles 1911-1956) Etudes Thasiennes VII*, Paris.
- Gökçen 1976 Gökçen, N., "A palaeontological and palaeoecological investigation of the Post-Glacial Madra Çay Delta deposits in North - Eastern coasts of Aegean Sea, Bulletin de la Societe Geologique de France, 7 Série, tome XVIII, No:2: 469-75.
- Graf 1989 Graf, F., *Bois Sacrés et oracles en Asie Mineure*, Actes du Colloque International, Naples.
- Greenewalt 1995 Greenewalt, C. H., *Sardis: Archaeological Research in 1993*, 16. Kazı Sonuçları Toplantısı, 1, 393-404.
- Güleç 1991 Güleç, N., "Crust-mantle interaction in western Turkey: Implications from Sr and Nd isotope geochemistry of Tertiary and Quaternary volcanics", *Geological Magazine*, v. 23, p. 417-435.
- Günel 1999 Günel, S., "MÖ 2. Bine Tarihendirilen Panaztepe Seramiklerinin Batı Anadolu Arkeolojisindeki Yeri ve Önemi", Ankara.
- Güney 2012 Güney, Y., *Çandarlı -Aliğa Arasındaki Kıyı Bölgesinin Jeomorfolojisi ve Kıyı Çizgisindeki Değişimler*, Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak.
- Harris - Kelley - Okay 1994 Harris, N. B. W. - Kelley, S. - Okay, A. I., "Post-collisional magmatism and tectonics in northwest Anatolia", *Contributions to Mineralogy and Petrology*, v. 117, p. 241-252.
- Hayes 1972 Hayes, J. W., *Late Roman Pottery*, Londre - The British School at Rome.

- Hayes 1985
Hayes, J., *Sigillate Orientali*, in: *Enciclopedia dell'Arte Antica, Atlante delle Forme Ceramiche II, Ceramica Fine Romana nel Bacino Mediterraneo (Tardo Ellenismo e Primo Impero)*, Roma, 1 vd.
- Hayes 1997
Hayes, J., *Handbook of Mediterranean Roman Pottery*, London.
- Heath - Tekk k 2007
Heath, S. - Tekk k, B., *Eastern Sigillata C ( andarlı) in Greek, Roman and Byzantine Pottery at Ilion (Troia)*.
- Heuzey 1887
Heuzey, L., *Comptes Rendus des Sc ances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres*, 31^e année, N.1, *Livres Offerts*, Sc ans du 21 Janvier, 123-124.
- Hogarth 1908
Hogarth, D. G., *Excavations at Ephesus. The Archaic Artemisia*, London.
- Horejs 2010
Horejs, B., "Bronzezeitliche Besiedlungsmuster im Kaikostal. Interpretationen erster Surveyergebnisse in Umland von Pergamon (Türkei)", *Siedlung und Handwerk - Studien zu sozialen Kontexten in der Bronzezeit. Beiträge zu den Sitzungen der Arbeitsgemeinschaft Bronzezeit auf der Jahrestagung des Nordwestdeutschen Verbandes für Altertumsforschung in Schleswig 2007 und auf dem deutschen Arch ologenkongress in Mannheim 2009. Universit tsforschungen zur prähistorischen Arch ologie 194*, eds B. Horejs - T. L. Kienlin, Bochum, 47-67.
- Horejs 2010
Horejs, B., *Sitzungen der Arbeitsgemeinschaft Bronzezeit auf der Jahrestagung des Nordwestdeutschen Verbandes für Altertumsforschung in Schleswig 2007 und auf dem deutschen Arch ologenkongress in Mannheim 2009. Universit tsforschungen zur prähistorischen Arch ologie 194*, eds. B.Horejs - T. L. Kienlin, Bochum, 47-67.
- Horejs 2014
Horejs, B., "The 2nd Millenium BC in the Bakırçay (Kaykos) Valley. An Overview". *Anadolu K lt rlerine Bir Bakış. Arma an Erkanal'a Arma an*, eds. N.  ınardalı-Karaaslan, A. Aykurt, N. Kolankaya-Bostancı, Y. H. Erbil, Ankara, 257-274.
- Horejs-Weninger 2016
Horejs, B. - Weninger, B., "Early Troy and its Significance for the Early Bronze Age in Western Anatolia. *Studia Troica 8, Early Bronze Age Troy: Chronology, Cultural Development and Interregional Contacts, Proceedings of an International Conference Held at the University of Tübingen May 8-10, 2009*, eds. E. Pernicka, S.  nl soy, S. W. E. Blum, Bonn.
- Howland 1958
Howland, R. H., *Greek Lamps and Their Survivals, The Athenian Agora 4*, American School of Classical Studies at Athens, Princeton, N.J.

- Hutton 1895 Hutton, C. A., On Two Terracotta Figurines, JHS 15, 132-135.
- IG I³ Inscriptiones Graecae I: Inscriptiones Atticae Euclidis anno anteriores. 3rd edn.
- IG VII Inscriptiones Graecae, VII. Inscriptiones Megaridis, Oropiae, Boeotiae.
- IG XII,1 Inscriptiones Graecae, XII. Inscriptiones insularum maris Aegaei praeter Delum, 1.
- IG XII,3 Inscriptiones Graecae, XII. Inscriptiones insularum maris Aegaei praeter Delum, 3.
- IK Inschriften Griechischer Städte aus Kleinasien.
- Işın 2007 Işın, G., Patara Terrakotaları Hellenistik ve Erken Roma Dönemleri, Patara 1, Ege Yayınları, İstanbul.
- İren 1993 İren, K., Gryneion Antik Nekropolündeki Seramik Malzeme, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- İren 2003 İren, K., Aiolische orientalisierende Keramik, Ege Yayınları İstanbul.
- İren 2008 İren, K., Dark Age Pottery from Southern Aeolis, içinde: Brandherm, D. - Trachsel, M. [Der.] A New Dawn for the Dark Age Shifting Paradigms in Mediterranean Iron Age Chronology. International Union for Prehistoric and Protohistoric. 4-9 September 2006. Lisbon: 29-43.
- İren 2009 İren, K., "On the Ethnical Origin of the Dot Style Pottery in Southern Aeolis", SOMA 2008: Proceedings of the XII Symposium on Mediterranean Archaeology, 81-90.
- JHS The Journal of Hellenic Studies.
- Kadioğlu - Özbil - Kerschner Mommsen 2015 Kadioğlu, M. - Özbil, C. - Kerschner, M.-Mommsen, H., "Teos im Licht der neuen Forschungen/ Yeni Araştırmalar Işığında Teos", Anschnitt 27, 345-366.
- Kamil 1982 Kamil, T., 'Yortan Cemetery in the Early Bronze Age of Western Anatolia, BAR International Series 145', Oxford.
- Kansu 1963 Kansu, Ş. A., "Ege (İzmir) Alt Paleolitikine Ait İlk Notlar", Belleten 27, 485-489.
- Kaplan 2013 Kaplan, E., Aliağa Bölgesinde Oluşan Kıyı Erozyonu Nedenleri, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Kassab 1980 Kassab, D., "Collection de l' Ecole française d'Athènes, Trois statuettes de Myrina", BCH 104, 1, 333 - 343.
- Kassab 1988 Kassab, D., Statuettes en terre cuite de Myrina. Corpus des signatures, monogrammes, lettres et signes. avec la collaboration d'A. BUQUET. Bibliothèque de l'Institut français d'études anatoliennes d'Istanbul 29.
- Kassab Tezgör 2007 Kassab Tezgör, D., Tanagraennes d'Alexandrie Figurines de Terre Cuite Hellenistiques

- des Necropoles Orientales, Etudes Alexandrines 13, Press Institut Français D'Archeologie Orientale, Le Caire.
- Kaya 1981 Kaya, O., "Miocene reference sections for the coastal parts of western Anatolia", Newsletter Stratigraphie 10 (3), 164-191.
- Kaya 1982 Kaya, O., "Tersiyer Sirt Yitmesi: Doğu Ege Bölgelerinin Yapısı ve Magmatitiği İçin Olası Bir Mekanizma. Batı Anadolu'nun Genç Tektoniği ve Volkanizması", Türkiye Jeoloji Kurultayı Paneli, Ankara, 39 - 58.
- Kaya - Savaşçın 1981 Kaya, O. - Savaşçın, Y., "Petrologic signifance of the Miocene volcanic rocks in Menemen, west Anatolia", Aegean Earth Sciences 1,45 - 58.
- Kayan - Öner 2013 Kayan, İ. - Öner, E., "Bayraklı Höyüğü (İzmir) Çevresinin Holosen'deki Jeomorfolojik Gelişimi [Holocene Geomorphological Evolution of Coastal Environment Around Bayraklı Mo-und (İzmir)] (135-158)". Profesör Doktor Asaf Koçman'a Armağan. Editör: Öner, E., İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Keene 1959 Keene, L., Recent Finds at Gryneion, 55 - 59, Türk Arkeoloji Dergisi IX-2, Ankara.
- Kleiner 1984 Kleiner, G., Tanagrafiguren, Untersuchungen zur hellenistischen Kunst und Geschichte, Edt. K. Parlasca, Walter de Gruyter Verlag, Berlin.
- Koenings 1981 Koenigs, W., "Archaische Bauglieder aus Kyzikos", AnSt 31, 121 - 128.
- Koenings 2007 Koenings, W., "Archaische Bauglieder Aus Stein in Ionien", MilForsch 5, 669 - 680.
- Koldewey 1890 Koldewey, R., Die Antiken Bauerste Der Insel Lesbos, Berlin.
- Koldewey 1891 Koldewey, R., Neandria, Berlin.
- Konyalı 1948 Konyalı, İ. H., Mimar Koca Sinan, İstanbul.
- Korfmann vd. 1994 Korfmann M. ve diğerleri, "Anatolien in der frühen und mittleren Bronzezeit - I Bibliographie zur Frühbronzezeit", Dr. Ludwig Reichert Verlag; Unter mitarbeit von H. Kühne, Göttingen.
- Kökdemir 2016 Kökdemir, G., 120. "Ölüm yıldönümünde Aydın Vilayeti Müze-i Hümayun Müdür Vekili Demosthenes Baltazzi ve Menderes Magnesiası'ndaki çalışmaları" (1887-1890), TUBA-AR 19, İstanbul, 291 - 305.
- Kuran 1986 Kuran, A., "Mimar Sinan", İstanbul.
- Lagona 1983 Lagona, S., Kyme'deki Antik Liman, 1. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 45 - 50.
- Lagona 1984 Lagona, S., Anadolu Sahillerindeki Arkeolojik Ve Topografik inceleme, 2. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 89 - 92.
- Lagona 1985 Lagona, S., Kyme 1984, 3. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 243 - 256.
- Lagona - Frasca 2009 Lagona, S. - Frasca, M., La ceramica grigia a Kyme et in Eolide, Pontica XLIII, Suppl. I,

- Larson 2001 Pontic Grey Wares, International Conference Bucarest-Constantza, pp.285 - 304.
- Larson 2001 Larson, J., Greek Nymphs: Myth, Cult, Lore, Oxford University Press, Oxford.
- Lassen 2015 A. W. Lassen, "Weaving with crescent shaped loom weights. An investigation of special kind of loom weight", Ancient Textiles Series Vol. 21, Tools, Textiles and Contexts, Oxford (2015), 127- 138.
- Lenore 1960 Lenore, K., "Recent Finds at Gryneon, TAD, 9/2, 55 - 59.
- Le Roy 1996 Le Roy, C., L' Ecole francaise d'Athènes et l'Asie Mineure, BCH 120, 373 - 387.
- Lewis - Short 1891 Lewis, C. T. - Short, C., A New Latin Dictionary, Clarendon Press.
- Leyenaar - Plaisier 1979 Leyenaar - Plaisier, P. G., Les Terres Cuites Grecques et Romaines, Catalogue de la Collection du Musee National des Antiquites A Leiden, Rijksmuseum van Oudheden te Leiden, Press Pays Bas, Leiden.
- Lloyd- Mellaart 1962 Lloyd, S. H. F. - Mellaart, j., Beycesultan I; The Late Chalcolithic and Early Bronze Age Levels, British Institute of Archaeology at Ankara; No. 6, London.
- Lloyd-Jones 1955 Lloyd-Jones, H., "A New Oracle in an Inscription", JHS 75, 155.
- Loeschke 1912 Loeschke, S., Sigillata - Töpfereien in Çandarlı, Athenische Mitteilungen 37, 344 407.
- Lungu 1994 Lungu, V., "Amfore ştamptilate din nordul Dobrogei", Pontica 27, 133-155.
- Malay 1983 Malay, H., Kyme'de Bulunan Üç Yeni Dekret, 1. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 41-44.
- Manav 2009 Manav, N., Devlet-banker ilişkileri çerçevesinde Baltazzi Ailesi, İstanbul (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Marchese 1995 Marchese, R., "Athenian Imports in the Persian Period", Excavations at Dor, Final Report I B. Areas A ve C: The Finds, (Ed. A. Belfer-Cohen), Jerusalem.
- Masson 1993 Masson, O., François Lenormant (1837-1883), un érudit déconcertant, Museum Helveticum: Schweizerische Zeitschrift für klassische Altertumswissenschaft=Revue suisse pour l'étude de l'antiquité classique=Rivista svizzera di filologia classica, Band (Jahr): 50, Heft 1, pp.44-60.
- Mathieux 2011 Mathieux, N., Myrina: nouvelles données d'une fouille du XIXe siècle, Dialogues d'histoire ancienne, Vol.37, No.2, 183-191.
- Mazzeo-Saracino 1985 Mazzeo-Saracino, L., Terra Sigillata Nord-Italica, in: Enciclopedia dell'Arte Antica, Atlante delle Forme Ceramiche II, Ceramica Fine Romana nel Bacino Mediterraneo (Tardo

- Mee 1978
Mee, C., "Aegean Trade and Settlement in Anatolia in the Second Millennium BC," *Anatolian Studies* 28, Oxford, 121-156.
- Mendel 1908
G. Mendel, *Catalogue des Figurines Grecques de Terre cuite*, İstanbul (1908).
- Meriç 1987
Meriç, R., "1985 Yılı İzmir ve Manisa İlleri Yüzey Araştırması", *Ara ST IV*, Ankara, 301-310.
- Meriç 1993
Meriç, R., "Pre Bronze Age Settlements of West Central Anatolia: An Extended Abstract", *Anatolica XIX*, 143-150.
- Meric 2002
Meriç, R., *Späthellenistisch-römische Keramik und Kleinfunde aus einem Schachtbrunnen am Staatsmarkt in Ephesos*, FiE IX,3, Wien.
- Merkelbach 1970
Merkelbach, R., "Ein Orakel des gryneischen Apollon", *ZPE* 5, 48.
- Meyer-Schlichtmann 1988
Meyer-Schlichtmann, C., *Die Pergamenische Sigillata aus der Stadtgrabung von Pergamon, Mitte 2. Jh.v.Chr - Mitte 2. Jh. n.Chr., Pergamenischen Forschungen Band 6*, Berlin - New York.
- MilForsch
Milesische Forschungen.
- Mitchell 1984-1985
Mitchell, S., *Archaeology in Asia Minor 1979-1984*, *Archaeological Reports*, No.31, 70-105.
- Mitsopoulos-Leon 1991
Mitsopoulos-Leon, V., *Die Basilika am Staatsmarkt in Ephesos Kleinfunde, 1.Teil: Keramik hellenistischer und römischer Zeit*, FiE IX 2/2, Wien.
- Mollard-Besques 1963
Mollard-Besques, S., *Catalogue Raisonne des Figurines et Reliefs en Terre-Cuite Grecs et Romains II Myrina*, *Musee du Louvre et Collections des Universites de France*, Press des Musees Nationaux, Paris.
- Mollard-Besques 1972
Mollard-Besques, S., *Catalogue Raisonne des Figurines et Reliefs en Terre-Cuite Grecs et Romains III, Epoques Hellenistique et Romaine Grece et Asie Mineure*, Press des Musées Nationaux, Paris.
- Mollard-Besques 1976
Mollard-Besques, S., "Un Groupe D' Aphrodite Au Dauphin", *RA* 1, 121-134.
- Morel 1955
Morel, W., "An Inscription from Caunus", *JHS* 75, 155.
- MTA 2005
MTA., "Türkiye Jeotermal Kaynakları Envanteri, Maden Tetkik Arama Genel Müdürlüğü", Ankara.
- Mulayim 2009
Mulayim, S., *Kronolojik Notlarıyla 19. yüzyıl Osmanlı Müzeciliği, Osmanlı Araştırmaları XXXIV*, İstanbul, 175 - 201.
- Mulliez 2007
Mulliez, D., *Communications, les Reinachs et l'école française d'Athènes, Comptes Rendus des Séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres*, année, Mars, 1074.

- Nicholson 1968 Nicholson, F., *Ancient Life in Miniature. An Exhibition of Classical Terracottas From Private Collections in England*, Birmingham Museum Art Gallery Publishing, Birmingham.
- Oğlakçı 2007 Oğlakçı M., *Galata bankerlerinin Osmanlı Devlet Maliyesi sistemine etkileri: Baltazzi (Baltacı) ailesi örneği* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi).
- Ortaç 2010 Ortaç, H., *Batı Anadolu'da Büyük Toprak Sahibi Levanten: Baltacı Manolaki*, *Tarih İncelemeleri Dergisi* XXV, 319 - 33.
- Öner 1997 Öner, E., "Eşen Ovasının Alüvyal Jeomorfolojisi ve Likya Antik Kentleri". A.Ü. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi 6, 203 - 242.
- Öner 1999 Öner, E., "Letoon ve Çevresinde Paleo-Jeomorfolojik Araştırmalar", *Ege Coğrafya Dergisi* 10, 51 - 82.
- Öner - Kayan 2006 Öner, E. - Kayan, İ., "İzmir Körfezi Kıyılarında Alüvyon Birikimi ile Karşıyaka ve Bayraklı Kıyılarının Şekillenmesi", *Karşıyaka Kültür ve Çevre Sempozyumu, Bildiri Kitabı*, 8 - 22, İzmir.
- Öğdüm 1983 Öğdüm, F., "Menemen Dumanlıdağ Volkan Konisi ve Kalderasının Jeomorfolojisi - Evrimi" *Jeomorfoloji Dergisi* 11, 45 - 52.
- Özdoğan 1999a A. Özdoğan, "Çayönü", *Türkiye'de Neolitik Dönem: Yeni Kazılar, Yeni Bulgular, Metinler*, İstanbul (1999), 57-97.
- Özdoğan 1999b A. Özdoğan, "Çayönü", *Neolithic in Turkey: The Cradle of Civilization New Discoveries*, Plates, İstanbul (1999), 20-35.
- Özgünel 1983 Özgünel, C., "Batı Anadolu ve İçerlerinde Miken Etkinlikleri," *Belleken* 47/187, Ankara, 697-744.
- Özkan 1994 Özkan, T., "1992 Yılı Gryneion Kazısı Çalışmaları", 4. MKKS, 1-15.
- Özkan - Şener - Helvacı - Şener 2011 Özkan, R. - Şener, M. - Helvacı, C. - Şener, M. F., "Aliağa (İzmir) Jeotermal Alanındaki Hidrotermal Alterasyonlar ve Termal Sularla İlişkisi", *Yerbilimleri*, 32 (1), 1-20.
- Öztürk 2012 Öztürk, N., "Myrina Gryneion 2011 Yüzey Araştırması", 30. Araştırma Sonuçları Toplantısı, I, 151-160.
- Öztürk - Güloğlu - Girgin 2014 Öztürk, N., - Güloğlu, G., - Girgin, A., "2012 Yılı Myrina ve Gryneion Yüzey Araştırmaları", 31. Araştırma Sonuçları Toplantısı, II, 190-201.
- Öztürk - Girgin - Güloğlu - Leygara 2014 Öztürk, N. - Girgin, A. - Güloğlu, G. - Leygara, A., "Myrina- Gryneion Antik Kentlerinin Yüzey Araştırmaları", *Anadolu Zirvesinde Türk Arkeolojisinin 40 Yılı*, Ankara, 531-546.
- Öztürk - Güloğlu - Leygara 2015 Öztürk, N. - Güloğlu, G. - Leygara, A., "Myrina- Gryneion 2013 Yılı Yüzey Araştırması", 32.

Özyiğit 1986	Araştırma Sonuçları Toplantısı, I, 375-384.
Özyiğit 1988	Özyiğit, Ö., Bergama Arkeoloji Müzesinde Sergilenen Myrina Terracottaları ve Aglaophon İşliğı, IX. TTK, I, 21-25 Eylül 1981, TTK Yayınları, Ankara, 499-506.
Özyiğit 1990	Özyiğit, Ö., "1996 Yılı Phokaia Kazı Çalışmaları", KST XIX/ I, Ankara, 763 - 793.
Özyiğit 1992	Özyiğit, Ö., Pışmış Toprak Sahte Heykelciklerin Stil ve Teknikleri, 7. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 239 - 266.
Özyiğit 1993	Özyiğit, Ö., 1990 Yılı Phokaia Kazı Çalışmaları, 13. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2, 99-122.
Özyiğit 2005	Özyiğit, Ö., "1991 Yılı Phokaia Kazı Çalışmaları, Kazı Sonuçları Toplantısı XIV", II, Ankara, 1 - 22.
Paris 1913	Özyiğit, Ö., "2003 Yılı Phokaia Kazı Çalışmaları", KST XXVI/II, Ankara, 43-48.
Parke 1985	Paris, J., " Quelques rétrifications à la publication des timbres amphoriques recueillis dans les fouilles de Myrina ", Revue Epigraphique, Tome I, No. 4, Sept-Dec, 376-381.
Pfohl 1980	Parke, H.W., The Oracles of Apollon in Asia Minor, Londres.
Pınar 2014	Pfohl, G., Griechische Inschriften als Zeugnisse des privaten und öffentlichen Lebens, Tübingen.
Pirenne - Delforge 2008	Pınar, M., "Neşehir Ürgüp Şahin Efendi Köyü Camisi", Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, S.32, Erzurum, 55-68.
Pışkin 2011	Pirenne-Delforge, V., Le lexique des lieux de culte dans la Périégèse de Pausanias. Archiv für Religionsgeschichte 10, 143-178.
Pottier - Reinach 1882	Pışkin, G., Aliağa ve Çevresindeki Arkeolojik Yerleşimlerin CBS İle Mekansal Analizi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
Pottier - Reinach 1885	Pottier, E., & Reinach, S., Fouilles dans la nécropole de Myrina, Bulletin de correspondance hellénique, Vol.6, 388-433.
Pottier - Reinach - Veyrier 1887	Pottier, E. - Reinach, S., " Fouilles dans la nécropole de Myrina ", Bulletin de correspondance hellénique, Vol.9.1, 184-188.
Poulsen 1949	Pottier, E.- Reinach, S.- Veyrier, A., La Nécropole de Myrina, Tome premiere, Texte et Notices, Paris.
Price 1978	Poulsen, V., Catalogue des Terres Cuites Grecques et Romaines de la Glyptothèque Ny-Carlsberg, Publications de la Glyptothèque Ny Carlsberg, Copenhagen.
Py 1993	Price, T. H., Kouroutrophos: Cults and Representations of the Greek Nursing Deities, E. J. Brill, Leiden.
	Py, M., Céramique grise monochrom, Lattara

- 6 - Dictionnaire des Céramiques Antiques (VIème s. Av.n.e - VII^s de n.e) en Méditerranée nord-occidentale (Provence, Lanquedoc, Ampurdan), (Mélanges d'histoire et d'archéologie de Lattes), Lattes 1993, p. 445 - 452.
- Ragone 1990 Ragone, G., Il Tempio di Apollo Gryneios in Eolide, Studi Ellenistici 3.
- Ramsay 1881 Ramsay, W. M., "Contributions to the History of Southern Aiolis", JHS II, 58-62.
- Ramsay 1881 Ramsay, W. M., The Historical Geography of Asia Minor, John Murray, London.
- Reinach 1886 Reinach, S., Deux Terre-cuites de Cymé, BCH 10, 492 - 500.
- Reinach 1888 Reinach, S., Esquisses Archéologiques, Paris.
- Reinach 1910 Reinach, S., Hamdi Bey, Revue Archéologique, 4ème Serie, Tome 15, 407 - 413.
- Riley 1979 Riley, J. A., "Coarse Pottery", Excavations at Sidi Khrebish Benghazi, Suppl. to Libya Antiqua V.2, Tripoli.
- Robinson 1959 Robinson, H. S., Pottery of the Roman Period, Chronology, The Athenian Agora, Vol.V, N. Jersey.
- Romano 1995 Romano, I. R., Gordion Special Studies, Volume II: The Terracotta Figurines and Related Vessels, UPenn Museum of Archaeology, Philadelphia.
- Rotroff 1997 Rotroff, S., Hellenistic Pottery: Athenian and Imported Wheelmade Table Ware and Related Material, The Athenian Agora XXIX, American School of Classical Studies at Athens, Princeton, N.J.
- Rotroff & Andrew 2003 Rotroff, S. I. & Andrew, O., The Hellenistic Pottery from Sardis: The Finds Through 1994, Archaeological Exploration of Sardis Monograph 12, Cambridge.
- Sağlamtimur- Ozan 2012 Sağlamtimur, H- Ozan, A., "Ege Gübre Neolitik Yerleşimi" eds. A. Çilingiroğlu - Z. Mercangöz - G. Polat, Ege Üniversitesi Arkeoloji Kazıları, İzmir, 95 - 114.
- Sağlamtimur 2012 Sağlamtimur, H., "The Neolithic Settlement of Ege Gübre" eds. M. Özdoğan - N.Başgelen - P. Kuniholm, The Neolithic in Turkey - Western Turkey, New Excavations and New Research, İstanbul, 197 - 225.
- Sams 2007 Sams, G. K., "Frigyalı Midas/Midas of Phrygia", Friglerin Gizemli Uygarlığı - The Mysterious Civilization of the Phrygians, İstanbul, 59 - 63.
- Sarı 2012 Sarı, D., "İlk Tunç Çağı ve Orta Tunç Çağı'nda Batı Anadolu'nun Kültürel ve Siyasal Gelişimi", MASROP e-dergi, eds. O. Ekinci, D. Baykan, 112 - 249.
- Savaşçın 1975 Savaşçın, Y., "Foça Yöresi Volkanik Kayaçlarından Sağlanan Petrografik - Jeokimyasal Sonuçlar", TÜBİTAK V. Bilim Kongresi Tebliğler

- Savaşçın 1978
Savaşçın, M. Y., "Geochemistry and mineralogy of the Foça-Urta Neogene volcanics and their origin, Doçentlik Tezi, Ege Üniv.", Yerbilimleri Fak (in Turkish, unpublished).
- Savaşçın - Dora 1979
Savaşçın, Y. - Dora, Ö., "Foça - Menemen Yöresi Volkanitlerinde Piroksenlerin Yayılımı ve Kristallografik Değerleri", Türkiye Jeoloji Kurumu Dergisi, 20, 1, 21 - 27.
- Sayce 1882
Sayce, A. H., Explorations in Aeolis, JHS, 3, 218 - 227.
- Schuchhardt 1887
Schuchhardt, K., Vorläufiger Bericht über eine Bereisung der Pergamenischen Landschaft, Sitzungberichte der Königlich Preussischen Akademis der Wissenschaften zu Berlin, Berlin.
- SEG
Supplementum Epigraphicum Graecum.
- Semiz - Ersoy - Özpinar - Helvacı - Palmer - Billor 2015
Semiz, B. - Ersoy, E. Y. - Özpinar, Y. - Helvacı, C. - Palmer, M. R. - Billor, M. Z., $^{40}\text{Ar}/^{39}\text{Ar}$ geochronology, geochemistry and petrology of volcanic rocks from the Simav Graben, western Turkey, Contrib Mineral Petrol, 170:24.
- Sevin 2001
Sevin, V., Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası, 1. Cilt, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Seyitoğlu - Anderson - Nowell - Scott - 1997
Seyitoğlu, G. - Anderson, D. - Nowell, G. - Scott, B., "The evolution from the Miocene potassic to Quaternary sodic magmatism in western Turkey", implications for enrichment processes in the lithospheric mantle. Journal of Volcanology and Geothermal Researches 76,127 - 147.
- Schafer 1968
Schafer, J., Hellenistische Keramik aus Pergamon, Pergamenische Forschungen 2, Berlin.
- Sciallano - Sibella 1991.
Sciallano, M. & Sibella, P., Amphores, Comment les identifier?, Aix-en-Provence.
- Sieveking 1916
Sieveking, J., Die Terrakotten der Sammlung Loeb, A. Bulchoz Verlag, München.
- Silistreli 1986
U. Silistreli, "1984 Köşk Höyüğü", VII. KST, Ankara (1986), 129-142.
- Smith 1854
Smith, W., Dictionary of Greek and Roman Geography, London.
- Sofianou 2012
C. Sofianou, "The Loomweights of the Hellenistic Settlement at Trypitos, Siteia", Textiles and Dress in Greece and the Roman East: A Technological and Social Approach, (2012) 77-88.
- Söğüt 2003
B. Söğüt, "Antik Dönemde Doğumdan Evliliğe Sosyal Hayat", IDOL, Sayı:18-19, (2003) 18-26.
- Sparkes - Talcott 1970
Sparkes, B. A., & Talcott, L., Black and Plain Pottery of the 6 th, 5th and 4th Centuries B.C. The Athenian Agora 12, American School of

- Spieser 1996. Classical Studies at Athens, Princeton, N.J.
Spieser, J. M., Die Byzantinische Keramik aus der Stadtgrabung von Pergamon, Pergamene Forschungen 9, Berlin - N. York.
- Stark 1956 Stark, F., Ionia, A Quest, John Murray, New York.
- Syll³ Sylloge Inscriptionum Graecarum, 3rd ed.
- Şahin 1999 Şahin, S., Die Inschriften von Perge, I.K. 54, 1. Bonn.
- Şahin 2013 N. Şahin, Antik Dönemde Anadolu'da Kadın, İzmir (2013).
- Şahin 2014 Şahin, S., Stadiasmus Patavensis, Itinera Romana Provinciae Lyciae, Likya Eyaleti Roma Yolları, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Şahoğlu 2005 Şahoğlu, V., "The Anatolian Trade Network and the Izmir Region During the Early Bronze Age", Oxford Journal of Archaeology, Vol.24/4, Oxford, 339 - 361.
- Şaroğlu - Emre - Kuşçu 1992 Şaroğlu, F. - Emre, Ö. - Kuşçu, İ., "Türkiye Diri Fay Haritası, 1:2,000,000 Ölçekli", Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Şengör - Yılmaz 1981 Şengör, A. M. C. - Yılmaz, Y., "Tethyan evolution of Turkey", a plate tectonic approach. Tectonophysics, 75, 181- 241.
- Şenyürek vd. 1950 Şenyürek M. ve diğerleri, "Larisa Civarında Höyüekte Yapılan Sondaj", Belleten 14/55, 487 - 495.
- Şenyürek vd. 1957 Şenyürek, M. ve diğerleri, "Bozköy - Höyücek Haberler", Belleten, 21, 343.
- Tansuğ 2008 Tansuğ, F., Communal Relations in Izmir/Smyrna, 1826-1864 : As seen through the Prism of Greek - Turkish Relations, Toronto (Yayınlanmamış doktora tezi).
- Tekocak 2010 Tekocak, M., The Cooking Wares from Kenderis, LRCW3 Late Roman Coars Wares, Cooking Wares and Amphorae in the Mediterranean Vol. II, Ed: Menchelli, S., Santoro, S., Pasquinucci, M., Guiducci, G., BAR Int. Series 2185, 2010, 827-838, Fig.1-4.
- Texier 1865 Texier, C., The Principal Ruins of Asia Minor, London.
- Thonemann 2013 Thonemann, P., Attalid Asia Minor: Money, International Relations, and the State, Oxford University Press, Oxford.
- Thür 2005 Thür, H., Das Hanghaus 2 in Ephesos. Die Wohneinheit IV. Baubefund, Ausstattung, Funde, Forschungen in Ephesos VIII.6, Wien.
- Topçu 2005 Topçu, S., "Develi'deki Türk Eserleri", Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.
- Topoleanu 2003 Topoleanu, F., "La diffusion de la céramique d'Asie Mineure à Halymris", Varia Anatolica XV, No.1, Ed.: C, Abadie-Reynal, Les céramiques en Anatolie aux Epoques

- Tuğrul - Sungur - Atik 1986
Héllenistiques et Romaine, Actes de la Table Ronde d'Istanbul, 23-24 Mai 1996, Istanbul, 209-217, Pl.CXIV-CXV, 22-25.
Tuğrul, B., - Sungur, F., - Atik, Ş., Istanbul Arkeoloji Muzelerindeki Bazı Opak Cam Eserlerin X Işını Radyografi Tekniği ile İncelenmesi, 2. Arkeometri Sonuçları Toplantısı, 81-90.
- Tuna Nörling 1994
Tuna Nörling, Y., Attika Siyah Figür Seramiğinin Batı Anadolu'da Yayılımı, 11. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 437-454.
- Türkmen 2011
M. Türkmen, "İzmir Nif Dağı Balıcaoluk Yerleşimine İlişkin Gözlemler", Colloquium Anatolicum X, Istanbul (2011), 261-275.
- Türkmen - Kun 2001
Türkmen, F. - Kun, N., "İzmir İli Volkanitlerinin Doğaltaş Sektöründeki Yeri", Türkiye III. Mermer Sempozyumu, Mersin, Bildiriler Kitabı, 9-15.
- Tütüncüler 2005
Ö. Tütüncüler, M.Ö. 2. Bin Ege Bölgesi Dokuma Aletleri, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2005).
- Uçankuş 1980
Uçankuş, T. H., Kyme Kurtarma Kazısı 1979, 2. Kazı Sonuçları Toplantısı, 139-149.
- Uhlenbrock 1990
Uhlenbrock, J. P., The Coroplast's Art, Greek Terracottas of the Hellenistic World, An Exhibition and Publication in Honor of Dorothy Burr Thompson on the Occasion of her Ninetieth Birthday, College Art Gallery Press, New York.
- Umar 1980
Umar, B., "Aiolis", Akbank Yayınları, İstanbul.
- Umar 1993
Umar, B., Türkiye'deki Tarihsel Adlar: Türkiye'nin Tarihsel Coğrafyası ve Tarihsel Adları Üzerine Alfabetik Düzende Bir İnceleme, İstanbul.
- Umar 2002
Umar, B., "Aiolis", İnkılap Yayınevi.
- Vaag 2003
Vaag, L. E., "A closer look at the making of Phocian Red Slip Ware Bowls", Varia Anatolica XV, No.1, Ed.: C. Abadie-Reynal, Les céramiques en Anatolie aux Epoques Héllenistiques et Romaine, Actes de la Table Ronde d'Istanbul, 23-24 Mai 1996, Istanbul, 203-207, Pl.CXII-CXIII.
- Vafopoulou-Richardson 1991
Vafopoulou-Richardson, C. E., Ancient Greek Terracottas, Ashmolean Museum Publications, Oxford.
- Vardar 2010
Vardar, S., "Madra Çayı Deltası'nın Holosen Kıyı Paleocoğrafyasının Değerlendirilmesinde Foraminifer ve Ostracod (Crustacea)'ların Bir Ortam Belirleme İndikatörü Olarak Kullanımı", TUCAUM Sempozyum Bildiri Kitabı, 263-273.
- Vardar - Yavaşlı 2016
Vardar, S. - Yavaşlı, D. D., "Myrina Antik Kenti Çevresinde Paleocoğrafya Araştırmaları", CBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 14, Sayı 3, 163-182.
- Von der Osten 1937
H.H. von der Osten, The Alishar Hüyük, Seasons of 1930-32, Part I, OIP-XXVIII,

- Walters 1988
Walters, E. J., Attic Grave Reliefs that Represent Women in the Dress of Isis, *Hesperia Supplement XXII*, Princeton, New Jersey.
- Weickert 1913
Weickert, C., Das lesbische Kymation. Ein Beitrag zur Geschichte der antiken Ornamentik, Leipzig.
- Wesenberg 1971
Wesenberg, B., Kapitelle und Basen: Beobachtungen zur Entstehung der griechischen Säulenformen, Düsseldorf.
- Whitehead 2000
Whitehead, D., "Five (?) Unpublished Greek Inscriptions in H. P. Borrel's Notebook", *ZPE* 131, 80-82.
- Wild 1988
J.P. Wild, Textiles in Archaeology, Manchester (1988).
- Winter 1903
Winter, F., Die Typen der Figürlichen Terrakotten I - II., Verlag von W. Spemann, Berlin und Stuttgart.
- Wissowa 1912
Wissowa, G., *Gryneion*, Paulys Real-Encyclopadie der Classischen Altertumswissenschaft Band 7, 1899-1901.
- Yakar 1985
Yakar, J., The Later Prehistory of Anatolia - The Late Chalcolithic and Early Bronze Age III, BAR International Series 286/2, Leiden.
- Yilmaz 1989
Yılmaz, Y., "An approach to the origin of young volcanic rocks of western Turkey, in Sengor, A.M.C., ed., Tectonic evolution of the Tethyan region", The Hague: Kluwer.
- Yilmaz 1997
Yılmaz, Y., "Geology of Western Anatolia" In: Schindler, C ve Pfister, M. (Eds.) Active Tectonics of Northwestern Anatolia - The MAR-MARA Poly Project; A Multidisciplinary Approach by Space Geodesy, Geology, Hydrogeology, Geothermics and Seismology. Vdf. Hochschulverl. an der ETH Zurich, pp. 31-53.
- Yıldırım 2009
Yıldırım, C., *Aliağa Cumhuriyet Dönemi, Aliağa Ticaret Odası Yayınları*.
- Ziegenhaus - Luca 1975
Ziegenhaus, O. - Luca, G., "Das Asklepon", *AvP* 11-2, Berlin.
- ZPE
Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik.

2015 Yılı Myrina ve Gryneion Antik Kentleri Yüzey Araştırması Ekip Listesi

Arş. Gör. Dr. Murat ÇEKİLMEZ	Arkeolog - Yüzey Araştırması Başkanı (Adnan Menderes Üniversitesi)
Doç. Dr. Nurettin ÖZTÜRK	Arkeolog - Yüzey Araştırması Bşk. Yrd. (Atatürk Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Aydın ERÖN	Arkeolog - Ekip Üyesi (Adnan Menderes Üniversitesi)
Dr. Emel DEREBOYLU POULAIN	Arkeolog - Ekip Üyesi
Arş. Gör. Nurdan YILMAZ AKBULUT	Sanat Tarihçisi - Ekip Üyesi (Adnan Menderes Üniversitesi)
Arş. Gör. Emre ERDAN	Arkeolog - Ekip Üyesi (Adnan Menderes Üniversitesi)
Arş. Gör. Nihal AKILLI	Arkeolog - Ekip Üyesi (Adnan Menderes Üniversitesi)
Uzman Ali YAŞAR	Arkeolog-Restoratör - Ekip Üyesi (Pamukkale Üniversitesi)
Gencay GÜLOĞLU	Arkeolog (MA) - Ekip Üyesi (Adnan Menderes Üniversitesi)
Emrah ÖZDEMİR	Arkeolog (MA) - Ekip Üyesi (Adnan Menderes Üniversitesi)

2016 Yılı Myrina ve Gryneion Antik Kentleri Yüzey Araştırması Ekip Listesi

Yrd. Doç. Dr. Murat ÇEKİLMEZ	Arkeolog - Yüzey Araştırması Başkanı (Adnan Menderes Üniversitesi)
Doç. Dr. Nurettin ÖZTÜRK	Arkeolog - Yüzey Araştırması Bşk. Yrd. (Atatürk Üniversitesi)
Doç. Dr. Mesut KIRMACI	Biyolog - Ekip Üyesi (Adnan Menderes Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Murat AYDAŞ	Klasik Filolog - Epigraf - Ekip Üyesi (Adnan Menderes Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Aydın ERÖN	Arkeolog - Ekip Üyesi (Adnan Menderes Üniversitesi)

Yrd. Doç. Dr. Barış SEMİZ	Jeoloji Mühendisi-Ekip Üyesi (Pamukkale Üniversitesi)
Dr. Emel DEREBOYLU POULAIN	Arkeolog - Ekip Üyesi (Ege Üniversitesi)
Dr. Emre ERDAN	Arkeolog - Ekip Üyesi (Adnan Menderes Üniversitesi)
Dr. Mithat Evrim DEMİR	Biyolog - Ekip Üyesi (Adnan Menderes Üniversitesi)
Arş. Gör. Nurdan AKBULUT	Sanat Tarihçisi - Ekip Üyesi (Adnan Menderes Üniversitesi)
Arş. Gör. Arzu ÖZVER	Arkeolog - Ekip Üyesi (Adnan Menderes Üniversitesi)
Arş. Gör. Yavuz SELİM KAYA	Arkeolog - Ekip Üyesi (Adnan Menderes Üniversitesi)
Arş. Gör. Nihan AYDOĞMUŞ	Arkeolog - Ekip Üyesi (Adnan Menderes Üniversitesi)
Emrah ÖZDEMİR	Arkeolog (MA) - Ekip Üyesi (Adnan Menderes Üniversitesi)
Osman AYDIN	Arkeolog (MA) - Ekip Üyesi (Adnan Menderes Üniversitesi)
Fulya FİLİZ	Biyolog - Ekip Üyesi (Adnan Menderes Üniversitesi)
Uğur ÇATAK	Biyolog - Ekip Üyesi (Adnan Menderes Üniversitesi)
Yunus Emre ŞAHİN	Arkeolog (Adnan Menderes Üniversitesi)
Hülya KUTLAY	Arkeolog (Adnan Menderes Üniversitesi)
Kemal ERSAVAŞ	Arkeolog (Adnan Menderes Üniversitesi)
Buse ULUFİ	Arkeolog (Adnan Menderes Üniversitesi)

2017 Yılı Myrina ve Gryneion Antik Kentleri Yüzey Araştırması Ekip Listesi

Yrd. Doç. Dr. Murat ÇEKİLMEZ	Arkeolog - Yüzey Araştırması Başkanı (Adnan Menderes Üniversitesi)
Dr. Emel DEREBOYLU POULAIN	Arkeolog - Yüzey Araştırması Bşk. Yrd. (Ege Üniversitesi)
Prof. Dr. Nurettin ÖZTÜRK	Arkeolog (Atatürk Üniversitesi)

Prof. Dr. Ertuğ ÖNER	(Ege Üniversitesi)
Prof. Dr. Jean - Yves EMPEREUR	Arkeolog - Centre d'Etudes Alexandrines - CNRS - Alexandria - EGYPT.
Prof. Dr. Gonca ŞENOL	Arkeolog (Ege Üniversitesi)
Doç. Dr. Ahmet Kaan ŞENOL	Arkeolog (Ege Üniversitesi)
Doç. Dr. Mesut KIRMACI	Biyolog - Ekip Üyesi (Adnan Menderes Üniversitesi)
Doç. Dr. Dinçer Savaş Lenger	Akdeniz Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Serdar VARDAR	Katip Çelebi Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Doğukan Doğu YAVAŞLI	Ahi Evran Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Fethi Ahmet YÜKSEL	Jeofizik Mühendisi (İstanbul Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Barış SEMİZ	Jeoloji Mühendisi - Ekip Üyesi (Pamukkale Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Murat AYDAŞ	Klasik Filolog - Epigraf - Ekip Üyesi (Adnan Menderes Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Aydın ERÖN	Arkeolog - Ekip Üyesi (Adnan Menderes Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Emre ERDAN	Arkeolog - Ekip Üyesi (Adnan Menderes Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Mithat Evrim DEMİR	Biyolog - Ekip Üyesi (Adnan Menderes Üniversitesi)
Arş. Gör. Nurdan AKBULUT	Sanat Tarihçisi - Ekip Üyesi (Adnan Menderes Üniversitesi)
Arş. Gör. Arzu ÖZVER	Arkeolog - Ekip Üyesi (Adnan Menderes Üniversitesi)
Arş. Gör. Yavuz SELİM KAYA	Arkeolog - Ekip Üyesi (Adnan Menderes Üniversitesi)
Arş. Gör. Nihan AYDOĞMUŞ	Arkeolog - Ekip Üyesi (Adnan Menderes Üniversitesi)
Arş. Gör. Nihal AKILLI	Arkeolog (Adnan Menderes Üniversitesi)
Arş. Gör. Dr. Mahmut Ziya GÖRÜCÜ	Jeolog (İstanbul Üniversitesi)
Emrah ÖZDEMİR	Arkeolog (MA) - Ekip Üyesi (Adnan Menderes Üniversitesi)

Aslıhan GÜÇLÜ

Arkeolog
(Ege Üniversitesi)

Büşra KAVAK

Arkeolog
(Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)

Kerim AVCI

Jeofizik Mühendisi (Geometrik Mühendislik
Müşavirlik Yeraltı Araştırmaları)

Funda BİLGİ

Arkeolog
(Adnan Menderes Üniversitesi)

Merve ARINÇ

Arkeolog
(Ege Üniversitesi)

Ahmet Oğuzhan KARAÇETİN

Arkeolog
(Celal Bayar Üniversitesi)

Ceren ÖZKESEN

Arkeolog
(Ege Üniversitesi)

Gökmen ELMALI

Arkeolog
(Ege Üniversitesi)

Fevzi ÖZCAN

Arkeolog
(Adnan Menderes Üniversitesi)

Hacer TOPUZ

Arkeolog
(Adnan Menderes Üniversitesi)

Umut KAPUCI

Arkeolog
(Adnan Menderes Üniversitesi)

Pınar TAŞPINAR

Arkeolog
(Adnan Menderes Üniversitesi)

Kemal ERSAVAŞ

Arkeolog
(Adnan Menderes Üniversitesi)

Foto 1. 2015 yılı araştırma ekibi.

Foto 2. 2016 yılı araştırma ekibi.

Bu çalışmada, Myrina ve Gryneion yerleşimlerinde başlangıcından itibaren yapılan kazı ve araştırmalarla birlikte elde edilen belgeler değerlendirilmektedir. Çalışmaya son dönem (2011 – 2016 yılları) yüzey araştırmalarında bulunan veriler ile birlikte buluntular ve disiplinler arası araştırmalar da dâhil edilmiştir.

Çalışmadaki amaç, şimdiye kadar elde edilen veriler ve bulguların toplu bir şekilde araştırma bandı olarak bilim dünyasına sunulmasıdır. Bu kapsamda tarihten arkeolojiye, coğrafyadan jeoloji ve biyolojiye kadar farklı bilim dallarında yapılan araştırmalara bu çalışmada yer verilmiştir.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izinleriyle 2015 yılından itibaren Adnan Menderes Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. Murat Çekilmez başkanlığında Myrina ve Gryneion'da yapılan interdisipliner araştırmalarda elde edilen verilerin bilim dünyasına sunulması için başlattığımız bu çalışmanın gelecek yıllarda araştırma ve kazı bantları şeklinde devam etmesi planlanmaktadır.

